sohbet-i cânan

M. Fethullah Gülen

KIRIK TESTİ 2

SOHBET-İ CÂNAN

KIRIK TESTİ - 2

M. Fethullah Gülen

ISBN
978-975-315-336-2

Yayın Numarası
284

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

SUNUŞ YERİNE

Acı Çiçeği

Çok zaman düşünürüm: Dağlarda, uçurumların, yarların en sarp yamaçlarında yalnız başına açmış bir çiçeği hayal ederim. Bu bütün görkemiyle açılmış güzellikleri ne bir gören, ne de hatırlayan olacaktır aslında. Gökkuşağının bütün renklerini içmiş de dışarı taşırmış görünen bu garip çiçeğin bu sadece hoyrat şimal rüzgârlarına binmiş görünmez atların cirit attığı tenhalıkta birkaç günlüğüne yaratılmasındaki hikmet ne olabilir acaba?

Ya da yapayalnız bir adamı düşünürüm. Evinden, yurdundan uzakta, içinde daüssıla kasırgalarıyla çömelmiş iki büklüm sofraya, yediği kuru ekmek mi yoksa avucunda külçeleşmiş hasret topakları mı, içtiği bir yudum su mu yoksa hicran yaşları mı bilinmez... Başını haleleyen endişe bulutları içerisinde dipdiri soluklar alıp vermekte; dalıp gittiği ufuklardan da ötedeki ufku yakalamakla meşguldür zihni.

Bir bebek düşünürüm sonra; uyuyan bir bebek. Ondan daha yalnız; ama ondan daha fazla "insan" kokan bir başka varlık bulunabilir mi? Hem bebek, hem de uykuda. Yani gaflet perdesini iki defa delmiş, hakikate giden yolda iki perdeyi daha aşmıştır o. O çocuğu özlerim işte. Onu düşünürken ılık bir mayıs sabahının buğusu üzerinden tüterken, Boğaziçi'nin lacivert atlasının üzerindeki erguvan patlamalarını, zorlu mu zorlu geçen bir kışın sonunda gevşeyen buz tabakalarının altından boy vermek uğraşındaki kardelenleri, Hz. Âdem'in çocukluğu yaşamayışının ardındaki sırrı hatırlarım.

Ünlü İslâm düşünürü Sühreverdi-i Maktul'ün *garb-gurub-gurbet* kelimeleri arasında kurduğu muhayyilemi kışkırtıcı bağlantıları hatırlarım sonra. Garba, yani Batı'ya düşmüş, oraya Heidegger'in deyişiyle "fırlatılmış" insan, hem güneşin battığı karanlıklar ülkesine, hem de gurbete düşmüş demektir. O, daima vatanına, yani Işıklar Ülkesi'ne, yani Doğu'ya dönmek için yanıp tutuşmaktadır. *Kıssatu'l-Gurbetu'l-Garbiyye*'nin, yani 'Batı Gurbeti Hikâyesi'nin ana konusu, ruhun Batı'da yakalandığı esaretten Doğu'ya dönerek kurtulacağı üzerine kuruludur.

* * *

“Acı çiçeği”dir lalenin bir başka adı. Yüzü kırmızıdır, çünkü içinde fokurdayan aşk ateşi *(nâr-ı aşk)* yüzüne vurmuştur. Ateş gibi yakıcıdır bu yüzden rengi; ve acıdan bağrı yanmış, üstü başı yırtılmış gibidir. İçinde infilaka hazır bir volkan, kabuğunu muttasıl kanatmaktadır. Bu yüzden gönlü yaralı, elbisesi kanlıdır. Çılgındır asırlara sığmayacak emelleriyle; gamlıdır yapmak istedikleri yanında yapabildiklerini gördükçe. Nietzsche, “asırların deliliği”nden bahsetmişti, o delirmiş bir çağın sükûn bulacağı yatağı gösterdi.

Fakat lale yalnızca Hersekli Arif Hikmet’in dediği gibi, ayrılık acısının kanlı yarasını açtırmaz âşığın gönlünde; aynı zamanda ümit bahçesinde feyiz lalesini de göğertir;

Dâğ-ı hu-geşte-i hicrân degül sinemde
Açdı gülzâr-ı ümidimde kaza lâle-i feyz.

Bu bereketli feyizdir işte âşığın yegâne teselli kaynağı gurbette. Hasret, o kadar yoğunlaşmış, o kadar kesafet kazanmıştır ki varlığında, ete kemiğe bürünmüş, vatan diye görünmüştür ona neredeyse. Bu ise ayrıldığı sevgilisinin değil, bizzat *ayrılığın* onun içinde müstakil bir varlık kazandığı anlamına gelmiştir.

Ayrılık, “yaman kelime”dir; eyvallah. Lakin ya bütün bir çağ, bütün bir insanlık, bütün bir eşya ve dünya sürgüne çıkmışsa, o zaman ayrılık ne mânâ ifade eder ki? Her şey bir diaspora kasırgasının uğultuları arasında oradan oraya savrulmakta, birer suni uydu gibi, kendisine bir Arşimet noktası yakalayamadan yörüngeden yörüngeye çarpmaktaysa, artık vatanın mânâsı da değişmiş değil midir biraz? Vatan, üzerine tohum saçılabilen herhangi bir toprak olarak, kıyamet anında dahi elimizdeki fidanı dikmekle yükümlü olduğumuz anonim bir mekân olmamış mıdır henüz?

* * *

Şair boşuna dememiştir, “Gâh olur gurbet vatan, gâhi vatan gurbetlenir.” diye. *Sohbet-i Cânân*’dan yayılan altın tozu yüklü elektrik dalgaları, son örneklerinden birisini Konya’da Mevlâna türbesinde gördüğümüz Nisan Tası’ndan bozkıra billur damlalar hâlinde rehavetle dökülür gibi tıpkı, rahmet külçeleri hâlinde düşüyor giderek daralan kafeslerimize ve vatanımızın nasıl gurbete çıktığını, buna mukabil, gurbetin nasıl vatanlaştığını, vatanlaştırabildiğini cömert bahşişler hâlinde gönlümüze tutuşturuyor.

“Evet, azap bulutları, ancak milletine hizmetin ve insanlığın mutluluğunun kara sevdalıları hürmetine rahmete dönüşecektir.”

Çöl, “en büyük dua olan ızdırap” yüklü azap bulutları sayesinde rahmete yeniden gebe kalacaktır. Çünkü vatan da, gurbet de izafîleşmiştir onun

nazarında. Mumdan mânâ kayıklarına binmiş ve ateş ummanlarına açılmıştır. Kur'ân gurbettedir, mescid gurbettedir, Müslümanlar gurbettedir ve ilim gurbettedir artık. Bu yerinden oynamaz zannedilen mihverlerin gurbete çıkarıldığı bir delirmiş çağda, yerinde kalmaktan daha azim bir günah tasavvur edilebilir mi?

Yine de bir "şey" tutmalı değil midir bizi? Bir tutamak, bir ip, bir "sağlam kulp", bir… *Sohbet-i Canân*'dan esen ruh, bize bundan böyle tutunacağımız bir dal, bir "yer" veya bir "şey"in olmaması gerektiğini, bizi ancak bir "yörünge"nin kurtaracağını fısıldamaktadır: *mefkûre yörüngesi*. Bu yörüngeye girmek veya çıkmak; işte bütün mesele. Her şeyin gurbetten bir şekilde payını aldığı ve diasporadan diasporaya savrulduğu "mâriz" bir çağda bir "şey", bir "cisim", bir "yer" şeklinde anlatılamaz artık gaye. Aranan iksir, çağları ve kıtaları silen, önüne konulmuş sınır taşlarını kuş kanadı dokunuşlarıyla eriten o "yörünge" ekseninde şekillenecektir çünkü:

"Mefkûre yörüngeli yaşayan insanlar lazım. Mefkûre yörüngeli insanlar, hem kendileri çok büyük bir ideale dilbeste olmuş, hem de hayatlarını o mefkûreye bağlı sürdürmeye azmetmiş insanlardır..."

"İnsan, gayesiyle insandır. Gayenin bir cismi yoktur; onu tutamazsınız, yakalayamazsınız. Fakat gelin görün ki tutulan, yakalanan, hissedilen ve değerlendirilen şeyler, ancak onun bir buudu olması itibarıyla kıymet kazanır. Hayat, bir mefkûreye, bir gayeye ve gaye-i hayale bağlı olarak değerler üstü değere ulaşır. Mü'minler de, gaye-i hayalleriyle, dar bir hayatta ebedî saadete namzet hâle gelirler. Allah'ın rızasını kazanma ideali ve mefkûresiyle onu görme, Cemal-i Mutlak'ı müşâhede etme finaline yürürler."

Gayenin yörüngesi, mefkûrenin finali kadar gurbet karanlığından bilistifade yayılmış olan sahte mefkûrelerin butlanını da her saniye hissettiren bu derin sohbetler, Elitis'in o muhteşem "Çılgın nar ağacı" şiirinde dile getirdiği gibi, şafakta yeşeren yapraklarının ışıltısıyla bir zafer sevincinin renklerini coşturur içimizde. Dünyanın bulutlu gökleriyle savaşa çıkar. Ufuktan ufuğa bir ebedî umudu haykırır. Şeytanın, sayesinde karanlık perdesini yeryüzünün üzerine yaymaya hazırlandığı fırtınasını ışıktan süngülerle parçalar. Güneşin kucağına renklerinden sarhoş olmuş alaca kuşlarını azad eder ve en gizli rüyalarımızın bile üzerine altın tozu serpilmiş kanatlarını cömertçe gerer.

O, alev alev yanan yapraklarıyla yüzümüzü serinletmekle meşguldür şimdi.

Mustafa Armağan

Canlarla Sohbet

"Sohbet-i Canân"ı acaba "Canlarla sohbet" diye mi "Canân sohbeti" diye mi okumak lazım? İkisinde de sohbet halkasının "can" ve "canân" sıcaklığında oluştuğu açık. Ya cansınız ya da canân... Etrafında sohbet halkasının oluştuğu insan, öyle bir iklimden konuşuyor.

Fethullah Gülen Hocaefendi'nin üzerine gurbet hüznü çökmüş gönül dünyasının söz ürünleri bunlar...

Sorular var, cevaplar var...

Ama hepsi bir sohbet samimiyeti sıcaklığında...

Dünya savruluyor ve insanlar, özellikle bu savruluşun merkez üssünde oturan Müslümanlar zaman zaman düşünce ikliminde farklı noktalara düşüyorlar. Bizim de Hocaefendi'den farklı düşündüğümüz zamanlar oldu. Ama, biliyorum ki orada, Müslümanların savruluşundan derin acılara garkolan, insanlığı yakan her ateşle kavrulan bir gönül var. Dünyada bir yüreğe daha ışık taşımak için çırpınan, serâpâ sancılar içinde bir gönül adamı var.

Sözü, kıtalara dağılan gönül dostları tarafından okunan, yaşanan bir insan... Sırtında yumurta küfesi taşıyan ya da üzerine ümitler yoğunlaşmış bir bebeğe yüklü bir anne... Sözünü süzen, hayatını süzen ve çağlayanlar gibi coşkun his dünyasını süzen...

Hz. Mevlâna'nın pergel mecazını biliyoruz. Bir ayağı Tevhid'de diğeri ile dünyayı dolaşmak... Bu, evrensel bir davayı sırtlananların üslubu. Bu, üslubun değişik noktalardan değişik görüntüler vermesi kaçınılmaz. Bir ayağın hep Tevhid'de olduğunu dikkate almayanlar tarafından zaman zaman yadırganmalara maruz kalmak da kaçınılmaz. Mevlâna Hazretlerinin kimi sözleri de, diyelim bunların en bilineni olarak "Gel, gel!" çağrıları da yadırganmış bazı ahvalde. Oysa o çağrılar, dünyanın bir yerinde birilerinin yüreğini tutup, İslâm'la bütünleştirmiş... Kim bilir belki, ya da umulur ki, yadırgayanlar da, yadırgananlar da, yürekleri samimiyet, ihlas mecrasında aktıkça, ecre nail olacaklardır.

Sohbet-i Cânan'dan sadece birkaç paragraf seçerek, bu takdimi tamamlamak isterim. Bu tür, Allah'ın dost kullarının sözleri, bir imbikten süzülerek doğmuş ateş parçalarıdır. Yüreğine taşımasını bilenlerin yüreğini ateşler ve yeni insanlık yolculuğuna çıkmaya vesile olur. Bence, yürekleri açarak okumak lazım... Ki tutuştursun çoktandır küllenmiş dünyaları...

İşte birkaç cümlecik yüreği açık olanlara:

"...Bence Müslümanlığı yaşıyorsak onu Allah'ın istediği tarzda yaşamamız

lazım.

Evet, أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ *"Muhakkak ki mallarınız ve evlatlarınız sizin için imtihandır."*[1] *İmtihan... Bu dünyada kaybeden anne-babalar var, evlatlar var; kazanan anne-babalar var, evlatlar var. Kazanan toplum var, kaybeden toplum var. Kazanan mücahit var, kaybeden mücahit var. Kazanan muhacir var, kaybeden muhacir var. Bir ibtila, bir imtihan. Değişmeye gelince, biz değişirsek, seyr u sülûk-i ruhanîde değişen insanlar gibi değişmeliyiz. Bizim için başka türlü değişme olmaz; olmamalı. Başka türlü değişme dönekliktir. Kur'ân'dan mülhem ifadesiyle 'tezebzüb'tür. Bir oraya, bir buraya dönme; bu münafıkça bir davranıştır. Yalnızca bir kere değişmeli insan. Bundan sonraki her değişim bir adım daha O'na yaklaşma şeklinde olmalı. "Ben boynu tasmalı, O'nun azad kabul etmez kölesiyim." demeli. Eğer insanın bir kıymeti varsa, bütün kıymeti buradadır zaten."*

Ve birkaç cümlecik daha:

"Allah'ın kulu ve kölesiyim." diyen birinin düşmanlara karşı göstereceği zillet Efendimiz aleyhissalâtü vesselâma raci olur. Halbuki mü'minin O'na olan intisabı O'nun başını her daim dik tutmasını gerektirir. Dolayısıyla diyalog adına girilen süreçte de Müslümanlar tavırlarını izzet-i İslâmiyye'den taviz vermeyecek şekilde ayarlama zorundadırlar. "Evet, bizlerin her zaman küfür düşüncesine karşı dimdik olmamız lazım. Sırtımızda taşıdığımız Müslümanlığımızdan utanmamamız lazım. Ne tarz-ı telebbüsümüzden, ne selef-i salihinin yürüdüğü caddede yürümekten utanmamalıyız. Fakat bana öyle geliyor ki bizler daha ziyade mü'minlere karşı aziz, kafirlere karşı zelil davranıyoruz. Özellikle azıcık okumasını-yazmasını-konuşmasını bilen insanlar başkalarına tepeden bakmaya başlıyor. Çok büyük şeyler keşfetmiş gibi âlemi hor ve hakir görüyorlar. Kendisini Gazzâlî'ye, Şah-ı Geylanî'ye eşit görmeye başlıyor. Büyük insan görmemişliğin getirdiği boşluk bu. İnanıyorum onlardan birkaçını görseydik, Allah'la münasebetlerinde nasıl tavır takındıklarına şahit olsaydık utancımızdan yerin dibine geçerdik."

İşte bu kadar. Gerisi sizinle sohbet sahibi arasındaki gönül buluşmasına kalmış... Bereketli okumalar dilerim...

Ahmet Taşgetiren

1 Enfâl sûresi, 8/28; Teğâbün sûresi, 64/15.

Kur'ân'ın Sihirli Ufku

Kur'ân ve Vahiy

İlâhî kelâmdan insanların istifadesi açısından en elverişli tecellî, Kur'ân'ın tecellîsidir. O, insanların dillerine, anlayışlarına, hâllerine ve idraklerine uygun bir konuşma tarzı ve tecellîye sahiptir. Üslûbu, hedef aldığı kitlenin anlayış, algılayış ve idrak düzeylerini gözetir. Dolayısıyla Kur'ân, potansiyel olarak herkesin alıp değerlendirebileceği, istifade edebileceği bir tecellî dalga boyunda –bu tabiri bazı mahzurlardan kaçınma ve bu şekliyle çok mahzurlu olmayacağı mülâhazasıyla kullanıyorum– nazil olmuştur.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyin inişi esnasında, bizim bildiğimiz âlemden başka bir âleme geçiyor; âdeta bizim âlemimize kapanıyordu. Bu âlemden ayrılıyor, bir başka buuda giriyordu. Bu meselede hususî donanıma sahip olmakla beraber, vahyin ağırlığını çok ciddî hissediyor; o âlemle irtibatın mânevî baskısını yaşıyor; vahyi almadaki zorluğu duyuyordu.

Vahiy alma ameliyesindeki bu ahz u ata (alıp verme) bizim için bir sırdır ve onu tam olarak izah edemiyoruz. Ancak belli benzetmelerle anlamaya ve anlatmaya çalışıyoruz. Meselâ, reseptörler (alıcı aletler) mors alfabesiyle gönderilen değişik sinyalleri harflere ve kelimelere çevirir. Her gelen sinyal bir harfe, kelimeye denk düşer. Reseptörün başındaki görevli kim olursa olsun belli sinyallerden belirli bazı harf ve kelimeleri alır ve anlar. Vahiy meselesini de, anlamayı kolaylaştırmak için kullanabileceğimiz bu benzetme çerçevesinde değerlendirebiliriz. Hâşâ ve kellâ, teşbihte hata olmasın, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mahiyetine yerleştirilen binlerce mânevî reseptör vasıtasıyla her gelen ilâhî sinyal bir kelime olarak alınıyor. Bu inceliği kavrayamayan kimseler, "Efendimize vahiy mânâ olarak geliyor, o da mânâyı kelime kalıplarına ve şekillerine uyguluyor." diyorlar.

Bazılarının "Kur'ân'ın mânâsı Allah'tan, kelimeleri Efendimiz'den…" sözlerini duyunca çok üzülmüştüm. Hayır, öyle değil; "Sadece mânâ vahyediliyor." diyemeyiz. Her gelen sinyal, bir harfe tekabül ediyor. Bunlar reseptörlerine gelince asıl mahiyetlerine uygun olarak çözülüyor. Bu konuda da Efendimiz'in mahiyeti kullanılıyor. Hem o öyle bir alma ki, Hz. Peygamberimiz "Rabbim, şu âyeti bir daha söyle." demiyor. Aksine, vahyi kaçırmamak için

heyecanla ve acele hareket edince ikaz sadedinde *“(Resûlüm!) Sana vahyedileni unutmamak için tekrarlarken hemen anında belleyeceğim diye dilini kımıldatma. Çünkü vahyi senin kalbinde toplamak ve onu okutmak Bize ait bir iştir. O hâlde, biz Kur’ân’ı okuduğumuzda, sen de onun okunuşunu izle!”*[1] buyruluyor. Yani âdeta, “Sen sadece konsantrasyona bak. O sinyaller senin vücuduna inince asıl kalıplarına dönecek.” deniliyor. Öyleyse vahyi beşerî kalıplara bağlamak kesinlikle yanlıştır.

Arz ettiğim husus, meseleyi akla yaklaştırmak için kullanabileceğimiz küçük bir misal. Yoksa, vahyin gerçek mahiyetini ancak Allah (celle celâluhu) bilir.

Kur’ân-ı Kerim’in Sırrı

Soru: *Kur’ân okurken, çoğu zaman doğrudan bize hitap ediliyormuş gibi hissediyoruz. Öyle âyetlerle karşılaşıyor ve günlük hayatın iyi ya da kötü hâdiselerine değişik yönleriyle öyle temas edildiğini görüyoruz ki, Kur’ân’ın bizi takip ettiği duygusuna kapılıyoruz. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Herkes Kur’ân-ı Kerim’in kendisini takip ettiğini müşâhede edebilir mi?*

Cevap: Kur’ân-ı Kerim ezelden gelip ebede gittiğinden, onun insanlara bakan menfezleri tevâfuklara her zaman açıktır. Fakat her şeyden önce o, Allah’ın kelâmıdır. Cenâb-ı Hak, bir dönemde konuşmuş ve artık konuşmuyor değildir. O, zaman üstü konuştuğundan, onun kelâmı da zamanı aşkındır ve Kur’ân, kelâm-ı nefsînin bizlerde kelâm-ı lâfzî şeklindeki nebeânından, feyezânından ibarettir. Biz, şartlarını yerine getirirsek, o feyezânı ve nebeânı her zaman ter ü taze duyabiliriz. İnsanların yazdığı yeni kitaplar çok geçmeden eskir, bazıları da ölür gider; falan tarihte falanın telif ettiği bir kitap olur; yani, mazi olur o. Kur’ân-ı Kerim için ise mazilik de yoktur, müstakbellik de. O, zaman üstüdür.

*Risaleler*de de anlatıldığı üzere, geçen seneki ve meselâ dünkü Kadir Gecesi, çok yakın oldukları hâlde onlara ulaşamayız. Bir sene bekleyip, senenin günlerini dolaşırsak tekrar Kadir Gecesi’ni yakalarız. Fakat zaman üstü olan bir insan, dünü, öbür günü, geçen seneki veya birkaç sene önceki Kadir gecelerini, gelecek bütün Kadir geceleriyle beraber görebilir. Onları aynı anda idrak edebilir. Çünkü o, meselelere ruhun ufkuyla bakar. Ruh ise, mekânla kayıtlanamaz, zamanla sınırlanamaz.[2]

Bu durum, bir bakımdan herkes için mukadder değildir. Bazı tabiatlar, bir hikmete binâen Allah (celle celâluhu) tarafından bu tür mazhariyetlere kapalı tutulmuştur. Bu kapalılıkları da, onlar için maslahattır, tehlikelerden

korunmadır. Fakat mahiyet-i insaniye, potansiyel olarak bu ölçüde bir inkişafa müsait yaratılmıştır; yani insan, mahiyeti itibarıyla zaman üstü, mekân üstü olabilir, dünü yarınla beraber görebilir. Doğrudan doğruya huzur-u risaletpenâhiye ulaşabilir ve Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) dinleyebilir. Hz. Cibril'i Kur'ân okurken duyuyor gibi olabilir; Zât-ı Ulûhiyetin "bî kem u keyf" kendisine konuştuğunu duyabilir.

Buna binâen, ehlullahtan bazıları, Efendimiz'den ve sahabeden hadis aldıklarını söylüyorlar. Hatta "Ben tâbiînim" diyen insanların sayısı az değildir, çünkü bahsettiğimiz bir keyfiyette sahabeyi görmüşlerdir. "Doğrudan doğruya Efendimiz'den emir aldım." diyen insanların sayısı da az değildir. Fakat bu şekilde zaman üstü yaşamak herkes için mukadder değildir demesem de ulaşılması çok zor bir zirvedir.

Bazı tabiatlar, istidradi arz ettiğim gibi, gurur ve çalıma açık oluyorlar. Öyleyse, onlar için maslahat, ihsân-ı ilâhîyi ihsas etmemektir. Bundan dolayı, Cenâb-ı Allah da, bazılarına nimetlerini hissettirmez; fevkalâde şeyleri onlara hiç duyurmaz ve hiç yaşatmaz. Bu kapalılık kulun hayrı ve iyiliği içindir. Çünkü o tür mazhariyetlere erenlerin, onları gizli tutması, onlara bel bağlamaması, gurur ve kibre girmemesi, yakınlığına rağmen kendini uzak bilip daha yakınlara ulaşma yolları araması ve en yakın olduğu zaman bile sürekli bir kapının arkasından sesleniyor gibi davranması gerekir.

Benim düşünce ve isteğim de hep bu çizgide oldu. Yani, çok yakın olayım; fakat kendimi pek uzak bileyim. Matmah-ı nazar olayım; ama öyle olsam bile kendimi kapıda bir Kıtmîr olarak dahi görmeyeyim. Rahman u Rahîm, beni öyle bir noktada tutsun ki, ben kendime hakikaten arpa kadar değer vermeyeyim. Şahsiyetimi ulûhiyet hakikati içinde eriteyim, yok edeyim. Fenâfillaha ve bekâbillah-meallaha ulaşayım ki, gerçek kıymet de oradadır; ne keşif, ne keramet, ne de harikulâde hâller... Gerçek kıymet "Sadece Rabbim, sadece Rabbim.." mülâhazasındadır.

Selef-i sâlihînin, kerametlere "erkeklerin hayız kanı" nazarıyla baktıklarını birkaç kez ifade etmiştim. Bu mülâhaza, fevkalâde hâllere mazhariyetten daha önemli bir mülâhazadır. Bu mülâhazanın birinci basamağı, Cenâb-ı Hakk'ın ihsanını ihsas etmemesi, duyurmaması vardır ki, bu doğrudan doğruya merhamet-i ilâhiyenin bir tecellîsidir. Kulun bu mevzuda kararlı olması ve bir tek onun rıza ve hoşnutluğunu talep etmesi de ikinci basamaktır. Öyle bir kulun nabız atışları hep "Sen… Sen..," şeklindedir. O, oturur kalkar Yunusvârî,

Cennet Cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç huri

İsteyene ver Sen anı
Bana Seni gerek Seni

der ve devam eder: “Bana şu anda kutbiyeti, gavsiyeti de versen, ‘Şah-ı Geylânî oldun’ da desen ve ben de onun gereklerini veya ona bağlı bütün eltâf-ı sübhâniyeyi duysam, hissetsem ve yaşasam, görülecekleri görsem, Hz. Cibril’in sana kurbiyeti içinde azamet-i heykeline şahit olsam... Ben bunların hiçbirisini istemiyorum. Kendi küçüklüğümü kabul edecek bir duygu istiyorum Senden. Kendi küçüklüğümden Senin büyüklüğüne bakmak istiyorum.” İşte böyle bir duygu ve kararlılık, harikulâde şeylere mazhar olmaktan çok daha büyük bir mazhariyettir.

Meseleye girerken, bir ara cümlecik olarak, Kur’ân’ın bizi takibini kendimize vermememiz gerektiği hususunun hatırlattığı bir iki noktayı söylemiş oldum. Tekrar asıl mevzuya döneyim: Kur’ân bizi takip eder; çünkü o, Allah’ın kelâmıdır. Ona, bir kere inmiş, bitmiş nazarıyla bakılamaz. Bir de ihsan-ı ilâhî olarak tevafuklar vukû bulur. Biz bir şey konuşuruz, daha sonra Mushaf’ı açtığımızda o konuyla alâkalı bir âyet çıkar. O gün belli bir mevzuda konuşmuşuzdur, bakarsınız o gün okuduğumuz hizbimizde o mevzu vardır. Namazda sûreleri sırasıyla okuyoruzdur, o gün de bazı meseleleri müzakere etmişizdir, bakarsınız sıra müzakere ettiğimiz meseleleri ihtiva eden sûreye gelmiştir. Belli ki bunlar bizim üzerimizde, planlarımızın ötesinde cereyan eden hâdiselerdir. Evet, bunlar bizim iktidarımızla olabilecek şeyler değildir. Her şey, bizi bilen, o “Kitab”ı bilen ve hâdiseleri de bilen bir Zât tarafından planlanıyor, programlanıyor ve biz o kaderî senaryonun oyuncuları gibi rolümüzü oynuyoruzdur. O bize bir şey üflüyor ve biz de hiç farkına varmadan onu söylüyor, onu mırıldanıyoruzdur.

Gördüğünüz gibi burada irademiz yok değil, bizim için de bir irade söz konusudur; cebre düşmeyelim. Fakat meydana gelen hâdise bütün bütün beşer iradesiyle hâsıl olacak gibi de görünmüyor. Beşer kendi iradesiyle, istediği mevzuyu Kitab’ın içerisinden onu açar açmaz nasıl bulabilir? Demek ki, Kur’ân’ın böyle bir takibi vardır. En azından meseleye bu zaviyeden bakabiliriz. Onun ezeliyeti, zaman ve mekân üstü olması, evveli ve âhiri bulunmaması demektir; yoksa, geçmiş zamanın son noktası demek değildir. Bir şeyin ezeliyeti sabit olunca, ebediyeti de sabittir. O ikisini birbirinden ayıramazsınız. Öyleyse ezelî ve ebedî olan bir “Kitap” bizi her zaman takip edebilir.

Kur’ân, Hazinelerini Kimlere Açar?

Bir üçüncü mesele de şudur: Kur’ân’a itimat etmeniz; Kur’ân’ın Allah’ın

kelâmı olduğuna inanmanız ve ona güvenmeniz; yani, sizin davranışlarınıza, hareketlerinize bağlı olarak ortaya koyduğunuz eserlerin sizin teşebbüslerinizle sâdır olmasından daha kat'î bir yakinle, "O Allah'ın kelâmıdır ve onun içinde her şey vardır. O ezelden gelmiştir, ebede gitmektedir." mülâhazasıyla Kur'ân'a teveccüh etmeniz çok önemlidir. Böyle bir iman ve itimat sayesinde, onu başkalarından çok farklı görür, çok farklı duyarsınız. Bir münasebetle arz etmiştim; siz şu karşıdaki şemâile şöyle bakarsanız, bakışınızı onun üzerine yoğunlaştırırsanız, gözünüzü teksif ettiğinizde şu dış yüzünün arkasında, hemen yarım metre arkada bir tablo daha görebilirsiniz. Onun üçüncü buudunu görürsünüz. Daha bir im'ân-ı nazar eder, bir arka görmeye sıçrarsanız bir buud daha yakalayabilirsiniz. Biraz daha kendinizi zorlarsanız, gözlerinizi teksif ederseniz, bir buud daha görebilirsiniz. Ve gördüğünüz buud, bir önceki buuda nispeten biraz daha genişler, büyür, daha bir açılır hatta bu buudda okuduğunuz yazıları o perdede daha rahat okuyabilirsiniz.

İşte, Kur'ân-ı Kerim'e de, onda bir şeyler bulacağınız itimadı ve böyle ciddî bir inanmışlık içinde baktığınız zaman, başkalarının filozofça ve mütefekkirane bakmalarının çok ötesinde şeyler müşâhede edebilirsiniz. Ümmî de olsanız –ki biz hepimiz bir açıdan ümmî kategorisine dahiliz– çok daha derin şeyler görebilirsiniz. Çok engin şeylere şahit olabilirsiniz. Kur'ân, bir bahr-i bîpâyândır, uçsuz bucaksız bir denizdir. Fakat o kendisine itimat etmeyenlere, güvenmeyenlere karşı cimri ve kıskanç davranır. Kendi kıt akılları ve eksik idraklerinden dolayı Kur'ân'ı anlamayan, onun lafızlarına takılan, i'rabında hatalar arayan, ona –hâşâ– Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözü nazarıyla bakan ve Mütekellim-i Ezelî'den gaflet eden insanlara karşı Kur'ân-ı Kerim cimrice davranır; hazinelerini kıskanır onlardan.

Evet, Kur'ân bazılarına cimri davranır; çünkü onların hakkı yoktur cömertliğe ve semâhate. Onlar semih bir gönülle Kur'ân'a teveccüh etmiyorlar ki, Kur'ân'ın semâhat sağanağına mazhar olsunlar. İçinde bir hazine var, diye bakmıyorlar ki, onun mücevherlerini bulsunlar. Bir şeyler bulacağına inanmayan birisi, altın damarı içerisinde yürüse dahi altına rastlayamaz. Fakat hassas bir insan, bir tanecik emare görse, ne yapar eder damara yol vurup gider ve altına ulaşır.

İşte, burada da karşılıklı bir takip etme vardır. Yani, siz Kur'ân'da bir şeyler bulacağınıza inanır, onun âyetlerini hazineyi gösteren işaret taşları gibi bir bir takip ederseniz, o da sizi yakın takibe alır, hazine dairesinin kapısını açık bırakır. Neticede, onun aydınlatıcı tayfları arkasında, filozofların duymadığı şeyleri duyarsınız. Onun için, bazen bir ümmî, tekkedeki bir postnişin, İbn Sina gibi bir dâhinin duyduğunun çok üstünde duymuştur Kur'ân'ı. Farabî sizin

köyün çobanı kadar duymamıştır onu. İbn Rüşd, bir fevkalâdeliği olmayan mü'min kadar iman hakikatlerine muttali olamamıştır. Üstad Hazretleri de onlar için "Adî bir mü'min mertebesini ancak kazanmışlardır."[3] diyor.

Onlar ilmî ve filozofça bakışlarını bir mercek gibi gözleri önüne koyuyor ve Kur'ân'a öyle bakıyorlar. Dolayısıyla, Kur'ân'a ait meânî, onların o bakışına göre şekilleniyor. Oysaki, Kur'ân'a bakış; ulûhiyete ait yanı açısından, ulûhiyete ait tayfları görme mülâhazasıyla olmalıdır. Cenâb-ı Allah, Kur'ân'ı, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalbini, ruhunu ve his dünyasını tecrid ederek O'na indirmiştir ki; Efendimiz'in malûmât-ı sâbıkası "Kitab"a yeni renkler katmasın, onu bulandırmasın. Bu açıdan, bazı şeyler bilen ve bildiklerine güvenen, kendi malûmâtına itimat eden insanların, nazarî planda inansalar da, gerçekte inanmaları biraz zordur. Öğrenegeldikleri bilgi kırıntıları, kendi rengini karıştırır Kitabullah'a. Karıştırır da hep o kıstas ve kriterlerle bakarlar, değerlendirirler ve tabiî ki hep yanlış sonuç elde ederler.

Soru: *Kur'ân-ı Kerim ve Efendimiz hakkında "sonsuz" sıfatı kullanılabilir mi?*

Cevap: Kur'ân'a ve Efendimize "sonsuz" demenin hiçbir mahzuru yoktur. Biz hepimiz sonsuza, ebede namzediz. Sonsuz olacağız bir gün. Bir şeyin sonsuzluğunun kendinden olması başkadır, sonsuzluğun bir başkasıyla kıyamı başkadır. Hepimiz ölmemek üzere ahirette dirilmeyecek miyiz? Bize lütfedilen nimetlerin her birisi sonsuzluğun bir tecellî dalga boyu olmayacak mı?

İşte, Efendimiz'in (aleyhi ekmelüttehâyâ) nuru da, ezelden ebede kadar bütün âlemleri tutmuştur; fakat o nur, kendi kendine ve kendinden değildir. Zât-ı Ulûhiyet'e "Vacibü'l-Vücud" deniliyor; bu ifade, "varlığı kendinden" demektir. Cenâb-ı Hakk'ın varlığı vaciptir, mümkin değildir. Mahlûkâta gelince, onlar "mümkinü'l-vücud"dur. Yani, onların vücuda gelmesi mümkündür; ama onları ancak vücudu kendinden olan bir zât, bir Hâlık-ı Mutlak vücut sahasına çıkarabilir.

Evet, Kur'ân-ı Kerim'in de, Resûl-i Ekrem aleyhisselâmın da kayyumiyeti Hayy u Kayyûm'dan, ebediyeti Bâki-i zü'l-Celâl'dendir. Onlar, Allah'ın varlığıyla kâimse şayet, hem Efendimiz ve hem de Kur'ân sonsuzdur.

Biz de o sonsuzluğun peşinde koşuyoruz. Şu fânî hayatımızı, sonsuz, ebedî, tükenmeyen bir hayata çevirmek için gayret gösteriyoruz. Bu ifade de doğrudur ve bu şekilde söylenmesinde bir mahzur yoktur. Bazıları, *Sonsuz Nur* isimli kitabın Arapça tercümesindeki *er-Risâletü'l-Hâlide* adını görünce rahatsız olmuşlar. Maalesef, arz etmeye çalıştığım hususu ve hepimizin ebede talip olduğumuz hakikatini kavrayamamışlar.

Kur’ân-ı Kerim’in Üslûbu

Soru: *“Her nefis, her lâhza ölümü tatmaktadır. Sonunda bizim huzurumuza getirileceksiniz.”*[4] *ve “Ey iman edenler! Ne alışverişin, ne bir dosttan yardım beklemenin ve ne de bir kimseden şefaat ummanın mümkün olmadığı bir gün gelmeden önce, sizi rızıklandırdığımız şeylerden infak edin, O’nun yolunda harcayın.”*[5] *gibi âyet-i kerimeleri, muhatapları yetiştirici bir ikaz olarak mı anlamak lazım? Bunları, o âyetlerin öncesi ve sonrasıyla nasıl telif ederiz?*

Cevap: Evvela, affınıza sığınarak ifade etmeliyim ki, bir eseri toplayıp düzenleme, meseleleri uzlaştırma, bağdaştırma ve biraz da tekellüfle arada irtibatlar kurma mânâlarına gelen telif sözü bir nakîseyi, eksiklik ve kusuru da tedaî ettirir, çağrıştırır. Bundan dolayı, başka kitaplardan farklı olarak Kur’ân-ı Kerim hakkında telif kelimesini kullanmamak lazımdır.

İman esasları, vahyin indirilişindeki keyfiyet açısından, Kur’ân-ı Kerim’in atkıları ve profilleri gibi esas olmuş; diğer meseleler ise, değişik yerlerde, o yerlerdeki durumlarına ve aradaki münasebete göre, siyak ve sibaka bağlı olarak iman esaslarının üzerinde örgülenmiştir. Bazen iman açıkça anlatılmış, insanlar inanmaya çağrılmıştır. Meselâ, pek çok yerde *“Allah’a ve Resûlü’ne iman edin!”*[6] denilmiştir. Bazen de, *“Böylece Allah, iman edip güzel ve makbul işler (sâlih amel) yapanları ödüllendirir. İşte onlara bir mağfiret ve çok değerli bir nasip vardır.”*[7] gibi âyet-i kerimelerde bir isim cümlesiyle imana işaret edilerek, doğrudan emir olmayan ihbarî bir üslûp kullanılmıştır. Fakat bu ihbarî üslûba terettüp eden şeyler itibarıyla o amelin bir farz ya da vacip olduğu anlaşılır. O ameli yapmamanın çok büyük bir hizlan ve hüsran olduğu kavranır. Dolayısıyla, biz onu yapmanın farz, terk etmenin ise haram olduğuna inanırız.

Usûldeki prensipler açısından, emirler ve nehiyler kendi mânâlarının yanında başka mânâlara da geldiği gibi, ihbarî cümleler de bazen, bütün akitlerde olduğu üzere, inşaî mânâ ifade eder. Bazen emir ya da nehiy için vaz’edilmemiş gibi görünen bir haber cümlesi sonuç itibarıyla emir veya nehiy ortaya koyar. Bu emir ve nehiyler bazen peşi peşine sıralanır, tafsilen anlatılır. Meselâ, özellikle yatsı namazlarından sonra okuduğumuz Bakara sûresinin 285. âyetinde meâlen, *“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti; mü’minler de (iman ettiler). Onlardan her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman etti. ‘Onun resûllerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz.’ dediler ve eklediler: ‘İşittik ve itaat ettik ey Rabbimiz, affını dileriz, dönüşümüz Sanadır.’ ”*[8] dedikleri haber verilerek

iman esasları doğrudan doğruya ve ard arda sıralanmıştır.

Bazen de *“O müttakiler ki, görünmeyen âleme (gayba) inanırlar. Namazlarını tam dikkatle ifa ederler. Kendilerine ihsan ettiğimiz nimetlerden infak ederler.”*[9] şeklinde icmalî ifadeler kullanılmıştır. Mutlak ve mukayyed olmak üzere değişik gayblar olması itibarıyla, *“Gayba iman ederler.”* sözüyle herhalde gayba taalluk eden her şey murad edilmiş; yani, iman esaslarının tamamı kastedilmiştir. Bu iki âyette de doğrudan doğruya “İman edin” emri yoksa da mü’minlerin vasıfları ortaya konularak mü’min olma yol ve şartları gösterilmiş; böylece de iman zımnen emredilmiştir.

Gayb-ı mutlak bizim için, bilinmezlik mânâsına değil, ihata ve idrak edilmezlik mânâsına Zât-ı Ulûhiyet’tir; ulûhiyet hakikatidir. Meleklere inanma gibi diğer iman esasları ise mutlak gayb değildir, bizim gibi kimseler için gaybdır. Çünkü peygamberler melekleri görmüşlerdir, hatta bazı evliyanın da onlarla münasebeti olabilir.

Evet, bazı âyetlerde icmalî; ayrıntılara inmeden, özet hâlinde anlatım bulunmaktadır. Daha sonra, bir başka âyette de bu icmal tafsil edilmekte, etraflıca açıklanmaktadır. Fakat kullanılan lafızlar, ister inşaî cümleler olsun, isterse ihbarî cümleler, iman hakikatlerini vaz’a matuf ortaya konmuştur.

Bazı âyetlerde de, “usûl-i İslâm” dediğimiz, Müslümanların İslâm’ın şartları diye bildikleri namaz, oruç, hac, zekât gibi ibadetler; muâmelâta mütaallik meseleler ve hatta muâmelâtla alâkalı meselelerin füruatı, yani asla nispetle ikinci üçüncü dereceden önemli dalları; Meselâ, ailevî münasebetler, ailevî münasebetlerde nikâh, nikâhın keyfiyeti, nikâhta haram olan hususlar, talak (boşanma) mevzuu, eşlerden birisinin ölmesi durumunda ortaya çıkan meseleler, çocukların nafakası, kocası müteveffâ bir kadının nafakası gibi mevzular ele alınmaktadır.

Kur’ân-ı Kerim, bazı mevzuları belli bir tertip üzere, hususî surette, etraflıca ve bir irtibat içerisinde ortaya koyarken ve biz anlatılanlardan Hazret-i Şâri’in maksadını anlayarak âyetleri okumaya devam ederken bakıyoruz ki, anlatılan konudan farklı olarak, o işin içinde istidrâdî gibi görünen bir âyet geliyor. Hiç münasebeti yokmuş gibi görünen, akla öyle gelebilecek bir mevzuya geçiliyor. Meselâ, insanın eşine karşı nazik ve lütufkâr davranması gerektiği vurgulanırken bir de bakıyorsunuz, takva dairesine girilmesi emredilerek başka mevzuya geçilmiş gibi oluyor.[10] İlk bakışta münasebet yokmuş gibi görünse de, biraz im’ân-ı nazarda bulunulunca görülüyor ki, aslında tam söylenmesi gereken söz, söylenmesi gereken en uygun yerde ifade ediliyor.

Başkalarının çok defa kuru, donuk, aynı konudaki şeyleri üst üste istif ederek

meydana getirdiği kitaplardan farklı olarak, Kelâm-ı İlâhî, muhataplarını daima hüşyar tutacak bir üslûp kullanıyor. Ayrıca, her meseleyi neticede bir iman esasına bağlıyor; dinin esasâtını tesis ediyor; bu tesiste kullanılması gereken malzemeyi bütünüyle kullanıyor ve neticede de mü'minler için çok önemli bir imanî rüknü hatırlatıyor. Az önce verdiğimiz misale dönecek olursak, eşler arasındaki münasebeti anlatırken birden ahireti, Cennet ve Cehennem'i nazara veriyor ve yapılan iyi ya da kötü amellerin bir karşılığı olduğunu, bu husus düşünülerek davranılması gerektiğini irşad buyuruyor. Dahası, o konuları anlatmanın yanı başında, inandırmanın yollarını da uygun bir şekilde kullanıyor. İnsanları, yolunca ve usûlünce inanmaya sevk ediyor.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, meselelerimizi nasıl anlatmamız gerektiği hususunda bize de bir üslûp öğretiyor. Biz o üslûbu kullandığımız zaman insanlar inanır mı inanmaz mı, o ayrı bir mesele. Allah (celle celâluhu) kalblerini mühürlemişse inanmazlar. Fakat meselelerimizi o şekilde anlatırsak, biz inandırma adına lazım gelen şeyleri yapmış oluruz. Biz, her hâlimizle, her sözümüzle, her tavrımızla, her davranışımızla inandırıcı olma durumundayız. Ama inandırmak bizim vazifemiz değildir. Evet, biz güven kaynağı olmalıyız. Hâlimize, sözümüze bakan herkes demeli ki, "Bunlardan yalan sâdır olmaz." Fakat inandırma işine gelince, o ayrı bir fiildir ve onu Allah yaratır; ona bizim gücümüz yetmez.

Âyetler Arasındaki Münasebet

Kur'ân-ı Kerim, inandırmaya matuf değişik yollar kullanıyor. Meselâ, önemli bir hususu anlatıyor; insanların tûl-i emel ve tevehhüm-i ebediyet gibi mülâhazalarının olduğunu, bu mülâhazaların onları dünyevîliğe çektiğini ve faydasız işler arkasında dolaştırdığını anlatırken, dünyevîliklere kaydıklarını nazara verirken *"Her nefis her lâhza ölümü tatmaktadır. Sonunda Bizim huzurumuza getirileceksiniz."*[11] diyor. Evet, her nefis her lâhza ölümü tatmaktadır. Kısmen ölmekte, kısmen dirilmektedir. Her insanın vücudunda da her an bazı hücreler ölmekte ve onların yerine başkaları yaratılmakta, beden sürekli bir tebeddül ve tagayyür yaşamaktadır. Gece ile gündüzün deveranı ve farklılığından alın da, insan vücudunda ölen hücrelerin yerine başkalarının gelmesine kadar kâinatta sürekli bir tebeddül vardır.

Şunu da ifade etmeliyim ki, bazılarının bu âyete "Her nefis ölümü tadacaktır." şeklinde meâl vermesi doğru değildir. Âyetin mânâsı "Her nefis, her lâhza ölümü tatmaktadır." şeklinde daha doğru olabilir. İşte, cüz'iyet planında ölümleri hatırlatmak suretiyle, gece ve gündüzlerin deveranından mevsimlerin değişmesine, bazı şeylerin ölüp bazı şeylerin dirilmesine ve mikro

âlemden makro âleme kadar doğum ve ölümler ima edilerek insanların da fâni oldukları ve onları mukadder bir ölümün beklediği hatırlatılıyor. "Demek ki, bir gün siz de tamamen silinip gideceksiniz buradan. Cisminiz ve nefsaniyetiniz açısından bu dünya hesabına tamamen silinip gideceksiniz. Ruhunuz bâki kalacak. Öyleyse ona göre davranın, davranışlarınızı ona göre plânlayın." deniliyor. Evet, ölümü emsalinden tecrid ederek ileride meydana gelecek bir vak'a şeklinde vaz'etmek çok inandırıcı olmaz; emsalini göstererek ölümü hatırlatmak inandırıcıdır. Her yönüyle muknî olan Kur'ân da böyle inandırıcı ve ikna edici bir üslûp kullanıyor.

Soruda zikrettiğiniz ikinci âyet, Bakara sûresinde, Âyetü'l-Kürsî'den önceki âyettir ve *"Ey iman edenler! Ne alışverişin, ne bir dosttan yardım beklemenin, ne de bir kimseden şefaat ummanın mümkün olmadığı bir gün gelmeden önce sizi rızıklandırdığımız şeylerden infak edin."*[12] meâlindedir. Bu dünyada, insanlarla içli dışlı yaşıyorsunuz; dost ve arkadaşlarınız oluyor. Bazıları dünyevî işlerinizde size aracılık da yapabiliyorlar. Fakat önünüzde öyle bir gün var ki, o gün siz tek başınıza ve kendiniz olarak öleceksiniz, kendiniz olarak dirileceksiniz ve haşir meydanında da tek başınıza kalacaksınız. Orada hiçbir şefaatçi ve iltimasçı bulamayacaksınız. Çünkü o gün dostluklar, tavassutlar ve iltimaslar geçerli olmayacak. Öyleyse, o müthiş günde zor durumda kalmamak için bugünden infak edin. Edin de infakınız, öbür âlemde sizi kurtarsın. Yaptığınız infaklarla din-i mübîn-i İslâm'ı i'lâ vazifesinde bulunun ki, hiçbir şefaatçinin şefaatinin kabul edilmediği o yerde "Makam-ı Mahmud'un Sahibi" imdadınıza koşsun.

O âyet-i kerimeden sonra da pek çok âyette infaktan bahsediliyor. Mallarını Allah (celle celâluhu) yolunda harcayıp da infaklarının ardından minnet etmeyenlerin Rabbileri katından mükâfatlarını alacakları, onlar için hiçbir endişeye mahal olmayacağı ve üzüntü de duymayacakları; sadaka verilen kimselere minnet etmekle ve onları incitmekle o sadakaların boşa çıkarılmaması gerektiği; Allah'a da, ahirete de inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin, üzerinde toprak bulunan kaypak bir kayaya benzediği ve şiddetli bir yağmur yağar yağmaz o toprağın kayıverip, o kayanın cascavlak kalacağı gibi riyakârların da hiçbir şeyden sevap ve mükâfat elde edemeyecekleri; Allah'ın rızasını kollamak ve ruhlarındaki imanı kökleştirmek için mallarını harcayanların durumunun ise, bol bol yağmur alıp iki kat meyve veren, kuraklık zamanlarında bile hafif bir yağmur ve az bir çisentiyle yemyeşil kalabilen bir tepedeki güzel bir bahçenin hâline benzediği anlatılıyor.[13]

İşte, Kur'ân bir fasıldan diğer bir fasla geçerken, böyle bir siyak (sözün

gelişi) içinde infaka teşvik ediyor. Bu âyetten hemen sonra Âyetü'l-Kürsî'nin gelmesi Hayy ve Kayyûm olan Cenâb-ı Allah'ın anlatılması, sine ve nevmin (uyuklama ve uykunun) onun için söz konusu olmadığı meselesinin vurgulanması da gayet mânidardır. Evet, inandırma adına kullanılacak metod, inandırıcılıktaki üslûp bu olmalıdır. Kur'ân-ı Kerim, insanlar arasında yardımlaşmayla alâkalı bir konuyu pekiştirmek, onun gereğine inandırmak ve aynı zamanda ulûhiyete ait hakikatlerin hatırlatılmasıyla onun gönüle işlemesini sağlamak için böyle fasılalarla arada değişik şeyler hatırlatıyor. Sonra bir başka ahkâma geçiyor.

Nitekim, bu âyetten üç sayfa sonra, sayfanın başında, infakla alâkalı şeyleri bitiriyor, ribâdan bahsetmeye başlıyor. O sayfanın alt tarafına doğru, *"Kendisine döneceğiniz o Allah'a karşı takva dairesinde bulunun."*[14] diyor ve yine ölümü hatırlatıyor. Ondan sonra tedâyün âyeti geliyor. Seferde borçlanma, borç ve alacağın yazılması, ya kefil veyahut bir rehinin ortaya konması, alış veriş sırasında şahit tutmak gerektiği ve kâtip veya şahidin asla mağdur edilmemesinin lüzumu gibi mevzuları uzun boylu anlatıyor; tafsilata giriyor. Daha sonra da, imana müteallik bir meseleyi hatırlatmak suretiyle, İslâmî inanç ve esaslar arasında imanla alâkalı meselelerin ve iman esaslarını hatırlatmanın bir profil ve atkı gibi olduğunu gösteriyor; hemen her şeyi onun içinden geçiriyor, ona bağlıyor, onunla irtibatlandırıyor.

Maalesef, günümüzde bazı insanlar, Kur'ân-ı Kerim'e sathî bir nazarla bakıyor; kendi kıt idraklerini ölçü kabul edip yanlış zanlarına göre bir kısım hükümler çıkarıyor; şarkiyatçıların garazlı sözlerini ve belli bir gayeye matuf yazılmış kitaplarını taklit ediyor; senelerdir süregelen bazı meseleler hakkında şüphe hâsıl edecek tartışmaları bir fantezi uğruna yeniymiş gibi tekrar yazıp çiziyorlar. Meselâ; onlara göre, hâşâ ve kellâ, bazı âyetler kendi yerlerine konulmamış; şurada değil de burada olmalıymış; şu âyet buraya münasip düşmüyormuş da şurada olmalıymış. Ne kadar yazık! Kur'ân-ı Kerim'deki hutût-u ilâhiyeyi, münâsebât-ı mâneviyeyi tam sezemediklerinden dolayı, kendi hendeselerine ve felsefelerine göre, "Yüce Kitab"ımız için yeni bir tasnif mülâhazasına giriyorlar.

Sorunuz üzerine Kur'ân-ı Kerim'i gözümün önünden geçirirken birkaç âyet arasındaki münasebete kısmen temas etmiş oldum. Arz etmeye çalıştığım münasebet ve irtibatla alâkalı hususları her sûrede görmek mümkündür. Yeter ki, samimi bir niyet ve selim bir kalble okunsun, düşünülsün ve müzakere edilsin.

Kur'ân Okumada Asgarî Ölçü

Soru: *Kur'ân okumada asgarî bir ölçü var mıdır?*

Cevap: Kur'ân bir nasihat, bir zikir ve bir uyarıcıdır. Ne var ki, Kur'ân'dan istifade edebilmek için, gönüllerin ona karşı açık olması şarttır. Gönlün açık olabilmesi için de, insanın gözünü ona dikmesi ve kulağını ona vermesi gerekir. Nitekim Kelâm-ı İlâhî'de şöyle denilmektedir: *"Bu Kur'ân, kalbi ona açık olanlar ve gözünü Kur'ân'a dikip ona kulak verenler için bir öğüttür."*[15]

Selef-i sâlihîn, Kur'ân okumanın minimumu üzerinde durmuşlar ve her gün bir miktar okunmalı demişlerdir. Bu hususta söylenilenleri, "Kur'ân-ı Kerim en hızlı haftada bir, ortalama on beş günde bir, en az ayda bir defa hatmedilmelidir; eğer ayda bir defa olsun hatmedilmiyorsa, Kur'ân metruk sayılır." şeklinde özetleyebiliriz.

Şu kadar var ki, Kur'ân okunurken, insanın içine sinmeli, okuyan onu düşünmeli ve ondan bir kısım esintiler duymaya çalışmalıdır. Aksi hâlde onu okumuş sayılmaz. Kur'ân-ı Kerim, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ifadesiyle en az ayda bir defa hatmedilmelidir. Fakat hatim üç beş güne sıkıştırılmamalıdır. Zira o zaman, düşünmeden okunmuş olur. Oysa, Kur'ân baştan sona mülâhaza edilmesi, bir bütün olarak ele alınması ve dikkatle okunması gereken bir kitaptır.

Muhammed İkbal der ki: "Gençlik yıllarımda her sabah namazından sonra iki saat Kur'ân okuyordum. Babam yaptığım işi görmesine rağmen her sabah gelip 'Oğlum, ne yapıyorsun?' diye soruyor, ben de elimdeki Mushaf-ı Şerif'i gösterip 'Kur'ân okuyorum' cevabını veriyordum. Tam iki sene, belki onlarca defa, elimde Mushaf'ı görmesine rağmen ne yaptığımı sordu. Bir gün âdeti üzere tekrar sorunca, 'Babacığım, biliyorsun ki Kur'ân okuyorum; ama yine de ne yaptığımı soruyorsun. Bir şey mi demek istiyorsun?' dedim. Babam şöyle cevap verdi: 'Evladım, evet, biliyorum ki elinde "Kitap" var. Ama ben ona bakmanı değil, onu okumanı istiyorum. Muhammed'im! Kur'ân'ı sana sesleniyor gibi okur ve her âyetten alacağın şeyleri alırsan o zaman gerçekten okumuş olur ve istifade edersin."

Maalesef, bizim insanımızın okuyuşunda da mânâ ve muhtevaya dikkat edilmiyor. Kur'ân düşünülmüyor. Okuyanlar, sadece lafız olarak okuyorlar. Mutlaka onun da bir sevabı vardır. Kur'ân okuyan biri, onun kelimeleri ve harfleri adedince sevap kazanabilir. Hatta bazılarına göre nafile namaz kılmaktansa Kur'ân okumak daha evlâdır. Fakat esas olan onu hem okumak, hem de anlamaya çalışmaktır. İmkânı varsa, hafız olanlar, her gün sabah kalkınca bir cüz Kur'ân okumalı ve o günkü namazlarını o cüzle kılmalılar. Böylece iki cüz okumuş olurlar. Çok meşguliyetleri yoksa daha çok da

okuyabilirler. Evet, insan her gün Kur'ân-ı Kerim için belli bir süre ayırmalı, onu okumaya ve anlamaya gayret göstermeli.

Efendimiz, ümmetine ait negatif görüntülerden birini dile getirirken, *"Onlar bir vadide, Kur'ân ayrı bir vadidedir."*[16] buyurmuştur. Maalesef, en az beş asırdır, Müslümanlar böyle bir mahrumiyetin cenderesi içinde bulunuyorlar. Geleceğin fikir işçilerinin vazifelerinden biri de Kur'ân'ın bu gurbetine son vermektir.

Kur'ân'ın Gurbeti

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde dört garipten bahsetmiş ve şöyle buyurmuşlardır: *"Kur'ân-ı Kerim, zalimin kalbinde; mescid, toplantı için kullanılıp namaz kılınmaz hale geldiğinde; yine Kur'ân, onu okumayan birinin evinde; Müslüman sâlih bir erkek, kötü bir kavim arasında gariptir."*[17]

Bugün Kur'ân bir gurbet hayatı yaşamaktadır. Kur'ân'a sahip çıkmak demek, onu kadifelere sarıp cinlere, şeytanlara mâni olsun diye yataklarımızın başına asmak; çeyiz sandıklarında ihtimamla korumak değildir. Mutlaka bir yerlere asılacaksa o, mânevî hayatımızı mahveden ifritleri kovmak için kalblerimizin en mûtena köşesine asılmalıdır.

Müslümanların Kur'ân'a karşı takındığı tavır, İslâm dinini ve onun yüce kitabını istemeyen hasımların arzu ettiği bir tavırdır: Kur'ân lafız olarak okunsun, evlerde aksesuar olsun; ama o bir toplumun şuurlanması, hayatının gayesini öğrenip o istikamette yaşaması için kullanılmasın. Şuurlanma olacaksa, Durkheim'a göre olsun, Comte'a göre şuurlanma olsun; ama Kur'ân'a göre bir şuurlanmadan asla bahsedilmesin.

Maalesef, günümüzde Kur'ân, hayattan tecrit edilip bir kenara itilmiş; onu durgunlaştırmak suretiyle kıymet-i harbiyesinden bir kısım kayıplara maruz kalmasını planlayanlar tarafından hayatın dışında tutulmaya çalışılmıştır. Bu suretle hem İslâm dini, hem de Kur'ân statik (durgun, hareketsiz) hâle getirilmiştir. Herhangi bir felsefî ekolün ortaya koyduğu kurallar ve nazariyeler gibi kabul edilir hale getirilmiştir. Oysa, Kelâm-ı İlâhî, işlerken; kendi elemanlarıyla senaryosu ortaya konulurken anlaşılır. Aktörler o senaryoya inanmış olarak vazife başında bulundukları zaman onun kıymeti anlaşılır. Yoksa, âyet-i kerimeler bugün bütün canlılıklarıyla yaşamaktadır ve yarın da yaşamayı vaadetmektedirler.

Kur'ân'da, itikat, ibadetler ve muamelât peş peşe yer alır. Bu yapı, toplumu sürekli hareket hâlinde ve canlı tutar. Dini, sadece vicdana bağlamak ya da

yalnızca “Kıl namazını, tut orucunu…” şeklinde çok basit anlamak bu dinamikliği öldürür. Zaten meselelere bütün hâlinde bakmama, mutlaka ya ifrat ya da tefrite sebebiyet verir. Günümüzde ilimlere de bütüncül nazar dediğimiz küllî nazarla bakılıyor. Yani, küllî kaideler esas alınıyor; ama varlık, küll-cüz münasebeti içinde değerlendiriliyor. Küllî kaidelere bakmadan, yalnızca cüz’iyâta göre değerlendirme yapılırsa mesele dağılır; genel ahenk bozulur.

Bununla beraber, her bir küllî kaidenin ortaya çıkması için o istikamette bir kısım cüz’î emirler olması gerekir; o emirlerin hepsi birden mütalaa edilince o küllî kâide ortaya çıkar ve meseleleri çözerken, ortaya çıkan bu kaide mihenk olarak ele alınır. Meselâ, “Allah, dini hangi hikmete binâen vaz’etmiş?” sorusuna, bütün küllî kaideleri ona irca edebileceğimiz temel bir disiplin vardır: Menfaat ve maslahatları celbetmek, mefsedetleri defetmek. Bütün emirlerin ve nehiylerin temelinde bu vardır. Bu küllî bir kaidedir. Fakat bazen cüz’iyatta buna muhalif bazı şeyler olabilir. Onu çözebilmek için de mutlaka bir küllî kaideye bakmamız, küllî kaideyi esas almamız gerekir.

Pozitif ilimlere de küllî bir nazarla bakmak icap eder. Meselâ, tıp sahasında uzmanlaşma, ihtisaslaşma oluyor. Bu konudaki bir endişemi eskiden beri hep izhar ediyorum; biz insana, kalbini kafasından ya da sinir sisteminden tecrid ederek bakamayız. Organizma bir bütündür; organlar da, her biri diğeriyle irtibat halindeki azalardır. Öyleyse, burada da küllî nazar esas alınmalıdır; bir kalb doktoru, kalbi bildiği gibi vücudun diğer yanlarını da bilmelidir ki, daha sıhhatli konuşabilsin. Bugün insan vücudu bu mânâda çok parçalanmıştır. Baktığınızda bir hükme varamayacağınız küçük parçalara ayrılmıştır. Meselâ, bir göz hususunda dahi pek çok branş vardır. Eğer her mesele konsültasyon (birkaç tabibin bir araya gelerek bir hasta hakkında görüş alışverişinde bulunmaları) hâlinde halledilmez, orada vücudun tamamı nazara alınmazsa, gelecek vahimdir.

İşte, Kur’ân’ın mesajına da bu ölçüler içerisinde bakmak lazım. Maalesef, sadece bir âyeti ele alıp onu da tam anlamadan Kur’ân’a saldırıyorlar. Oysa, o âyeti, Kur’ân’ın bütünüyle tefsir etmeden, ondaki ilâhî hikmetleri gözetmeden söylenilen her söz yanlış olacaktır. Kâinatı kusursuz bir düzenle yaratan Cenâb-ı Allah, “Kitab-ı Kerim”inde, kâinatın bir misal-i musaggarı (küçük bir örneği) olan insan hayatı için de kural ve kaideler vaz’etmiştir. Bu “İlâhî Kelâm”a bütün olarak bakıldığında onun canlı ve ter ü taze olduğu görülecektir.

Kur’ân’ın gurbetini ve yaşadığı vahşeti izale etmek de, ancak onu bu ölçüler içerisinde tefsir eden kitapları okumak ve bu şekilde Cenâb-ı Hakk’ın marziyâtını anlamaya çalışmakla olacaktır.

Kur'ân'ın Şahitleri

Kur'ân'ın kıymetini anlamak için bir de onun talebelerine göz gezdirmeli. Sahabe ve tâbiîn efendilerimizin nasıl bir ömür sürdüklerini görmeli. İmam-ı Azam, İmam-ı Şâfiî, İmam-ı Malik, Ahmed İbn Hanbel, Abdülkadir Geylânî, İmam-ı Rabbânî, Şah-ı Nakşibendî, Hazret-i Mevlâna ve Bediüzzaman gibi Hak dostlarını büyüten, onları hüsnümisal yapan Kur'ân'ın mesajından başka nedir? Hadis-i şerifleri rivayet edip o bereketli sözlerin bizlere ulaşmasını sağlayan selef-i sâlihînin hayat hikâyelerine baksanız hayran kalırsınız, onları uhrevîleştiren şey Kur'ân'ın mesajı değil midir?

Onlar, sürekli Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda bulunma temkiniyle yaşamışlardır. Daima, "enis ü celîs" bildikleri "Dost"la beraber bulununca da konuşmaları hep "sohbet-i yârân" olmuştur. O'nun rızasından başka bir şey düşünmemiş, O'nun hoşnutluğuna vesile olacak meselelerden başka bir şey konuşmamışlardır.

Bu mesele, biraz iradenin hakkını vermeye; biraz Allah (celle celâluhu) tarafından konduğu yerin, konumunun farkında olmaya ve biraz da duruşu çok iyi belirlemeye bağlıdır. Hele her şeyin günlük hâdiselere bağlandığı, aktüalitenin çok öne çıktığı, insanların *"Hayır, doğrusu siz şu peşin dünya hayatına çok düşkünsünüz, onun için ahireti terk edipdurursunuz."*[18] âyetine mâsadak yaşadığı bir dönemde bizim için Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda bulunma ve bunu hissetme hâlini yakalamak çok zordur. Bu mevzuda fikir jimnastiğimiz olmalı. Meseleler hep gelip "sohbet-i Cânân"a dayanmalı. Oturup kalkarken, dünyevî meselelerden bahsederken bile ahiret buudlu davranmalı. "Allah'ı başkalarına tanıtma ve bu vesileyle kurtulma", yapacağımız işlerde rotayı tayin etmeli. Meselâ, teknolojiden bahsederken "Bu teknoloji Rabbimizi anlatma adına ne işe yarar? Şu ilmî inkişafı, Rabbimizi insanlara duyurma adına nasıl değerlendirebiliriz? Uhrevî hayatımız adına interneti nasıl kullanabiliriz?" sorularının cevabı aranmalı.

Meselâ, bugün, biz meşgul olsak da olmasak da internetin de bağımlıları var. Bazıları onu kendi hesaplarına, şeytanın oyuncağı gibi kullanıyor ve sürekli kötülük yayıyorlar. İnanan insan, onu da uhrevî kazanç vesilesi yapabilir. Fakat o dikkatli olur; hangi tuşa dokunacak, hangi sayfaya girecek, bunu iyi belirler. Tahminî bir tuşa dokunurken de "İnşaallah karşımıza iyi bir şey çıkar." mülâhazasıyla teyakkuzda olur. Bunlar, kalb ibresinin göstermesi gereken noktaya yönlendirilmesi açısından çok belirleyici hususlardır.

Bir mü'min, kâinattaki her şeyde Allah'ı gösteren bir işaret bulur; ona bakar, Cenâb-ı Hakk'ın izlerini görür. Bu, teknolojiyle de mümkündür. Meselâ, çağın

büyüklerinden birinden dinlemiştim, Hz. Bediüzzaman arabayla bir yere giderken radyoda şarkı çıkıyor. Arabayı kullanan şahıs, Üstad'ın laubaliliğe karşı kapalı olmasına saygısının ifadesi olarak radyoyu kapatmak istiyor. Radyonun düğmesini çevirirken Bediüzzaman kendisine has edasıyla, "Dur keçeli..." diyor, "Ben hava unsurunu temâşâ ediyorum, havayı insanların hizmetine veren Allah'ın kudretini tefekkür ediyorum."

Hani daha önce de çok anlattım; Alvarlı Efe Hazretleri, "Dört güzeller" türküsünü duyunca Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'yi hatırlayıp iki gözü iki çeşme ağlarmış. İşte onun gibi, Üstad da orada konsantre olmuş; şarkıyı değil, o şarkının ötesinde hava nimetini dinliyor, onu tefekkür ve temaşa ediyor.

Bu müthiş adamı görmeyi hepiniz gibi ben de çok arzu ederdim. Dizinin dibinde oturmayı, sohbetine ermeyi, dinlemeyi çok isterdim. Nasip... Belki bize görememenin hasret ve hicran sevabı, görenlere de huzurun insibağının sevabı yazılır.

Bazı âlim ve ârifler, etraflarındaki ulemaya göre konuşmuşlar; meseleleri onların seviyelerine göre anlatmışlardır. Bediüzzaman'a gelince, o, meseleleri herkesin anlaması için gayret göstermiş; hatta mübtedilerin ve avamın anlamasına da önem vermiştir. Kur'ân'daki, tenezzülât-ı ilâhiye ve beşerin anlayışına göre hitap esprisini örnek alan Bediüzzaman'ın bu şekildeki bir tenezzülü de onun büyüklüğüne bir kat daha büyüklük katmaktadır. Onun kolay söylenir görülen öyle ifadeleri vardır ki, bunlar tam bir sehl-i mümteni örneği, enfes beyanlardır. Meselâ, *Yirmiüçüncü Söz*'ün beşinci noktasında şöyle diyor:

"Hem dua bir ubudiyettir. Ubudiyet ise semerât-ı uhreviyedir. Dünyevî maksatlar ise; o nevî dua ve ibadetin vakitleridir; o (dünyevî) maksatlar, (dua ve ibadetlerin) gayeleri değildir. Meselâ; yağmur namazı ve duası bir ibadettir. Yağmursuzluk, o ibadetin vaktidir. Yoksa o ibadet ve o dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa; o dua, o ibadet halis olmadığından kabule lâyık olmaz. Nasıl ki güneşin gurubu akşam namazının vaktidir; güneşin ve ayın tutulmaları da küsuf ve husuf namazları denilen iki ibadet-i mahsusanın vakitleridir..."[19]

Buradaki ubudiyeti, usûl-i fıkıhta kullandığımız "taabbudî" mânâsında anlamak gerekir; yani, çok defa mânâsını anlayamasak da Allah'ın emri olduğu için yapıp neticesini Allah'tan istediğimiz ibadetlerdir. Meselâ, duada Rabbimizden istediğimiz şeylerle onun veriş keyfiyeti arasında sebep sonuç mülâhazasına göre bir münasebet yoktur. Sebeplerle tarttığınız zaman görürsünüz ki, sizin istek ve yakarışlarınızdan bu netice çıkmaz. İşte o zaman,

Allah'a güveniniz, itimadınız nispetinde esbab üstü, doğrudan doğruya Hz. Müsebbibü'l-Esbâb'dan, Hz. Kâdiu'l-Hâcât'tan istediğinizi istersiniz; o da herhangi bir sebebe iktiran etmeden verebilir.

Çok eski yıllarda bir arkadaşımız, "Yağmursuzluk dahi yağmur duasının vaktidir."[20] cümlesini işitince bu orijinal yoruma âdeta vurulmuştu. Evet, âdet-i Sübhânî açısından yağmurun vakti bellidir; ay ve güneş tutulmalarının vakti ve ne zaman son bulacağı çok önceden hesap edilebilmektedir. Fakat biz yine de yağmur duası yapıyor; husuf ve küsuf namazları kılıyoruz. Evet, yağmursuzluk, yağmur duasının vaktidir. Ay ve güneş tutulması da, husuf ve küsuf namazlarının vaktidir. Biz ülfetten dolayı bu ifadeleri okur geçeriz; ama Üstad Hazretlerinden başka birinin böyle dediğini de hatırlamıyorum.

Üstad yine, "Esbâba teşebbüs, bir dua-yı fiilîdir. Esbabın içtimaı; müsebbebi (sonuç, netice) icat etmek için değil, belki lisan-ı hâl ile müsebbebi Cenâb-ı Hak'tan istemek için bir vaziyet-i marziyye almaktır. Hatta çift sürmek hazine-i rahmet kapısını çalmaktır."[21] diyor.

Biz bazen bu hâlisane mülâhazaları koruyamıyoruz. Meselâ, hekime müracaat ediyoruz, etmeliyiz de; fakat bazen şifayı sanki hekim verecek, sanki o tedavi edecek; sanki bizim derdimize aldığımız ilaç iyi gelecek gibi mülâhazalara kapılıyoruz. Oysaki, izzet ve azamet öyle istemiş: Basit işlerde kudret-i ilâhiyenin mübaşeretinin görünmesini dilememiş. Şifayı veren Hazret-i Şâfî'dir. Cenâb-ı Allah, o ilaçla o şifa arasında bir iktiran (örtüşme) hâsıl etmiştir. Bu tevhid düşüncesi çok defa unutuluyor. Maalesef, bazen hiç farkına varılmadan zımnî bir şirke giriliyor.

Kur'ân Okuma

Hüzün ve Kur'ân âdeta birbirini tamamlayan iki kelime. Kur'ân hüzünle inmiştir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde buna işaretle buyurur ki; *"Kur'ân-ı Kerim'in en güzel tilaveti ciddi bir hüzün içinde okunanıdır."*[22] Şahsen ben, ruhsuz Kur'ân okumanın insanımızı duygusuz hale getireceğine inanıyorum. Kur'ân'ı anlamak, Kur'ân ile dirilmek, onun özünde derinleşmeye bağlıdır. Kur'ân'ın sadece ibare ve lafızları ile ilgilenenler sevap kazansalar bile sevaba açık bir topluluk hâline gelemezler. Bir başka tabirle, Kur'ân'ı muhtevasına uygun şekilde anlayıp hayatlarına hayat kılamazlar. Evet, Kur'ân'la münasebetimiz açısından asıl mesele kalb, şuur, irade, idrak ve hislerimizle ona yönelebilmek ve benliğimizin bütün buutlarıyla onu duyabilmektir. İşte böyle bir yöneliş ve duyuş sayesinde Allah'ın (celle celâluhu) bize seslendiğini hisseder, suya ve ziyaya ulaşmış rüşeymler gibi

birdenbire yeşeririz. Okuduğumuz âyetin her kelimesinde, her cümlesinde farklı derinliklere erer; aynı anda bir yandan ruhumuzun atlasını temâşâ ederken, diğer yandan göklerin haritasını müşâhede etme ufkuna ulaşırız.

Âcizane kanaatim, Kur'ân okuma tam mânâsıyla bilinmiyor. Onun için bu meselenin çok ciddî olarak ele alınması gerekir. Çünkü Kur'ân'ı kaide ve kurallarına uygun şekilde okuma; onu içte duyma, mânâ ve muhtevasına vakıf olma, derinliklerine nüfuz edebilme kadar önemlidir.

Elfaz maânînin kalıbıdır (lafızlar, ibareler mânâ ve muhtevanın kalıbıdır). Kalıp bozuk olunca mânâ sıkışıp kalıyor ve derinliklerine nüfuz edilemiyor. Meselâ, kendi adıma, Kur'ân dinlerken yanlış okumalar karşısında ruhumda ihtilâc hâsıl olduğunu, konsantrasyonumun bozulduğunu, mânânın derinliklerine inmekten uzaklaştığımı rahatlıkla söyleyebilirim. Bende böyle olduğu gibi, Kur'ân'ı tam bir konsantrasyonla duyarak, hissederek dinlemek isteyen herkesin ruhunda da aynı türden ihtilâcların olacağı muhakkaktır.

Evet, Kur'ân'ı, Allah'ın Cebrail aleyhisselâma, Cebrail'in "İnsanlığın İftihar Tablosu"na veya "Efendiler Efendisi"nin sahabeye okuduğu gibi okumak gerek. Cebrail, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile, "Kur'ân nazil olduğu şekliyle korunuyor mu, doğru eda ediliyor mu?" diye her sene mukabele ediyordu.[23] Bu açıdan hâdiseye bakınca, mukabeleye "test etme" de diyebiliriz. Bunun bize verdiği ehemmiyetli bir mesaj olsa gerek.

İsterseniz bir benzetme yapalım: Namazı duyma, her rüknünü vicdanında hissederek kılma, Allah'ın (celle celâluhu) huzurunda bulunduğunun şuurunda olma çok önemlidir; ama bunun yanında namazı namaz yapan rükû, secde, kıraat, kıyam, teşehhüd gibi zahirî erkâna riayet de şarttır. Kur'ân'ı tilavet kaidelerine riayet ederek hakkıyla okumayı da namazın zahirî erkânı gibi değerlendirebilirsiniz.

Kur'ân'ı doğru okumak için üç şeyin çok önemli olduğunu söyleyebilirim. Birincisi, bir fem-i muhsinin (okuyuşu düzgün bir hoca) rahle-i tedrisine oturma. Yani mutlaka işin uzmanından ders alma. Kur'ân okumak sadece harfleri bilmek değildir. Ben kendi kendime Fransızca öğrenmiştim; öğrenmiştim, ama nasıl konuşuyordum Allah bilir. Bir ara İngilizce de çalıştım. Bir gün Rahmetli Tuzcu Cahid Bey bana, "Hocam! Türkçe gibi İngilizce konuşuyorsun" dedi ve ben o gün İngilizce öğrenmeyi bıraktım. Harf ve kelimeleri aslına uygun şekilde telaffuz, ancak işin uzmanının önüne diz çökmekle öğrenilir. İkincisi, talim esnasında doğru telaffuz için insanın kendini zorlaması. Meselâ mahâric-i hurufa (harflerin mahreçleri) çalışırken bizim kıraat hocamız kendisini ve bizleri çok zorlardı. Öyle ki, "dat" harfini

gösterirken parmağını damağına koyardı. Bu ilk bakışta tekellüf gibi görünse de belli bir müddet sonra alışıyor insan. Ve üçüncüsü, kulak dolgunluğu. Bu da, Kur'ân'ı tekellüfsüz okuyan hafızları çok dinlemekle olur.

Malesef biz doğru düzgün Kur'ân-ı Kerim okumayı unutmuşuz. Hatta İmam Hatip liselerinde ve ilâhiyatlarda bile bu eğitim insanımıza tam tekmil verilemiyor. Kur'ân kursları ölçüsünde verilemiyor, desem kimse bana alınmasın.

Bu faslı, Hafız Münâvi'den nakledilen bir vak'a ile kapatalım: "Bir genç, hafızlığını ikmal ederken hemen her gün sabahlara kadar uyumayıp Kur'ân-ı Kerim'i hatmeder. Ertesi gün de tabiî olarak hocasının karşısına rengi solmuş, benzi sararmış olarak çıkar. Hem maddî hem de mânevî açıdan kendisine mürşid olabilecek kapasitede olan hocası, bu durumun sebebini onun ders arkadaşlarına sorar. Onlar cevaben, 'Üstadımız, bu talebeniz hemen her gün sabahlara kadar uyumayıp Kur'ân-ı Kerim'i hatmedip duruyor' derler. Üstad, talebesinin Kur'ân-ı Kerim'i böyle okumasını arzu etmediği için bir gün onu karşısına alır ve 'Evlâdım! Kur'ân indiği gibi okunmalıdır. Bugünden itibaren sen Kur'ân'ı, şu ana kadar okuduğun gibi değil de beni karşında farz ederek, dersini bana takrir ediyormuşsun gibi oku' tavsiyesinde bulunur. Genç gider, hocasının tavsiyeleri çerçevesinde o gece Kur'ân-ı Kerim'i okur ve sabah hocasının huzuruna geldiğinde, 'Efendim, bu gece ancak Kurân-ı Kerim'i yarısına kadar okuyabildim' der. Üstad, 'Pekâlâ, bu gece de Kur'ân-ı Kerim'i doğrudan doğruya Resûl-i Ekrem'in huzurunda okuyor gibi oku!' emrini verir. Talebe "Kendisine Kur'ân nazil olan zâtın huzurundayım, doğru okumalıyım" düşüncesiyle o gece Kur'ân'ı daha dikkatli tilavet eder. Ertesi gün üstadına Kur'ân-ı Kerim'in ancak dörtte birini okuyabildiğini söyler. Üstadı talebesindeki terakkiyi görünce, bir mürşidin müridinin dersinin artırması gibi, 'Bugün o emin melek, Cibril'in Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e tebliğ ettiği anda dinliyor gibi oku!' der. Talebe ertesi gün 'Vallâhi üstadım, bugün ancak bir sûre okuyabildim' der. Üstad son adımı atar: 'Evlâdım! Şimdi de onu, binlerce hicabın verasında bulunan Mevlâ-yı Müteal'in huzurunda okuyor gibi oku! Düşün ki, okuduğunu Allah (celle celâluhu) dinliyor, senin için indirdiği kelâmını senin ile mukâbele ediyor.' Talebesi ertesi gün ağlayarak üstadının karşısına gelir ve şöyle der: 'Üstadım, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِۙ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ[24] dedim; ama إِيَّاكَ نَعْبُدُ[25] demeye bir türlü dilim varmadı. Çünkü *"Sadece Sana kulluk yaparım."* diyeceğim; diyeceğim, fakat ben o kadar çok şeye kulluk yapıyorum ve o kadar çok şey karşısında serfürû ediyorum ki, O'nun karşımda hazır ve nazır olduğunu

mülâhazaya alınca إِيَّاكَ نَعْبُدُ ’yü aşamadım.”

Hafiz Münâvi, bu gencin fazla yaşamadığını, bir iki gün sonra vefat ettiğini kaydeder. Onu bu seviyeye getiren o bilge ve mânâ eri üstad, gencin mezarının başında onun ahvalini müşâhede ederken, delikanlı, hocasının duyabileceği bir sesle, “Üstadım, ben hayyim (hayattayım). Hayy u Kayyum olan Sultanlar Sultanı’nın huzuruna vardım ve hiç hesap görmedim.”[26] diye konuşur.

Bu menkıbeyi nakletmekle “Bu ölçüler içinde Kur’ân’ı okumuyor veya okuyamıyorsanız onu okumayın!” demek istemiyorum. Fakat şu da unutulmaması gereken bir hakikat ki ruhumuzda inkılâplar meydana getirmeyen Kur’ân’ın ferdî ve içtimaî hayatımızda müessir olacağı düşünülemez. Biz Kur’ânla değişebilmeli, onun ufkuna yönelebilmeli, onu kendi derinlikleriyle duymalıyız ki o da esrarını sinelerimize boşaltsın.

Keşke çeşitli vesilelerle bir araya gelindiğinde, çok değil, bir on dakika bu işe ayrılsa; ağzı düzgün bir kişi talimde bulunsa; bilenler bilmeyenlere talim etse; bire bir mukabele şeklinde Kur’ân okunsa. Keşke!

Kur’ân Kültürü ve Sahabe

Soru: *Kur’ân kültürünün oluşmasında sahabenin rolü nedir?*

Cevap: Sorunun cevabına geçmeden önce bir hususa dikkatlerinizi çekmek isterim: Kur’ân ve sahabe söz konusu olduğunda, bunu mutlak anlamda “kültür” olarak değil de bir sıfat ilavesiyle “saf Kur’ân kültürü” şeklinde adlandırmanın daha doğru olacağını düşünüyorum. Çünkü murad-ı ilâhînin bir milletin duygusunu, düşüncesini yönlendirmesinde, onun hemen her meselenin anlaşılması ve her problemin çözümü için müracaat edilecek dupduru bir kaynak hâlinde kabulünde sahabenin eşi menendi yoktur. Onlar her anlarında, hatta oturma kalkma, yeme içme gibi en tabiî insanî hallerinde bile Kur’ân yörüngeli, murad-ı ilâhî eksenli bir hayat yaşamışlardır.

Şöyle denilebilir: Sahabe günlük hayatlarının devamı adına gerekli olan icmalî bilgiyi iman hâline getirmiş, o şekilde algılamış ve benliklerine mal etmiştir. Sonra bu imanlarını tefekkürle açarak daha geniş bir ilmî çerçeve içine almışlardır ki, buna ikinci derecede bir ilim veya mârifet hâline gelmiş bilgi denebilir. İşte bu bilgi, sahabeyi Allah’a kurbetleri oldukça derin insanlar hâline getirmiştir. Tâbiîn ve tebe-i tâbiîn döneminde de büyüklüklere açık, hatta o büyüklük ufkunu yakalamış olan nice insanlar vardır; ama hiçbirisi Kur’ân’ı sahabe ölçüsünde saf ve duru olarak anlayamamış, hayatlarına mâl edememiş, hepsinden önemlisi şuuraltı müktesebat hâline getirememişlerdir.

Bu ufka ulaşmada sahabenin, Kur’ân’ın her zaman, her zemin ve her konuda

yeterliliğine inanmış olmalarının büyük rol oynadığına inanıyorum. Kanaatim o ki, bu ölçüde bir saf Kur'ân kültürünün temin ve temsili onlardan sonra kimseye nasip olmamıştır.

Aklınıza şöyle bir soru gelebilir: Sahabe, fetih sürecinde tanıştıkları dış kültürlerden hiç mi etkilenmemiştir? Ölünceye kadar o seyri hep muhafaza mı etmişlerdir?

İçlerinde elbette etkilenenler olmuştur; fakat genelde sahabe-i kirâm, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraberliklerinden olsa gerek, inandığı şeye çok iyi inanmış ve inandığı değerleri bozacak şeyleri o müthiş feraset ve mârifetleri ile hemen ayırt edebilmişlerdir. Aslında bu noktada da sahabeye ait bir farklılık hemen göze çarpmaktadır. Ehlinin malûmu olduğu üzere, psiko-sosyologların [sosyal-psikologların] bir tesbiti vardır: "Galip milletler çok defa coğrafî açıdan genişler; ama temelde ruh ve kültür dünyaları açısından işgale uğrarlar." Yani fethettikleri ülkelerdeki hâkim kültürün etkisi altında kalırlar. Sahabe-i kirâm bu genel tespitin dışındadır. Onlar, çok azı müstesna, bırakın fethettikleri yerlerin kültürlerinin tesirinde kalmayı, kendi kültürlerinin taşıyıcılığını ve temsilciliğini de yapmışlardır o diyarlarda.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) خَيْرُكُمْ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ *"En hayırlı asır, öncelikle benim içinde bulunduğum şu asırdır; sonra onu takip eden, sonra onu takip eden asırdır."* [27] hadisine bir de bu zaviyeden bakmak lazım.

Evet, sahabe-i kiram, Kur'ân'ın Allah'tan geldiğine aksine ihtimal vermeyecek şekilde inanıyor ve ona çok güveniyorlar. İşte bu inanç ve güven, Kur'ân'ın hakikî anlamda temel kaynak hâlinde algılanmasının nedeni oluyor. Karşılarına çıkan en küçük problemlerde bile hemen o kaynağa yöneliyorlar. Böylece saf Kur'ân kültürü oluşuyor. Meselâ, Seyyidina Hz. Ömer, evlilik akdi esnasında tespit edilen mehir miktarı hakkında üst sınır belirlenmesi gerektiğini söylüyor. (Bu, Ömerce bir zühul sayılabilir, bize göre bir zühul da değildir. Çünkü evlenmeyi kolaylaştırmak adına çok önemli bir husus olduğundan bunu hemen her aklı başında halife düşünmüştür.) O, bunu mehir miktarının evliliğe engel olmaması için yapıyordu. Bir hutbe esnasında mescidde irad edilen bu beyan karşısında, bugün adını sanını dahi bilmediğimiz bir kadın şöyle diyor: "Ya Ömer! Senin bana ulaşmayan bir başka bilgiyle Efendimiz'den duyduğun bir şey mi var? Çünkü Kur'ân'da Allah, وَاٰتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَارًا [28] diyor. Demek ki kantar kantar mehir verilebilir." Hz. Ömer, o kadının itirazını yerinde buluyor ve kendi kendine "Yaşlı bir kadın kadar da dinini bilmiyorsun!" diyerek sözünü geri alıyor.

İşte “saf Kur’ân kültürü” derken kastım bu idi. Hz. Ömer’de gördüğümüz Kur’ân’ın karşısındaki bu teslimiyet, sahabenin hepsinde vardı. Bana göre bu teslimiyet, bu kabullenme, hem Kur’ân’ın, hem de Efendimiz’in bir mucizesidir.

Bu mucizenin oluşmasında sahabenin ümmiyetinin rolü olduğunu unutmamak lazım. Yalnız “ümmiyet” derken kasdım okuma-yazma bilmeme değil, o güne kadar olan hayatlarında dış dünyanın kültürlerine karşı yabancı ve kapalı olmalarıdır. Yani Yemen, Mısır, İran, Hindistan vb. yerlerde yaşayan insanlara nispetle kadim kültürlerle ve dinlerle ilişkileri yok denecek kadar azdı sahabenin. Dolayısıyla zihinleri temizdi, diriydi ve duruydu. Kur’ân’ı anlama ve yorumlama mevzuunda başka kaynaklara müracaat etmiyorlardı. Bu, o tertemiz Kur’ân havuzunu bulandırmama adına çok önemli idi. Çünkü insanlar, farkına varmasalar da, düşünce yapılarını oluşturan temel felsefeye göre konuşur, yazar ve yaşarlar. Dolayısıyla dıştan bizi tanımayan; ama beslendiğimiz kaynaklara vâkıf bir insan, herhangi bir yerde ve herhangi bir mevzu hakkında ileri sürdüğümüz bir görüşten hareketle bizim hakkımızda belli bir kanaate sahip olabilir. Meselâ, siz bir yerde “Allah celle celâluhu çok mucizeler gösterir, böyle harikalarla bizi kendisine davet eder; fakat bütün bütün aklın elinden ihtiyarı da almaz.” deseniz, “Külliyat”ı azıcık okumuş bir insan, Bediüzzaman’ın “Akla kapı açar; fakat ihtiyarı elden almaz.”[29] sözünden hareketle sizin beslenme kaynağınız hakkında tahminde bulunabilir.

İşte bu anlamda, yani yabancı kültürlerin tesirinde kalmama anlamında, sahabe ümmî idi. Bu ümmiyetin sahabeye ait saf Kur’ân kültürünün oluşumundaki katkısı inkâr edilemez. Nitekim bu saflardan saf durumun bozulmasında Yahudi ve Hristiyan kültürü ile yetişmiş insanların etkisi çok büyüktür. Üstad’ın, “Kâ’bü’l-Ahbar Müslüman olurken, onun mâlumat-ı sabıkası da Müslüman olmuştur.”[30] tespiti bu noktada çok önemlidir.

Aslında burada “İnsanlığın İftihar Tablosu”nun إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ, yani *“Biz ümmî bir ümmetiz.”*[31] hadisini de zikretmek gerekir. Bence bu hadisi okuma yazma bilmeme şeklinde değil, başkalarına ait bilgi kırıntılarıyla zihnin, hafızanın kirletilmemiş olması şeklinde anlamak lazım. Yoksa Araplar duyduklarını unutmayan çok zeki bir kavim. Bir gün boyunca hiç ara vermeden Cahiliye dönemine ait şiirleri okuyanlar var. Hz. Ebû Bekir gibi soy ağacını belki 20-30 nesil geriye götürerek ezbere sayanlar var. Irbâz b. Sâriye’nin rivayet ettiği; *“Efendimiz sabah namazını kıldı; çıktı minbere, konuştu konuştu; öğlen vakti geldi, namaz için ara verdi. Sonra ikindiye kadar yine konuştu. İkindiyi kıldı, akşama kadar yine konuştu...”*[32] hadisindeki o konuşmaların hepsini hafızasında tutup kelimesi kelimesine bize rivayet edenler

var. İşte bu anlamda ümmî olan bir ümmet. Başka kültür, başka anlayış, başka mantık ve başka felsefelere itibarları yok. Kur'ân bize ve her şeye yeter mülâhazası ufuklarını kaplamış.

Soru: *Üstad Hazretlerinin talebelerinin de ilk dönemleri itibarıyla bir yönüyle ümmî olmaları aynı esaslara müstenittir, diyebilir miyiz?*

Cevap: Üstad'ın talebelerinin hepsine ümmî demek doğru bir tespit olmaz. Hoca Sabri Efendi, Hulusi Efendi, Hasan Feyzi Efendi, Mehmet Feyzi Efendi gibi onlarca okumuş, devrinin kültürüne vâkıf talebesi var. Fakat genele bakınca ümmî demek doğru olabilir. Bununla beraber onların ümmîliği yarım ümmîlik.

Bu husus bir tarafa, Üstad'ın iradî olarak tercih ettiği ümmîliğe bu vesile ile dikkatlerinizi çekmiş olayım. O, çağın ortaya koyduğu bilgilere rağmen Kur'ân'ı öne çıkarmış, her şeyi Kur'ân ve sünnetle test etmiş ve bunda da başarılı olmuş bir insandır. Bu anlamda onda bir ümmiyet tercihi vardır. Bildiklerine Kur'ân rengi kazandırmış, Kur'ân'ı bir filtre olarak kullanmıştır o. Yazıyı işlek şekilde yazamamasından dolayı değil de, dışarıda bırakması gerekli olan şeyleri bırakması açısından yarı ümmî. Bu çok önemli; ama gözden kaçan bir husustur. Yabancı bir düşünce yoktur onda; her şeyiyle yerlidir o.

Soru: *Çağımızın gereklerine göre bizim yeniden bir Kur'ân kültürünün oluşturulması hususunda tam veya yarı ümmiyet ufkunu yakalayabildiğimizi düşünüyor musunuz?*

Cevap: Günümüzde bir tarafta okumayanlar var, öte tarafta da okuyanların dengesiz okuması söz konusu. Ortada bir temel olmadan, okunan şeylerin Kur'ân ve sünnet çizgisine uygun olup olmadığını test edecek temel kriterleri bilmeden okuma, dengesiz bir okumadır. Böyle bir okuma şekli insanı alır, başka taraflara götürür. Onun için önce temel esasların bilinmesi, dolayısıyla bu bilmeyi sağlayacak eserlere öncelik verilmesi gerekir. Bunlara metodolojik bilgiler de diyebiliriz. Gerçi İslâmî ilimler adına, günümüze uygun, bahsini ettiğim türden metodolojik bilgiler verecek eserleri kaleme alabilmiş değiliz; ama bu durum onların bilinmemesini gerektirmez. İşte bu tip insanlar, yani dengesiz okuyanlar, en son okudukları kitabın tesirinde kalarak sağda solda görüş beyan eder; bir gün sonra da önceki gün söylediklerine ters görüşleri rahatlıkla ortaya koyabilirler. Bu onların "ibn-i zaman" (zamanın çocuğu=dar zaman aralıklarına bağlı yaşayanlar) olduklarının delilidir. Hâlbuki bizim şimdi "ibn-i zaman"lara değil, zamanlarını aşan eserlere kulak veren, hatta böylesi eserler ortaya koyabilen insanlara ihtiyacımız var.

Sahabe misali, çağın gerçeklerini ve ihtiyaçlarını nazara alıp problemleri

çözüme kavuşturacak bir "saf Kur'ân kültürü"nün oluşturulması için zamana ihtiyacımız olduğu kanaatindeyim. Evet, Batı'nın hayatın hemen her alanındaki etkilerinden sıyrılıp kendini Kur'ân'a verecek nesiller elbet bir gün arz-ı dîdar edecek; ama biraz daha sabır ve gayret...

1 Kıyâmet sûresi, 75/16-18.
2 Bediüzzaman, *Mektubat* s.52 (On Beşinci Mektup, Birinci Makam)
3 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.591 (Otuzuncu Söz, Birinci Maksad).
4 Ankebût sûresi, 29/57.
5 Bakara sûresi, 2/254.
6 Nisâ sûresi, 4/136.
7 Sebe sûresi, 34/4.
8 Bakara sûresi, 2/285
9 Bakara sûresi, 2/3.
10 Bkz.: Bakara sûresi, 2/231; Ahzâb sûresi, 33/37; Mümtahine sûresi, 60/11.
11 Ankebût sûresi, 29/57.
12 Bakara sûresi, 2/254.
13 Bkz.: Bakara sûresi, 2/265.
14 Bakara sûresi, 2/281.
15 Kaf sûresi, 50/37.
16 el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 4/98
17 ed-Deylemî, *el-Müsned* 3/108
18 Kıyâmet sûresi, 75/20-21.
19 Bediüzzaman, *Sözler* s.338 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Beşinci Nokta)
20 Bediüzzaman, *Sözler* s.338 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Beşinci Nokta)
21 Bediüzzaman, *Sözler* s.339 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Beşinci Nokta)
22 Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 11/7; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 4/19.
23 Bkz.: İbn Mâce, *sıyâm* 58; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/7
24 Fâtiha sûresi, 1/2-4
25 Fâtiha sûresi, 1/5
26 el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 1/190
27 Buhârî, *şehâdât* 9, *fezâilü ashâb* 1, *rikak* 7, *eymân* 27; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 210-215.
28 Nisâ sûresi, 4/20.
29 Bediüzzaman, *Sözler* s.364 (Yirmi Dördüncü Söz, Üçüncü Dal, Birinci Asıl); *Sözler* s.639 (Otuz Birinci söz, Zeyl, Üçüncü Nokta)
30 Bediüzzaman, *Sözler* s.363 (Yirmi Dördüncü Söz, Üçüncü Dal); Bediüzzaman, *Muhâmekat* s.13 (Unsuru'l-Hakikat)
31 Buhârî, *muhsar* 5; Müslim, *sıyâm* 3
32 Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/126; İbn Hibbân, *es-Sahîh* 1/178.

Peygamberlik Müessesesi

Nebi Vesâyeti

Peygamber vesayeti varlığa tedelli usûlü ile bakmayı gerektirir. Kâinatta müşâhede edilen delillerden yola çıkarak Cenâb-ı Hakk'a ulaşmaya bedel tedelli, baştan Yaradan'ın kabul edilmesi demektir. Bunun aksi olan yaklaşım tarzında ise, mün'amün ileyhten (kendisine nimet verilenden) Mün'im'e (nimeti veren Cenâb-ı Hakk'a) ya da nimetten Mün'im'e gidilir ki, bu tavır insanın yollarda takılmasına sebep olabilir. Natüralist ve materyalist mülâhazalar, söz konusu yollarda kalmanın örnekleridir.

Evet, baştan Hazret-i Zât-ı Vacibu'l-Vücud'u kabullenen insan baktığı her şeyde O'nu görür: ağaçta, dalda, meyvede, yaprakta, çekirdekte… Küçükten büyüğe veya büyükten küçüğe her şeyde; ama her şeyde, sadece O'nu temâşâ eder. Bu, tıpkı harfleri veya kelimeleri bütün karakterleri ve özellikleri ile tanıma gibidir. Özellikle Osmanlıcada geçerli olan bir husustur bu. Meselâ "mektup" kelimesini Osmanlıcaya hakkıyla vâkıf birisi gördüğünde, onu "miktûb" veya "müktûb" gibi değişik şekillerde okumaz. Çünkü Osmanlıcada kelimeler, hecelere bölme usûlüyle değil; kalıplar şeklinde görülür ve okunur. Stenoda olduğu gibi kalıplar vardır, o kalıpları beller ve gördüğünüzde doğru okursunuz.

Aynen bunun gibi varlığı bütünüyle Allah'a (celle celâluhu) bağlayan, bağlandığına baştan inanan bir insan hep O'nu görür; O'nu bilir ve O'nu duyar. Peygamberane bir bakış, görüş, duyuş ve seziştir bu; varlığı doğru okumaktır. Varlığı bu şekilde okuyanın ise mârifeti artar. Mârifet arttıkça düşünce ufku gelişir, terkipçi nazar derinleşir ve gün gelir Allah'ın kudretinin, iradesinin, meşietinin, hayatının, sem'inin, basarının kendisini kuşattığını görür; görür ve bu nimetleri ihsan eden Rabbine şevk ve şükürle yaklaşır.

Varlığa bu gözle bakamayanlara gelince; onlar üzerlerine sağanak sağanak dökülen nimetler karşısında küstahlaşır, laubalileşir ve şımarırlar. Üstad'ın misalleri içinde memer (nimetlerin üzerinde tecellî ettiği, gelip geçtiği bir varlık) olduğu hâlde mazhar olduğunu (o nimetlerin mazharı olduğunu, onları hak ettiğini) zanneder.[1] Hâlbuki Allah'a karşı saygılı olmak, temkin içinde O'na şükür hisleriyle dolmak, bizleri şımartacak ölçüde başımızdan sağanak sağanak

yağsa da nimet karşısında şımarmamak, o nimetleri ihsan eden Rabbimize ciddiyet içinde mukabelede bulunmak gerekir. Allah insanı bir ayna yaptıysa, insan ayna olmasını bilmelidir. Her tavrında, her davranışında, her sözünde, her düşüncesinde, her mülâhazasında O'nu göstermelidir. Bu peygamberane bir tavırdır. Evet, peygamberlerin hepsi böyle hareket etmiş ve bununla bütün insanlara ışık tutmuş, rehber olmuşlardır. Vesâyet çağrısıdır bu aynı zamanda ve bu çağrıya icabet edilmelidir. Tarih şahittir ki, buna icabet edenler aldanmamıştır.

Hâsılı; hem peygamberî bir bakışa, insibağa, nazar ve teveccühe ulaşmak, evirip çevirip her şeyi ubûdiyet sırrına bağlamak, mişkat-ı sünnetin ışığı altında meseleleri çözmek, hem de bunlara mazhar olduktan sonra kendimizi rahat ve rehavete salmamak, şatahata girmemek için Nebi vesâyetine ihtiyacımız var.

Peygamberlere Saygı ve Bozulan Dengeler

Efendimiz öncesinde insanoğlu ilâhî mesajları orijiniyle koruyamamış, peygamberlerin söz ve fiilleriyle bırakmış oldukları mirası muhafaza edememişti ve bunun neticesi olarak da maddî-mânevî ciddî bir tatminsizlik ve buhranlar anaforunda yaşıyordu. İnsanlık, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile bu bataklıktan kurtuldu; ama onun mesajına kulak vermeyen insanlar kim olurlarsa olsunlar –ki bunlar Müslüman da olabilirler– aynı türden anaforların içinde yıllar ve yıllar boyu yaşadılar, yaşıyorlar ve yaşayacaklar. Meselâ, Batı dünyası ilâhî dinin getirdiği değerlere sahip olamamanın boşluğunu rasyonalizm, pozitivizm ve benzeri ilim adını verdikleri düşüncelerle doldurmaya çalıştı. Özellikle Orta Çağ'da kendini gösteren bu yaklaşım, Rönesans'la gelişti ve farklı bir mahiyet kazandı. Din-ilim ayrılığı, bu yaklaşımın en önde gelen özelliklerinden biridir. Bu anlayışa göre Hristiyanlık daha çok ahlâkî değerlerin koruyucusu konumuna sokuldu. Böyle olunca din de, dinle gelen mesajı insanlara takdim eden nübüvvet müessesesi de insanların nazarında değer kaybına uğradı.

Şurası muhakkak ki, Cenâb-ı Hakk'ın ihsan buyurduğu değerleri bırakıp bunların yerine dışarıdan başka değerler ithal etme, dengeyi bozma demektir. Dengenin bu şekilde bozulması insanı da, toplumu da başka dengesizliklere ve hatalara sürükler. Aslında İslâm, Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) önceki peygamberlerle takdim edilen değerleri yeniden insanlığa hatırlatmak, bozulan o dengeyi yerine oturtmak, bir başka tabirle ilâhî ahengi yeni baştan tesis etmek için gelmiştir.

Evet, Allah'ın koymuş olduğu sınırların dışına çıkanlar ilmi ve ilmî

düşünceyi âdeta kutsamışlar, akla ve mantığa ters olduğu iddiasıyla dine ve dinî değerlere baş kaldırmışlardır. Batı tarihi açısından bakıldığında belki bazı haklı nedenlere dayanan bu yaklaşım, ne yazık ki dinlerin mahiyet ve muhtevalarındaki farklılık hiç nazara alınmadan bize de yansımış ve aynıyla taklit edilmiştir. Eski yıllarda bu durumu bir darağacı misaliyle izah etmeye çalışmıştım. Temelde başkaları için kurulan darağacında hiç hak etmediği hâlde bizim dinimiz, inançlarımız ve kültürümüz de berdar edilmiştir.

Evet, başkaları gibi bizim dünyamız da değer kaybına uğramıştır. Meselâ, ifrat ve tefritler arenasında Efendimiz de dahil peygamberleri bizim gibi sıradan insanlar seviyesine indirme –yüz bin defa hâşâ– ya da kendi dönemlerinde, sadece o dönemlere mahsus olmak üzere, tarihsel bir misyon eda edip çekip gittiklerini iddia etme gibi düşünceler bir değer kaybıdır. Peygamber ve peygamberlik anlayışına da saygısızlıktır.

Ne yazık ki, bu anlayış bulaşıcı bir virüs gibi bizim de içimizi sardı. Hatta bazı hocalar ve ilâhiyatçılar bile bu hastalıktan nasiplerini aldılar. Bunlar, bizim sahip olduğumuz ve Batı dünyasında emsalinin gösterilmesi mümkün olmayan usûl ilimlerini bir kenara bıraktılar. Ve tabiatıyla bunlar tarafından yetiştirilen insanlar da kaptıkları bu virüsle malûl hâle geldiler.

Saygısızlık önce küçük daireden başladı ve büyüğüne doğru dalga dalga yayıldı. Önce sahabe-i kiramla başladılar işe ve sürekli eleştirdiler onları. O günlerde –beni tanıyan arkadaşlar bilirler– “Onlar da bizim gibi insandır (!)” diyerek eleştirmeye başladıkları an içim cız etti benim. Şöyle dedim etrafımdakilere: “Bu mesele sahabe ile başladı; ama sahabe ile bitmeyecek. Böyle sorumsuzca, hiçbir temele dayanmaksızın sahabeyi eleştiren kişiler, çok yakında Peygamberi de sorgulayacaklar ve gün gelecek Kur’ân’ı, hatta Allah’ı sorgulamaya kadar götürecekler bu işi.” Bu tahminlerimde yanılmayı ne kadar arzu ederdim. Fakat bunların hepsi oldu. “İnsanlığın İftihar Tablosu”na –hâşâ– “postacı” denildi. Yani, tıpkı bir postacı gibi, mesajı Allah’tan insanlara ulaştırdı ve işi bitti, diye düşünüldü. “Kur’ân’da gramer hataları var.” denildi. Hatırlıyorum, benim çok takdir ettiğim ve sevdiğim bir insandan Kur’ân hakkında “Günümüzün modern anlayışına uymayan, modern tarz-ı telakkilerle örtüşmeyen yanları var.” şeklindeki yorumları duymak beni derinden üzmüştü. Gayretullaha dokunur bu sözler, diye çok korkmuştum o zamanlar. Hâşâ, “Allah cüz’iyatı bilmez.” gibi, Zât-ı Bâri’ hakkında yakışıksız düşünceler öne sürenler bile oldu. Hâsılı, sahabe ile başlayan tenkit süreci, ulûhiyet hakikatinin sorgulanmasına kadar geldi, dayandı.

“Tarihsellik” mülâhazaları içerisinde “maslahatları celb, mefsedetleri def etme”yi yegâne ölçü alanlar oldu. Tarifi kendilerine ait maslahat ve

mefsedetler Kur'ân ile çatışırsa Kur'ân'ı kulak ardı edeceksiniz, dediler. Aslında maslahat ve mefsedetlerde bir mazmun vardır. O mazmun, Kur'ân ve Peygamber tarafından belirlenmiştir. Meselâ, "usûl-i hamse" denilen, korunması gerekli olan beş temel esas; akıl, nesil, din, nefis ve maldır. Bunların iddiasına göre, bu beş husus günümüzde Kur'ân ve sünnette vaz'edilen dinamiklerle değil de başka yollarla, sistemlerle korunabiliyorsa Kur'ân tarihteki rolünü oynamış ve fonksiyonunu tamamlamıştır. Fıkıh metodolojisindeki tasnifiyle vaz'î ve hitabî hiç ayırım yapmadan bütün tekliflere şamil kıldılar bu düşüncelerini. Bir tartışma programında seyretmiştim. Kendisine sorulan bir soru üzerine birisi dedi ki, "Ben kendime göre namaz kılıyorum." Ne demektir bu? Din, insanları kendi iradeleriyle maksud-u bizzat olan hayra sevkeden, yönlendiren vaz'ı ilâhî ise, ne demek "kendine göre namaz"?

Aslında Ahmet Naîm cennetmekândan Ömer Nasuhi Hoca'ya, Allâme Hamdi Yazır'dan Bediüzzaman'a kadar çokları bu ve benzeri sakîm düşüncelerin üzerinde ısrarla durmuşlar. Hususiyetle Bediüzzaman erkân-ı imaniyeyi tahkime ihtiyaç duyulan bir mevzu olarak ele almış, farklı bir üslûpla onları yeniden anlatmıştır. Hem de defalarca tekrarlama bahasına. Ben bu tekrarları askerî mülâhaza ile tabyeler olarak görüyorum. Yani tek bir tabyeye bağlı kalmama, nefis ve şeytanın değişik taarruz şekillerine, vesveselerine, iğvalarına (aldatmalarına) karşı farklı ve alternatifli müdafaa şekilleri geliştirme nazarıyla bakıyorum. Kaldı ki Kur'ân'ın üslûbudur bu. Aynı konuyu farklı yerlerde, farklı üslûplarla defalarca ele almamış mıdır Kur'ân? Demek kaynağı Kur'ân olan orijinal bir metoddur bu.

Şimdi aklî, mantıkî delillerle gerek Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), gerekse diğer enbiyâ-i izâmın konumunu zihnimizde ve hayatımızda bir kere daha belirlemek ve yerlerini tahkim etmek zorundayız. Zira, bu mevzuda yaşanan düşünce ve inanç kaymaları hep bu tahkimsizlikten kaynaklanmaktadır. Üstad'ın *Reşhalar*'da anlattığı gibi anlama ve anlatma bir ölçü olabilir bu konuda. O *Reşhalar*'dan her biri birer *Risale*'ye mevzu teşkil edecek kadar geniştir. Ne kadar arzu ederdim eli kalem tutan arkadaşlar o *Reşhalar* üzerinde doktora çalışması yapsalar.

Evet, Efendimiz büyük bir peygamberdir, "Ruh-u Seyyidi'l-Enâm"dır. Tasavvufî ifadesiyle "Taayyün-i evvel"in kahramanıdır. لَوْلَا كَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ *"Sen olmasaydın, şu âlemleri yaratmazdım."*[2] kutsî hadisinin mazharıdır O. Bu hadis, hadis kriterleri açısından sahih olmasa bile mânâ itibarıyla doğru; doğru, çünkü o "Muarrif" olmasaydı, bu âlemlerden de, bu

kitaptan da hiç kimse bir şey anlamayacaktı. O halde bu hadisin mânâsı şudur: "Ey Resûlüm! Bu kitapların okunması da, mânâlarının şerhi de senin sayende oldu. Öyleyse sen elindeki Kur'ân'la her şeyin kavl-i şârihi, tefsir-i vâzıhısın." Eskilerin ifadesiyle "ille-i gâiye"sin.

Öyleyse, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) –hâşâ– sıradan bir postacı, bir müvezzi değildir. O yerde durup göklerle irtibat kuran, bizim hiçbir zaman münasebet kuramayacağımız âlemlerle münasebet kuran, burada otururken Allah'ın konuşmasını duyan bir insandır; farklı hususiyetleri, farklı donanımları olan biridir. Zaten o farklı donanımları olmasa Allah'tan emir alamaz, yatağından kalkıp göklerde dolaşamaz ve miraç yapamazdı.

Kaldı ki bizim mesajı getiren bu zâta bu şekildeki bakışımız, aynı zamanda o mesaja karşı da saygının ifadesidir. Dolayısıyla O'na saygısızlık, mesaja karşı da saygısızlık duymaya sebep olur. Onun için O'na karşı saygının korunması lazım. Zaman eskidikçe mesajın nazarlarımızda taze olması, taze olarak hissedilmesi; sürekli o mesaja müracaat etme, delice bağlanma tutkusu işte hep buna bağlıdır.

Peygamberlerin bizim gibi sıradan olmadıklarını herkes kendi kabiliyetlerine göre soluklamalı. Küçük bir ses, küçük bir nefes de olsa dile getirmeli düşüncelerini. Peygamberleri o yüce hâlleriyle, konumlarıyla kabul etmeli, gönüllerimizdeki tahtlarına oturtmalıdır. Peygamberler öyle bir mazhariyete serfirazdırlar ki, her daim Allah'a yakındırlar. Başkalarının seyr-i sülûk-i ruhanî yolunda çilelerle, acz u fakr, şevk u şükr ile, tefekkür ve şefkatle vasıl oldukları kurbet ufkuna onlar bidayette varırlar, varmışlardır. Bizim terakkimizin sona erdiği, arş-ı kemale ulaştığımız yer, onların yola çıktığı yerdir. İşte bu hakikati, yani bizden farklı olduklarını, hem vicdanlarımıza, hem de başkalarının vicdanlarına kabul ettirme mecburiyetindeyiz. Zira sundukları mesajdan tam istifade etme, onların kadr u kıymetlerini bilmeye bağlıdır.

Özetleyecek olursak, mesajla mesajı getiren zât arasında çok önemli bir münasebet vardır. Peygamberlerin değerleri korunduğu nispette mesajlardan istifade oranı artar. Bu, meselenin bir yanı. Diğer yandan, Allah, kendi kelâmından, peygamberinin ruhaniyetinden ve öbür âlemde şefaatinden istifadeyi, onlara karşı duyulması gerekli olan saygıya bağlamıştır. Eğer böyleyse –ki benim bunda hiç şüphem yok– bu saygıyı göstermeyen ve koruyamayanlar dünyevî ve uhrevî hayatları adına neler kaybettiklerinin farkındalar mı acaba?

Başka bir tabirle, sizler Kur'ân-ı Kerim'den ve "Efendiler Efendisi"nden teveccühünüz ölçüsünde istifade edebilirsiniz. Yani أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي

“Kulum Beni nasıl zannediyorsa Ben ona öyle muamele yaparım.”[3] mantukunca siz Kur’ân’a ne kadar teveccüh ederseniz, o da size kapılarını o kadar açar. Peygamber’e saygınız ne kadarsa, o kadar açar kollarını size. Yürüdüğü yola, vardığı ufka doğru ancak o kadar yaklaşabilirsiniz.

Herkes aklının ve iradesinin hakkını versin. Allah bir akıl vermiş, öyleyse i’mal-i fikirde bulunsun, beyin sancısı yaşasın. Eski sözlere yeni sözler karıştırarak yeni bulamaçlar yapsın, insanlığa yeni şeyler sunsun. Eskileri, eski, renk atmış ve partallaşmış görüyorsa yeni şeyler yapmasını bilsin. Kur’ân-ı Kerim’in yeniliğini, Efendimiz’in gönüllerde hiç eskimediğini, bizim için daima bir “cânân” olduğunu hem kendisine anlatsın, hem de cihana. Bu mevzudaki mülâhazalarını sürekli yenilesin; yenilesinler ki, hem kendisini kurtarsın, hem de başkalarını.

Hz. Peygamber’in Diğer Nebiler Arasındaki Konumu

Hz. Üstad’ın yaklaşımıyla kâinata bir ağaç nazarıyla bakılırsa, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) o ağacın çekirdeğidir; eğer bir kitap misaliyle bakılırsa, o kitabın kâtibinin kaleminin mürekkebidir.[4] Bir çekirdekten kocaman bir kâinat meydana getirmek Cenâb-ı Hakk’ın kudretine ağır gelmez ve zaten hep öyle yapıyor, çok küçük tohumlardan pek büyük meyveler yaratıyor. Onun yarattığı ilk çekirdek Efendimiz’dir.

Peygamber Efendimiz pek çok cihetle diğer peygamberlerden daha faziletlidir. Meselâ, Resûl-i Ekrem vazifesini yapıp gitmiştir; ama dini ve getirdiği mesajı devam etmektedir. اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ *“Bir işe sebep olan, onu yapan gibidir.”*[5] sırrınca ümmet-i Muhammed’in sevaplarının bir misli Efendimiz’in defter-i hasenâtına kaydolmaktadır. Biz her ezandan sonra dahi O’na dua ediyoruz, … وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ *“(Rabbim, Hz. Muhammed’i) kendisine vaadettiğin makam-ı Mahmud’a ulaştır.”*[6] diyoruz. Her gün değişik vesilelerle pek çok defa O’na dua ediyoruz. İçinde yaşadığımız çağdaki bütün fitnelere rağmen, hâlâ şu bir buçuk milyar Müslüman dünyasının en az bir milyarı, doğru ibadet ediyor; doğru ezan okuyor; doğru kâmet yapıyor ve her zaman Allah Resûlü’ne biatlarını yeniliyor ve O’na dua ediyor.

Kur’ân-ı Kerim, Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinden her ismin a’zam mertebesinden geliyor. Efendimiz de ism-i a’zamın mazharıdır. Zaten ism-i a’zamın mazharı olmayan, ism-i a’zamın ve her ismin a’zam mertebesinin tecellîsi olan şeye muhatap olamaz, onu kavrayamaz. Mutlaka kendi mâyesinde

onun bulunması, donanımının ona göre olması lazım. Evrensel bir peygamber, âlemşümul bir peygamber… Bu, şu demektir: İnsanlık ağacına ait bütün hususiyetler, çekirdek hâlinde onda vardır. Hangi peygamber olursa olsun; hangi mânâyı, hangi gerçeği, hangi hakikati, hangi ismin tecellîsini temsil ederse etsin; bunların bir numunesi, şöyle böyle bir esintisi Efendimiz'de mutlaka vardır. Makam-ı cem'in sahibi olması itibarıyla vardır. Dolayısıyla, diğer peygamberlerin birinde bir isim a'zam derecede tecellî etmiştir, öbüründe öbür isim a'zam derecede tecellî etmiştir; fakat Hz. Muhammed'de (sallallâhu aleyhi ve sellem) her ismin tecellîsi vardır ve O'na nâzil olan Kur'ân, O'nun donanımına göre her ismin a'zam derecesinde tecellî etmiştir.

Bununla beraber, diğer peygamberlerin O'nun yanında kıymetleri yokmuş gibi düşünülmesi şeklindeki haddinden fazla tenzîle Efendimiz'in kendisi de razı olmamıştır. Meselâ, وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ[7] âyeti nazil olduktan sonra ihtimal, sahabilerden bazılarının akıllarına gelmiş olabilir ki; "Yunus b. Metta acaba ne yaptı ki Efendimiz'e *'Sakın onun gibi olma!'* buyuruluyor." Onun için Resûl-i Ekrem hemen buyuruyor ki, *"Beni, Yunus b. Metta'ya tercih etmeyin."*[8] Hani, Yunus aleyhisselâmın balığın karnında yaptığı dua ile arş ihtizaza gelir. Melekler "Bu dua eden de kim, ya Rabb?" diye sorarlar. "Yunus" cevabı verilir. "Şu yanıp yakılan, içli içli dua eden Yunus mu?" karşılığını verirler. Yunus b. Metta, Cenâb-ı Hakk'ı tazimle anan bir kul olarak yâd ediliyor. Demek onun Allah'ı farklı bir tazimle anan bir kul olma konumu da var. Bu sebeple Efendimiz *"Beni, Yunus b. Metta'ya tercih etmeyin"* diyor.

Yine bir sahabiyle bir Yahudi arasındaki "Hz. Musa mı üstündü, Efendimiz mi üstün?" münakaşasında, sahabi, Yahudi'ye bir tokat vuruyor. Bunun üzerine Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Beni Musa'ya tercih etmeyin. Haşr u neşir olduğunda onu arşın kaidelerine tutunmuş olarak göreceğim. Bilmiyorum, daha önce yaşadığı (Tur'daki tecellî neticesinde meydana gelen) baygınlıktan dolayı mı yeni bir baygınlık yaşamadı, yoksa önce mi haşroldu?"*[9] diyor. Üstad'ın ortaya koyduğu ölçü içinde mercuh râcihe bazı durumlarda tereccüh edebilir.[10] Yani, faziletçe daha sonra olan, sadece bazı hususiyetler itibarıyla faziletçe önce gelenin önüne geçebilir. Meselâ, mutlak fazilette sahabe-i kirâma yetişilemez. Ama bazen ümmet-i Muhammed içinde öyle âlimler, öyle derin insanlar gelmişlerdir ki, hususî fazilette sahabenin pek çoğundan daha ileri, daha derin olmuşlardır.

Hâsılı, diğer peygamberler de, peygamber olmayanların asla ulaşamayacağı mertebededirler; fakat onlar bazı hususlarla anılıyor olsalar bile, mutlak fazilet "Kâinatın İftihar Tablosu"na aittir. Allah Resûlü fazilet bakımından en öndedir.

Ne Kadar Peygamber Geldi?

Peygamberlerin gelişi ve bazılarının isimlerinin bilinip bilinmeyişi geçmiş dönemlere ait tarihî bir silsileye göre olabileceği gibi, faziletleri nazara alınarak da zikredilmiş olabilirler. Fakat Cenâb-ı Allah, zikrettiği isimleri, gelip geçmiş bütün peygamberlerin getirdikleri esasları temsil edecek peygamberlerden seçmiştir. Meselâ, bir peygamber vardır ki, kendisine has bir misyonu olmamış; Hz. Âdem'in vahyinin gölgesinde vazifesini yapmıştır. Hz. Âdem misali ortaya konunca onu zikretmeye gerek yoktur. Yani, Cenâb-ı Hak umum peygamberlerin mesajını, câmi peygamberlerde toplamış; onları Efendimiz'e bir örnek olarak ortaya koymuştur. İster mesaj almaları, ister çektikleri çileler, isterse de Allah'la münasebetleri ve nezd-i ulûhiyetteki makamları açısından bazı hususiyetlerini nazara vererek örnek göstermiştir.

Yani, sayılarını net olarak söylemek zor olsa da binlerce peygamber arasından yirmi sekiz tanesi (daha doğrusu yirmi beştir; çünkü üçünün peygamber olup olmadığında ihtilaf vardır.) diğer peygamberleri temsil etme, insanlara ders verme ve örnek olma açısından yeterlidir. Yoksa, Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyan hep peygamber isimleriyle dolardı ve aynı vak'aları durmadan tekrar ederdi.

Ayrıca, peygamberlerin neş'et ettikleri yerlere bakılırsa, Kur'ân'da, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bulunduğu çevrede yaşamış olan peygamberlerin zikredildiği görülür. O bölgedeki kavimler, atalarından duydukları için, o çevrede neş'et eden belli peygamberlerden haberdardılar. Efendimiz de, kendisinin muhatap olduğu kavim açısından, oralara gelen peygamberleri bilmeliydi. Yakın atalarından Mekke civarına peygamber gelmemişti. Uzun zaman onlar Hz. İbrahim'den kalan dinle amel etmişlerdi. Efendimiz de bi'setten (vahyin başlangıcından) önce Hz. İbrahim'in dininden kalan esaslar ile amel ediyordu. O devirde de namaz biliniyordu, hac biliniyordu; ama işin içine başka şeyler girmişti. Bazı çarpıklıklar vardı yapılan amellerde. İşte, Peygamberimiz'in mesajının yadırganmaması için daha önceki misallerin hatırlatılması, bilinmesi gerekiyordu. Hz. Cafer, Necâşî karşısında "Niye garipsiyorsunuz; Hz. Musa, Hz. İsa gelmedi mi?" derken, "Bunlar bilinen şeylerdi, yadırganacak bir şey yok." mülâhazasıyla öyle diyordu.

Nübüvvet ve Mevhibe-i İlâhiye

Peygamberlerin mânâ buuduna açık olmaları bir mevhibe-i ilâhiyedir. Bu mevzuda benim vicdanımda ağır basan görüş şudur: Mevhibe-i ilâhiye, Cenâb-ı

Hakk'ın onların iradelerinin hakkını vererek ortaya koyacakları yüksek performansa önceden bahşettiği bir avanstır. Zira, Cenâb-ı Hak onların ne yapacaklarını, nasıl hareket edeceklerini ilm-i ezelîsi ile biliyor.

Fakat diğer yandan şu gerçek de unutulmamalıdır: Allah, "Mâlikü'l-mülk"tür; mülkünde istediği gibi tasarruf eder. Bir peygamberi başkasına nispetle çok daha önemli bir misyonla gönderir. Dolayısıyla donanımını ona göre ihsan eder. Bir başkasına bu ölçüde önemli bir misyon yüklemez ve onun donanımı da ona göre olur. Meselâ, "İnsanlığın İftihar Tablosu"na bakıp şöyle diyebilirsiniz: Allah bu zâta diğer peygamberlere nispetle çok daha büyük bir misyon yüklemiş ve donanımını da ona göre vermiştir. Ama yukarıdaki yaklaşımla aynı meseleyi tersine çevirip şöyle de diyebilirsiniz: O zât, istikbalde üzerine alacağı misyona liyakatini göstermiş, Allah da ilm-i ezelîsi ile bunu bildiğinden dolayı O'na baştan o misyonu yerine getirecek donanımı lütfetmiştir.

Allah Resûlü'ne Karşı Gösterilmesi Gereken Hürmet ve Tazim

Soru: *Efendim, bir iki arkadaş, çocuklar için bir kitap yazacaktık. Tanıdıklardan bu hususta yardım talep ettik. Bazı yazılar geldi; baktık ki, farkına varılmadan genel telâkkimize ve peygamber anlayışımıza çok ters şeyler yazılmış. Sonra, Sonsuz Nur'u, bilhassa "İsmet-i Enbiyâ" bölümünü okuduk. Üslûbumuzun bir hayli değiştiğini gördük. Bu konuda ne buyurursunuz?*

Cevap: *Sonsuz Nur*'da gereken saygı ve hürmeti gösterebildik mi, bilemiyorum. Kim bilir, belki dünya kadar eksiğimiz vardır; fakat bizim, her halükârda, mukaddes mefhumlara karşı gereken saygıyı ikame etmemiz lazım.

Daha önce size arz etmişimdir, Hatem isminde çok kıymetli bir arkadaşım vardı. Askerlik öncesi, piyasaya çıkan her kitabı okuyordum. Edirne'de, caminin penceresinde kaldığım dönemdi. Hatem de, bir Ramazan-ı şerifte Edirne'ye gelmişti. Ziyaretime geldiği bir gün pencerenin kenarına dayanmış konuşuyorduk. Ben "Hz. Muhammed böyle buyuruyor, Hz. Muhammed şöyle buyuruyor..." gibi bir iki şey söyledim. Bana garip garip baktı, "Yâhû, sen ne olmuşsun! O senin babanın oğlu mu?" dedi. O anda içimde hâsıl olan sarsıntıyı tam ifade edemem; fakat çok sarsıldığımı söyleyebilirim. Ona "Allah senden razı olsun! Gerçekten ben ne olmuşum!..." dedim. Söylediğim sözlerde, şimdilerin saygı ifadesi için fazla bile buldukları "Hazret" tabiri vardı; ama o, Efendimiz'i (aleyhi ekmelüttehâyâ) tebcile yetmezdi ve Hatem haklı olarak beni

ikaz etmişti. O günden beri ona hep dua ediyorum.

İnsan, farkına varamıyor; herkes öyle konuşunca, saygısızca ifadeleri normal görmeye başlıyor. Birkaç kitap okumak, bir şeyler biliyor olmak, insanı bazen küstahlaştırıyor. "Ömer, Ali…" dedirtiyor sahabe efendilerimiz hakkında konuşurken. "Onlar da kendi aralarında öyle konuşuyormuş" sözü de mazeret... İyi ama sen sahabi değilsin ki. Kendi babana, arkadaşlarının ona hitap ettiği gibi hitap ediyor musun? Bugün bir müdürden, bir genel müdürden bahsederken bile "sayın, saygıdeğer" deme lüzumu duyuluyor. Öyleyse, saygıya en çok hakkı olanlara karşı saygı ve hürmet bizim vazifemizdir.

Ayan-ı Sabite ve Efendimiz

Bir mübtedinin, aklından dolayı Mutezile'ye kayması nasıl tabiî ise, bir müntehinin de eşyanın hakikî yüzüne vâkıf olmasından dolayı cebr-i mutavassıt olması aynı ölçüde tabiî ve fıtrîdir. Ama cebr-i mutavassıt veya Mutezile'yi değil, İmam Mâturidî'nin orta yolunu esas almak gerekir.

Evet, Allah kader planında geleceği belirlerken, o muhit ilmiyle her şeyi sizin beden ve ruh kalıbınıza göre biçip diker. Sizin iradenizle birlikte meşîet-i ilâhiye böylece taalluk eder. Ayan-ı sabiteye hiçbir kimsenin ufku ulaşamaz. Oraya, yani o ilm-i ilâhîyi müşâhedeye, ancak Efendimiz aleyhissalâtü vesselâm ulaşabilir.

Peygamberler ve Hakikat Aşkı

Hakikat aşkı, peygamberler ile ilim adamlarında orijin itibarıyla aynıdır; ama tezahür şekilleri arasında fark vardır. Yani, o aşka vuslat yaşama istikametinde espri farklılığı vardır. Meselâ, peygamberlerde, kuralları vaz'eden onlar olduğu için, yanılmalar olmaz; ama ilim adamlarında olabilir. Hakikat aşkı olmadan ilim, ilim aşkı olmadan da araştırma aşkı olmaz.

1 Bediüzzaman, *Sözler* s.244 (On Sekizinci Söz, Birinci Makam, Birinci Nokta)
2 Aliyyülkârî, *el-Esrâru'l-merfûa* s.385; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/214.
3 Buhârî, *tevhid* 15, 35; Müslim, *zikir* 2, 19, *tevbe* 1.
4 Bediüzzaman, *Mesnevi-i Nuriye* s.105 (Habbe)
5 Bkz.: Müslim, *imaret* 133; Tirmizî, *ilim* 14; Ebû Dâvûd, *edep* 115.
6 Buhârî, *ezân* 8, *tefsîru sûre* (17) 11; Tirmizî, *salât* 157.
7 Kalem sûresi, 68/48.
8 Buhârî, *enbiyâ* 35; Müslim, *fezâil* 166-167.
9 Buhârî, *husûmât* 1, *enbiyâ* 31, *rikak* 43, *tevhîd* 31; Müslim, *fezâil* 157.
10 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.531 (Yirmi Yedinci Söz, Zeyl)

Perspektif

İ'lâ-yı Kelimetullah veya Mukaddes Vazife

Zikir ve Aksiyon

Soru: *Efendim, siz bir taraftan, câmi' bir dua kitabı olan Mecmûatü'l-Ahzâb'ı nazara veriyor, sürekli evrâd u ezkâra teşvik ediyorsunuz; diğer taraftan da, günümüzde Rabbimizi bütün gönüllere duyurmanın, vatana ve millete hizmet düşünceli aksiyonun, şahsî ubûdiyetin önüne geçtiğini ifade buyuruyorsunuz. Bu iki hususu nasıl anlamalı ve nasıl değerlendirmeliyiz?*

Cevap: Dinî vazifelerimiz arasında mutlaka yapmamız gerekli olan şeyler vardır. Bazen bunlardan biri öne çıksa da, bu, diğerlerinin terk edilebilirliği mânâsına gelmez. Fakat bazen, zamanın ve şartların durumuna, insanların dinî emirler karşısındaki tavırlarına göre, enbiyâ-i izâm ve sonra da sahabe efendilerimizden başlayarak her devrin mürşidleri, belli konuların üzerinde daha fazla durur; o mevzuları her fırsatta hatırlatırlar. Bir mesele hakkında o kadar çok hatırlatma ve tavsiyelerde bulunur, onun üzerine öyle hassasiyetle titrerler ki, zannedersiniz, bir tek o mesele önemli, onun dışındaki hususlar tâlî şeyler. Meselâ, namazda tekâsül olduğu, insanların namaza karşı bir bıkkınlık ve tembellik tavrı sergilediği bir dönemde hakikî mürşidler, "Namaz kılmayanın işi bitmiştir, onun diğer ibadet ve iyilikleri de beyhûdedir." derler. Namaza şiddetle vurgu yapar, onun üzerinde ısrarla dururlar. Ama bu, kat'iyen "Oruç olmasa da olur, zekât verilmese ve hacca gidilmese de olur." mânâsına gelmez.

Bu ibadetlerin hepsi farzdır, dinde hepsinin ayrı bir yeri vardır. "Emri bi'l-ma'ruf, nehyi ani'l–münker" vazifesi ve din-i mübîn-i İslâm'a hizmet de bir farzdır ve onun da kendine göre bir yeri vardır. Normal şart ve zamanlarda, bu ibadetlerin bazıları bazılarından üstündür. Meselâ, sahabe efendilerimiz, namazı, imandan sonraki en önemli esas kabul etmiş ve onu gâye ölçüsünde bir vesile seviyesinde görmüşlerdir. Ona, "mü'minin miracı" nazarıyla bakmışlardır. "İnsan ile küfür arasında sadece namaz ya da namazı terk vardır." demişlerdir. Evet, onlara göre, küfürle insan arasındaki biricik perde, namazın kılınması veya kılınmamasıdır. Namaz kılınmazsa, o perde kalkar aradan ve

insanın öbür tarafa, tehlikeli bölgeye geçmiş olma ihtimali hâsıl olur; düşmüş ve kapaklanmış olma ihtimali belirir. İşte namaz o kadar önemlidir.

Hatta hem onlar ve hem de Üstad'ın talebelerine kadar daha sonraki devirlerde yaşayan hassas ruhlar, namazın mükemmilâtından (tamamlayıcı unsurlarından) sayılan "namazı cemaatle kılma" hususu üzerinde büyük bir titizlikle durmuşlardır. Cemaatle namaz kılmaya, "farz" ya da "farz-ı ayn" demişlerdir; çok az bir kısmı ise "En azından vaciptir." hükmünü vermiştir. Bu meselede en esnek davrananlar Hanefîler olmuş, onlar da "Sünnet-i müekkededir." demişlerdir. Ahmed bin Hanbel Hazretlerinin mezhebinin imamlarından bazıları, cemaati, namazın rüknü olarak görmüşlerdir. Yani onlara göre, cemaatle kılınmayan namaz, namaz değildir.

İstidradî olarak ifade etmeliyim ki, onca fukahânın böylesine önemli gördüğü "namazı cemaatle kılmak" meselesinde de çok hassas olunması, bu hususun üzerinde ısrarla durulması icap eder. Kitap ve Sünneti çok iyi bilen, icma' ve kıyasın kurallarına vâkıf olan insanların, dinin herhangi bir emriyle alâkalı söyledikleri "Bu çok önemlidir, bu olmazsa olmaz!" sözü, kulak ardı edilebilecek bir ifade değildir. Onu kulak ardı eden, zamanla kulak ardı edilmemesi lazım gelen daha pek çok şeyi hafife alıp görmezlikten gelebilir. Cemaat, en azından, usûlü'd-din prensipleri açısından tamamlayıcı ve namazı daha güzel eda etmeye yardımcı bir unsurdur. Ayrıca cemaat hâlinde yapılan vazife, ferden-ferdâ yerine getirilen bir vazifeden on kat daha üstündür; bir de, toplu eda edilen vazife namaz ise, o, yalnız kılınandan yirmi yedi derece daha faziletlidir.

Zekât, oruç ve hac gibi diğer ibadetler hakkında da teşvik ifade eden pek çok söz zikretmek mümkündür. Çünkü her bir ibadetin dinde bir kıymeti ve yeri vardır. Birinin çok kıymetli olması, diğerinin değersiz ve kıymetsiz olduğu mânâsına gelmemektedir. Yani her şeyden önce ibadetlerin belli çerçeveleri vardır. O çerçeveler içinde biri daha üstün, tercihe şâyân ve daha faziletli olabilir; ama yer yer bunlardan diğer biri, bir öncekinin önüne geçebilir. Meselâ, yazın kavurucu sıcağında oruç tuttuğumuz dönemler olmuştur. O dönemde tutulan oruçlar çok zor gelmiştir nefislere. Maden ocaklarında ya da fabrikalarda ateş karşısında çalışan ama imanın verdiği güçle orucunu aksatmayan insanlara, oruç, bir ay da olsa, çok zor gelebilir. İşte öyle bir dönemde ve o türlü şartlarda çalışan insanlar namazı zaten kılıyorlarsa, onlara oruçla alâkalı çok ciddî teşviklerde bulunmak lazım gelir. Namazı nasıl olsa kılan bu insanların zor şartlardan dolayı orucu terk etmemeleri için tahşidat yapmak icap eder.

İşte, zannediyorum, bugün Türkiye'deki insanların yüzde seksen beşi oruç

tutuyordur; fakat namaz kılanların aynı nispette olduğu söylenemez. Cumaya ve bayram namazına gidenler belki yüzde doksanlara varıyordur; ama beş vakit namazın o ölçüde kılındığını sanmıyorum. Öyleyse, namazın ehemmiyetini sık sık anlatmak, insanları ona teşvik etmek lazımdır. Fakat bir de, "emri bi'l-ma'ruf, nehyi ani'l-münker" vazifesini ele alacak olursak, sizin de bildiğiniz, gördüğünüz ve takdir ettiğiniz gibi, ilahiyatlarda ve imam-hatip liselerinde bile gereğince eda edilmiyor bu vazife.

Rahmet Yağmurları ve Mefkûre

Buraya geldiğimizde kuraklık vardı. Bazı arkadaşlara yağmur duası yapmaları için rica ettim. Kendim onlarla beraber duaya çıkmadım, onların temiz gönüllerinin rahmeti celbedeceğine itimadım vardı. Allah'a (celle celâluhu) hamdolsun, üç senedir sürekli rahmet yağıyor; fakat böyle de hiç olmamıştı. Bir aydır, iki gün müstesna, kesintisiz yağmur yağıyor. İnşaallah, bir hayra emaredir.

Yağmur rahmettir; çünkü biz, her yağmur damlasını bir meleğin getirdiğine inanıyoruz. Her damlayla beraber bir müvekkel melek yeryüzünü şereflendiriyor. Görevli melekler, her katreyle kendilerine ait tesbihat ve takdisatı Allah'a (celle celâluhu) arz ediyorlar.

Yağmur melekleri, ruh ve mânâya inerler. İnanan gönüllerin imanları hürmetine yeryüzüne inen melekler de vardır; ama onlar ayrıdır. İmanın dünyada gönle huzur vermesi ve ahirette de, gönüldeki huzurun kaynağı, esası, nüvesi ve mânâsının inkişaf ettirilip Cennet hâlini alması ayrı bir husustur. Fakat şu yerküremizin her yanında, Cenâb-ı Hakk'ın sanatı, nakşı, mührü ve tuğrası vardır. Ona ait izler, emareler vardır. İşte, yağmur melekleri yer ayırt etmeksizin iner, O'nun sanatını takdir eder ve alkışlarlar.

Mefkûre yörüngeli yaşayan insanlar lazım. Mefkûre yörüngeli insanlar, hem kendileri çok büyük bir ideale dilbeste olmuş, hem de hayatlarını o mefkûreye bağlı sürdürmeye azmetmiş insanlardır. Bir kitabın adıyla söyleyeyim, insanların "ruhlarının heykelini dikmeye" çalışacak aydınlık ruhlardır. Hedefsiz ve gayesiz insanlar Türk de olsa, Kürt de olsa, Arnavut ya da Boşnak da olsa bir şey ifade etmez. Kendini yüce bir ideale bağlamış insana gelince, soyu, milliyeti ve ırkı ne olursa olsun o kıymetlidir, ideali kadar büyüktür.

İnsan, gayesiyle insandır. Gayenin bir cismi yoktur; onu tutamazsınız, yakalayamazsınız. Fakat gelin görün ki, tutulan, yakalanan, hissedilen ve değerlendirilen şeyler, ancak onun bir buudu olması itibarıyla kıymet kazanır. Hayat, bir mefkûreye, bir gayeye ve gaye-i hayale bağlı olarak değerler üstü

değere ulaşır. Mü'minler de, gaye-i hayalleriyle, dar bir hayatta ebedî saadete namzet hâle gelirler. Allah'ın rızasını kazanma ideali ve mefkûresiyle onu görme, Cemal-i Mutlak'ı müşâhede etme finaline yürürler.

Bundan dolayı, gayesiz inanç, gayesiz ibadet ve gayesiz mücahede semere verir mi vermez mi bir şey söyleyemeyeceğim. Cenâb-ı Allah, o eksik inanç ve ibadetleri de kabul eder belki. Çünkü O'nun rahmeti geniştir, boşa kürek çekenlere de bir şeyler lütfedebilir; fakat temelde, idealsizlerin havanda su dövdükleri muhakkaktır. Hayatın ulvî bir gaye etrafında örgülenmesi ve insanın mefkûre sancısıyla kıvrım kıvrım kıvranarak yaşaması çok önemlidir.

Bizim gaye ve idealimiz bellidir; mefkûremiz, Cenâb-ı Allah'ı herkese tanıtmak ve sevdirmek, bu vesileyle O'nun hoşnutluğuna ermektir. Biz, İslâmiyet gibi, bütün değerleri katlayan bir kıymete sahibiz. Ayrıca, son birkaç asırdır mağdûriyet, mazlûmiyet ve mahkûmiyetler ağında belimizi doğrultma yollarını öğrenmişiz. Lamartine, *Osmanlı Tarihi*'nin son cildine *"Düşerken..."* adını vermiş. Düşmüş, kapaklanmış bir insan ayağa kalkarken belli bir şekilde kalkar; fakat biz çeşit çeşit kalkarız. İstersek sıçrar, sağ ayağımız üstüne dikiliriz, istersek sol ayağımıza dayanırız, istersek de secdeden kalkıyor gibi doğruluruz. Şu son asırlar, milletimizi ayakları altına almış ve ezmiş... O da bu düşmüşlük karşısında temrinat yapa yapa değişik şekilde kalkma, doğrulma ve ayakta durma yolları öğrenmiş. Bir de aşağılık kompleksini üzerinden atsa ve kendi çocuklarının da ilimde, sanatta, teknik ve teknolojide söz sahibi olabileceğine inansa!...

Nefs-i Emmâre ve Mefkûre

Günah ve hatalarından dolayı dost ve arkadaşlarımızı feda etmeyelim. Kusurlarından dolayı onları kaldırıp bir kenara atmayalım. En yakınımızda o kadar çok yılan, çıyan ve akrep var ki... Atacak ve uzaklaştıracaksak o yılanları, çıyanları ve akrepleri atalım, uzaklaştıralım. Evet, en sinsi ve zararlı düşmanlar en yakınımızda, bizim kendi nefislerimizde yuvalanmıştır.

İnsan için, kendi nefsinden daha keskin ve daha yavuz bir düşman yoktur. Öyleyse, insan o pis nefsinin hatırı için kardeşlerine karşı tavır almamalı; olabiliyorsa kendi nefsine düşman olmalıdır. Zira, düşmanlığın elinin öpülebileceği bir yer varsa, o da insanın kendi nefsine karşı düşmanlığıdır.

"Benim görüşlerim isabetli, başkaları yanılıyor; anlayamıyorlar beni!" türünden ifadeler kesinlikle şeytanın mırıltılarıdır. Buna benzer benlik yörüngeli düşünce ve sözlerin kat'iyen melekle alâkası yoktur. Dahası, anlaşılamamayı bahane edip iftirak çıkarmanın ve bunu mü'minler arasında

küskünlük bahanesi yapmanın dinimizle de, gönlümüzle de alâkası yoktur. Bizim gönlümüzle alâkası olan şey, ne yapıp edip herkesle anlaşma yolları bulmak, ortak paydalarda buluşmak ve bir insanlık örneği sergileyerek kobralarla bile kavgasız yaşamaktır.

Öyle inanıyorum ki, belli bir davaya gönül vermiş seviye insanları, akıllarından geçen şeylerden dahi muâheze olur ve seviyelerine göre cezalandırılırlar. Her menfi hâdisede kendi nefislerini suçlamıyor; haklı olsalar da, ihtilaf mevzuu yapmamak için meselelere daha mülayim yaklaşmıyor ve anlaşılsa da anlaşılmasa da, sözlerine değer verilse de verilmese de, her şeye rağmen gönül birliği yaptığı arkadaşlarıyla omuz omuza, rıza-yı ilâhî ipini göğüslemek için yürüme azim ve gayretinde bulunmuyorlarsa; istek ve maksatlarının aksiyle karşılaşır, şefkat tokadı yerler.

"Şefkat tokatları"nın anlatıldığı *Lem'a*, ilk çocukluk döneminde okuduğum bölümlerdendi; fakat ben şimdi daha iyi anlıyorum o meseleyi. Üstad Hazretleri, "Hizmet-i Kur'âniye'nin kerametleri" dediği bu tokatlardan misaller veriyor ve engin tevazuuyla, ilk misalleri de kendi hayatından anlatıyor:

"Meselâ, bu bîçare Said, Van'da ders-i hakâik-i Kur'âniye ile meşgul olduğum miktarca, Şeyh Said hâdisâtı zamanında vesveseli hükümet, hiçbir cihette bana ilişmedi ve ilişemedi. Vakta ki, neme lazım dedim, kendi nefsimi düşündüm, âhiretimi kurtarmak için Erek Dağı'nda harabe mağara gibi bir yere çekildim. O vakit sebepsiz beni aldılar, nefyettiler; Burdur'a getirildim."[1] diyor. Dikkat ederseniz, tokadın sebebi bir günah, çirkin bir fiil değildir; Üstad, ahiretini düşünme ve evrâd u ezkârıyla meşgul olma gibi çok samimi ve masumca bir arzudan dolayı te'dip edildiğini anlatıyor.

Şefkat tokadı olarak verilen misallerden birisi de şudur: "Hizmet-i Kur'âniyenin pek mühim bir âzâsı olan Hulûsi Bey, Eğirdir'den memlekete gittiği vakit, saadet-i dünyeviyeyi tam zevk ettirecek ve temin edecek esbab bulunduğundan, bir derece, sırf uhrevî olan hizmet-i Kur'âniyede fütura yüz göstermeye dair esbab hazırlandı. Çünkü, hem çoktan görmediği peder ve validesine kavuştu, hem vatanını gördü, hem şerefli, rütbeli bir surette gittiği için dünya ona güldü, güzel göründü. Hâlbuki, hizmet-i Kur'âniyede bulunana, ya dünya ona küsmeli veya o dünyaya küsmeli; ta ihlâsla, ciddiyetle hizmet-i Kur'âniyede bulunsun."

"İşte, Hulûsi'nin kalbi çendan lâyetezelzel idi. Fakat bu vaziyet onu fütura sevk ettiğinden, şefkatli tokat yedi. Tam bir iki sene bazı münafıklar ona musallat oldular. Dünyanın lezzetini de kaçırdılar. Hem dünyayı ondan, hem onu dünyadan küstürdüler. O vakit vazife-i mâneviyesindeki ciddiyete tam

mânâsıyla sarıldı.”[2]

İşte, Üstad Hazretleri, hem kendi başından geçen hem de talebelerinin yaşadığı şefkat tecellîlerini anlatıyor ve “Ne zaman şahsî füyûzât hislerimi düşündüm; yani, Allah’la münasebetimi, mânen yükselmemi düşündüm, tokat yedim.” diyor. Evet, “emri bi’l-ma’ruf nehyi ani’l-münker” vazifesinin farzlar üstü bir farz hâline geldiği bir zamanda “Neme lazım, çekileyim bir mağaraya, kendi ibadetimi yapayım...”[3] diye düşünmenin tokatlanmaya sebep olacağını ihtar ediyor.

Demek ki, bizim nefislerimizin arzu ve istekleri değil, hatta şahsî füyûzat hislerimiz de değil, Allah’ın (celle celâluhu) adının yüceltilmesi en büyük mesele. Bazı zamanlar olacak ki, Rabbimize karşı şahsî ubudiyetimiz bir adım geriye çekilecek, el bağlayacak ve şöyle diyecek; “Ben şimdi tâbiyim, ey Rabbimi başkalarına sevdirme vazifesi, sen metbûsun; i’lâ-yı kelimetullah, sen metbûsun; hakkın yüceltilmesi, sen metbûsun!...”

Cennete sekiz kapıdan birden girmek, bildiğimiz kadarıyla sadece Hz. Ebû Bekir’e (radıyallâhu anh) nasip olacaktır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir tek insana işaret etmiş; *“Ebû Bekir, sen sekiz kapının hepsinden birden gireceksin.”*[4] demiştir. Bu giriş, Miraç’ta Efendimiz’in, bir anda her yerde bulunması gibi nuraniyet sırrıyla olacaktır. Peygamberlerden başka hiç kimseye verilmemiş bir pâyedir bu. Belki de, peygamberlere bile verilmeyecektir bu ihsan. Mutlak fazilette peygamberler daha üstün olsalar da, sadece bu hususta, Hz. Ebû Bekir bazı enbiyâ-i izâmdan daha faziletli olabilir. Çünkü Peygamber Efendimiz, “Hz. İsa, Hz. Musa…” demiyor; “Sen” diyor, Hz. Ebû Bekir’e, *“Sen sekiz kapıdan birden gireceksin.”* İşte, eğer biz bir yüksek mefkûreye gönül vermişsek, Cennet’in sekiz kapısı birden açılsa, onu kendine has güzellikleriyle görsek ve bize, girip orada kalmakla dünyaya dönmek arasında seçme hakkı verilse, bu hak verilirken de “Dünyada kalırsanız Allah’ın adının yüceltilmesi yolunda istihdam edileceksiniz.” dense, tercihimizin ne tarafta olacağı bellidir.

Bazıları, Yunus Emre’nin “İsteyene ver Sen onu, bana Seni gerek Seni!” demesini tenkit ediyorlar. Bu sözü, Cennet gibi bir nimeti beğenmeme şeklinde değerlendiriyorlar. Hayır, Yunus’un sözünde de, bizim, bir tercih yapmamız istense, “Cennet’i bile muvakkaten bırakıp Cenâb-ı Hakk’ın adını muhtaç sinelere duyurma”yı seçmemizde de –hâşâ– Cennet’i hafife alma söz konusu değildir. Biz, bir yüce idealin nasıl bilinmesi ve ona nasıl sahip çıkılması lazım geldiğini anlatmaya çalışıyoruz.

Gönlümün bu istikamette attığını hissediyor ve bu tercihin aksini hiç

düşünemiyorum. Dostlarımın da aksini düşüneceğine ihtimal vermek istemiyorum.

Öyleyse, bu mühim vazife karşısında "Ben dedim de, bir muhkem kaide gibi sözler söyledim de, beyanım kulak ardı edildi ya da yoruma tâbi tutuldu, dinlenmedi..." Hiç lafı olur mu bu küçük şeylerin? Cennet'e bile "Darılma ama biraz bekle." demesi gereken insanların, "Benim sözüm, benim fikrim, benim zekâm, benim anlayışım..." demesi pek çirkin değil mi?

Ne olur, bir defa da, sizi tenkit eden, sözlerinizi beğenmeyen ve yüzünüze kaba lâflar savuran insanlara karşı bile "Ne iyi ettin... Tam beni anlattın, çok teşekkür ederim." demeyi ve nefsinizi kınamayı deneyin! Hele bir de muhataplarınızın doğruluğuna inandırın kendinizi... On defa, yirmi defa, "Sen haklısın, ben de müstehak!" deyin. Rabbimin rahmetine itimat ederek söyleyebilirim ki, siz uhuvvet ve ittifak için bu kadarcık bir iradî gayret gösterirseniz, Cenâb-ı Hak da muhatabınızın gönlünü yumuşatacak, kalblerinizde sevgi hâsıl edecek ve işlerinizi başarılı kılacaktır.

Tebliğ Vazifesi ve Ciddiyet

Soru: *Bazı insanlar, dinî düşünceye kapalı ve inanca karşı şartlanmış muhitlerde yetişiyorlar. Bunların doğruyu bulmaları hususunda mü'minlerin ne yapması gerekiyor?*

Cevap: Dine ve inanca olan ihtiyaç, insanın tabiatında vardır. O durumdaki insanlara düşen şey, tabiatlarındaki o sese kulak vermek ve inananlara karşı en azından "Bunlarda da doğruluk payı olabilir." düşüncesiyle yaklaşmaktır.

Bu mevzuda asıl vazife, hakikati temsil eden insanlara düşüyor. Onlar, hakikati temsil adına daha esnek, daha yumuşak, daha sıcak davranmalı ve daha kucaklayıcı olmalıdır. Mü'minler tebliğle beraber temsilin gücünü kullanmalıdır. Yani, öyle örnek bir hayat tarzı ortaya koymalıdır ki, diğer insanlara "Bu farklılığın kaynağı nedir, nereden geliyor bu mükemmellik?" dedirtmelidir. Bunu da, sadece Hakk'ın hatırı için, O'na olan saygısından dolayı yapmalıdır.

Siz, halkın içinden, sıradan bir insan olarak alınsanız, değişik makamları yıldırım hızıyla geçseniz ve Üstad'ın tabiriyle birden müşirliğe getirilseniz; artık yepyeni, bambaşka bir insansınızdır ve tavırlarınız da bu yeni konumunuza göre olmalıdır. Sizin yirmi dört saat evvel bulunduğunuz bir yer olabilir. Fakat artık siz, o yerin gerektirdiği tavırlarla veya o yerdeki insanların hâl ve davranışlarıyla hareket edemezsiniz. Müşirliğe getirildiğiniz andan itibaren konumunuzun hakkını vermeniz, o konuma göre bir duruş belirlemeniz lazımdır.

Mü'min için de durum böyledir. O, hayat nimetiyle serfiraz olmuş; ama cemâdât mertebesinde, hayvaniyet basamağında veya sadece mücerret insan rütbesinde kalmamış. Onların ötesinde kendisine değişik mazhariyetler ihsan edilmiş. İşte, bu ihsan ve nimetlere şükretmenin yanında ona düşen, konumuna göre bir duruş belirlemek, bulunduğu yerin hakkını vermektir.

Kanaat-i âcizanemce, bizim en büyük eksikliğimiz, test ediliyor gibi hassas hareket etmeyişimizdir. Mü'min, kendini sürekli bir imtihanda bilmelidir. Hayatının hiçbir safhasında; muamelelerinde, konuşmalarında ya da nüktelerinde kat'iyen meseleleri sulandırmamalıdır. Allah'a inanmış bir insana yaraşır tarzda ciddî davranmalıdır.

Bu, hiç nükte yapmayacaksın demek değildir. Nükte tavzih için, meseleleri iyice açıklamak maksadına matuf olarak yapılır. Sadece muhatapları güldürmek gayesiyle "Bakın, size bir nükte anlatayım... Bir tane daha..." demek gevezelik ve münasebetsizlik olur. Bazen, meselâ, Nasrettin Hoca'dan bir nükte anlatırsınız. Ama o nükte, temel mantığınızda, fikrinizde ve konuşmanızdaki bir boşluğu doldurmak için olmalıdır.

Size daha önce –bağışlayın– bir arslan ile bir tilkinin hikâyesini arz etmiştim. Tilki, aç bir arslanın kocaman bizonu parçaladığını görüyor ve onu taklit etmek istiyor. Yakındaki bir köye gidiyor, karşısına çıkan bir danayı parçalamaya kalkıyor. Fakat daha ona yaklaşır yaklaşmaz bir tekme yiyor ve gözünden oluyor. İşte öyle bir münasebet geliyor ki, tam bu nükteyi söylemenin zamanı. Meselâ, bazıları kalkıp Filistin meselesini çözeceklerini iddia ediyor ve kahramanlık gösterilerine soyunuyorlar. Siz de diyorsunuz ki, "Yahu siz Hz. Ömer'in işine, Selahaddin'in misyonuna talip oluyorsunuz. Kudüs'ün anahtarları bir devirde Hz. Ömer'e, Selahaddin'e teslim edilmiş; şehrin büyükleri anahtarları başkasına vermemiş, sahibine vermeyi beklemişler. Bir Ömer, bir Selahaddin değilseniz onların misyonuna nasıl talip olursunuz?" Bu sözü söylerken tam zamanı deyip arslan ile tilki meselesini misal olarak anlatıyorsunuz. "Bu, tilkinin halledebileceği bir iş değil!" diyorsunuz. Muhatabınız ne dese beğenirsiniz; "Ben de size bir ayı ile tilki hikâyesi anlatayım..." İşte böyle bir tavır, münasebetsizliktir, işi sulandırmak demektir.

Evet, mü'min tavrı çok önemlidir. Mü'min, her tavrıyla yüksek ideallerin ve ulvî hakikatlerin temsilcisi olmalıdır; olmalı ve o hâliyle dine en uzak kimseleri bile kendisine hayran etmelidir. O nükte yapmaz, fıkra anlatmaz değildir. Ehlullah bile çoğu zaman değişik menkıbeler anlatmış, onlarla bir boşluk doldurmuş ve bir meseleyi tavzih etmiştir.

Evet, Müslümanlığın izzetine uygun bir görüntü sergilemek çok önemlidir.

Başlangıçta insan biraz zorlanabilir; tekellüflere girebilir. Fakat unutmamak lazımdır ki, her mutâvaat, tekellüfün bağrında yeşerir, gelişir, kök salar ve bir çınar hâline gelir. Evet, insan tabiatının bir mesele karşısında boyun eğmesi ve onu kabullenmesi (mutâvaat) biraz zorlanma ve az suniliklere girme (tekellüf) sonrasında mümkün olur.

Melekler Tesbihle Yaşar, Peygamber Efendilerimiz de Tebliğle…

Soru: *“Melekler nasıl tesbihle yaşarsa, peygamber efendilerimiz de tebliğle yaşamıştır.” sözünü nasıl anlamalıyız?*

Cevap: Melâike-i kirâm, Allah’ın nurdan yarattığı, dolayısıyla nuranîliğe ve nuranîliğin açık olduğu şeylere açık, güzel şeylerden istifade etmek ve güzel şeylerle iştigal etmek üzere programlanmış, nuranî ve latîf varlıklardır. Revâih-i tayyibe (güzel kokular) ve kelimât-ı tayyibe (güzel sözler) gibi, selim fıtratın hoşuna gidecek koku, söz ve davranışlar onların da hoşlandığı şeylerdir.

“Güzel ve temiz sözler O’na yükselir.”[5] ilâhî beyanında buyrulduğu gibi “Sübhânallah”, “Elhamdülillah”, “Allahu Ekber”, “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh” gibi mübarek sözler O’na yükselir ve ulaşır. Zannediyorum “Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah” zikr-i celîli bütün bu güzel sözlerin başında gelir. Sonra da biri binlere bedel سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ zikrini hatırlamak gerekir ki, Cenâb-ı Hakk’ı tesbih mahiyetinde ifade edilen bu söz, *Mesnevî-i Nuriye*’de de işaret edildiği gibi celâlî, cemâlî, vâhidî ve ehadî tecellîleri bünyesinde toplar.[6]

İşte bütün bu tesbih, tâzim, tahmîd, tekbir ve zikirler bir yönüyle meleklerin gıdasıdır. Bu kerim şeyler, melâike-i kirâmın sürekli aradıkları, baktıkları, bulmak istedikleri ve onlara yakın bulunmaya çalıştıkları hususlardır.

Fakat melâike-i kirâmın özel bir yanları daha vardır. Öyle anlaşılıyor ki, onların vazife ve sorumlulukları içinde en önemli mesele “tesbih”tir. Bundan dolayıdır ki, Hz. Âdem’in onlara hususî bir meselede rüçhâniyeti (üstün olması) karşısında *“Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin.”*[7] demişlerdir. Bu söz bir hamd veya tekbir değil, tesbihtir. Böyle bir noktada hususiyle tesbihi seçmeleri bize, onların nezâhet-i fıtriyelerine, esas mahiyet ve tabiatlarına, varlığa ait bir kısım levsiyâtın hiç bulaşmadığını gösterir. Âyette hem bu durumun ifadesini görürüz, hem de Cenâb-ı Hakk’ın onların bu nezahetlerini göstermeye matuf suali ve meleklerin bu suale verdikleri cevapla

yine temiz çıkmalarına ve aklanmalarına şahit oluruz.

Öyleyse, melâike-i kirâmın nezahetini ifadede tesbih çok önemlidir. İnsanlar tabiatlarının gereği bazen esbâbı işin içine karıştırabilirler. Açık veya kapalı, küllî veya cüz'î natüralizme girebilirler. "Varlık" der, "kozmos" der; aklî oyunlar ve aklın hokkabazlıklarıyla rasyonalizmi işin içine sokabilirler. Fakat meleklerin mahiyetinde öyle bir nezahet vardır ki, Zât-ı Ulûhiyet nasıl mukaddes, münezzeh, müsebbeh (tesbih edilen) ise, onlar da bunu ifade etmek için özel mahiyette donanımlı, bu işin memuru varlıklardır. İradeleri, yüzde doksan dokuz hayır istikametinde işler. Kendilerine de bir irade verilmesi açısından iradenin hakkı diyebileceğimiz, yüzde bir oranında, meyelanlarını, meyelanlarındaki tasarruflarını kullanma hakları varsa da bu çok yanıltıcı değildir.

Beşeri kendi tabiatıyla baş başa bıraktığınız zaman temayülleri nasıl tabiatının etrafında döner durursa; melâike-i kirâm da herhangi bir emirle mükellef olmasalar, yaratılış ve donanımları itibarıyla tabiatlarına terk edilseler bile nezahet etrafında pervaz ederler, hep nezahete koşarlar. Bu hususlar göz önünde tutulduğunda, melâike-i kirâmın tesbihten gıda aldıkları söylenebilir.

Enbiyâ-i izâma gelince, onların asıl vazifeleri tebliğdir. Bunu da yine meleklerde olduğu gibi mahiyet ve donanıma irca etmek mümkündür. Melâike-i kirâm, iradelerinin hakkını verme alanı diyebileceğimiz o yüzde bir nispetindeki iradelerini, Cenâb-ı Hakk'ın ikaz, irşad ve tenbihleriyle yanlışlık istikametinde kullanmazlar. Onlar hakkında; *"Onlar Allah'ın emirlerinde O'na isyan etmezler ve ancak emrolundukları şeyleri yaparlar."*[8] buyrulmaktadır. Enbiyâ-i izâm ise insan olmaları yönüyle ve taşıdıkları tabiatları itibarıyla fenalıklara karşı melâike-i kirâm kadar kapalı görünmemektedirler. Fakat Allah (celle celâluhu) onları hem mâsum, hem de masûn kılmıştır. Vazife ve misyonları, masûniyetin yanında mâsumiyeti; mâsumiyetin yanında da masûniyeti gerektirir. İşte onların melâike-i kirâma benzeyen böyle bir yanları vardır.

Fakat enbiyâ-i izâmı en büyük yapan şey, çok azîm bir imtihan olan tebliğ vazifesi ve bu tebliği kendi iradelerinin hakkını vererek kavramaları, anlamaları ve değerlendirmeleridir. Bu, kendi hayatiyetleri için de çok önemlidir. Yani, o vazifeyi yapmasalar yaşayamazlar; çünkü peygamberlik adına kondukları yerde durmamış, konumlarının hakkını vermemiş olurlar. Bundan dolayı âyet-i kerimede *"Ey Resûl, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, risalet vazifeni yerine getirmemiş olursun!"*[9]

buyrulmaktadır.

Bu âyette peygamberler için zımnî, olabilecek en yumuşak bir itap üslûbu vardır. Bunu kendi zaviyemizden ele alacak olursak diyebiliriz ki, bu misyon eda edilmediği zaman çok derin bir çukura düşmek ihtimali vardır. Yani peygamberken, âlâ-i illiyyîn-i kemâlâttayken, velinin kavs-i uruclarıyla ulaşabileceği noktayı mebde' yapmışken, başkalarının ulaştığı son noktada işe başlamış bir insanken öyle bir yere düşersiniz ki, o yer düz insan yeri bile değildir. Düz zemine değil, kovulmuş insan yerine düşersiniz. Bu tâli'sizliği yaşayan, yani o dergâhtan kovulan ve ilelebet matrud olan varlık da vardır.

Evet, tebliğ vazifesi peygamberlerin hayatiyetleriyle alâkalıdır. Bir peygamberin hayatiyeti, vazifesini yapma hayatiyetidir. Onlar, kendilerine verilen soluklarla ne kadar vazife eda edebileceklerse onun hesabını yapar; soluklarını bir takvime bağlayarak kullanırlar. Vazifeleri adına yapacak bir şey kalmayınca da derler ki, "Artık bu solukları alıp vermemin bir anlamı yoktur." İsterseniz bunu da [10]اَللّٰهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى mülâhazasına bağlayabilirsiniz. Çünkü, dünya ufku itibarıyla Peygamber Efendimiz'in yükseleceği yer kalmamıştır; dünya hayatı açısından, kendi kemalâtının arşına ulaşmıştır. Öyleyse O, terakkisine ancak öbür âlemde devam edecektir. Yani, öyle bir inkişafa, ancak kudret ve meşîetin cereyan ettiği öbür âlem müsaittir. Hikmet ve esbab gibi belli perdelerin olduğu bu âlem, artık Hakîkat-ı Ahmediye'nin (aleyhissalatu vesselam) terakkisine müsait değildir. O, bir insanın yükselebileceği kubbeye yükselmiş, hatta kubbenin bazı yerlerini de çatlatmıştır. İşte O'nun yükselmesi *"kâb-ı kavseyn"*, kubbeyi çatlatması da *"ev ednâ"* sırrını gösterir.

Evet, enbiyâ-i izâm kendilerine verilmiş olan sayılı solukları hiç boşa kullanmamaya çalışırlar. Bu şuur, vazifeleri gereği böyledir. Peygamber olarak canlı kalmaları ve hayatiyetlerini devam ettirmeleri adına bu gereklidir. Onlar asla emekli olmazlar. Allah (celle celâluhu) nezdinde en önemli vazifeyi yapacak, hem de o vazifeyi dolu dolu yapacak, sonra da emekli etmiş gibi siz onu geriye çekeceksiniz!... Bu hâl, onun kendi kıymetine göre bir hayat seviyesi değildir; ayakları üzerinde yürüyorken sürünme demektir; uçuyorken yerde emekleme demektir. Dolayısıyla, yaşama demek değildir. Öyleyse peygamberin peygamberce yaşaması da aslında tebliğ vazifesine bağlıdır.

Diğer taraftan, tebliğ vazifesi, peygamberlik misyonu olarak eda edilmesinin yanında insanların dirilmesi açısından ele alındığında daha fazla önem arz eder. Herkes üstünden bir mesajı alıp kendi seviyesinde ve dûnundaki insanlara ulaştırabilir; böylelikle vazifesini yapmış ve o sorumluluğun gereğini

yerine getirmiş olabilir. Fakat aynı zamanda tebliğin kendi esprisi içinde, inandırıcı olarak, ısrarla, hiçbir beklentiye girmeden, *"Sizden hiçbir istek ve beklentim yoktur; mükâfatımı sadece Allah'tan beklerim, O'ndan istediğim de benden hoşnut olmasıdır."*[11] denilerek yapılması, başkalarının dirilmesi adına çok önemlidir. Yani her şeyden önce mübelliğin kendisi diri olacaktır o tebliğ vazifesini yapmakla. Sonra da, bu vazifenin çok önemli bir buudunu başkalarını diriltme teşkil edecektir. İnsanların içinde bulunacak, peygamberâne bir hayat yaşayacak ve böylece hiç kimse ona "gözünün üstünde kaşın var" demeyecek. Onun hâline bakan herkes, şeytanî mantığı, şeytanî aklı itiraz etse bile, melekî vicdanıyla diyecek ki, "Ben böyle diyor, böyle düşünüyorum; ama âlem de biliyor ki ben doğru değilim."

Bir âyet-i kerimede mealen *"Ey Resûlüm, onların söylediklerinin seni üzeceğini elbette biliyoruz. Doğrusu onlar seni yalancı saymıyorlar. Fakat o zalimler bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar."*[12] buyruluyor. Yani, o zalimler esasen seni tekzip etmiyorlar. Çünkü senin tavırlarında yadırganacak, "Bu doğru değildir." denebilecek hiçbir şey yoktur. Demek ki, o insanlar da elli defa test etmişler ve Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu denenmelerden daima doğru, sadık ve emin çıkmış. Fakat onlar yine de Allah'ın âyetlerini inkâr etmişler ve daha büyük bir cinayet işlemişler. Onu Allah'ın elçisi olarak değerlendirmemişler de, "Ebû Talib'in yetimi" olarak görmüşler. Bundan dolayı da "Sen...", "Sen...", "Sen..." demişler. Ben onların çirkin sözlerini söyleyemeyeceğim, çünkü O'na karşı bağlılık ve sadâkatim müsait değil onları ifade etmeye.

Peygamber Efendimiz doğruluğu bilinen, güvenilirliği kabul edilen bir insandı. Tebliğ vazifesini eksiksiz yapıyordu. Bununla beraber, O'nun tebliğden daha önemli bir yanı, başka bir yerde de denildiği gibi, hatta tebliğin birkaç kadem önünde bir yanı vardı; o da temsildi. Temsil, O'nun hayat-ı dünyeviyesi ve hayat-ı uhreviyesi adına işleyen ve daima gelişip inkişaf eden, O'nun hasenât hanesine sürekli bereket akıtan bir husustur. Efendimiz, tebliği ile mutlaka ümmetinin dualarından istifade ediyordur. Fakat ellerinden tutup insanları doğru yola götürmede kendi güzel ahlâkıyla hüsnümisal olmasından dolayı, [13]اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ sırrınca herkesin yaptığı işten O'nun defter-i hasenatına da bir şeyler akmaktadır ve bu yönüyle de Efendimiz'in temsili, tebliğinin önünde gelir.

Fahr-i Kainât Efendimiz bir peygamber ve peygamberlerin en büyüğü olduğu halde, ahvâl-i dünyeviye veya peygamberlik vazifesi itibarıyla maruz kaldığı şeyler karşısında, kendinden evvel gelen seleflerini okumaya çağrılmıştır.

Çünkü, bizzat peygamberlik mefhumu örnek olmaya şayeste planlanmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de *"Âdem'i oku…"*[14], *"Nuh'u oku…"*[15] *"İbrahim'i oku..."*[16] şeklindeki ifadeler yanında, bazı yerlerde Hz. Musa,[17] Hz. Nuh,[18] Hz. Hûd,[19] Hz. Sâlih,[20] Hz. Lût[21] ve Hz. Şuayb[22] (aleyhimüsselam) efendilerimiz hatırlatılarak çok önemli örneklerden bahsedilmektedir. Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. Musa, Hz. İbrahim ve Hz. Lut gibi peygamberlerin hayat serencâmları vesilesiyle onların şahıslarında temsil edilen peygamberliği bir kere daha okuması emredilmiştir.

Bu emirle şahıslar değil, peygamberlik mefhumu ve mazmunu nazara verilmek suretiyle "Bu yolun erkânı budur; bu yolda –tekerrür ede ede matlaşmış, renk atmış bir sözle ifade edeceğim– kandan irinden deryaları geçme var, dikenli tarlalarda yürüme var." denilmiştir. Böyle çetin ve çetrefilli bir yolda yürürken, O'na daha önce aynı yol üzerinde yürüyenler gösterilmiş ve onların mukavemetleri, sarsılmadıkları vurgulanmıştır. Meselâ; Kur'ân, ağır imtihanlara göğüs gerip yılmadan vazifesini yapması karşısında Eyyub (aleyhisselam) için takdirini ortaya koymakta; *"O ne güzel kuldu! Zira, sürekli (Allah'a) rücûdaydı."*[23] buyurmaktadır.

İşte, Allah Teâlâ'nın, Peygamberini o vazife ile tavzif eden ve o vazifeye göre donatan bir "Sultan"ın, kapı kullarından birisine –O kul başımızın tacıdır bizim– *"O ne güzel kul, bakın kul böyle olur!"* demesi ve Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları (aleyhimüsselam) yeniden bir kere daha okumaya çağırması temsil açısından çok önemlidir. Enbiyâ-i izâmın temsili sürekli nazara verilmiştir. Verilmiş ve âdeta "Geçmişte yaşayanlar öyle yaşadılar, Sultan-ı Enbiyâ da öyle yaşadı; eğer siz de birilerini yaşatma gibi bir mesuliyet altına girmişseniz, bir adanmışlığı kabul etmişseniz, sizin için de yol budur." denmiştir. Dolayısıyla Efendimiz'e vazifesi hatırlatılırken geçmiş peygamberlere yapılan göndermeler, bizim için de söz konusudur. Hz. Nuh bizim için de örnektir. Hz. Hud'un, Hz. Sâlih'in hayatından bizim de alacağımız pek çok ibret vardır. Allah'ın salât u selâmı "İnsanlığın İftihar Tablosu" ve onların üzerine olsun.

Ayrıca, peygamber efendilerimiz vazifelerinin gereği, tebliğ ve temsil işini kemâl-i hassasiyetle öylesine yerine getirirler ki, bu mesele zamanla onların tabiatları hâline gelir. Hem bu vazife onların tabiatıyla öyle bir bütünleşir ki; bunu, yemek yeme gibi bir şeye, hatta ailevî ahvâl içinde herhangi bir duruma da benzetemeyiz; bunlar çok küçük kalır temsilin fıtrat hâline gelişi yanında. Çok küçük kalır, zira peygamberlerin dünyayı hafife alarak, onu zerre kadar umursamayarak ve evi-yurdu hiçe sayarak çok ciddî bir tehâlük içinde bu

vazifeye koştukları görülür.

Meselâ, Efendimiz, Hz. Hatice'nin (radıyallâhu anhâ) vefatıyla hicretten evvel ve hicretten sonra beş senelik bir dönemde yalnız kalmıştır. Fakat Hz. Hatice Validemize sadâkat ve vefası mahfuz, o meseleyi hiçbir zaman problem olarak düşünmemiştir. Hicret ederken kızları vardır: Zeynep, Ümmü Gülsüm, Fâtıma... Hicreti tek başına gerçekleştirmiştir ve kerîmelerini arkada bırakıyor olması vazifesine engel teşkil etmemiştir. Çocuklarını müşriklerin bulunduğu yerde; kendisine kılıçlarını, bıçaklarını gayzla bileyenlerin içinde bırakmıştır. Yolda onlardan bir tanesi taarruza maruz kalmış, erken doğum yapmış ve o sebepten ölmüştür. Fakat Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatı boyunca bunları bir kere bile mesele yapmamış, bunlar hakkında hiç konuşmamış, "Benim kızım şöyle, oğlum böyle..." dememiştir.

Eğer siyerciler, tarihçiler söylemese onların ne zaman öldüklerini dahi bilemeyeceğiz. Hayatlarının ayrıntılarından haberdar değiliz. Çünkü O'nun bize bildirdiği şey, bildirilmesi gerekli olan şey, davasıdır; dinidir. Ve O, hayatını bu büyük vazifesine göre programlamıştır. Yurdunu davası için terk etmiş, davası için terk etme mevsimi geleceği ana kadar da her gün ölümle burun buruna yaşamıştır.

Evet, Allah Resûlü kendisini tebliğe o kadar vermişti ki, tebliğ O'nun tabiatı hâline gelmişti. Bizim sabah kalktığımız zaman, "Acaba bugün yedide mi, yedi buçukta mı, sekizde mi kahvaltı yapacağız?" türünden şeyler düşünmemize mukabil, O bunları hiç düşünmemişti. Yemeği unutmuş ve hatta bazen bir eşi olduğunu bile unutmuştu vazifesi hatırına. Allah (celle celâluhu) *"Aralarında adaletle muamele yapın, onların sizin üzerinizde hakları vardır."*[24] buyurunca, bu konunun Allah hakkı olduğu ve bir Allah hakkı olarak onlara riayet edilmesi gerektiği için eşlerine karşı da mesuliyetinin gereğini yapmıştı. Ama bunun dışında temelde daima gözünde tüten ve tüllenen tek şey vardı, o da "Dinimi daha açık, daha geniş nasıl tebliğ ederim?" derdiydi.

Hâsılı, meleğin tesbihten zevk ve lezzet aldığı gibi, o ve diğer peygamberler de tebliğle beslenmişler, tebliğle oturup kalkmışlar, tebliğle hareket etmişler ve hayatlarını bir tebliğ takvimi içinde yaşamışlardı.

O'nun Adıyla Oturup Kalkmak

Selef-i sâlihîn arasında, gerçekten çok ciddî şekilde, rakâike tevcih gayreti vardı. Zühd mülâhazasını yerleştirme, kalbin zümrüt tepelerinin eteklerinde dolaşma, sonra o zümrütten yamaçlara tırmanma ve nihayet o tepenin zirvelerine ulaşma; Üstad'ın yaklaşımıyla, "İnsanları hayvaniyetten çıkarma,

cismaniyetten kurtarma, kalb ve ruhun derece-i hayat seviyesine yükseltme"[25] gayreti vardı. Hatta onlar arasında yaşayan öyle kalb, muhasebe, murakabe ve haşyet insanlarından bahsedilmektedir ki, ötelere ait bir mesele okurken korkudan kalbleri duruvermiştir. Meselâ, Abdullah b. Vehb, kıyametin yüreklere ürperti salan sahnelerini okuduğu bir anda kalbi havf ve haşyetle dolmuş, hıçkırığa tutulmuş, kendinden geçmişti. Kollarına girip evine götürdükleri zaman korkudan dolayı kalbinin durduğunu görmüşlerdi. Ebû Osman en-Nehdî, bayılana kadar namaz kılıyor, bazen okuduğu âyetlerin tesiriyle bayılıp düşüyordu. İnsanlar o kadar hüşyar ve yürekler de öyle titrekti.

İşte, namaz, oruç, hac gibi ibadetlerin de, "emri bi'l-ma'ruf, nehyi ani'l-münker"in de kendilerine göre ayrı birer yeri vardır; fakat ibadetin ruhu ihlâs ise, ibadet ü tâatin damarlarında dolaşan kan da zikirdir. Zikir; hem lisan, hem kalb, hem beden ve hem de vicdanın bütün erkânıyla yerine getirilen bir vazife ve bir kulluk borcudur. Cenâb-ı Hakk'ı bütün esmâ-i hüsnâsıyla, bütün sıfât-ı kudsiyesiyle yâd etmek, hamd ü senâyla gürlemek, tesbih u temcîdlerle gerilmek, kitabını okumak, onun rehberliğine sığınmak; kâinat kitâbındaki âyât-ı tekvîniyesini mânâ-yı harfiyle mırıldanmak; acz u fakrı duâ ve münâcât lisanıyla ilan etmek... Evet, bunların hepsi, lisana ait birer zikirdir.

Emir ve yasakları ciddî bir duyarlılıkla hayata taşıyıp yaşamak; her emir ve her yasakla kendisine yapılan teklifleri vicdanında hissederek, iştiyakla emirlerin ifâsına koşmak ve derin bir mesuliyet şuuruyla yasaklardan kaçınmak da bedenî zikirdir ki, lisanla yapılan zikrin derinliği de büyük ölçüde bu ikinci zikirden kaynaklanmakta ve bu *"ani'l-merkez"* güçle bir ölümsüz ses hâline gelmektedir. Öyleyse asıl olan, lisana ait zikri ve bedenî zikir diyebileceğimiz aksiyonu beraber götürmektir.

Ashâb-ı kiram ve selef-i sâlihîn efendilerimiz zikrullahı en zor şartlarda ve harp meydanlarında bile terk etmemişlerdir. Hatta onlar, cihada giderken bile, öyle yüksek sesle Allah'ı (celle celâluhu) anıyor, O'nun esmâ-i ilâhiyesini, sıfât-ı sübhâniyesini zikrediyorlardı ki, teşbih caizse, âdeta bir mehter takımıyla cûşiş temin ediyor gibi, zikirle gönüller heyecanlanıyor; dört bir yanda yankılanan evrâd ü ezkâr sesleriyle öteler iştiyakı köpürüyordu insanların içinde. Gürül gürül Kur'ân ve dua okuyor, avaz avaz Allah'ı anıyorlardı. Onların bu hâlini gören Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Siz sesinizi duymayan, yakarışlarınızı işitmeyen birisine seslenmiyorsunuz; sesinizi indirin, kendinize biraz şefkat edin!"*[26] deme lüzumunu hissetmişti.

İstidrâdî olarak bir hususu arz ettikten sonra zikre devam etmek istiyorum: Merhum Şâtıbî, *'İ'tisâm'*ında gür sesle zikretme meselesini bid'at sayıyor.

Zannediyorum, o dönemde pek çok bid'at yapılıyordu. Bu sebeple o da, bid'at saydığı şeylerin üzerine şiddetle gidiyordu. Cenâb-ı Hak, Şâtıbî'yi Firdevs'iyle sevindirsin; zira o, dine çok hizmet etmiş, bitevî beyin sancıları çekmiş, miras olarak kıymetli eserler bırakmıştır. Fakat muasırım olsaydı ben ona derdim ki, "A üstad, senin yaşadığın dönemde, Endülüs'te eyalet eyalet üstüne, künde künde üstüne yıkılıp gidiyordu. Orada zalim hükümdarlar, Müslümanları kılıçtan geçiriyordu. Ve sen Müslümanlar arasında İslâmî heyecan uyaracağına, bid'atlara kafanı taktın, hep onlarla uğraştın. O gün yapılması gerekli olan iş o değildi. İşte o gün, senin yaşadığın bölgede birliği temin etme, yüreklerde din gayretinin kor hâline gelmiş ateşine güç verme çok öne çıkmıştı. O gün de Müslümanların hastalığı ihtilaf ve tefrika; fakr u zaruret ve cehaletti. Bunlara karşı mücadele vereceğine teferruat sayılabilecek meselelerle uğraştın."

Eğer o mübarek zâtın, Şâtıbî'nin ruhâniyeti benim söylediğim bu şeylerden rahatsız olduysa Allah (celle celâluhu) beni bağışlasın, Cenâb-ı Hakk'ın binlerce mağfireti de onun üzerine olsun; fakat kafama takılan, çoktan beri zihnimi meşgul eden bir meseleyi söylemiş oldum. Ben, onun *İ'tisâm* adlı kitabına takıldığımda, o mesele de benim kafama takıldı. Evet, o devirde yazılacak şey başkaydı; o gün, insanlarda İslâmî heyecanı uyarmak, birlik ruhunu diriltmek, ilme ve eğitime önem vermek ve el ele İslâm dünyasının maddî mânevî yükselmesine çalışmak gerekiyordu. Ne var ki, öyle pek çok devirde olduğu gibi, aslı ve temeli dinde olan meselelerde teferruata ait şekillendirme mevzuuyla uğraşılmış ve dolayısıyla da çok şey ihmale uğramıştı.

Evet, sahabe efendilerimizden bugüne kadar her devirde, Hak dostları, zikrullahı damarlarda dolaşan kan gibi kabul etmiş, değişik yollarla Allah'ı anmamayı kan yetmezliğine bir sebep gibi görmüş ve sürekli zikirle beslenmişlerdir. Meselâ, Hz. Ali Efendimiz der ki: "Ben Resûlullah'tan şu duayı ve şöyle bir tavsiyeyi duyduktan sonra artık onu hiçbir gece terk etmedim." Hz. Ali için belki de hayatının en önemli, en ciddî gecesi ve onun en çok meşgul olduğu zaman dilimi, Nehrivan'da Haricîlerle savaştığı geceydi. Birisi Nehrivan'ı işaret ederek, "O gece de unutmadın mı, onca koşuşturma ve meşgale arasında dua ve zikrini terk etmedin mi?" diye sorunca Hz. Ali'nin cevabı, "O gece bile terk etmedim." şeklinde olmuştur.[27]

Evet, belli dönemler itibarıyla bizim dünyamızda, evde, sokakta, camide ve hatta harp meydanlarında Allah (celle celâluhu) anılıyor, her fırsatta zikir halkaları teşkil ediliyor ve Cenâb-ı Allah'ın isim ve sıfatları yâd ediliyordu. Zikrullah, oruç tutarken de, zekât verirken de ihmal edilmiyordu. Hacda gürül gürül zikrullah sesi duyuluyordu. Bayram sabahları ovalar, obalar bir çağlayanın akışına benzeyen zikir sesleriyle doluyordu. Hususiyle de Kurban

bayramında yüksek sesle tekbir getirme, şeâiri ilan etme mânâsına geliyordu. İşte bu itibarla zikrullah, hemen her ibadetin damarlarında cereyan eden kan gibiydi; bugün de öyledir. Onsuz hiç olmadı, bugün de onsuz olamaz. Çünkü biz ancak onun sayesinde, Allah'la irtibatımızı kuvvetlendiririz. Zikrullahın, evrâd ü ezkârın terk edilmesi bizde ciddî bir zaaf meydana getirir. Allah'la münasebetlerimizde bir gevşeme hâsıl eder, hafizanallah.

Şu Hale Bakın!

Birbirimizle kavga ediyor, çekişip duruyoruz. Ve maalesef, birbirimize canımız sıkıldığı kadar Allah'ın adının duyulmayışına canımız sıkılmıyor. Hâlbuki O, bizim var oluş gayemiz.

Beklenti

Biz hiç ama hiçbir beklenti içinde olamayız. Hatta bir insana bir iyilik yaptığımızda ondan teşekkür beklentisi içinde bile olmamalıyız. مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللّٰهَ *"İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da teşekkür etmez."*[28] hakikati muhatabımızı ilgilendirir, bizi değil. Biz tek bir şeyin beklentisi içinde olabiliriz, o da Allah rızası. Hiçbir şeyde hırs göstermek caiz değildir; ama Allah'ın rızasını kazanmak uğruna, onun adını dünyanın her tarafında duyurma hususunda ölesiye hırs göstermek caiz, hatta matlubdur. Hırs gösterilecek tek nokta budur.

1 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.53 (Onuncu Lem'a, Birinci Tokat)
2 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.54 (Onuncu Lem'a, Üçüncü Tokat)
3 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.53 (Onuncu Lem'a, Birinci Tokat)
4 Buhârî, *savm* 4; Müslim, *zekât* 85.
5 Fâtır sûresi, 35/10.
6 Bkz.: Bediüzzaman, *Mesnevi-i Nuriye* s.113 (Habbe).
7 Bakara sûresi, 2/32.
8 Tahrîm sûresi, 66/6.
9 Mâide sûresi, 5/67.
10 *"Allahım, artık öteleri istiyorum."* (Buhârî, *fezâilü's-sahâbe* 5, *meğâzî* 83-84; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 85, *selâm* 46.)
11 Şuarâ sûresi, 26/109, 127, 145, 164, 180.
12 En'âm sûresi, 6/33.
13 *"Bir şeye sebep olan onu yapan gibidir."* (Bkz.: Müslim, *imaret* 133; Tirmizî, *ilim* 14; Ebû Dâvûd, *edep* 115.)
14 Mâide sûresi, 5/27.
15 Yûnus sûresi, 10/71.
16 Şuarâ sûresi, 26/69-70.
17 Bkz.: Meryem sûresi, 19/51.
18 Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/106.
19 Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/124.

20 Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/142.
21 Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/161.
22 Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/177.
23 Sâd sûresi, 38/44.
24 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/129
25 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.170 (On Yedinci Lem'a, On Dördüncü Nota, Dördüncü Remiz)
26 Buhârî, *cihâd* 131, *meğâzî* 38, *daavât* 50, 67, *kader* 7, *tevhîd* 9; Müslim, *zikir* 44-45
27 Buhârî, *nafakât* 7; Müslim, *zikr* 80
28 Tirmizî, *birr* 35; Ebû Dâvûd, *edeb* 11.

Adanmışlık Ruhu

Kara Sevdalılar

Yemekte otururken rüzgâr esiyordu, o esnada aklıma rüzgâr ile alâkalı âyetler geldi, yemek boyunca zihnim hep o âyetlerle meşgul oldu. Kur'ân-ı Kerim bir yerde meâlen, *"Biz, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik. Derken gökten yağmur indirip onunla sizi suladık."*[1] buyuruyor. Yine bir başka âyette de şöyle buyruluyor: *"O'dur, rahmetinin (yağmurun) önünden müjdeci olarak rüzgârlar gönderen. Nihayet bu rüzgârlar o ağır bulutları hafif bir şeymiş gibi kaldırıp yüklendiklerinde, biz onları, ölü bir ülkeye sevk eder, derken oraya su indiririz de orada her türlüsünden meyveler, ürünler çıkarırız."*[2] Bir taraftan, yağmur damlaları bitirmek üzere bulutun aşılanmasını, diğer taraftan da ürün verecek tohumların aşılanmasını ve rahmetin müjdecisi olan rüzgârı düşünürken zihnim sosyal hâdiselere intikal etti.

Sosyal hâdiselerde de önce şiddetli fırtınalar olur. Eğer insanlar o fırtınalar karşısında tamamen yıkılmamışlarsa, yani yeşillikler kurumamış, ağaçlar devrilmemiş, gökten düşecek yağmura bağrını açacak şeyler zeminde bütün bütün yok olmamışsa; o rüzgârları sürekli yağmurlar takip eder. Esen her rüzgâr, sele sebebiyet verebilecek yağmurları bağrında taşıdığı gibi, rahmet yağmurlarının da müjdecisi olabilir.

Bu açıdan da, bizim her şeyden ziyade kendimize bakmamız lazım. Yani, bizim dünyamız yağmura liyakatli mi? Ağaçlar devrilmiş mi, dimdik mi? Zeminde hâlâ yeşillik var mı? Daima yağış alan bölgeler gibi yağmura açık hâlini koruyor mu?... İşte buna bakmalı... Bu mülâhazayla kendimizi sorgulamalı, iç dünyamızı teşrih masasına yatırmalı, rahmete liyakatimizin olup olmadığını tetkik etmeliyiz.

Yeryüzüne daima yağmur yağar. Ama yağmur bulutları rahmete liyakatli yerleri kollar. Yağmurun mülk ve melekût yönü, her ikisi de şeffaftır. Her ne kadar emareleri ortaya çıkınca yağacağı söylenebilirse de, ufukta henüz işaretleri yokken yağmurun geleceğini kestirmek zordur. Semanın gözyaşları o yana da, bu yana da açıktır; Allah'ın kudretine, inâyetine, meşîetine ve ilmine taalluk etmektedir. Bazen gider denize boşalır, bazen de yolu gür ormanlara varır.

İçtimaî hayattaki fırtına, buhran, ızdırap, sıkışma ve tazyikler de bulutların sıkışması gibi bir kıvama gelir ve netice itibarıyla nerede rahmet teveccühü varsa oraya sürüklenirler. O sıkışmalar, tazyikler, bunalımlar ve ızdıraplar

ölçüsünde sineler heyecanla Allah'a (celle celâluhu) yönelirse, "Allahım! Sen de biliyorsun ki, bizim Senden, Senin rızandan başka bir mülâhazamız yoktur. Senden başka bir şeye gönül bağlayacaksam şu can emanetini al da hayatı bir yük gibi omuzumda taşımayayım." diyecek kadar yürekten ve samimi olarak O'na teveccüh ederse, Allah merhamet eder; eder de yıldırım yüklü bulutları rahmet çeşmesi hâline getirir.

Ama eğer, Müslümanlar sadece birer kültür Müslümanı ise; babalarının Müslümanca yetiştiği zeminde, öyle gördüklerinden dolayı Müslüman gibi görünüyorlarsa; ruhlarını aydınlatamamış, kafalarını yenileyememiş, İslâm için hiçbir çilesi, hiçbir ızdırabı olmayan ve hususiyle de "Ne olacak milletimin şu acıklı hâli?" deyip fikir çilesi çekmeyen insanlarsa –ki en büyük çile fikir çilesidir– rüzgârlar rahmet muştuları getirme yerine felâket haberleri taşıyacaktır. Bundan dolayı, her şeyden önce inananlar doğru inanmalı ve birer muhasebe insanı olmalıdır.

İslâm'ı gadre uğratan iki cephe vardır: Birisi, onda sürekli şok tesiri yapacak taarruzlar peşinde olan, kin ve inat cephesi. Diğeri de Müslümanlığı yolda bulmuş, kültür Müslümanlığı tavrı sergileyen vefasızlar cephesi.

Izdırap, en büyük duadır. Izdırap gayretten, ölesiye koşmaktan daha önemli ve kıymetlidir. Allah (celle celâluhu), ona buna değil, oturup kalkıp "Ne olacak bu dünyanın hâli? Nasıl çıkacağız şu millî buhrandan?..." diyerek kendine göre değişik beyin fırtınalarıyla insanlara ruhunun ilhamlarını duyurmak için fikir sancısı çeken insanlara lütuflarda bulunur. Diğerleri de belki bundan istifade ederler. Ama bilmelidirler ki, ak saçları ahirette önlerine dökülür ve çok utanırlar. Allah'ın bir nimeti olarak önlerinde buldukları imana, İslâm'a, İslâm'ın güzelliklerine karşı vefasızlıklarının hicabını iki büklüm olarak ötede yaşarlar.

Evet, azap bulutları, ancak milletine hizmetin ve insanlığın mutluluğunun kara sevdalıları hürmetine rahmete dönüşecektir. Adanmış ruhlar; dünyevî, cismânî ve bedenî bütün mülâhazalara kapanmış olanlar... Kara sevdalılar...

Bu vesileyle, bir teessürümü de ifade etmek istiyorum: Son günlerde ülkemizde meydana gelen sel felâketini büyük bir üzüntü ile öğrendim. Özellikle Rize'nin Çayeli ve Güneysu ilçelerinde kendini hissettiren ve milletimizi kedere boğan sel ve heyelan sebebiyle çok müteellim oldum. Mü'minlerin yaşadığı bölgelerde, bu tür felâketler genellikle en masum olanları yakalar. Ben de o bölge halkının samimiyet ve masumluğuna inanıyor, vefat edenlerin milletimiz için kendini kurban vermiş şehitler mertebesinde olmasını Rabbimden niyaz ediyorum. Cenâb-ı Allah, ötelere yürüyen insanlara rahmet ve

mağfiretiyle muamele eylesin. Geride kalan ailelerine, bütün dost ve yâranlarına sabırlar ihsan etsin. Hayatta kalıp da yaralananlara da acil şifalar versin.

Mü'mince Görüntü ve Hâl Dili

Mü'minler, çok samimi ve yürekten inanmalı; Cenâb-ı Hakk'ı her an görüyor gibi bir tavır ortaya koymalı ve O'nun tarafından görülüyor olmanın mehâbetini üzerlerinde taşımalı. Hakikî bir mü'minin, birilerine uzun boylu akıl hileleri yapmaya, mantık oyunları oynamaya ihtiyacı olmamalı; hâl ve tavrı yetmeli bir şeyler anlatmaya, muhatabını ikna etmeye. Yatıp kalkması, konuşması, bakışı, duruşu yetmeli... Onu görenler "Bu ciddî adamda ciddiyetsizlik olamaz, bu temiz yüzde yalan bulunamaz." demeli. İşte bizim en büyük problemlerimizden bir tanesi, hem toplum, hem de fert planında bu tavrı sergileyememe ve içteki olgunluğun dışa yansıması olan bu görüntüyü yakalayamamadır.

Tavırlarımızda inanmış bir insan görüntüsünün olmaması, başkalarını da yanıltıyor. "Acaba bir yalan peşinde miyim?" dedirtiyor İslâm'a sıcak duranlara. Sonradan gelen nesiller de önlerinde gönülden inanmış, inancını hâl ve tavırlarına içirmiş, ciddî insanlar göremiyorlar ve onlar da ciddiyetsiz yetişiyorlar.

Mü'mince tavır, kalblerimizin beslenmesi açısından da çok önemlidir. Ben kendimi vesvese, tereddüt ve şüpheye ait bir boşlukta hissettiğim zaman etrafıma bakmalıyım; Kâbe'ye yönelmiş, bünyân-ı mersus gibi bir beraberlik teşkil etmiş, "Allah" diyen insanların inandırıcı tavırları beni almalı, kucaklamalı ve sonsuza taşımalı. Ve ben ona dayanmalıyım. Gözümde yaş kalmamışsa, kalbimin katılaştığını hissediyorsam, "Hz. Muhammed" deyince dudaklarını yalayan, "Amaaan, siz ne kadar da tatlısınız, Efendimin adını andınız." diyen ve yanaklarından domur domur yaş döken bir Müslüman'ı görmeliyim... Görmeli ve kalbim yumuşayana kadar onun seziş, duyuş ve hissedişleriyle yoluma devam etmeliyim. Ama maalesef, koskoca âlem-i İslâm olarak hepimizde bir inanmış insan tavrı eksikliği var.

Müslümanları dalalet içinde görme ve "Hiçbirinde hayır yok" mülâhazası içine girme, insanı felâkete götürebilecek bir günahtır. İnananları beğenmeyen ve onları itham eden birisine, Allah Resûlü (aleyhi ekmelüttehâyâ) şöyle buyurmuştur: " *'İnsanlar helâk oldu' diyen, onların en evvel helâk olanı ve en kötü durumda bulunanıdır.*"[3] Evet, "İnsanların hepsinin işi bitmiştir." diyenin işi bitmiştir. Dünyanın dört bir yanındaki samimi mü'minleri kat'iyen ademe mahkûm edemeyiz. Fakat bir otokritik olarak kendimizi sorgulamamız

gerektiğini düşünüyor ve olmamız gerektiği gibi olamadığımızı zannederek bir inkisâr-ı kalble bu sözleri söylüyorum.

Ben hemen her akşam, Kâbe'de kılınan sabah namazını seyrediyorum. Burayla orası arasındaki saat farkından dolayı oradaki sabah namazını biz burada akşamı kıldıktan hemen sonra seyredebiliyoruz. O mükerrem beldede binlerce insanın beraberce secdeye varışını görmek çok hoşuma gidiyor. Fakat maatteessür, imamından müezzinine, görevlilerinden cemaatine kadar hep gayr-i ciddî görüntüler sergileniyor. Tavaf eden insanların gezişinde, yürüyüşünde, istilamlarında, Safa-Merve arasındaki koşuşmalarında bir lâubalîlik göze çarpıyor.

İhtimal, şuurlu namaz kılan, tavafı meleklerle ve peygamberlerin ruhlarıyla beraber yapan insanlar da vardır; ama arada kalıyordur onlar; kameramanların veya otomatik kameraların azizliğine uğruyorlardır. Makam-ı İbrahim'de, Hicr'de başını yere koymuş, gözyaşlarıyla içini döken hassas ruhlar veya Hacerü'l-Esved'i öperken hakikaten kalbinin sadakatini haykıran gönül erleri vardır; maalesef o tür görüntüleri vermiyorlar. Hâlbuki öyle manzaralarla beslenmeye hepimizin ihtiyacı var. Kâbe'nin etrafından alın da, bizim evlerimize kadar her tarafta, mü'minlerin ihsan şuurlu bir duruş ve samimi bir tavır sergilemesine dünyanın ihtiyacı var. İhtiyacı var; zira yeryüzü asıl ses ve sadasını, gökte meleklerin duruşunun ve mele-i âlânın sakinlerinin yüreklerinin çarpışının aks-i sedası olan "mü'mince tavır"da bulabilecektir. Zaten Müslümanların inandırıcılığı da ancak o zaman gerçekleşebilecektir.

Ne yazık ki, bu görüntü bozukluğu her tarafı sarmış durumdadır. Siz dinimizi ve millî an'anelerimizi merak eden birisini Türkiye'ye götürecek olsanız, "Gitsin bir Türkiye'yi görsün... Camileri, camide tek vücut olmuş cemaati, cemaatin yaşaran gözlerini görsün; görsün de kafasına takılabilecek şüphelerden sıyrılsın, vehimlerden kurtulsun." deseniz; ben buna cesaret edemem ve gönül rahatlığıyla "Çok iyi olur." diyemem. Fakat yine de, bizim milletimiz pek misafirperverdir ve ülkemizde misafir kabul etmenin kendine göre bir azizliği vardır. Anadolu insanı, tavırlarını yeniden gözden geçirir, bir misafiri ağırlamanın ve misafire açık bulunmanın havasını biraz sun'î de olsa sergiler. Genel durumu istenilen seviyede olmasa da, ev sahipliği avantajıyla ve biraz muvakkat ruh haletiyle, biraz da tabiatındaki misafirperverlik mülâhazasıyla ciddî bir görünüm sergileyebilir ve bu, misafire bir şeyler ifade edebilir.

Evet, on bir havarinin bütün dünyayı sarsmalarındaki büyü, samimiyetleridir; hallerindeki inandırıcılıktır. Sahabe efendilerimizin kısa zamanda bütün dünyaya iman nuru götürebilmelerinin ve gittikleri her yerde hüsnükabul

görmelerinin en önemli sebebi mü'mince tavırlarıdır. Asırlar sonra, Üstad'ın talebeleri de ihsan duygusuyla yaşama, ihlâs ve samimiyetle dopdolu olma örneği sergilemişlerdir. Fakat günümüze doğru gelindikçe Müslümanlarda kemmiyet planında bir genişleme olmuş ama içteki mânâ ve ruh korunamamış, aynı seviyede götürülememiştir.

Bugün bizde de akıl var, mantık var; ilim, fen ve teknoloji açısından eskilerden çok daha ileriyiz; fakat eskilerin taşıdığı yürek yok bizde. "Kalbin her atışında Allah'ın duyulması ve o duyuşun bizim çehremize aksetmesi" nimetinden mahrumuz. Oysa kalb atışlarımız, tıpkı bir saatin iç hareketi ve çalışmasının dışarıya aksetmesi, akrep ve yelkovanın sâlise, sâniye ve dakikayı "Burada bir takvim işliyor." diyerek göstermesi gibi dışa aksetmeliydi. Canlılığın asıl merkezi, insanın içidir; gönlüdür... Latîfe-i Rabbâniyesidir; sırrıdır; hafîsi, ahfâsı ve iç derinlikleridir... Bunlar dışa aksedince, saatin iç dinamiklerinin akrebi ve yelkovanı harekete geçirdiği gibi kendilerini hissettirir. İşte, İslâm dünyasının eksiği, ilim değil, teknoloji değil, zenginlik değildir. İtiraf etmeliyim ki, bunların hepsinin kendilerine göre birer tesiri vardır; fakat müessir diyebileceğim ölçüde –"Diyebileceğim ölçüde" diyorum çünkü hakikî müessir Allah'tır– tesirli bir şey varsa, o da haldir, keyfiyet derinliğidir, engin bir gönül dünyasının oturuşa kalkışa, yürüyüşe duruşa yön vermesidir... Bizim eksiğimiz, mü'mince görüntüdür.

Günümüzde bir Sadreddin Konevî yok; bir Mevlâna yok; Nakşibendi Hazretleri, Hasan Şâzilî, Ahmed Bedevî, İmam-ı Rabbâni, Mevlâna Halid ve bir Bediüzzaman yok... Yok... Yok... Dolayısıyla mânevî heybet ve ağırlığı olan büyüklerin insibağından mahrum yaşıyoruz. Genelde, kendi değerlerimize karşı bir kopukluk içindeyiz. "Kopuk"u, Türkçede kullandığımız mânâda da ele alabilirsiniz. Umumiyetle, bir kopukluk yaşanıyor. Şirazesi kopmuş kitap sayfalarının, bağı kopmuş tesbih tanelerinin dağınık hali gibi bir kopukluk... Merkeze sımsıkı tutunmamız, ile'l-merkez gücü kendi lehimizde kullanmamız gerektiği yerde, ani'l-merkez bir hareket görüntüsünde bir kopukluk yaşıyoruz; kendi özümüzden kaçıyoruz. Tabiî ki, bu kaçış dışa da aynen aksediyor.

İslâm'ın yorumlanması biraz bizim tavırlarımızla alâkalıdır. Muhyiddîn İbn Arabî, "İlahî tecellîlerin kendisini göstermesi için, bu varlık ve eşyanın varlığına ihtiyaç vardır." der. Fakat İbn Arabî Hazretleri bunu âdeta bir zaruret gibi, ulûhiyete isnad edilen bir ihtiyaç gibi ortaya koyar ve "Allah'ın görünmesi için bunlar lazımdı. Bu ayna, yani insanlar, eşya ve hâdiseler olmasaydı, o kenz-i mahfî olarak kalırdı." der. (Bunlar onun sözleri de olsa temkinli konuşmaya çalışıyorum.)

Biz meseleleri o büyük insanların seviyesinde değerlendiremeyiz. Aklımızın

almadığı ve bize kapalı kalan yerler olabilir; fakat fakir, onun bu düşüncesine iştirak edemiyorum. Ehl-i Sünnet çizgisinin düşünce ve hareket adına ortaya koyduğu çerçeve, düşüncelerimi de, beyanımı da bağlayıcıdır benim. Ne var ki, "Hz. Zât" hakkında söyleyemediğim bir sözü Kur'ân hakkında söylemek istiyor ve bunun doğru olduğuna da inanıyorum: "Bizim Kur'ân-ı Kerim'e muhtaç olduğumuz kadar, Kur'ân da kendisini ifade etme adına, samimi ve gönlü Kur'ânlaşmış insanlara muhtaçtır." Bütün ihtişamıyla yüksek raflarda, kadife bohçalar içerisinde muhafaza edilen "Kelâm-ı İlâhî", öpülüp başlara konan bir "Kitap" olsa da, eğer onu temsil eden insanlar yoksa, o kendini anlatamıyor demektir. Kur'ân her zaman vardı ve indiği andan itibaren de mücessem bir ruh hâlinde insanlara rehber oldu. Fakat gördüğünüz gibi, onun sesi bazen gürül gürül çıktı, kevn ü mekânı inletti, çınlattı; bazen de ağzına fermuar vurulmuş gibi sustu, harem odalarına kilitlendi, kadife mahfazalar içinde hep bağlı kaldı.

Evet, bizim Kur'ân'a çok ihtiyacımız var; biz Kur'ân'sız edemeyiz. Hayatımızın programıdır o. Düzenli yaşamamız adına bizim için bir katalog mahiyetindedir. Bizi yaratan ve mahlûkâtını en iyi bilen Allah (celle celâluhu), doğru dürüst kendimizi idare edebilmemiz ve fıtratımıza uygun yaşayabilmemiz için Kur'ân kılavuzunu göndermiştir. Bu unutulmaması gereken bir hakikattir; fakat şunu da unutmamak lazımdır ki; kataloğu değerlendirecek, makineyi işlettirecek, bir sistemi tertip ve düzen içinde çalıştıracak, nazarî bilgileri hayata geçirecek canlı, şuurlu ve iradeli varlıklara ihtiyaç vardır.

Ve işte Kur'ân, bu canlı, şuurlu ve iradeli temsilcilerini bulamadığı her devirde hazin bir gurbet yaşamıştır/yaşamaktadır. O mükemmel "Kitap", ancak mükemmel bir temsilci kadrosuyla sesini soluğunu duyurabilir. Eğer onun sesini gerçekten aksettirecek insanlar olsaydı, ilk nefeste onu duyar; ikinci nefeste de seslerini ta göklerin ötesine duyururlardı ve melekler "Meğer yerde ne gönül erleri, ne kahramanlar varmış!" derlerdi.

Mevlâna Hazretlerinin Mesnevî'sinde de, Divân-ı Kebîr'inde de aklı ikna etmeye matuf ifadeler çok yoktur; fakat onda eşsiz bir hal derinliği vardır. Meselâ, bir gün, Mevlâna'nın şöhretini duyan bir rahip, Konya'ya gidiyor. Mevlâna'nın bulunduğu yere varıyor, talebeleri arasında onlara bir şeyler anlatırken onu seyrediyor. Mevlâna'nın oturup kalkması, yürüyüşü, adımlarındaki vakar ve o keskin bakışları yetiyor rahibe. Allah'la çok kavî irtibat içindeki bu insanın yüzüne ve tavırlarına aksetmiş gönlündeki imanı. Rahip hemen koşuyor ve elini öpmeye çalışıyor Mevlâna'nın. O, rahipten hızlı davranıyor ve onun elini öpüyor. Görüntüsündeki ihtişama bu tevazuu da katılınca rahip daha fazla dayanamıyor, Hazretin ayaklarına kapanıyor ve "Senin dinin haktır." diyor. Mevlâna eve dönünce Sultan Veled'e, "Oğlum,

adama bak! Benim tevazumun önüne geçmeye çalışıyor; gerçek mânâsını dinimde bulan tevazuyu verir miyim ben başkasına?” diyor. (Mü’min, imansız birinin elini öper mi? Eğer o mü’min Mevlâna ise, dünya için edânîye baş eğmeyecek izzetli bir insansa ve bu hareketinde sadece muhatabının hidayeti için her şeye katlanma duygusu varsa, evet, öper.)

Cenâb-ı Allah’ın, hakkım olmadığı, liyakatim de bulunmadığı halde tanıma lütfuyla serfiraz kıldığı çok kıymetli insanlardan birisi de Üstad’ın ilk talebelerinden Re’fet Ağabey’di. Bir ziyaret esnasında şunu anlatmıştı: “İstanbul’da, mezardaki ölüler vaazını anlasalar, onları bile diriltecek gibi, çok etkili konuşan bir hoca vardı. Görkemli, mehib ve halkın da çok itibar ettiği bir adamdı. ‘Bediüzzaman diye biri gelmiş, otelde kalıyormuş, nasıl bir adam olduğuna bir baksanıza’ demişler kendisine. Üstadımızın yanında olduğum bir sırada ziyarete geldi. İçeriye girerken, başı üst eşiğe değecek gibiydi. Üstad’a yaklaşınca üstadımız hemen kalktı, misafirin eline yapıştı ve öptü. Vaiz efendi çok şaşırmıştı. Biraz sonra Üstad konuşmaya başlayınca şaşkınlık ve hayreti iki kat arttı; Bediüzzaman’ın ilmi, hâli, büyüklüğü ve gösterdiği bu tevazu karşısında daha fazla dayanamayıp kalktı ve Üstad’ın dizlerine kapandı. O uzun boylu, o edalı ve çalımlı vaiz iki büklüm olmuştu.”

İşte ölçüler, kaynaklar bir olunca ses ve görüntü de aynı oluyor. Farkları yok birbirlerinden. Mevlâna, gönlü ummanlar gibi bir insandır ve almıştır herkesi sinesine; Bediüzzaman da bir bahr-i bîpâyândır, o da açmıştır gönlünü herkese. Ve her ikisi de gönüllerinin dışa aksetmesiyle, bakanlara Allah’ı (celle celâluhu) hatırlatan canlı âyetler gibi yaşamışlardır.

Kim bilir, o koca İmam-ı Rabbânî Hazretleri de Hindu bir dünyada, Brahmanist bir dünyada nice insanı karşısında dize getirmiştir büyüklüğüyle, tevazuuyla, siretinden suretine yayılan nurla ve mü’min duruşuyla. Öyle tesirli olmuş ki, şahın oğlu Âlemgir bile onun büyüsüne kapılmış. O devirde hükümdar, Sanskritçe gibi bir din teklif ediyor; yani, biraz Hinduizmden, biraz Budizmden, biraz Hristiyanlıktan, biraz Yahudilikten ve biraz da İslâm’dan aldığı şeylerle bir bulamaç yapmak istiyor. Müslümanlara zulmediyor. Ve işte böyle bir adamın oğlu, İmam-ı Rabbânî’ye hayran kalıyor ve diyor ki, “Ya İmam, babamla alâkamı kesmeme ne dersin? İsterseniz bir daha görüşmeyeyim onunla?” O günlerde, Ekber Şah, İmam-ı Rabbânî’yi hapse atmıştır; ki bunun gibi şeylerden dolayı İslâm dünyasında ona “Ekfer Şah” derler. Hapiste olan Hz. İmam kendisine yöneltilen soru karşısında, “Hayır; o senin babandır. Kur’ân, ne olursa olsunlar valideyne iyilikle muamelede bulunulmasını emrediyor.” diyor. Ve kavî imanı, aşkın heyecanı, bir de mü’mince tavrıyla o çevreyi fethediyor.

Görülüyor ki, bu insanlar kendilerini yüce hakikate bağlamış, nefislerini tamamen nefyetmiş ve yok saymışlar. Onlardaki bu adanmışlık ruhu da yeryüzündeki bütün ispatların doğmasına vesile olmuş. Onlar sayesinde insanlar her yerde Cenâb-ı Hakk'ın azametini müşâhede etmişler. O büyükler birer ayna olmuş ve etraflarına sürekli rahmet tecellîleri yansıtmışlar.

Bu hâl ve tavır, her devirdeki zirveleşmiş ruhların şiarıdır. Onlar, oturur, kalkar, Rabb-i Kerîm'lerini zikrederler. Her hâdise, her düşünce ve her mülâhazayı O'nu anmanın birer bahanesi, hatta mukaddimesi sayar ve âdeta, kendileri olarak kendilerinden kaçar, kendilerini duymaz ve kendilerine karşı yabancı yaşarlar. İyiliklerini insanlardan saklamanın da ötesinde kendi kendilerinden saklama mülâhazaları içinde dolaşır ve vicdanlarında sürekli "araya girme"lerin ızdırabını duyarlar. Yer yer kendilerine takıldıkları olsa da, bunu bir kâbuslu rüya telâkki eder ve bir an evvel ondan kurtulma yollarını araştırırlar.

Maalesef, günümüzde İslâm'ı araştıran, dinimize sıcak bakan insanlar bize takılıyorlar. Kendimizi, Cenâb-ı Hakk'ın adını yüceltmeye tamamen adasak, dinin bir aksesuarı hâline gelsek ve insanlar bize takılmasa, onların hakikatle buluşmaları daha kolay olacaktır. Ve esas olan da, aradan çekilmek, aradaki engelleri bertaraf ederek insan gönlüyle Allah'ı (celle celâluhu) buluşturmaktır. Ama biz arada olunca, düşüncelerimiz, tavırlarımız, hallerimiz araya bir engel gibi girince insanlar bize takılıyor, haylulet oluyor, husuf-küsuf yaşıyorlar.

İnsanları sıfatlarıyla, ahlâkî değerleriyle tartsalar, inanmayanların yüzü güler ve hakikî Müslümanlar mahcup duruma düşer, çok utanırlar. Çünkü inançsızlar derler ki, "Hayret! İslâm topluluğunda bile bizim sıfatlarımızdan ne kadar çok var!..." ve sevinirler bu kadar nüfuzlarına. Yalan var, dalavere var, sözünde durmama var... Yani İslâm dünyası bâtılın alfa'sı değilse beta'sı, beta'sı değilse gama'sı tesirindedir ve maalesef, Müslümanların hâli iç açıcı değildir, durumumuz yürek kanatıcıdır.

Şu teessür, üzüntü ve gözyaşlarımız bizi kendimizi sorgulamaya sevk ederse, ben de abes konuşmadığıma inanacağım. Okuduğum, dinlediğim ve konuştuğum şeyler bana hayat vermiyorsa onların size tesir etmesini bekleyemem; çünkü, meyyit hayat veremez. Elinde hayat kâsesi taşıyanlar, bir ayakları her zaman Hızır çeşmesinin başında olanlardır. Onlar dipdiri oldukları içindir ki, söyledikleri her şarkıda hayat nağmesi vardır.

İşte, siz bana bir cümle söylediniz, ben de onu vesile bildim ve bir sürü baş ağrıtacak söz savurdum; fakat siz kusura bakmazsınız. "Dertli, söylegen olur." derler. İnsanın sıkıntısını, dert ve ızdırabını başkalarıyla paylaşması da bir

ihtiyaçtır. Ben hâlimi, duruşumu, görüntümü beğenmiyorum. İstiyorum ki, hâlimizle yüksek hakikatlere ayna olalım. Sizlerin de benimle aynı kanaatte olduğunuzu düşünerek bu kadarcık bir dert paylaşımını mahzursuz gördüm. "Neden İslâm'a yönelme istenilen seviyede olmuyor?" mülâhazasının verdiği inkisarla nefsimi muhatap alıp dertlerimi sayıp döktüm; fakat bu arada genel durumu da arz etmiş oldum.

Hâsılı, her birimiz Rabbimiz, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), dinimiz ve milletimiz hatırına bize bakanlara "Yalan yok çehresinde." dedirtmeli ve muhataplarımızı "Eğer bu insanları böyle yüksek bir karakter ve ahlâka ulaştıran sâik dinleri ise, onların dini de yalan olamaz." hakikatine ulaştırmalıyız.

Gönüllüler Hareketi ve Sevgi Mahrumları

Bir hadis-i şerifte *"İnsanların en hayırlısı, diğer insanlara faydalı olandır."*[4] buyrulur. İslâm'da "hayır" tabirinin, insanlara zarar verebilecek yoldaki bir taşı kaldırmadan, iktisadî hayattaki faydalı teşebbüslere, ondan da herhangi bir eğitim müessesesi kurmaya kadar çok geniş ve şümullü bir çerçevesi vardır. İlimle insanların dimağlarını, kalblerini aydınlatanlar, onlara değişik istihdam imkânları hazırlayanlar, fakir fukarayı zekât ve sadakasıyla destekleyenler, insanların en hayırlısıdırlar.

İşte, her mü'min gibi ben de, ömrüm boyunca hayırlı bir insan olmanın ve bu suretle Allah'ın rızasını kazanmanın yollarını aradım. Sürekli insanımıza faydalı olma, onların dertlerini paylaşma ve problemlerine çözüm bulma aşk, şevk ve heyecanıyla yaşadım. Cehalet, fakirlik ve ihtilaf gibi milletimizin yolunu kesen hastalıklara karşı çareler bulmaya uğraştım. Fakat benim fakir fukaranın imdadına koşacağım bir sermayem, okul binaları yaptırıp maarifimizin emrine verebileceğim maddî imkânlarım hiç olmadı. Öyle olunca da, bulduğum her fırsatta, dilimin döndüğü, gönlümün elverdiği kadarıyla, eğitimin önemini, iktisadî kalkınmada fert fert herkese düşen görevleri ve dost olma, dost kalma, hoşgörü ve diyaloğa açık yaşamanın zaruretini anlattım. Hem yazı, hem de konuşmalarımda herkesi eğitim faaliyetlerine katkıda bulunmaya teşvik ettim.

Bu teşviklerim fedâkar insanımızın gönlünde hüsnükabul gördü. Meselâ, Aydınlı Hacı Kemal zengindi, yedi sülalesine yetecek zeytinlikleri ve bir de elmas madeni vardı. Birkaç defa eğitimle alâkalı konuşmalarımı dinleyince dükkânlarını, hatta evini bile sattı ve talebeye burs verme, okullar açma gayretine girdi. Doğru mu ettim bilemiyorum; ama bir gün ona, "Hacı Kemal,

seninle benim ev sahibi dahi olmamamız lazım. Gel, bir kulübeciğimiz bile olmadan yaşayalım bu dünyada. Bu hayırlı işleri dünyalık menfaatler için yapmadığımıza, Allah'ın rızasını aradığımıza hâlimiz şahit olsun." dedim. Ve bu fedâkar ve cömert insan, hayatı boyunca kiralık bir evde, bir okulun mütevazi odasında yattı kalktı; dünya namına arkada bir şey bırakmadı.

Bir devir geldi, Hacı Kemal gibi kendini millete adamış insanların hali güzel bir misal olarak çokları tarafından benimsendi. Hem bir eğitim seferberliği hem de herkese hoşgörüyle yaklaşma ve dostça yaşama gayreti başladı. Millet olarak hemen hepimiz, yakın geçmişimiz itibarıyla, milletçe bir türlü gerçekleştiremediğimiz sevgiyi sevme, nefretten nefret etme ve sinelerimizdeki düşmanlık duygusuna karşı tavır alma istikametinde ümitle, iştiyakla durmadan koştuk. O günkü televizyon ekranları ve gazete sütunları birbirini senelerce düşman bilmiş insanların karşılıklı uzatılan dostluk ellerini gösteriyordu. Bu ülke insanı bir kere daha birbirine zeytin dalı uzatıyordu.

Keşke böyle bir vetireyi ümit, hayal ve beklentilerimizdeki enginlik ve zenginliğiyle devam ettirebilseydik!... Fakat maalesef, Türkiye'deki bu dostluk tablosundan hoşlanmayan dış mihraklar ve onların içimizdeki piyonları, önce toplumu teşkil eden fertlerin birbirlerine karşı güvenlerini sarstılar; milletin değişik kesimleri arasına suizan ve kuşku tohumları saçtılar; sonra da eğitim ve hoşgörü temsilcileri hakkında akla hayale gelmedik iftira ve tezvirlerle, onların en samimi davranışlarını dahi evirip çevirip hiç olmayacak bir kısım gayelere, hedeflere bağlayarak bütün hayırlı işleri âdeta kundakladılar. En olumlu gayretler etrafında şüpheler uyardılar; diyalog adına ortaya atılan tekliflerde başka maksatlar aradılar; en yararlı sözleri, beyanları sağa sola çekti, böldü, parçaladı, montajlarla farklı kalıplara ifrağ etti ve tahribin en utandırıcı örneklerini sergilediler.

İşte bu şeytanî gayretler, millet çoğunluğu üzerinde müessir olmasa da, öteden beri hayatını şiddete, hiddete, kine, nefrete bağlamış ve düşmanlıktan başka bir şey düşünmeyen marjinal bir kesimi ayaklandırmaya yetti. Ayaklandılar ve "hoşgörü", "diyalog", "sevgi", "herkesi kendi konumunda kabul etme" ve "kavgasız bir dünya" gibi kavramlara karşı âdeta savaş ilan ettiler. Yüreklerdeki ümitleri sarstılar, insanların birbirlerine karşı güven ve itimadını yıktılar, toplumun değişik kesimlerini birbirine bağlayan esasları yerle bir ettiler.

Meselâ, sürekli "Değirmenin suyu nereden geliyor?" gibi sorularla milletin zihninde şüpheler hâsıl etmeye çalıştılar. Oysa herkes biliyordu ki, bu hizmetler, İstiklâl Harbi'ndeki fedâkarlığı, bugün bir başka şekilde ortaya koyan milletimizin hizmetleriydi ve kaynağı da onların yürekleriydi.

Türkiye'nin bütün köy, kasaba, ilçe ve illerindeki hayırsever insanların desteği vardı bu okulların arkasında. Ülkemizin en gözde üniversitelerinden mezun olarak burs miktarı bir maaşla çalışan gencecik öğretmenlerin alın teri vardı.

Aslında, yurt dışındaki bir okulun öğretmenlerinin, devlet yardımı olarak verilen patatesle altı ay yaşadığını bu soruların sahipleri de biliyorlardı. Belki onlar, o patatesi pişiren aşçının kendi yemeğini evinden getirdiğini de biliyorlardı... Parasızlık nedeniyle üç aile bir evde kalanlardan, düğününü yapar yapmaz, gerdeğe girmeden okuluna koşan, destanlara malzeme teşkil edecek Anadolu'nun yağız delikanlılarından onlar da haberdardılar.

Kaldı ki, böylesine göz önünde ve sayıları yüzleri aşan eğitim kurumları adına bir başka yerden gelme para iddiaları için bugüne kadar tek bir belge gösterilememiştir. Çünkü milletin helâl katkılarından başka herhangi bir kaynak yoktu; değirmen fedakârlık, alın teri, gözyaşı ve fedakâr Anadolu esnafının hayır duygusuyla dönüyordu.

Dünyanın değişik yerlerinde konuyla ilgili yapılan ilmî çalışmalara şöyle bir göz atılırsa, sosyal ve siyasal bilimcilerin şu kanaatte birleştiği görülecektir: Bu "Gönüllüler Hareketi", hiçbir dış güce bağlı olmayan bir sivil toplum hareketidir.

Evet, yerli birkaç kurumu ya da yabancı bir devleti arkasına almadan bir şey yapmaktan âciz olanlar, halkın teveccühünden ve Allah'ın inayetinden başka hiçbir güce dayanmayan bu gönüllüler hareketini anlamakta zorlanabilir. Almadan vermesini bilmeyenler, başta kendi milleti olmak üzere tüm insanlığa hizmet için fedakârlık yapma duygusunu idrak edemeyebilir. Fakat görülen o ki, benim sadece müşevviki bulunduğum bu gayretlerin bir halk teşebbüsü olduğunu ve "değirmeninin suyu"nun da Anadolu'nun tertemiz bağrından geldiğini aslında herkes çok iyi biliyor. Ne var ki, bu Anadolu pınarını istedikleri yöne akıtamayanlar kıskançlık, haset ve kinle onu kurutmaya çalışıyorlar.

Hayret Ediyorum ve Kırgınım...

Şimdilerde ben, bugüne kadar yapılan onca güzel iş ve gayretin baltalanmasını, ihlâsla vatana, millete hizmet eden samimi insanların birer parya muamelesi görmesini ve onca olumlu gelişmenin tahrip edilmesini ruhumda olsun duymamak için olup bitenler ne zaman aklıma gelse, hayalimin yüzünü başka tarafa çeviriyor ve realitelerden kaçarak hafakanlarımı bastırmaya çalışıyorum. Kalbimde sıkışmalar hâsıl eden, tansiyonumu yükselten, vücudumda yerleşmeye karar vermiş hastalıklara taarruz gedikleri

açan böyle öldürücü hayallerden ne kadar uzak durmaya çalışsam da, yine bu hayaller birer zehirli ok gibi kalbime saplanıyor… İnliyor, kıvranıyor ve kim bilir günde kaç defa Rabbime el kaldırıyor, رَبَّنَا فَرَجًا وَمَخْرَجًا deyip sızlanıyorum.

Benim şimdiye kadar bütün duam, bütün ızdırabım, insanların Allah'ı (celle celâluhu) bulması, O'na inanması yolunda oldu. Her gün, yana yakıla dua ediyorum: "Allahım, ne olur, bahtına düştüm!" diye sızlanıyor ve "Ne olur Allahım, insanlar Seni tanısın, Sana inansın!" diyorum. O kadar ki, bunun için her gün birkaç defa ölüp ölüp dirilmeye razıyım. Bunu anlamayanlar, imanın ne olduğunu bilmeyenler, onun hâsıl ettiği zevk-i ruhanîyi tatmamış olanlar, Cennet'in lezzetini, Cehennem'in işkencelerini ruhlarında hissetmeyenler, insanlığın ızdırabını bir defa olsun vicdanında duymamış olanlar kalkıyor, sizin ızdırabınızı, derdinizi, çabanızı başka mecralarda görmek istiyorlar. Devletmiş, hükümetmiş, siyasetmiş... Maksatları bunlar olup bütün hayatlarını bu yolla elde edecekleri menfaate bağlamış bulunanlar, iman adına, Kur'ân adına çekilen ızdırapları da aynı kategoride değerlendiriyorlar.

Bizim hiçbir zaman terörle, anarşiyle, yolsuzlukla, gayr-i kanunî herhangi bir işle de alâkamız olmadı. Beni, Türkiye'yi ele geçirmeye çalışmakla suçladılar. Ben dünyevî hiçbir şeye talip değilim; dünyanın sultanlığını teklif etseler, gözümü o tarafa çevirip bakmam. Bu türden suçlamalar karşısında, "Yâ Rabbi!" diyorum, "Acaba Sana kullukta, Senin rızan istikametinde bir şeyler yapmaya çalışırken hata mı ettim; ihlâsta kusurum mu oldu da, hayatımda hiç düşünmediğim, rüyalarıma bile girmemiş, hülyasını bile kurmadığım gayelerle beni suçluyorlar?!"

Fakat bu suçlamaların arkasında, böylesi ithamlarla resmî makamları aleyhimize kışkırtanların arkasında, cinnî şeytanlardan ders alan birtakım insî şeytanlar var ki, onlar hem İslâm'a düşmanlar, hem de yolsuzluklardan sıyrılmış, meselelerini halletmiş ve dünya muvazenesinde gerçek yerini almış bir Türkiye istemiyorlar. Türkiye'nin şu an içinde bulunduğu durumda olması, kendi maksatlarını gerçekleştirmede onlara daha muvafık geliyor.

Onları bir ölçüde anlıyor ve "Kendi fıtratlarının gereğini sergiliyor, kötü tabiatlarını ortaya koyuyorlar." diyorum; fakat milletimizin gelişip büyümesini istemeyen bazı dış güçlerin piyonluğunu yapan bu zavallılara kanıp onların ardına takılanları anlamıyorum. Marjinal bir grup tarafından kandırılıp Türkiye'nin aydınlık geleceğini karartma hususunda onlarla beraber çalışanlara hayret ediyorum ve belli senaryolarla ortaya konan milyonda bir ihtimali dahi değerlendirip bu hizmetlerin altında menfi garazlar aramalarına rağmen

önlerindeki binlerce güzel örnekten hiçbirini görmeyen, bir kere bile olsa müspet düşünmeye yanaşmayanlara şaşırıyor ve gönül koyuyorum. Kendi kendine "Acaba on binlerce kilometre uzakta İstiklâl Marşı'mızın okunması, siyahî çocukların bile Türkçe konuşması kimlerin hoşuna gitmez; millî kültürümüzün tanıtılması ve temsil edilmesi kimleri rahatsız eder?" sorusunu bir kerecik olsun sormayan ve vicdanındaki cevabı dile getirmeyen kendi insanımıza kırgınım. Geleceğin sosyal tarihçileri tarafından da yadırganacak olan bu insanların bu umursamaz ve hatta bazen aleyhte tavırlarının körlük değilse de nankörlük olduğuna inanıyorum.

Hastalıklarla sarmaş dolaş yaşadığım, hayatı bir yük gibi omzumda taşıdığım şu günlerde tek dileğim, milyonda bir ihtimali bile değerlendirip bu hayırlı işlerin altında başka gayeler arayanların bir kere de binlerce güzel misalden hiç olmazsa birini görmeleri ve birkaç dakikalığına da olsa müspet düşünmeleri. Ben, dünya namına bir şeye sahip değilim ve Hacı Kemal'le sözleştiğim gibi kendime ait bir evim bile olmadan ötelere yürüme muradındayım. Bir başka münasebetle dediğim gibi, "Kendime ait bir zeytin dalım bile yoktur. Eğer olsaydı, onu da barış namına onlara uzatırdım."

İşte, ölümü ruhunun derinliklerinde her zaman duyan ve dünyevî bir beklentisi de olmayan birisi, hiçbir şeyden korkup çekinmez. Daha önce de değişik münasebetlerle ifade ettiğim gibi şahsen, zillete, hakarete, kötü söze asla tahammülüm yoktur. Çocukluğumda bile, değil bu ölçüde maruz kaldığım yalan, tezvir, itham ve iftiralara, en küçük bir hakarete dahi tahammül edemezdim; yine de edemem. Hiç çekinmeden kalkar, bütün dünyanın duyacağı şekilde bana yapılan hakaretleri, yapanların yüzlerine vurabilirim. Ne var ki, bugün yapılması gereken bu değildir. Herkesin kavgaya kilitlendiği, ülkemizin ve dünyanın her zamankinden daha çok sulhe, sükûna, iç huzura, devlet-millet kaynaşmasına muhtaç olduğu bir zamanda, nefsimize yapılanlar ne olursa olsun, katlanmak mecburiyetinde olduğumuz kanaatindeyim. Bir reh-i sevdaya girmişiz ve "bize ar-namus lazım değil" demişiz, zira milletimizin bugününü de geleceğini de düşünmek mecburiyetindeyiz.

"Sevgi" Sözümüz Var!...

Üzüntüm, sitem ve serzenişim kat'iyen kendi nefsimle alâkalı değildir. Ben, kendilerine hizmet madalyası verilmesi gerekirken bir cânî muamelesi gören Hacı Kemal gibi adanmışlar, vatandan uzakta milletinin kültür elçiliğini yapan fedakâr öğretmenler adına üzülüyorum. Sadece bir müşevvik olmama rağmen şahsıma nispet edilen o insanların ve hayırlı hizmetlerinin ademe mahkûm edilmesinden dolayı ızdırap duyuyorum.

Ama her şeye rağmen biz, bundan önce olduğu gibi bundan sonra da hep karakterimize saygılı olmaya çalışacağız. Üç beş günlük bir dünya için baş yarmayacak, göz çıkarmayacak, kem söz söylemeyecek, gönül kırmayacak ve herkese sevgi çağrısında bulunacağız; bulunacak ve milletimize karşı münasebetlerimizde hep bir büyüğün şu sözlerine bağlı kalacağız: "Senelerden beri çektiğim bütün ezâ ve cefâlar, maruz kaldığım işkenceler, katlandığım musibetler, hepsi de helâl olsun!... Seksen küsur senelik hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, memleket hapishanelerinde geçti. Aylarca ihtilâttan men edildim. Divan-ı Harplerde bir cânî gibi muamele gördüm. Bana zulmedenlere, beni kasaba kasaba dolaştıranlara, türlü türlü ithamlarla mahkûm etmek isteyenlere ve zindanlarda bana yer hazırlayanlara hakkımı helâl ettim."[5]

Evet, ben de bir mü'min olarak, bu duyguları paylaşacağıma söz verdim. Kimseye küsüp darılmayacağıma söz verdim. Ölümü gülerek karşılayacağıma, Celâl'den gelen cefayı, Cemal'den gelen vefa ile bir bileceğime söz verdim. Allah'a (celle celâluhu) ait hukuka karışamam; ama bana ait hiçbir haktan dolayı kimseden davacı olmayacağıma söz verdim.

Bir kısım yobazca düşünceler, yürüdüğümüz yolları yürünmez birer patika hâline getirse de, hâlâ her tarafta salınıp duran yeşillikler; gönüllerimizde yol yürüme heyecanı uyaran yol arkadaşları; insanî duygularıyla diyaloğa açık sineler; el sıkışmasını, kucaklaşmasını ve etrafına tebessümler yağdırmasını devam ettiren gönül insanları; günahını bilen vicdanlar; hatalarına pişmanlık duyan ruhlar; geleceği mantık ve muhakeme üzerine bina etmek isteyen dimağlar mevcudiyetlerini devam ettirdikleri sürece, ruhumuzun sarsılan kısımlarını yeniden derleyip toparlayacak ve "yeni baştan" deyip herkesi sevmeye devam edeceğiz.

Cenâb-ı Allah Biliyor ve Milletimiz Gerçekleri Görüyor ya!...

Soru: *Efendim, bir kere daha düğmeye basılmış gibi sizinle uğraşmaya başladılar. Bazı medya organları her gün bir yalan haber yayıyor; olmadık iddialarda bulunuyorlar. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Cevap: Önceleri medyayı çok ciddiye alıyor ve aleyhime yazılan en küçük bir haberden bile aşırı rahatsız oluyor, çok üzülüyordum. Üzüntümün en önemli sebebi de masum insanların kandırılmasıydı. O günlerde halkımızın medyaya büyük bir güveni vardı. "Gazetede yazıyor" olması bir meseleye inanmak için yeterli sebepti. Fakat bazı medya organları hem umum mânâda güvenilirliğini

kaybetti, hem de şahsımla alâkalı o kadar çok yalan haber çıktı ve o haberler tekzipler gördü, mahkemelerce de yalanlandı ki, artık yazılıp çizilenlere hiç kimsenin inandığını zannetmiyorum.

Yalan haber yazıp televizyonda gösterenlere çok hayret ediyorum. Bir gün sonra uydurma olduğunun ortaya çıkması kat'î olan bir haberi nasıl yazar çizerler anlamıyorum. Yazıp çizdikten sonra da, nasıl olur da hiçbir mahcubiyet duymadan halkın içinde dolaşır, bir başka kurban ararlar; onu da hiç anlamıyor, bu yaptıklarını insanlıkla bağdaştıramıyor ve onların acınacak bu hâline üzülüyorum. Bir telefonla gerçeğini öğrenebilecekleri bir haber yayıyorlar. Meselâ, "pasaportun süresi şu tarih" diyorlar. Ortada resmî makamlar var, resmî kayıtlar var. Bir telefonla bunlar öğrenilebilir; ama o zahmete katlanmayıp sayfalar dolusu iftira yazıyorlar. Ele aldıkları konuyla da hiç alâkası olmayan bühtanları birbiri arkasına sıralıyorlar.

Bazen avukatlarım açıklama yapıyor ve basın bildirisi veriyorlar. Onlara bile ihtiyaç yok aslında. Ben milletimizin sağduyusuna güveniyor ve bu iftiralara tek bir insanın inanacağına ihtimal vermiyorum. Halkımızın, bazılarının zannettiğinden daha olgun ve duyarlı olduğuna, doğruyu ve yalanı birbirinden ayırt edeceğine inanıyorum. Fakat avukatlar da tavzih etmezse, isnatların doğru olduğunu kabul etmiş sayılırız. Bu da işin gerçek yüzünü bilmeyen milyonlarca insanın iftiraya teslim edilmesi demek olur. İnsanları suizanna itmiş oluruz ki, hem suizan etmek, hem de ona sebebiyet vermek günahtır.

Aslında ben elimden geldiği kadar Hz. Ebû Bekir'in tavrını takınmayı yeğliyorum. Bir gün adamın biri Hz. Ebû Bekir'e gelip bir sürü itham ve hakaretler savurmuş. Hz. Ebû Bekir sükût etmiş, uzun bir süre hiçbir şey söylememiş, karşılık vermemiş. İftiraların sonu gelmeyince dayanamayıp kendisini savunacak birkaç söz söylemiş. Onları seyreden Peygamber Efendimiz, *"Ebû Bekir! O adamın sana söylediği her kötü sözde, sen sabrederken, bir melek seni müdafaa ediyordu. Sen söze başlayınca artık melek ayrıldı!"*[6] buyurmuştur. İşte genel düşüncem budur: Allah her şeyin aslını biliyor ve halkımız da olup bitenleri, gerçekleri görüyor ya... Öyleyse ehl-i insaf kararını verir; savunanlar beni değil, hakikati, doğruyu savunur. Benim kendimi savunmama gerek yok zannediyorum.

Ne var ki, doğruları yazan, fakiri savunan insanları bile ademe mahkûm etmek isteyenler var. Bir yazar, hakkımda iyi ve lehte bir yazı yazsa onun üzerine de hışımla gidiliyor ve yeni bir yalanla o şahıs da bana nispet ediliyor. Dahası, nerede dürüst ve milliyetperver bir insan varsa onu da harcamak için hemen bana nispet ediyor, bu da ondan deyip bir yaygara koparıyorlar.

Çalmamak, çırpmamak, ahlâklı olmak suçmuş gibi davranıyor, namaz kılan, cumaya giden bir insanı bile benimle irtibatlandırıp bir teşkilat, bir örgüt yapısı arıyorlar.

Bu tür meseleler üzerinde konuşmak da hoşuma gitmiyor. Kim ne derse desin, kim ne yaparsa yapsın; gelin biz Allah'tan konuşalım. Sohbetimiz, "cânan sohbeti" olsun bizim.

Bu dünyanın bir de ahireti var. Ve ben kendimi ahiretin eşiğinde kabul ediyorum. Şu son günlerimi sadece O'na ibadet ü tâatte bulunup, yalnızca onun esmâ ve sıfatlarıyla ilgili konuşup, ruhumu eline vereceğim aziz misafiri bu hâl üzere beklemek istiyorum. Çok hastayım. Bir senedir ayda birkaç sayfa yazı bile yazamadım. Hem kalb, hem şeker hastalığı, hem de nöropatiden kaynaklanan ellerimdeki hareket kısıtlılığı okuyup yazmama bile mâni oluyor. Uzun bir süre biraz düzelir ve iyileşirim diye bekledim. Şimdilerde ise hastalıklarımı iyiden iyiye kabullendim; dost oldum onlarla. Geçen ay birkaç yazı karalamak istedim; fakat gücüm ancak kısa kısa notlar almaya yetti. Bir arkadaşa aldığım o notları dikte ettim. Bu şekilde iki üç yazıyı tamamlayabildim. Ama bir kere daha ifade etmeliyim ki, bu sözlerim şikayet değil; ben daima Rabbimin rahmetini umuyorum, lâkin O'ndan gelen her şeye de bin can ile razıyım. Hastalıklarıma da razıyım ve onlardan şikayetçi değilim.

Karar ve Kanaat

Mahkeme kararı hakkındaki kanaatim yakın ve uzak çevrem tarafından şimdiye kadar defalarca soruldu. Şahsen ben bu konuda konuşmamaya niyetli idim. Tıpkı mahkeme sürecinde olduğu gibi. Malûm olduğu üzere, mahkeme süreci içinde, çoklarının yaptığı gibi ileri geri de konuşmadım. Gerek kamuoyunu, gerekse mahkeme heyetini müspet veya menfi etkileyecek sözler sarf etmedim, böyle tavırlar içine girmedim. Sadece kanunî haklarımı, kanunî yollara riayetle, avukatlarım vasıtasıyla kullandım. Hastalıklarımın da etkisiyle yanlış anlaşılabilecek, yanlış yorumlara konu olabilecek her türlü tutum ve davranıştan uzak kalmaya özen gösterdim. Yerli-yabancı gazete ve TV.lerin röportaj tekliflerini kabul etmedim. Yine yerli ve yabancı, hatta mahkeme öncesi girilen diyalog sürecinde edindiğimiz dostlar dahil –hiç mübalağa yapmıyorum– yüzlerce, binlerce kişinin ziyaret isteklerini geri çevirdim. Aynı endişelerden hareketle telefon konuşmalarımı dahi kısıtladım. Seslerini duyduğumda gurbetteki hasret ateşime bir damla su serpeceğine inandığım en samimi dostlarımın, en yakın arkadaşlarım, en candan akrabalarımın dahi zaman zaman telefonla konuşma isteklerini sineme taş basarak reddettim. Siz bu hayata bir isim koyacaksanız "iradî inziva" ya da "iradî hapis" diyebilirsiniz.

“İradî sürgün” demek belki en doğrusu. Altmış beş yıllık hayatının en küçük karesini bile halkın içinde geçiren bir insan için bunun ne kadar zor ve tahammül edilmesi imkânsız bir şey olduğunu ancak benimle aynı hissiyatı paylaşanlar anlayabilirler. Ama ben bütün bunlara milletim için seve seve katlandım. Allah’ın hakkımda takdir buyurduğu kaderin cilvesi dedim, o cilveleri okumaya çalıştım. Günahlarıma keffarettir deyip bu dönemi bir muhasebe ve murakabe vesilesi bildim.

Ama madem bu kadar istek var, belki –bazı yakın çevremin ısrarla söylediği gibi– Türk ve dünya kamuoyunun da beklentileri var, öyleyse söyleyeyim: Ben hayatım boyunca bir şahsa veya bir kuruma hiç asalak ya da tufeylî olmadım. Harçlığımın olmadığı, maaşımın yetmediği yerde borç aldım, karnımı öyle doyurdum. Eğer borç alacak birisini bulamadıysam aç durmayı tercih ettim. Müdürlüğünü yaptığım kurumda talebenin hakkı dedim, kul hakkı dedim, o kurumun sabununa bile elimi sürmedim. Hiçbir kimseden, hiçbir kurumdan ulûfe almadım, ulûfe beklentisi içine de girmedim. Allah’tan başka hiç kimseye minnetim de olmadı.

Suç işlemedim. Bana isnat edilen suçların hiçbirisini; ama hiçbirisini işlediğime inanmıyorum. Vatana ve millete, devletin sunduğu maddî-mânevî imkânlarla yaptıkları hizmetler ile övünüp, “Ben, ben…” diye diye etrafta dolaşanlardan çok daha fazla bu milletin, bu vatanın varlığına, birliğine, bütünlüğüne, bugününe ve yarınına hem de devletin o imkânlarına sahip olmadan hizmet etmeye çalıştım. Ziya Paşa “Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz.” diyor. Sözü uzatmaya gerek yok, yapılan işler ortada. Önce Allah’ın lütfu ve inayeti, ardından milletimin samimi, fedakâr, hasbî insanlarının insanüstü gayretleri ile gerçekleştirdiği, dünyanın dört bir yanına dağılan ve tarihte eşine az rastlanır cinsten, başta eğitim ve öğretim olmak üzere hayatın değişik alanlarındaki faaliyetler meydanda. Ama bunları tek başıma ben yapmadım; zaten ne dün, ne de bugün ancak şeytana yakışır böyle bir iddiada bulundum, yarın da bulunmayacağım. Bu işler devletime danışılarak ve devlet büyüklerinin teşvikleri ile yapılmaya çalışıldı. Bundan emin olabilirsiniz. Defalarca ifade ettiğim gibi, önünde bin bir barikat, geleceğine doğru yürüyen bu milletin yüzünü ak, alnını açık edecek bütün bu işlerde benim rolüm, milletimin bana verdiği hüsnüzan kredisini yine onlar hesabına kullanmaktan ibaret oldu.

Her bir kuruşunda vefakâr halkımızın alın teri bulunan devlet imkânlarını suiistimal edenlerin elini kolunu sallayarak dışarılarda dolaştığı, skandal skandal üstüne adı her türlü yolsuzluk, hilekârlık, düzenbazlık, sahtekârlık vb. şeylere karışanların el üstünde tutulduğu bir yerde, benimle alâkalı bu davanın

neticesi kamuoyu vicdanında beraat olarak bekleniyordu. Kararı verenler işin aslını daha iyi bilirler; ama davanın açılmasıyla yaralanan, yıllardan beri sürüncemede kalmasıyla da yarası derinleşen kamu vicdanı, ancak bir beraat kararıyla tatmin olabilir, yarasını iyileştirebilirdi.

Evet, artık herkes biliyor ki, asıl işi ben olan, beni suçlu göstermek ve hakkımda mahkûmiyet kararı çıkması için ellerinden gelen her türlü gayreti gösteren bazı insanlar var. Ama bu insanlar bilmiyorlar ve anlamıyorlar ki, bu hizmetlerin varlığı ve devamının benim fâni şahsımla bir alâkası yok. Bunlar, asırlarca dünyada söz sahibi olmuş bir milletin içinden nebean eden duygu, düşünce ve inancın yeniden harekete geçişinin bir göstergesi ve sonucudur. Bu ruh korunduğu müddetçe de bu faaliyetler katlanarak devam edecektir.

Ben kalb, şeker, yüksek tansiyon başta, daha onlarca hastalıkla hayatının son demlerini yaşadığına inanan bir insanım. Kabre bu kadar yaklaşan, yaklaştığını hisseden, ötelere iman ile dopdolu bir kalbe sahip olan her insan gibi, benim de tek amacım, bu günlerimi Rabbimin rızasını tahsil istikametinde değerlendirmekten ibarettir. Bu açıdan işin aslını isterseniz, mesele Allah rızası olduktan sonra karar beraat olmuş, mahkûmiyet olmuş çok da önemli değil. Ama yukarıda da ifade etmeye çalıştığım gibi, yaralanan ve mutlaka tamiri gereken bir kamu vicdanı vardır. Mevcut kanunlar muvahecesinde ispatı yapılamamış sözde suç vardır. İspat ya da itiraf ile tespiti yapılamamış suça beraat vermemek, herkesin bildiği, “Aksi ispatlanana kadar her şahıs masumdur.” hukuk kaidesine aykırıdır. Bu açıdan erteleme kararına avukatlarımın yapmış olduğu itirazın Devlet Güvenlik Mahkemesi’nin yetkili hâkimleri tarafından tekrar dikkatlice inceleneceğine inanıyor ve adaletin tecellî ettiğini gösterecek bir kararın geç de olsa verileceğini ümit ediyorum.

Vefat Sonrası Sevk ve İdare

Soru: *Yanlış anlaşılmaması ümidiyle, defalarca farklı kesimler tarafından bizlere sorulan bir hususu dile getirmek istiyorum: Zât-ı âlinizin vefatı sonrası bugün yürütülen bu eğitim faaliyetlerinin devamında sevk ve idare yapısı adına neler düşünüyorsunuz?*

Cevap: Şimdiye kadar çeşitli vesilelerle ifade etmeme rağmen tekrar tekrar gündeme getirilen bir soru üzerinde son –inşaallah son olur– sözlerimi söyleyeyim.

Birileri tarafından ifade edilen ve bana küfür etme kadar ağır gelen bir tabirle “Fethullah Gülen Cemaati” diye isimlendirilen topluluk, bu millete ve insanlığa hizmet düşünce ve metodlarını gönüllü olarak kabullenen insanların

meydana getirdiği bir gönüllüler hareketidir. Benim bu yapı içindeki yerim ise, başkaları ne derse desin, sıradan bir fert olma çaba ve gayretinden ibarettir. Biliyorum, bazıları bunu mübalağalı bir ifade olarak algılayacak, kim bilir çokları bıyık altından gülecek; ama her şeye nigehban olan Rabbim biliyor ki, bütün amacım bu milletin bugünü ve yarınları adına akıllara durgunluk veren fedakârlıklara katlanan insanların içinde sıradan bir fert olabilmek ve bu hâl üzere ölmektir.

Benim altmış beş yıllık hayatım hemen herkesin malûmu. Otuz yıla yakın cami kürsülerinde vaaz etmiş; şehir şehir, kasaba kasaba dolaşarak halkla beraber olmuş; yeri gelmiş onlarla birlikte gülmüş, yeri gelmiş yine onlarla birlikte ağlamış bir insanım. Sevinçleri sevincim, kederleri kederim olmuş hayatım boyunca. Fahr için değil; ama bir hakikatin vuzuhu adına söyleyeyim, bu sureçte ben şahsî zevk ve lezzetleri iradî olarak bir kenara bırakarak milletimin derdiyle dertlenmişim.

Tabiî hemen ilave edelim, belki elli beş yıl önce girdiğim ve hâlâ yürümeye çalıştığım bu yolda hiçbir zaman tek başıma kalmadım. Erzurum, Edirne, Edremit, İzmir ve İstanbul’da aynı duygu ve düşünceyi paylaşan niceleri ile beraber oldum. Hacı Kemal Erimez gibi sahabe döneminin Ebû Bekir’lerine denk mal ve canları ile bu kervana katılan o kadar çok insan tanıdım ki, bunların toplamı gönüllüler hareketini ortaya çıkardı. Ortaya konan hizmet düşüncesine inanç ve bu uğurda gösterilen gayretlere bağlı olarak ilâhî takdir gereği bu yapıda bazıları öne çıktı, bazıları da geri planda kaldı. Sebepler planında işin tabiî seyrine tamamıyla uygun bu takdiri kabullenmek ise inancımızın gereği. Ama bu ön plana çıkmayı liderlik olarak değerlendirmek yanlış bir tesbit olsa gerek.

Günümüzde yapılan akademik çalışmalarda bu yapı sivil toplum kuruluşu olarak adlandırıyor ki yerinde bir tespit. Bu türlü yapılarda –illâ “liderlik” denilecekse diyelim– liderlik (bize göre rehberlik) babadan oğula geçen bir mal değildir veya tarikatlarda olduğu gibi halife tayini ile şeyhlik makamı el değiştirmez. Hayatın tabiî akışı içinde başkalarına faikiyet kesbeden özellikleri ile birileri ön plana çıkar, o işe gönül bağlayanlar da onları başlarına taç yapar.

Evet, bu millet tarih boyunca kendi derdi ile dertlenenlere karşı hep kadirşinas olmuştur. Maddî-mânevî hiçbir karşılık beklemeden kendi uğrunda mücadele eden insanlara vefalı davranmıştır. Dünyevî hiçbir makamın, maddî hiçbir kuvvetin sağlayamayacağı güven ve itimat kredisini onlara sunmuştur. Mühim olan bu çizgiyi devam ettirebilmektir. Şahıslar fâni ve geçicidir. Nitekim bana gösterilen güven kredisi de benim vefatımla birlikte toprağa

gömülecektir. Ama bu milletin dünü, bugünü ve yarını adına yapılacak işler daimî ve süreklidir. İşte bu ruh korunabilirse, bu ruhun etrafındaki yapılaşma da korunacaktır. Bundan hiç kimsenin şüphesi olmasın. İsmi ve unvanı ne olursa olsun, biri veya birileri ile bu iş devam edecektir. Dolayısıyla yarınlar adına muhtemel vakıalarla kafa yorup enerjiyi boşa harcama yerine, bugüne kilitlenip yapılması gerekli şeyler üzerinde yoğunlaşmak, şimdi yapılabileceklerin en iyisi ve en güzelidir.

Yalnız bir inkisarımı yeri gelmişken ifade edeyim: Bu millet kendi millî sınırlarını da aşarak insanlık adına topyekün seferber olmuş hizmet ederken, bazıları bunu ısrarla cürüm olarak görmekte ve göstermektedir. Başarıdan rahatsız olan bu tipler, bizzat rakam vererek "şu kadar okul, şu kadar kurum, şu ülkede, bu ülkede vs." demekte ve maddî açıdan yapılan işlerin sınırlarını gösteren bu rakamları sanki birer suç unsuruymuş gibi insanlara takdim etmektedirler. Hâlbuki işin aslı şudur ki, bir yerde açılan bir eğitim müessesesi başka yerler tarafından takdirle karşılanmakta ve model alınarak o beldede veya ülkede uygulanmaya geçilmektedir.

Ayrıca başta kendi milletimizin geleceği olmak üzere bütün insanlık adına seferber olmuş hizmet eden onca insan varken, bazıları –affınıza sığınarak halk tabiriyle arz edeyim– bu gönüllüler hareketine "kafayı takmış" ve başkalarını görmemekteler. Ama inanıyorum ki, bu menfi gayretler hallkın engin feraseti karşısında bir şey ifade etmeyecek ve halk doğru bildiğini yapmaya devam edecektir.

Önemli bir hususu ifade ile sözlerime son vereyim: Gurbet diyarlarında vatan hasreti ile yanıp duran bir gönül, onlarca hastalıkla mücadele eden bir beden ve bunlara ilaveten ağını kurmuş kanlı katiller misali bir kısım insanların kurdukları tuzak ve komplolarla hayatımın son günlerini inzivada yaşarken, vefa beklediğimiz dostların gönüllüler hareketine beklenilen ölçüde –hissettiğim ve bilebildiğim kadarıyla– vefa ve sadakat göstermemeleri benim yaralı kalbimi derinden derine sızlatmaktadır. Bütün bunlara karşı bana düşen, her halükârda "Lâ havle ve lâ kuvvete illa billah" deyip sabretmektir.

Hangi Parti?...

Soru: *Muhterem Efendim, siyasetten uzak kalmadaki ısrarınızın sebebini lütfeder misiniz?*

Cevap: Aslında, siyaset, bugünü yarınla, yarını da öbür günle bir arada düşünmek ve halkın hoşnutluğunu Hakk'ın rızasıyla beraber mütalaa etmek gibi geniş perspektifli bir idare sanatıdır; fakat günümüzde siyaset sadece parti,

propaganda, seçim ve iktidar mücadelesi şeklinde anlaşılmaktadır.

Servet, şöhret, güç ve kuvvetle elde edilen hâkimiyet gelip geçicidir; bâki olan, hak ve adaletin hâkimiyetidir. Onun içindir ki, en büyük siyaset, hak ve adalet taraftarlığında aranmalıdır. Heyhât; dünyanın pek çok ülkesine baktığımızda şöyle düşünmekten kendimizi alamıyoruz: Nerede adalet ve hak düşüncesiyle bütünleşen siyaset, nerede çoğu yalan ve tezvirden ibaret olan sokak şarlatanlıkları!...

Maalesef, günümüzde insanların büyük bir bölümü, günlük politika oyunlarını, kitlelerin aldatılıp iğfal edilmesini, iktidar ve menfaat mücadelelerini ve bu uğurda bütün gayr-i meşruların meşru gösterilmesini siyaset telâkki etmektedir. Bu yanlış yorum ve telakkiden dolayı kalbî hayatım, düşünce istikametim ve Hak'la münasebetim adına her türlü siyasî hareketten uzak kaldım ve bundan sonra da uzak kalmayı zarurî görmekteyim.

Soru: *Amerika'ya gelmeden önceki birkaç sene içinde farklı siyasî anlayıştan insanlarla bir araya geldiğiniz, görüşüp konuştuğunuz medyaya yansımıştı. Bu görüşmeleri siyaset dışı olarak mı değerlendiriyorsunuz?*

Cevap: Ben düz bir vatandaşım ve bir vatandaş olarak herkesle görüşme hakkım olduğunu zannediyorum. Siyasîlerle görüşmelerimde, onların bazı siyasî mülâhazaları olabilir, fakat şimdiye kadar benim hiçbir siyasî mülâhazam olmadı. Zaten görüşme teklifleri hep muhataplarımdan gelmiş ve ben de bunu memleket meselelerini anlatmak için bir fırsat kabul etmiştim. Meselâ, bir "Terör Kanunu" mevzuu olduğu zaman, hem parlamanterlerle, hem de başbakan ile görüşmüşümdür. Milletimizi yeniden akrebin kıskacına çekme meselesi olunca, içimde ürperti hâsıl olmuş, ben de endişelerimi devlet büyüklerine anlatmışımdır. Görüştüğüm her insana da, "Keşke, en sağdakinden en soldakine kadar bütün partiler, memleket meseleleri üzerinde anlaşabilseler, millî meselelerde zıtlaşmaya gitmeseler." demişimdir. Bu şekilde fikir alışverişinde bulunmamın da çok normal olduğunu düşünüyorum.

Hükümet, adalet ve asayiş demektir. Bunların bulunmadığı bir yerde hükümetin varlığından söz edilemez. Hükümet bir değirmene benzetilecek olursa, çıkardığı un; nizam, huzur ve emniyettir. Bunları çıkarmayan bir değirmen ise kuru bir gürültüden ibarettir ve hep hava öğütür. İşte, adalet ve asayişin yara aldığını/alabileceğini zannettiğim hususlarda milletimizin yararına olacak bazı tedbirler alınmasını tavsiye ettiğim zamanlar olmuştur.

Görüşmelerde hep günlük siyasetten uzak, umumî ve kalıcı mevzuları dile getirmeye çalışmışımdır. Meselâ, bir defasında şunları söylediğimi hatırlıyorum: "Bir hükümetin milletine 'Benim milletim' demesinden ziyade,

bir milletin başındaki hükümete ‘Benim hükümetim’ demesi önemlidir ve zannımca her zaman aranan da işte budur. Aksine millet, başındaki hükümeti bünyesine musallat olmuş tırtıl silsilesi olarak görüyorsa, o bünye ile o baş, çoktan birbirinden kopmuş demektir.”

“Halkın kalbinde devlete saygı, hükümete hürmet, memurun şiddetiyle değil, devleti idare edenlerin tavır ve davranışlarındaki ciddiyet, iş ve hizmetlerindeki samimiyetle kazanılmaya çalışılmalıdır. Şimdiye kadar zalim memurların istibdadıyla veya kitlelerin iğfaliyle hiç kimse hiçbir yere varamamıştır.”

“İrfan ve asaletten mahrum, devlet işlerinden de anlamayan nasipsizler, şayet yanlışlıkla birer vazife başına getirilmişlerse, hükümetin gücünü kullanmaktan, onun iktidarını istismar etmekten, her yerde kendi çıkarlarını aramaktan ve despot birer kral gibi hüküm sürmekten geri kalmayacaklardır. Böylelerinin iktidarda olduğu bir ülkede sadece zalimlerin “hayhuy”u ve mazlumların iniltisi duyulacaktır ki, bu şeâmetli seslerin yükseldiği hemen her yerde Âd ve Semûd’un âkıbeti kaçınılmaz olagelmiştir.”

Evet, bir hükümet, milletinin yalnız iş, hareket ve davranışlarını değil, düşünce ve anlayışını da tanzime çalışmalıdır. Böyle bir tanzimde en önemli esas ise, düşünce birliği, his birliği, talim ve terbiye (öğretim ve eğitim) birliğidir. Bir milleti meydana getiren fertler, ayrı kültür ve ayrı düşüncelerle besleniyor, birbirleriyle zıtlaşıyor ve birbirlerine karşı farklı anlayışların kavgasını veriyorlarsa, o milletin kendi kendini yiyip bitirmesi mukadderdir. Ben milletimizin bir ferdi olarak onun böyle bir akıbete uğramaması için doğru bildiğim hususları her fırsatta söylemeye çalıştım.

Soru: *Zât-ı âlinizin o görüşmelerini “pazarlık” olarak anlayanlar ve bazı partileri desteklediğinizi iddia edenler olmuştu. Herhangi bir partiyi desteklediğiniz oldu mu?*

Cevap: Maalesef, bugün de o türden asılsız iddialarda bulunanlar oluyor. Fikirleri siyasetle bulanmış ve her şeyi dünyevî çıkarlar ve siyasî maksatlarla açıklama eğilimindeki bazıları anlayamasa veya anlamamakta diretse de, Kur’ân-ı Kerim, Peygamber Efendimiz’in sünnet-i seniyyesi ve selef-i sâlihînin safiyane içtihadlarından çıkardığım dinime ve milletime hizmet çizgimde, siyasetin ve dünyevî ücretlerin en ufak bir yeri olmadığına hayatım şahittir.

Adımı dünden bugüne bazı partilerle birlikte ananlar olmuşsa da, bütün bunlar, bir kasda dayanmıyorsa, mutlaka bir yanlış değerlendirme ve yanlış bilgiden kaynaklanmaktadır. Hizmet felsefem gereği, her türlü iç bölünme ve anarşiye; din, medeniyet ve demokrasi gibi sahalardaki inhisarcılığa; onları

memleket içinde menfi kullanmaya ve insanımız arasında bölünmelere vesile kılmaya karşı olduğum ve daima devletin, ülke bütünlüğünün ve memleket içinde istikrarın yanında bulunduğum herkesin malumudur. Fakat bir zaman Adalet Partisi'ni, bilâhare Anavatan Partisi'ni, daha sonra Doğru Yol Partisi'ni ve önceki seçimde de DSP'yi desteklediğim gibi bir vehme kapılanlar veya böyle bir vehim üretmekte kendileri açısından yarar görenler olmuştur.

Şu ana kadar Sayın Başbakan dahil, hiç ama hiç kimseyle siyasî maksatlı görüşmem ve –kullanılması ve bir kelime olarak anılması bile rahatsızlık verici– herhangi bir pazarlığım olmamıştır; olması mümkün değildir ve ileride de olmayacaktır. Ben, şu kadar milletvekili koltuğuna değil, Kur'ân-ı Kerim'de, her mü'minin arzusu olan Cennet dahil, her şeyden daha büyük ve daha değerli olduğu ilan edilen Allah'ın rızasına talibim. Şu ana kadar hiçbir partiye doğrudan veya dolaylı, yazılı veya sözlü en küçük bir destek vermediğim gibi, bu konuda ve herhangi bir parti ya da adayın seçim çalışmaları veya seçimde desteklenmesi hususunda en yakınlarıma bile herhangi bir ihsasta bulunmuş değilim.

Soru: *Merhum Turgut Özal'ı ve en son da Sayın Bülent Ecevit'i desteklediğiniz iddia edilmişti. Onların dindar kesimden de oy almalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Cevap: Bir insanı takdir etmek ve ona saygı duymakla onun siyasî destekçisi olmak farklı farklı şeylerdir. Merhum Turgut Bey takdir ettiğim ve saygı duyduğum bir insandı; fakat benim ona oy verilmesi için tavsiyelerde bulunduğum iddiası doğru değildir. Bu meseledeki sır, milletimizin vefasında ve basiretinde gizlidir. Turgut Bey, hayatı boyunca yüksek gayeler arkasında koşmuş, hep ufuklu yaşamıştı. Büyük bir düşünce ve devlet adamıydı. Eğitim adına yapılagelen hayırlı faaliyetlerin de sürekli destekçisi olmuştu. Onu bu şekilde tanıyan halkımız da bir vefa duygusuyla ona destek çıkmıştı.

Sayın Bülent Bey'e oy verilmesi hususunda da kat'iyen bir tavsiye ve teşvikte bulunmadım. Zaten Sayın Ecevit'in böyle bir talep ve beklentisi de olmadı.

Münasebetlerinde oy almayı hedef edinmedi. Bülent Bey dürüstlüğün sembolü oldu. Dün farklı, bugün farklı konuşmadı. Solu, Türkiye gerçeklerine göre yeniden şekillendirdi; "din"iyle, "ulusal değerleri"yle barışık bir sol kültür oluşturmaya çalıştı. Onun içindir ki, her dindarı mürteci görmedi. Solun, samimi dindarlarla barışık olabileceğini gösterdi. Basiretli Türk halkı da, dürüst ve tutarlı tavrının karşılığı olarak onu destekledi. O, kendisine yöneltilen bütün tenkitlere rağmen, özellikle yurt dışındaki kültür elçilerimiz olan fedakâr

öğretmenlere ve eğitim faliyetlerine sahip çıkarak halkın gönlüne taht kurdu. Zannediyorum, seçimlerden sonra ayrılacak olmasaydı bu halk yine onu desteklerdi.

Milletimiz samimi gayretleri hiçbir zaman karşılıksız bırakmadı. Kim vefalı ve hasbî davranmışsa halk da ona karşı aynı vefa ve samimiyetle muamelede bulundu.

Soru: *Efendim, son haftalarda medyada "Fethullah Gülen Cemaati falan partiye oy verecek." şeklinde haberler çıktı. Sizi sevenler oylarını hangi partiye verecekler?*

Cevap: Evvela, daha önce de defaatle söylediğim gibi; "Fethullahçı" şeklindeki ifadelerden tiksinti duyuyorum, "-cı", "-cu" türü sözlerden hiç hoşlanmıyorum. "Cemaat lideri" gibi yakıştırmalardan küfür işitmiş gibi rahatsız oluyorum. Sadece müşevviki olduğum, eğitim faaliyetlerine gönül vermiş insanları "cemaat" şeklinde değerlendirmenin de yanlış olacağını düşünüyorum. Sevgi, diyalog, hoşgörü, barış ve karşılıklı anlayış esaslarına dayanıp eğitim seferberliğine çıkan samimi insanların faaliyetlerini "Gönüllüler Hareketi" şeklinde ifadelendirmenin doğru olacağını zannediyorum.

Saniyen, fakiri tanıyan insanların, benden ferdin hür iradesiyle vereceği kararları etkileyen siyasî telkinlerde bulunacağımı ve bir başkasına "Oyunu şu partiye vermelisin!" demek gibi bir nezaketsizliğin içerisine gireceğimi bekleyeceklerine inanmıyorum. Başkaları parti kurabilir ya da bir partiyi destekleyebilirler. Bu, o insanların kendi hizmet anlayışlarıdır. Onları da kınamaz ve yadırgamayız. Fakat kendilerini baştan beri siyasetin dışında tutan ve farklı bir çizgide insanlığın hizmetine adanmış ruhların, değil bir partiyi desteklemeleri, dünya sultanlığı bir altın tepside sunulsa, "Yanlış anlaşılırız, sevgi kahramanlarıyla ümide kapılanlara inkisâr-ı hayal yaşatırız. 'Demek ki bunlar da makam mansıp sevdasına tutulmuş, meğer bunca gayret iktidar içinmiş, şimdiye kadarki sevgi ve hoşgörü mesajları yalanmış…' dedirtiriz." diyerek o altın tepsiyi de yere çalmaları gerekir.

Biz bütün partilere "eşit yakınlıkta"yız. Daha önce de ifade ettiğim gibi, "eşit uzaklıkta" demiyorum; "eşit yakınlıkta"yız; çünkü her partinin müntesipleri, sempatizanları bizim insanımızdır. İnsanların partileri, siyasî anlayışları bizim onlarla dost olmamıza mâni değildir.

Herkesi kucaklayanlar, muhabbet fedailiğine soyunanlar, geçici politik çıkarlar için kimseyi dışlamazlar; kimseyi siyasî anlayışına ve partisine mahkûm etmezler. Kim ne yakıştırırsa yakıştırsın, kim hangi vehim, beklenti ve

suizanlarını seslendirirse seslendirsin onların çizgisi bellidir: Onlar ne herhangi bir partiyi destekleyip diğerlerini bir kenara iter, ne de bir şartlanmışlık ve ön kabulle herhangi bir partiye karşı cephe alır.

Evet, bugüne değin sözlerimde ve yayınlanmış eserlerimde partiler-üstü (bu ifadeyi bir fazilet göstergesi olarak kullanmıyorum) konumumuza gölge düşürecek herhangi bir ifade vaki değildir. Esas itibarıyla, memleketimizin kargaşa ve kavgalardan dolayı ağır zarara uğrayacağını düşünen bir insan olarak, toplumda her meseleye diyalog, uzlaşma ve hoşgörü ortamı içinde çare aranması gereğine inanıyorum. Buna karşılık, çatışmalardan medet uman ya da gündelik siyasî çıkarlarını ön planda tutan bazı çevreler, beni de siyasî çekişmelerin tarafı hâline getirmek istemektedirler. Ancak bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da benim herhangi bir biçimde politik tartışmalara katılmam söz konusu dahi değildir.

Bu vesile ile bir kez daha ifade edeyim ki, bütün vatandaşlarımızın kendi serbest tercihleri yönünde demokratik anayasal haklarını kullanmaları tavsiyesi dışında, herhangi bir partinin desteklenmesi ya da engellenmesi gibi bir düşünce ve davranış içinde değilim ve bundan sonra da asla olmayacağım. Ben milletimizin basiret ve firasetine güveniyor; onların partiler üstü düşüneceğini, herhangi bir partiden ziyade millet ve memleket menfaatlerini öne çıkaracaklarını ümit ediyorum. Kaynağı kim olursa olsun, bu kanaat ve beyanım dışındaki her tür iddianın gerçekten uzak bir yakıştırma, vehim ve suizan olduğunun bilinmesini istiyorum.

Gurbette Bir Bayram Sabahı

Yeryüzünde sürekli küfürle iman, şeytanla insan, kötüyle iyi arasında mücadele yaşanıyor. Bazen iyiler, bazen de kötüler cephesi galip geliyor. Sürekli rövanş alıyorlar birbirlerinden de diyebilirsiniz buna. “Geçenlerde sen benim hakkımdan gelmiştin, şimdi sıra bende.” tarzını andırır rövanş mücadeleleri bunlar.

Bunlunla beraber Hz. Âdem’den bu yana olan/olması gereken bu iken bazıları kendilerini salmış, Mefisto’ya teslim olmuşlar. Ne şeytanla, ne de şeytanî düşünce ve temsilcileri ile mücadele etme azim ve cehdleri yok. Hâlbuki küfür ve ilhad karşısında yılmamak, ümitsizliğe düşmemek gerektir. Uhud’da Ebû Süfyan’ın söylediği gibi: اَلْحَرْبُ سِجَالٌ[7]. Kur’ân da, وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ *“Zafer günlerini insanlar arasında nöbetleşe döndürür dururuz.”*[8] buyuruyor. Âyette ihtiyar buyrulan “tedâvül” kalıbıyla, dairevî bir duruma işaret ediliyor. Herkesin kapısı çalınıyor; bazen bir muştu, bir

bişaretle, bazen de şeâmetle. Bazen içeriye uğursuz bir ses, bazen müjde yayılıyor. Ve bu durum, insanlığın ilk gününden bugüne kadar hep böyle, hiç değişmeden, devam edip geliyor.

Bu zaviyeden etrafımıza baktığımızda ümit-bahş olan şeyler de var, endişe-âver olanlar da... Kir de var, nur da... Levsiyât da var, tayyibât da... Beraber, iç içe akıyor hepsi. Bu durumda biraz iyiye bakmak, iyiyi görmek, iyi ile müteselli olmak, kuvve-i mâneviyemizi kırmamak gerek. Yararlı olan bakış açısı budur. Kötüye gelince, ona karşı da tedbir almak, teyakkuza geçmek, Kur'ân'ın tabiriyle خُذُوا حِذْرَكُمْ *"Tedbiri elden bırakmayın!"*[9] çizgisinde bulunmak lazım.

Soru: *Kader plânında Müslümanların galip olduğu dönemlerde yaşayanlar, idbar dönemlerinde yaşayanlara nispeten daha şanslı denebilir mi?*

Cevap: Hayır. Gerçi onların emin bir zeminde, günahlardan uzak, zararlara maruz kalmadan yaşama avantajları vardı; fakat bu, aynı zamanda kendini rahata salmanın, gevşemenin, metafizik gerilimi kaybetmenin sebebi de olabilir. Bu açıdan, o dönemde yaşama, dezavantaj sayılır.

Meseleye bu zaviyeden bakarsak, idbar dönemi Müslümanlarının, küfür düşüncesi ve temsilcileri karşısında ezilmeleri ve hırpalanmaları neticesinde metafizik gerilimlerini sürekli canlı ve sağlam tutma avantajları vardır. Bu avantaj onları ister istemez inşa faaliyetleri içine sürükler. Bana göre sıfırdan inşa etme, inşa edilmiş ve dayanıp döşenmiş bir yerde kalmadan daha zevklidir. Onun kendine has ayrı bir huzuru ve ayrı bir mutluluğu vardır. Hani Âkif der ya:

Gül devrini görseydim onun, bülbül olurdum,
Ya Rab! Beni evvel getireydin ne olurdu!

Bu, inşa edilmiş bir mekânda oturma talebidir. Gerçekten o dönemde gelseydik, Âkif'in dediği gibi, sadece bülbül olurduk. Ama ben diyorum ki, "Ya Rab! İyi ki bu dönemde geldik." Çünkü inşada yer alma, bülbül olmadan daha iyidir; daha iyidir, zira inşa yolunda koşturuyor olma, insanı sahabilerle aynı safa koyar.

Meselenin bir diğer yanı da var: Allah, Adil-i Mutlak'tır. Her dönem için takdir buyurduğu avantajlar ve dezavantajlar vardır. Onun için hâdiselere tek taraflı bakıp hüküm vermek veya temenniler içinde bulunmak çok doğru olmayabilir. Ben zannediyorum, tarihte yaşadığımız en muhteşem dönemlerimiz bile gerek ferdî, gerek ailevî ve gerekse düvelî (devletler arası) plânda bugünden daha tatlı değildi. Kanunî, cihan hükümdarı olduğu dönemlerde, kim

bilir belki de sabah akşam kan kusuyordu. Bizim belki yüz tanemizin birden çektiği sıkıntıyı, o tek başına yaşıyordu. Ordu-yu Hümayun'da bulunan askerlerimiz cephelerde sınırlarımızı koruma adına hırz-ı can ediyor ve ölüyorlardı.

Soru: *Bütün bu açıklamalara rağmen bizim "Ben neden ikbal değil de idbar döneminde yaratıldım?" sorusunu sormaya hakkımız var mı?*

Cevap: Hayır, yok. Rıza-dâde olmak lazım. İçimize gelebilir bu dediğiniz şeyler. Ama Allah irade vermiş bize. Onu kullanmalı ve Rabbimize karşı, O'nun hükmüne karşı, kadere karşı baş kaldırma sayılan duygu ve düşüncelere geçit vermemeli. Tıpkı Ramazan-ı şerifte orucu bozan şeylere karşı gösterdiğimiz irade misillü irade göstererek bu türlü yanlış mülâhazaları baskı altına almalıyız. Böyle yanlış şeyler aklımıza gelirse hemen toparlanmalı, kendi kendimize لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ *"O yaptığından dolayı sorgulanamaz ama kullar sorgulanır."*[10] demeliyiz.

İsterseniz şahsım adına söyleyeyim, ben hiç hâlimden müşteki değilim. Fatih dönemini seçmekle bu dönemi seçmek arasında bana bir tercih hakkı tanısalardı, bugünkü durumumu seçerdim. Şu anda hiçbir şey yapmıyor olmama rağmen bunu söylüyorum. Eğer dünyanın dört bir yanında çalışıp çabalayan arkadaşların kuvve-i maneviyesine arpa kadar katkıda bulunuyorsam, Allah o istikamette beni istihdam ediyorsa, şu andaki konumumu cihan hükümdarlığıyla değişmem.

Yoksa siz hâlinizden memnun değil misiniz? Bakın Üstad bir şey öğretmiş bizlere: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ سِوَى الْكُفْرِ وَالضَّلَالِ *"Küfür ve dalâlet haricinde her türlü hâl için Allah'a hamd olsun."*[11] Ya küfür ve dalâlette olsaydık, nice olurdu halimiz? Onun için herkes kendini tehlikeli hudut boylarında nöbet tutan askerler gibi görmeli; görmeli ki, ne fikren soruda bahsedilen tarzda düşünceler içine girsin, ne de amelen üzerine terettüp eden vazifelerde aksatmalarda bulunsun. Ebedî hayatı peyleyen, 'ebed, ebed' deyip inleyen insanlar için aslında bu zaman dilimi, kaçırılmaması gereken avantajlarla doludur. Yoksa hakikaten bizler de can taşıyoruz, ten taşıyoruz. İğne batıyor, çuvaldız batıyor, irkiliyoruz. Bazen tekme yiyoruz, sarsılıyoruz. Ama ebed, Cennet, Cemalullah gibi pahalı şeyleri elde etmek başka türlü olmaz ki? İbrahim Edhem'e bir velinin dediği gibi, "Atlastan, ibrişimden yataklar içinde Allah aranmaz ki!"

Evet, biraz önce söylediğim gibi inşa çok önemli. Çünkü kendi gününüzü değil, gelecek nesillerin gününü ihya ediyorsunuz, onlar mutlu olsun, diyorsunuz.

Soru: *Derler ki, "Bazen sükût, konuşmaktan çok daha zordur." "Sükûtun Çığlıkları" yazınızı böyle bir ruh hâletini yaşadığınız zaman diliminde mi yazdınız?*

Cevap: Aslında içimde terâküm etmiş şeylerdi onlar. "İyi yaptım" diyemem; ama onu bir boşalma olarak değerlendirebilirsiniz. Diyalog köprülerini yıkan, yolları harap eden, bağları bozup bahçeleri hâristana çeviren ve hayatı bir anlamda yaşanmaz kılanlara karşı bir boşalma... Aynı zamanda bir mesajdı o, tarihe not düşmeydi. Hepsinden öte acz ve fakr sığınağına girip her şeye gücü yeten o Kadir-i Mutlak'a bir havaleydi. Ben böyle diyorum da belki başkaları hafakan diyecek, önemli değil.

İşin aslı, hepiniz yaşıyorsunuz bu türlü duygu ve düşünceleri. Bir düşünün, içinizden geçen, kelimelerle ifade etmediğiniz hissiyatınızı kâğıda dökseniz destanvâri bir şiir çıkmaz mı ortaya? Ama susuyorsunuz ve susuyoruz. Zira böyle bir sükûtun, upuzun, talâkatlı-fesahatli hutbelerden daha beliğ, daha müessir olduğuna inanıyoruz. Evet, sükût ediyoruz; ama o sükûtumuzla Firdevsî'nin Şehname'sine benzer kitaplarla anlatılamayacak nice şeyler anlattığımıza inanıyoruz.

Bunlar, Son Sözlerim Olabilir!...

Hastalıklar, bir yönüyle, ötelere yolculuk için hazırlık yapma çağrısı ve ikazıdır. Her hastalık, insana bu hayatın fâni olduğunu ve ebedî bir âleme gidileceğini hatırlatmaktadır. Senelerdir çok çeşitli rahatsızlıklar geçirdim; ama şu en son geçirdiğim kalb krizi beni bütün bütün ötelere bağladı. Artık söylediğim cümleleri "son sözlerim" olarak görüyor ve öyle telaffuz ediyorum. Son anlarımı yaşadığım ve ahirete açılan koridora iyice yaklaştığım hissi var içimde.

O ilk krizi atlatsam da, kalb ve şeker gibi rahatsızlıklarım devam ediyor. Günde birkaç defa kan şekerimi kontrol ediyor ve kalb atışlarımın ritmini dinlettirmek zorunda kalıyorum. Bazı ekstradan aldıklarım hariç, her gün 25-30 adet ilaç kullanıyorum. O kadar ilacın vücutta hâsıl edeceği komplikasyonlar bile bir insanı yatağa düşürmeye yeterlidir; fakat yatakta olmaktan, hatta uykuyu biraz fazla kaçırmaktan hayatım boyu iğrenmişimdir. Bu sebeple uzun süre yatakta kalmaktan sıkılıyor ve yarım oturarak da olsa bir iki arkadaşın bulunduğu bir mekânda olmayı tercih ediyorum.

Bazı insanlar, eğer bir yerde fakire ait bir yazı görmüşlerse hemen o gazete, dergi ya da internet sayfasıyla bizzat ilgilendiğim kanaatine varıyorlar. Hatta e-mail adresimi istediklerini ve yazışma telebinde bulunduklarını arkadaşlardan

duyuyorum. Hâlbuki, ben bazı dostlardan gelen mektupları dahi okuyamıyor; bir iki satırla da olsa, onlara cevap veremiyorum. İnternetle de hiç, ama hiç meşgul olmuyorum. Zaten hayatımın son anları olarak düşündüğüm şu günlerin hiçbir dakikasını öyle şeylerle geçirmek istemem. Rabbimin huzuruna giderken, O'nun rızası için yapmaya çalıştığım ibadet ü taat ve dua dışında bir hâl üzere olmayı Cenâb-ı Allah'a karşı vefasızlık sayıyorum. Şu anda, sadece O'nun rızasını düşünmek, O'nun huzurunda başımı secde eşiğine koymak ve emanetini alacağı an en temiz duygu ve düşünceler içerisinde bulunmak istiyorum. Gönlümde hep şu beyitlerin mazmunu var:

Yetiş ey Ebedî Dost, yetiş ki pek bunaldım!
Kılıcım kesmez oldu, tirkeşimde tek ok var;
Aşılmaz bu tepeler sen olmadan, inandım...
Ve inanç kuşağında yâr oldu bana ağyâr...
En tatlı hülyalarla koşayım yollarında,
Anladım senden gayri her şey aldatan serab!
Noktalansın bu hayat ölümün kollarında,
Değil mi ki seni buldum... Buldum seni, ey Râb!
Yaşayıp doydum artık, doyulmayan dünyadan,
İsterse hemen bitsin şu bitmeyen sonbahar;
Fırlasın bu son okum, fırlayıp çıksın yaydan,
Kanıma bedel olsun bakışı şehlâ şikâr...

Bazı arkadaşlar hüsnüzan edip bu fakirden hâlâ bir şeyler öğrenebileceklerini zannediyor ve sorular soruyorlar. Konuşacak takatim olmamasına rağmen, onlara saygımın icabı birkaç cümleyle de olsa cevap vermeye çalışıyorum. Sonradan öğrendim ki, arkadaşlardan bir ikisi anlatılanları kaydediyor ve bir internet sitesinde yayınlıyorlarmış. Anlattıklarımın bir kıymeti olduğunu ya da bir şeyler ifade ettiğini zannetmiyorum; fakat hüsnüzan eden, iyi niyetli ve hayır düşünceli insanların bu gayretlerine de saygı duyuyor ve ses çıkarmıyorum.

Bu işin bir başka boyutu daha var ki, ben kendimi nasihat etmeye ve insanlara bir şeyler anlatmaya hiç ehil görmedim, görmüyorum. Vaaz u nasihat edecek insan, ciddî bir iç hazırlıkla ve mânevî doygunlukla muhataplarının karşısına çıkmalıdır. Bu da, öyle surata bir maske takıp ortaya çıkma gibi bir şey değildir. Konuşacak insan her şeyden önce kalbinin Allah'la irtibatına ve dinleyicilerin vaktini israf etmeyecek şekilde hazırlanmaya dikkat etmelidir. Bir sohbet, bir nasihat deyip geçemezsiniz... İnsan yarım saatlik bir konuşma için aklen, fikren, ruhen, hissen birkaç gün hazırlanmalı; gözünü ağyardan sakınmalı, kalbin "gez, göz ve arpacığı"yla rıza hedefine kilitlenmeli; çok dua

etmeli, Yüce Allah'ın razı olacağı sözleri söyleyebilmek için Rabb'ine sığınmalı ve yalvarıp yakarmalıdır.

Bir tanesi, tâbiînin büyüklerinden Tâvus bin Keysân'a gelip "Bana dua eder misin?" deyince Tâvus Hazretleri "Gönlümde dua edebilecek haşyet hissetmiyorum." cevabını veriyor. İşte, konuşacak insan iç haşyet ve mânevî hazırlıkla dolu olarak muhataplarının karşısına çıkmalı, çıkarken de kötü örnek olmaktan Allah'a sığınmalıdır. Sığınmalı ve "Müslümanlığı benim şahsımda, davranışlarımda ve kaba hâllerimde görürlerse dine karşı nefrete sebebiyet vermiş olurum." mülâhazasıyla hitap edeceği yere tir tir titreyerek yürümeli, sonra da bu duygularla söze başlamalıdır.

Evet, meselenin sorumluluğunu hisseden bir kimse için irşad adına halka sohbet etmek çok zordur. Hatta vaaz u nasihat kadar zor bir iş yoktur, denebilir. Her kelimeyi Allah'ın rızasına bağlamak, iyi bir söz söyleyince hemen nefis muhasebesi yaparak, "Aman ya Rabbi! Bir yanlışlığa düşmekten Sana sığınırım. Sözü söyleten sensin, telaffuz eden ben olsam da insanların ihtiyacına binâen bu sözleri hatırıma getiren sensin. Bunu nefsime mâl etmek gibi bir şirke düşmekten beni muhafaza buyur!" diyerek kendini sorgulamak, murâkabede bulunmak çok önemli ve önemli olduğu kadar da zor bir meseledir.

Vaaz "gönlün sesi" olmalıdır. Vâiz, o sesi önce kendi gönlünde duymalı; birisi ona nasihat ediyormuş gibi hissetmeli; kendini, verdiği misallerin kahramanıyla beraber bilmeli; Hz. Hamza'yı destanlaştırırken karşısında Utbe'yi, Şeybe'yi, Velid'i görüyor gibi olmalı ve ciddî bir konsantrasyon içerisinde konuşmalıdır.

Mesuliyet duygusundan mahrum kimseler, bildikleri şeyleri rastgele seslendirebilirler. Oysa, mesele bir yarım saati doldurmak ve konuşmuş olmak değildir. İrşadın en önemli tarifi, insanlarla Allah (celle celâluhu) arasındaki engelleri bertaraf ederek, lâhutî (ilâhî) âlemle gönülleri buluşturmaktır. Konuşmacı, göze batan tavırlarıyla, kulak tahriş eden sözleriyle, beyanındaki kabalıkla araya giriyorsa, irşad, maksadının aksine netice verecektir. Hatibin kendini aradan çıkarıp muhataplarını Allah'la baş başa bırakması asıldır. Konuşanın nefsî meyilleri de dahil aradakileri bertaraf etmek, mânevî bir vuslat köprüsü kurmak irşad yörüngeli bir konuşmanın en önemli hedefidir. Böyle bir hazırlık ve duygudan yoksun olanlar, alâka uyarma maksadıyla sun'î olarak bağırıp çağırsalar ve mevzuyu esprilere boğsalar da halk tarafından sevilmeyecek, onları Allah'a götüremedikleri gibi, bir de kendilerinden uzaklaştırmış olacaklardır

1 Hicr sûresi, 15/22.

2 A'râf sûresi, 7/57.

3 Müslim, *birr* 139; Ebû Dâvûd; *edeb* 77; Muvatta, *kelâm* 2.
4 Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/58; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 6/117
5 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller); *Emirdağ Lâhikası-2* s.75.
6 Ebû Dâvûd, *edeb* 96.
7 *"Harpte zafer nöbetleşedir (bazen bu taraf, bazen o taraf üstün gelir.)"*
8 Âl-i İmrân sûresi, 3/140.
9 Nisâ sûresi, 4/71.
10 Enbiyâ sûresi, 21/23.
11 Bediüzzaman, *Şualar* s.285 (On Üçüncü Şua)

Manzara

Yıkık Bir Dünya ve İhsanlar Kuşağı

Nimetlere mazhariyet çok önemlidir. Allah'ın size iman bahşetmesi, yükselme ve terakki etme helezonunda sizi belli bir noktaya çıkarması önemli bir mazhariyet ve büyük bir lütuftur. Fakat bundan daha büyük bir lütuf varsa o da, bu lütfun vicdanda sezilmesi, duyulması ve insanın her dakika, hâlen ve kâlen Allah karşısında iki büklüm olup "Allahım, Sana sonsuz şükürler olsun!" diyebilmesidir.

Eğer, ateizmin hükmettiği bir ülkede doğup büyüme boşluğunu az buçuk duyup tatmış olsaydınız –Allah (celle celâluhu) duyurup tattırmasın– dinsizliğin, imansızlığın paletleri altında ezilip preslenmenin ne demek olduğunu; mâbedsizliğin, mescidsizliğin, minaresizliğin, ezansızlığın ve duyguda-düşüncede Allahsızlığın, peygambersizliğin, kitapsızlığın ne demek olduğunu biraz olsun anlayabilirdiniz.

Bir dönemde belli İslâm ülkelerinde de diğer yerlerdekine benzer maddî-mânevî mahrumiyetler yaşandı ve yaşanıyor. Bu meş'um dönemin şiddetini, hiddetini, öfkesini, karını, buzunu idrak edip yaşayan nesiller, o günlerin ızdırabını, büyük bir dehşet ve ürperticilikle yudumladılar. Böyle şiddetli bir zulüm ve istibdadın hâkim olduğu bazı ülkelerde, bir tek insanın arkasına âdeta ordular takılıyor ve onun her hareketi yakın takibe alınıyordu. Buralarda, bir cami dolusu insanın aynı duyguya bağlanması, aynı düşünceye düğümlenmesi ve bir mâbedde aynı gaye-i hayalle bir araya gelmesi şöyle dursun, bir ferdin kendi evinin en ücra köşesinde endişesiz, korkusuz, Rabb'ine karşı sorumluluklarını yerine getirmesi dahi çok zordu.

Evet, işte bu ülkeler, hakikî bir tek mü'mine hasret duyulan ülkelerdi. Buralarda, hayatın içinde din yoktu; kalb ve ruh hayatı yoktu; diyanet yoktu. Dinî değerler genç nesillere unutturulmaya çalışılıyor, her şeye rağmen dinini gönlünce yaşamak isteyenler baskı altına alınıyor, sinenler siniyor, sinemeyenler ya hapse atılıyor ya da sürgün ediliyordu. Menfâlar ve zindanlar herkesin korkulu rüyası idi. Sibirya'da ve Sibirya'daki kar buz içinde hayat sürme gibi bir durum kimin korkulu rüyası olmazdı ki!

O gün, insanların kimisi düpedüz cinnet ve hezeyan yaşıyor; kimisi de sabah

akşam vahşetle inliyordu. “Her taraf Muş’tu/ Yollar yokuştu/ Kardeş kardeşi yiyordu/ Bilinmez, ne işti.” Haktan, hürriyetten bahsetmek mümkün değildi. Hak da, hürriyet de sadece hükmedenlere ait özel bir imtiyazdı. Üst üste baskıların yaşandığı böyle bir dönemde, olan genç nesillere oluyordu. Onlara, geçmişleri bütünüyle unutturuluyor, millî ve dinî değerleri tezyif ediliyor ve geleceğin ümit tomurcukları sistemli olarak kimliksizliğe itiliyordu. Kitleler Allah’tan koparılmış, bu kopukluk ülkeden ülkeye farklılık arz etse de, pek çok yerde bütün değerler alt üst olmuştu. Hem o kadar alt üst olmuştu ki, her zaman bir şahlanmanın, bir coşmanın, dünyaya kendimizi ifade etmenin heyecan ve mesajlarını aldığımız minarelerin başında artık ruh-u revân-ı Muhammedî şehbal açmıyordu.

Şair, ufukları kararan bazı ülkelerdeki özel durumu nazara alarak mı şu mısralarla inlemişti bilemeyiz; ama onun bu inleyişinde derin bir inkisarın olduğu açıktır:

Sultan Selim-i Evveli râm etmeyip ecel
Fethetmeliydi âlemi şân-ı Muhammedî
Gök nura gark olur nice yüz bin minareden
Şehbal açınca ruh-u revân-ı Muhammedî.

Izdırap şairinin ezanla alâkalı duyguları ise tam bir duadır:

Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

Şehadetleri dinin temeli o ezanların sesi çok yerde kesilmiş, kesilmemiş görünenlerde kısılmış ve bir kısım tâli’siz ülkelerde din u diyanet adına açılan ağızlara âdeta fermuar vurulmuştu. Doğruyu konuşmak, Hak’tan, Hakk’ın hukukundan bahis açmak cürm ü meşhudluk bir konu hâline gelmişti. Cezası da ya zindan veya Sibirya gibi bir yere sürgündü.

Dünyada biz zayıflamıştık, kaba kuvvet temsilcileri ise güçlenmişlerdi. Kaba ve hoyrat Haçlı düşüncesi, bu defa inkâr-ı ulûhiyet ve ateizm düşüncesiyle taarruzlar planlıyor; kendilerinden başka kimseye hakk-ı hayat tanımıyor; bin senelik zengin mirası yakıp yıkıyor ve onun yerine kendi düşüncelerinin o anlamsız abidelerini ikame ediyordu. Maddî gücün hoyratlaştırdığı zavallılar, her şeyi götürüp kendi yanlış düşünceleri, çarpık anlayışları ve sığ idrak ufuklarında mânâsızlaştırıyor ve koskoca bir dünyanın bahtını, ikbalini karartıyordu. Öyle ki, gün geldi bir mübarek coğrafyada değer adına hiçbir şey kalmadı. Âkif’in ifadesiyle anlatalım:

Harap eller; serilmiş hânümanlar; kimsesiz çöller,
Emek mahrumu günler; fikr-i ferdâ bilmez akşamlar,

Düşünmez başlar; aldırmaz yürekler; paslı vicdanlar;
...
Geçerken, ağladım geçtim; dururken, ağladım durdum;
Duyan yok, ses veren yok, bin perişan yurda başvurdum.

Bu yitik dünya ile alâkalı hicranlı birkaç söz de Alvar İmamı Efe Hazretlerinden:

Bâd-ı hazân esti bağlar bozuldu,
Gülistânda katmer güller mi kaldı?
Şecerler kırıldı, bârlar üzüldü,
El atacak dahî dallar mı kaldı?
Bir sel aldı sahrâları bürüdü,
Ağaçlar kurudu, kökler çürüdü,
Erler yüreğinde yağlar eridi,
Hasb-i hâl edecek kâller mi kaldı?
Bozuldu dünyanın bâğ u bostânı,
Zâğ-ı siyeh yaktı bu gülistânı,
Bülbüller okusun dertli destânı,
Elvân nakış, keşmir şallar mı kaldı?
Er olan eridi yağ gibi gitti,
Şîr-i nerler zîr-i türabda yitti,
Serviler yerinde mugaylan bitti,
Petekler söndüler, ballar mı kaldı?
Ebnâ-yı zemânın gaflet serinde,
Oynarlar, gülerler yerli yerinde,
Saâdet, hidayet binde birinde,
Helâki fark eder haller mi kaldı?
Er olan çekildi çıktı aradan,
Her biri mahvoldu gitti sıradan,
Gazab etti âlemleri yaradan,
Mübtela olmamış iller mi kaldı?
Dillerde kalmamış hidayet nûru,
İslâm'ın kalmamış kalbde süruru,
Kurban olur İslâm bulsa kubûru,
Lütfî, Hak söyleyen diller mi kaldı?

Birkaç adım daha öteye giderseniz Bayburtlu Zihnî'nin şu tasvirleriyle aynı hicranı seslendirdiğini görürsünüz:

Vardım ki yurdunu ayak göçürmüş,
Canan göçmüş ıssız kalmış otağı;

Camlar şikest olmuş meyler dökülmüş,
Sâkiler meclisten kesmiş ayağı.

Evet, mübarek bir coğrafyanın durumu işte bu idi. İşin başlangıcında gâfil durup gâfil davranan bazı kimseler, daha sonra yakıp yıktıkları bir dünyanın külleri altında kalıp nedametle inlemişlerdi; ama bunların hiçbir yararı yoktu.

Kaza-i diyanet yerde süründü,
Türk'ün ruhu zorla asi göründü,
Hem peygamberine hem Allah'ına.

Artık el elden üzülmüş, yâr elden gitmişti; ne bağırıp çağırma ne de şuna buna lanet yağdırma neticeyi değiştirecekti.

Bir zamanlar dünya insanları, bizim yamaçlarımızda tıpkı Mescid-i Aksâ'ya, Kâbe'ye, Ravza'ya göç tertip edip tenezzühe çıkıyor gibi tenezzühe çıkar ve bizim coğrafyada, bizim aramızda aradıklarını bulurlardı.

Bu dünya kendine ait büyüsü, kendine ait nefâseti ile o kadar cazipti ki, onu görenler kendilerini âdeta bir rüya âleminde hissederlerdi.

Ne var ki, kimilerine göre o bir kere olmuştu ve artık tarihti. Bir bandı başa çevirmek gibi zamanı geriye işletmek veya aynı şeyleri bir kere daha yaşamak mümkün değildi. "O yiğitler o atlara binip gitmişlerdi ve bir daha da geriye dönmeyeceklerdi." (Ömer Seyfettin). Bizim akıncı destanımızın, akıncı şuurumuzun, akıncı şiirimizin ana teması ise şuydu:

Bekle gözlerin yollarda; cepkeni kolunda,
Pişdonu belinde, yeniden bir kere daha döneceği anı bekle!

Evet, sizler, bizler ve milletçe hepimiz, çevremizde harap eller, yıkılmış hanümanlar, kimsesiz çöller, başsız ümmetler, emek mahrumu günler, yarın bilmeyen geceler gördük. Uzun bir süre hiçbir şey yoktu; sadece insanı andıran gölgeler vardı uzak-yakın bu çevrede. "Kimse yok mu?" sesinize karşılık, "Yok" diyecek ciddî bir ses de yoktu. O yıkılmış coğrafya da imam-hatip yoktu, Kur'ân kursu yoktu. Üç beş insana Kur'ân okutmayı göze alan bir insan da yoku. Aynen, Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ali'ye söylediği sözlerin tarif ettiği günler yaşanıyordu. –Muhyiddin İbn Arabî'nin Musâmeretü'l-Ebrar isimli kitabında naklettiğine göre– Hz. Ebû Bekir şöyle demişti: "Ya Ali, o günlerde sen daha çocuktun, biz birkaç defa ölümü göze almadan birine bir şey anlatmaya cesaret edemezdik. Dışarıya çıktığımız zaman bıçakların bizim için gayızla bilendiğini görürdük. İçeriye girdiğimiz zaman dışarıya çıkmaktan, dışarıya çıktığımız zaman da içeriye girmekten bütün bütün ümidimiz kesilirdi; fakat biz her şeye rağmen, bunların hepsini göze alarak bir şey yapmaya teşebbüs ederdik; zaten bunları göze almadan da hiçbir şey yapılamazdı."

Bu sözleriyle Hz. Ebû Bekir, tarihî devr-i dâimler içinde bir vahşet, bir zulüm, bir istibdad ve küfrün taarruz dönemlerinden biri sayılan ilk cahiliyeye ait korkunç bir baskı dönemini anlatıyor. Aslında ondan sonra da bu feci durum, kaç defa tekerrür etmiştir ve edecektir de. Yeniden Ebû Cehiller, yeniden Ebû Lehebler olacak ve yeniden şeytan fitneye körük çekerek farklı stratejilerle karşınıza çıkacaktır. Sizin gibi kutsîler de, tulumbaları ellerinde, hep yangından yangına koşacak ve fitne ateşlerini söndürerek sulhün, sükûnun ve emniyetin temsilcileri olduklarını göstereceklerdir.

Evet, bir dönemde bazı ülkelerde, birine "Allah" dedirtmeden evvel ölümü göze almak lazımdı. Kendi kimliğinden bahsetmek yürek istiyordu. "Kültür", "geçmiş", "tarih", "mukaddes miras" demek her babayiğidin kârı değildi.

Şimdilerde bu meş'um ülkelerde de karlar, buzlar erimeye başladı. Toprağı delip başını dışarıya çıkaran filizlerin haddi hesabı yok. Sağda solda nadir de olsa "hak", "adalet" ve "hürriyet" diyenlerden söz edilebilir.

Buna, yüzlerce yıldan beri ölüm uykusuna yatmış kimselerin "ba'sü ba'de'l-mevt"i de denebilir. Evet, günümüzün nesillerine –bu mazlumlar ve mağdurlar dünyasının neresinde bulunurlarsa bulunsunlar– İsrafil sûrunu duymuş baharlıklar nazarıyla bakabiliriz.

Bu itibarla ben de size Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ali'ye dediği gibi diyebilirim: Siz gözlerinizi hayata, üst üste güzelliklerin tulû ettiği bir dönemde açtınız. Gerçi o dönemde de gönlünüze göre bir dünya yoktu; ama bu dünyada eşedd-i zulüm, eşedd-i küfür, eşedd-i istibdad da yoktu; hücreler yoktu, hapishaneler yoktu, Sibirya sürgünleri yoktu; ilk devirler için var olan çok şey sizin için yoktu.

Biri, "Yirmi sekiz sene çekmediğim eza, görmediğim cefa kalmadı, Divan-ı Harpler'de bir cânî gibi muamale gördüm, bir serseri gibi memleket memleket sürgüne gönderildim, aylarca ihtilattan men edildim..."[1] diyor idiyse bu fotoğrafı iyi okumak icap eder. Tabiî, "Ne yapayım ben acele ettim, kışta geldim; siz cennetâsâ bir baharda geleceksiniz. Bir demet gülle mezarımın başına geldiğiniz zaman, 'Selamünaleyküm' deyin; 'Henîen leküm' sesini işiteceksiniz."[2] müjdesini de…

Bugün milletimizin de bağlı bulunduğu milletler topluluğunun geldiği nokta, o gün görülen rüyaların bir nevi tezahürüdür. Ve bugün bizler, çok büyük lütuflara mazhar sayılırız. Bu lütuflara mazhariyet bir şükür ister. Bu lütufları tam takdir edip değerlendirmek gerekir. Böyle bir takdir ve değerlendirme de geleceğe matuf olması itibarıyla irade buudludur; yani, siz ister ve dilerseniz, bir de azm ü gayretinizi aksiyona dönüştürürseniz –Allah'ın izniyle– o da olur.

İzzet ve Zillet

Allah'ın varlık ve birliğini inkâr edenlere karşı izzet, mü'minlere karşı tevazu ve mahviyet içinde bulunma, Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i sahihanın beyanları ile ideal Müslümanlara gösterilen bir hedeftir. Aslında Kur'ân ve sünnet-i sahiha, pek çok mevzuda, ahiret yolundaki yolculara imandan amel-i sâlihe, ahlâk-ı hasene ile mütehallık olmadan nefisle mücadele yollarına kadar değişik tavsiye, emir ve yasaklar sunmakta, bu çizgide nice yol ve yöntemler göstermektedir. Eskiden tekke ve zaviyeler, birer müessese olarak, bahis konusu ettiğimiz bu şeylerin hayata geçirildiği, talim ve terbiyesinin yapıldığı yerlerdi.

Günümüzde Kur'ân'a hizmete adanmış insanların mesleği, ister hususî mânâda izzet ve tevazuu, isterse umumî mânâda ahlâk-ı haseneye ait hususları hayata geçirmede tekke ve zaviyelerde kullanılan metodlardan çok daha başka metodlarla doludur. Meselâ, insanın Allah karşısındaki acz ve zafiyetini sürekli tefekkür etmesi, bizim mesleğimize göre bir yoldur. İnsan, Allah'ın kendisi üzerindeki şefkatini, aynı türden bir şefkatle başkalarına karşı muamele yapma sorumluluğunu, ihtiyaçlarının sonsuzluğuna rağmen acz, zaaf ve fakirliğini idrak etmesiyle insanlık semasının merdivenlerini tırmanmaya başlayabilir. Tabir-i diğerle, eskilerin seyr u sülûk-i ruhanîde aradıkları izafî insan-ı kâmil olma –ki bazıları için hakikî insan-ı kâmil olmak da mukadderdir– bu yolla yapılacak bir tefekkürle gerçekleşebilir.

Aslında işin hakikatine vâkıf olabilsek biz acınacak halde olduğumuzu görürüz. Ama bununla beraber, bunca acz ve zafiyetimize rağmen ne kadar çok iyi beslendiğimizi, bakımımız ve görünümümüzün iyi yapıldığını da müşâhede ederiz ve bu bize şunu anlatır ki, acz u fakr insanın nihayetsiz, bitmez tükenmez sermayesidir. Öyleyse böyle bir sermayeye sahip insan hiç inkisara düşmemeli, her zaman atılım içinde bulunmalıdır. Allah'ın sonsuz nimetlerini idrak etmeli ve bunlara şükretmelidir.

Herkes bunu duyabilir mi? Bu soruya "Niçin duymasın?" cevabını veririm. Bence duyabilir; ama iki şartla: Birincisi, uzun bir temrinat ve egzersiz döneminden sonra; ikincisi, tefekkür veya başka bir yolla yapılan seyr ü sülûk-i ruhanînin hiç bitmediği ve bitmeyeceği hakikatini kavramasıyla. Aslında bu ikincisi, başlı başına bir konu. İnsan bir makama, bir mertebeye, bir seviyeye ulaştıktan sonra "Oldum, piştim, bittim, vardım, ulaştım, gördüm..." dememeli; seyrini devam ettirmelidir. Süreklilik, her gün yeniden bir kere daha baştan başlamak, bu yolun değişmez esasıdır. Daha önceden katettiği mertebelerin, almış olduğu seviyenin yeni yapacağı yolculuğa elbette katkısı ve faydası

vardır/olacaktır; ama önemli olan tezkiye-i nefs etmemek suretiyle tezkiyeye ulaşmaktır. Nefsi sıfırlamak suretiyle, sıfırın kıymetsizliğini, sonsuzun kıymetini kavrama ufkuna vasıl olmaktır. Zira hiçbir insan, kendini sıfırlamadan sonsuza açılamaz. Sonsuza açılanlar ise kendilerini sıfırlamış, Hak karşısında bir hiç olduklarının idrakine varmışlar demektir. Dolayısıyla bunlar mü'minlere karşı tevazu, mahviyet ve hacâlet ufkuna çok daha çabuk ulaşırlar.

Tersinden ifade edecek olursak, insan, Allah'ın ihsan buyurduğu mevhibelerden en küçüğünü dahi nefsine isnat ettiği zaman, yüksek bir kulenin başından çok derin bir kuyuya düşer. Bu duygu ve düşünceye sahip birisinin terakki etmesi mümkün değildir. Evet, bu tip insanlar başlarını kaldırdıklarında İsrafil'in azametli heykelini bile müşâhede etseler, kendilerini bir kuyunun dibinde sukut etmiş olarak kabul etmiyorlarsa baş aşağı düşmüşler demektir.

İnkâr edenlere karşı aziz olmaya gelince; her şeyden önce inkârcılar karşısında zillet gösterme, insanın Allah ile olan nispetine ve münasebetine dokunur. "Allah'ın kulu ve kölesiyim." diyen bir insan başkaları karşısında zillet göstermemelidir. Kaldı ki bu zillet, onun şahsıyla sınırlı kalmaz; Efendimiz'e de (sallallâhu aleyhi ve sellem) raci olur. Öyleyse, O'na intisabı olan herkesin O'ndan başkasına karşı başının dik, alnının açık olması lazım. Bu sebeple hiçbir Müslüman, sırtında taşıdığı Müslümanlık hamulesinden utanmamalı. Onun hayata taşan görünümünden sıkılmamalı. Dinin emirlerini yerine getirmekten, Kur'ân ve sünnetin emrettiği, selef-i sâlihînin tutup gittiği caddenin hayatına hayat olmasından endişe duymamalıdır.

Meselenin özü bu; ama bugün esefle ifade etmek lazım ki, mü'minler olarak bizler daha ziyade mü'minlere karşı aziz, inkârcılara karşı zelil davranıyoruz. "Nasıl olsa bu mü'min, sesini çıkarmıyor." diyor ve yükleniyoruz. Bu tavrı zaten inkârcılar inkârlarının gereği olarak mü'minlere karşı sergiliyorlar. Zaten Hz. Âdem'den bu yana insanlık tarihinde çirkin ve kötü şeylerin hepsinde onların parmağı vardır, ya baş rollerde veya perde arkasında. Ama gel gör ki, özellikle iman cephesinde yer aldığı halde azıcık okumasını bilen, azıcık konuşmasını becerebilen mü'minler, kendi insanına tevazu yerine izzet gösteriyor; benlikleri, enaniyetleri, egoları Müslümanlara karşı kabarıyor; herkese ve her şeye tepeden bakıyorlar. Çok büyük şeyler keşfetmiş gibi, âlemi hep hor ve hakir görüyorlar. Sanki hazret (!), İmam Gazzâlî veya Şah-ı Geylanî...

Bu durum ciddî bir boşluktan kaynaklanıyor. Büyük insan görmemişliğin boşluğu bu; Allah'la derinlerden derin münasebeti olan insan görmeme boşluğu... Biz onlardan birkaçını görseydik, Allah'la münasebetlerinde nasıl tavır takındıklarına şahit olsaydık –itimat edin bana– utancımızdan yerin dibine

girerdik. "Allah var iken ben nasıl kendime ben diyebiliyorum, nasıl varlık izhar edebiliyorum?" deyişlerini bir duysaydık utanırdık kendimizden, yeryüzünde yer işgal etmekten hicap duyardık. Dolayısıyla günümüzde içi hava dolu davulun çıkardığı ses gibi "Ben! Ben! Ben!" deme, "Ben bilirim, yaparım, ederim!" deme; görmemiş, bilmemiş, duymamış zavallıların boşluklarının hırıltılarıdır.

Bu hissiyatı ve bakış açısını biraz olsun tanıdığımı söyleyebilirim ben. Yıllarca cami kürsülerinde vaaz ettim. Cami kürsüsünde konuşunca, cami âdâbı ve terbiyesi, cami ve cemaat kültürünün gereği olarak kimse size itiraz etmiyor, edemiyor. Bu da kürsüde konuşanı ukalâ yapıyor. Sitem ediyor insanlara, bağırıp çağırıyor, serzenişte bulunuyor ve sonra tam mânâsıyla bir küstah olup çıkıyor. Hâlbuki o kürsüde iken cemaatten birisi itiraz etse, yanlışını söylese, "Hatan var, Hz. Ruh-u Seyyidi'l-Enâm şöyle buyuruyor..." dese herhalde o insan çok farklı olur, o küstah tavırlar içine giremez. Bu olmadığı için, camideki insandan elindeki kalemiyle bir şeyler yazan insanlara, TV ekranlarında boy gösterenlerden sağda solda küçük-büyük topluluklara muhabbet eden, bir şeyler anlatmaya çalışanlara kadar çokları "Ben anladım, ben anlattım, ben ettim, ben buldum, ben duydum, ben keşfettim, ben... ben... ben..." gibi, şeytanın hırıltıları mesabesinde bir kısım cümlelerle konuşmaya, yazmaya başlıyor. Böyle demesek, yazmasak bile, en azından bu zihniyeti tavır ve davranışlarımızla dışa aksettiriyoruz.

Hâlbuki diğer taraftan, bizi kendilerine düşman sayan insanlar ve onların gücü ve teknolojik üstünlüğü karşısında hakikî mânâda zillet yaşıyoruz. Her birimiz, bir minare olmamız lazım gelen yerde âdeta birer kuyuyuz; ama minare gibi dimdik ayakta görünmeyi de ihmal etmiyoruz. Bir terslik var bu işte. Bence bu terslik, Kur'ân'a hizmet mesleğinin bize sunduğu ruhanî hayat sayesinde dengelenebilir ve izale edilebilir.

Yıllardır bu dairelerde dolaştığı halde sanki bahsettiğiniz bu hakikatleri hiç duymamış gibi davrananlar var, diyecek olursanız, ne diyeyim:

Herkesin istîdâdına vâbestedir âsâr-ı feyzi,
Ebr-i nîsandan ef'i sem, sadef dürdâne kapar.

Sünûhât'ta verilen ölçüler içinde hayat-ı içtimaiyede herkesin görmek ve görünmek için bir penceresi vardır. Boyu uzun olanlar pencereden görünmek için tekavvüs ederler (eğilir, kamburlaşır), boyu kısa olanlar da tetâvül ederler (uzun görünmeye çalışırlar). Allah indinde büyük olmanın gerçek emaresi, yüzü yerde olmaktır. Nitekim Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ[3] beyanından da anlaşılıyor ki, insanın

şeklî dahi olsa en büyük anı, Allah'a en yakın olduğu an olan secde anıdır. Öyleyse فَأَكْثِرُوا فِيهَا الدُّعَاءَ *"Secdede çok dua edin."*

Evet, bu bir ölçüdür: Kim açıktan açığa kendinden, yaptıklarından bahsediyorsa, öksürükleriyle kendini duyurmak istiyorsa, beklenti içindeyse, fezâil ve mezâyâ ihsasları yaşıyorsa, başkalarının kendisinin büyük başarılarına (!) alâkasızlığından rahatsızlık duyuyorsa, o boş bir insandır. Allah'la irtibatı yoktur onun. "Allah" diyebilir, konuşabilir, yazabilir; ama gerçek tevazudan, mahviyetten, hacâletten haberi olmayan birisidir o.

Cebrail gibi bile olsa konuşmak, yazıp çizmek insan olmanın ölçüsü değildir. İnsan olmanın ölçüsü Rabb'le kalbî münasebettir. Ne kadar münasebetin var? Her göz açıp kapadığında onu duyuyor musun? En mahrem yerde dahi açılıp saçılırken kulaklarına kadar kızarıyor musun? Yatakta ayağını uzattığın zaman "Aman, Rabbim görüyor! Bu ne küstahlık!" diyebiliyor musun? Eğer bunlarda bir behren yoksa, rica edeceğim, bana yalan söyleme!

İslâm Dünyasında Hal Boşluğu

Lafla hiçbir mesele halledilmez. Eğer halledilseydi, münafıkların baş döndürücü laflarıyla şimdiye kadar çözülmemiş bir problem kalmazdı. İslâm dünyasında hâl boşluğu var. İnananlar, inanmış insan tavrını aksettirmiyor. Zelzeleye maruz kalmış zemin gibi, çok büyük çöküntüler var bu sahada. "Ben Müslümanım; ama keyfimce yaşarım." anlayışı ile dindar olunamaz. Müslümanlık böyle laubalice bir hayat tarzını kaldırmaz. Din, insanı şekillendirsin, bir kalıba soksun, onun hayatına çeki düzen versin diye gelmiştir; yoksa, insan dini keyfince şekillendirsin diye değil.

Dinî Hayat ve Ciddiyet

Çocuklar hayatımızın fotoğrafı gibidir. Öyleyse onlara ona göre poz vermek lazım. Nasıl olmalarını istiyorsak, onlara öyle gözükmeliyiz. Meselâ namaz, Müslüman için vazgeçilmez, yeri başka hiçbir şeyle doldurulamaz bir ibadettir. Onun için çocukları namaza alıştırma, şuuraltı beslenme döneminde başlamalıdır. Dört yaşından itibaren çocuklar namaz kılıyormuş gibi yatıp kalkmalı, namaz onların tabiatlarının bir yanı hâline getirilmeye başlanmalıdır. İlerleyen yaşlarda o "Namazsız olacağıma öleyim daha iyi!" diyecek hale gelmeli veya böyle düşününceye kadar telkine devam edilmelidir.

Yahudilere bakın, yaz kış demeden, çok küçük yaşlarda çocuklarını alıp her cumartesi âdeta merasime götürür gibi sinagoga götürüyorlar. Biz ise bunu ancak bayramdan bayrama yapıyoruz. Onlar dinî giyim kuşam tarzlarından da

hiç taviz vermiyorlar. Uçak yolculukları dahil, “caiz” damgası olmayan yiyecekleri yemiyorlar. Kendi değerlerindeki ihlâs ve samimiyetlerinden dolayı da Allah bu dünyada onları mükâfatlandırıyor.

Bizde ise maalesef bu ölçüde bir ciddiyet yok. Oldukça zayıfız bu konularda. Bir ürkeklik, bir çekingenlik var. Hâlbuki dinimizi değişik surlarla tahkimat altına alıp korumamız gerekir. Farzlar, vacipler, sünnetler, müstehablar, menduplar bu hususta iç ve dış sur hükmündedir. Mecbur olmadıktan sonra kat’iyen taviz verilmemeli, dinî değerleri koruma ve yaşama konusunda çok ciddî ve kararlı olunmalıdır.

Burada Abdullah b. Mübarek’in bir sözünü hatırlatmak isterim: “Edepli davranmakta gevşeklik gösteren kimse, sünnetlerden mahrumiyet ile cezalandırılır. Sünnetleri edada gevşeklik gösteren kimse, bir gün gelir farzlardan mahrum bırakılır. Farzlarda gevşeklik gösteren kimsenin akıbeti ise mârifetten mahrum kalmaktır.”

Bu akıbete uğramamak için Müslüman, dinî hayata hayat kılmakta ciddî ve kararlı olmalıdır. Kimse mensubu bulunduğu dinden dolayı utanmamalı. Seyahatlerde namaz kılmaktan, Kur’ân okumaktan utanmamalı. Biz, biz olarak kaldığımız sürece, başkalarının içinde bulunursak bir şey ifade edebiliriz. Aksi takdirde asimile olmuşuz demektir. Hâlbuki din bizim her şeyimizdir. Hem dünyamız, hem de ukbamızdır. Hayatımız onunla denge kazanır, onunla şekil bulur. Hayat onunla doğru okunur. Bizi hayatla bütünleştirecek olan odur.

Biz Gönülden İnandık mı?...

Bazı mü’minler, meydana gelen hâdiselerin şokuyla bazen kader-i ilâhîyi tenkit işmam eden düşüncelere giriyor; yakışıksız sözler söylüyorlar. Amerika’da meydana gelen 11 Eylül hâdisesinden sonra terörün Müslümanlara fatura edilmesi ve inanan herkesin maznun hâline gelmesi üzerine de aynı yanlışlığa düşenler oldu. Benim saygısızlık olmasından korkarak ağzıma alamayacağım bir takım sözlerle bazı âyet ve hadis-i şerifler hakkında şüpheler dile getirildi. “Biz böyle ummuyorduk... Ümit ediyorduk ki, Müslümanlar da dünya düzeni adına söz sahibi olsun, ezilmesin... Bekliyorduk ki, salihlere yapılan vaadler yerini bulsun...” türünden itiraz ve şüpheler seslendirildi. Yeis bataklığına düşüldü.

Evvela, yeis, her hayırlı işin önünde bir engel, bir mânidir. Şartlar ne olursa olsun, mü’minler ümitsizliğe düşmemelidir. Onlar bilmelidirler ki, Cenâb-ı Hakk’ın ekstra lütufları da olur. Şimdiye kadarki pek çok hayırlı ve bereketli iş, sırf bir lütf-u ilâhî olarak gerçekleşmiştir. Mü’minler kendi vazifelerini eda

ederlerse, Allah Teâlâ lütuflarını kesecek, onları yüzüstü bırakacak değildir.

Fakat bir büyük misyonun hakikî temsilcilerine takdir edilmiş bir plaket, bir madalya ya da bir lütuf o temsilcilerden başkalarına verilmez ki. Şampiyonluk madalyası ipi ilk göğüsleyene takılır. Eğer biz hakikî imanı elde etmiş ve imanın gereğini yerine getirmiş olsaydık, has mü'minler için takdir edilen mükâfatı elde edebilirdik. Küçük bir kısmı istisna edecek olursak, bugünün Müslümanları olarak bizler taklitte takılıp kaldık, tahkike ulaşamadık. Pek çoğumuzda bir çeşit iman problemi var. Biraz temkinli konuşmaya çalışsam da demeden edemeyeceğim, malesef büyük bir çoğunluğun şöyle böyle, az buçuk da olsa iman problemi var. Mektepte, tekkede, medresede ve hatta Kâbe'de tavafta da olsak bazılarımızın iman problemi var.

Oysa biz bütün düşünce, söz ve tavırlarımızı Rabbimize göre belirlemeliydik. Ona göre davranmalı; sesimizi, sözümüzü ona göre ayarlamalıydık. Onu görüyor ve duyuyor gibi yaşamalıydık. Recâizâde'nin bir yerde dediği gibi, teşbihe takılmamaya dikkat ederek, "Nerede ayakların, yüzümü süreyim!..." duygusuyla dopdolu olmalıydık. Başımız dest-i Kudret tarafından okşanıyor gibi hissetmeli, fakat teşbih ve tecsime düşme korkusuyla hislerimize hâkim olmaya çalışmalıydık. "Künh-ü Bâri, nâkâbil-i idrâktir" diyen Geothe'den daha ileri giderek, "O"nun idrak edilemeyeceğini dille beraber kalbimizle ilan etmeli; ama gönüllerimizi de bir beyt-i Hüdâ olarak, "Sahibi"nin nüzul eylemesi için daima hazır bulundurmalıydık.

Günümüzün mü'minleri tahkiki imana sahip olursa, hakikî mü'minlere vaadedilen nimetler, onlar için de geçerli olur. Yoksa, iman ve salih amel sırrına erememiş insanların nimet beklentileri ve ihsan ummaları sadece bir kuruntu ve ümniyeden ibaret kalır.

Safvet ve Diriliş

İnanan her insan, inancının gereklerini yerine getirse, inancı kadar insan olsa, inancı ölçüsünde bir duruşta bulunsa sadece İslâm dünyasında değil, dünyanın her yerinde ciddî değişiklikler olur. Evet, İslâm dünyası olarak bizler bir kere daha inhitat (gerileme) dönemi yaşıyoruz. Daha önceleri de yaşadık biz böylesi dönemleri; ama inananların samimi gayretleri ile idbarımız ikbale döndü. O devrelerde ümitlerimize fer verecek; insanları iyiye, güzele, doğruya yönlendirecek kâmet-i bâlâlar vardı insanların önünde. Onlar kendi kapasiteleri ölçüsünde hizmette bulundular, toplumu yeniden aşıladılar, kurumaya yüz tutmuş yerleri budadılar, yeni fidanlar diktiler. Ancak hemen ilave edelim, bunların hiçbiri, ilk asırda olduğu gibi bir çağlayana dönüşmedi. Belki Osmanlı'yı müstesna sayabiliriz; fakat o da kâmil anlamda ancak bir buçuk asır

devam etti, ondan sonra o da duraklama ve inhitata girdi.

İlk safvet dönemi üç asır kadar sürdü. İrtidat hâdiseleri; kendi akıl, mantık ve hissiyatlarını Kur'ân'ın önünde tutan felsefî ve kelâmî ekollerin çıkışları; hilafetin saltanata dönüşmesi gibi olumsuzluklar sürecinde yaşanan kanlı hâdiselere rağmen o ilk safvet, varlığını bir yönüyle üç-üç buçuk asır, diğer yönüyle beş asra yakın bir süre devam ettirdi. Fitne dönemlerinde, onca iç ve dış gaileleri göğüsleme hengâmında bile o safvet dönemi doğurganlığını muhafaza etti. Ancak hicrî beşinci asrı takip eden yıllarda doğurganlık durdu. Zaman zaman yeni doğumlar olsa, yeni sürgünler çıksa da, bu, sosyologların ifade ettiği gibi, bir yönüyle anomali doğumlar ve sürgünlerdi. Çünkü belli bir yaştan sonra sıhhatli doğum olmaz. Kaderin cilvesidir bu, onu değiştirmeye gücümüz yetmez.

Ancak bizler yine aynı kader inancımızın uzantısı olarak meselelere sebepler planında yaklaşarak yeniden bir dirilişe ermenin yollarını aramak ve bu yolda hiç durmadan yürümek zorundayız, tıpkı seleflerimiz gibi. Bu yolda olmanın, iç ve dış safvete erebilmenin birtakım şartları var elbette: Yaşatma uğruna yaşamadan vazgeçme, rehavetin kıskacına düşmeme, zevk u sefaya dalmama gibi. "Ev, araba, makam, mansıp hiç olmasın mı?" diyebilirsiniz. Olsun, ama bunlar tâli derecede kalmalı, kat'iyen asıl gayeden uzaklaştırmamalı bizleri. Yoksa gün gelir, bu isteklerin önünü almazsınız, kendi ruhunuzdan uzaklaşır, içte kadavralaşmaya doğru yürürsünüz ve yine bir gün gelir, bu istekler azgın bir güç olarak karşınıza çıkar ve yer bitirir sizi.

Osmanlı'yı görmez misiniz? O koca devleti tenperverlik, rahat tutkusu yıkmıştır aslında. Padişah artık orduların önünde değildir. "Padişahlar cephede savaşmazlar; savaşmazlar, çünkü onlar ölürse devlet çöker" anlayışı hâkim olmuştur. Kadavralaşma dönemine ait utandıran fotoğraflardır aslında bunlar. Hâlbuki Osman Gazi'den Murad Hüdavendigâr'a, Yıldırım'dan Yavuz'a ve Kanunî'ye kadar herkes cephede, askerinin, ordusunun önündedir.

Her neyse, bu hamur çok su götürür. İç ve dış safvete erme; ciddî irade, nihayetsiz sabır gücü, bitme tükenme bilmeyen enerji ve Cenâb-ı Hakk'ın rızası haricinde her şeyi elinin tersi ile itmeyi gerektirir. Mevlâ muînimiz ola.

İslâmî Denge ve Mürşid İhtiyacı

İslâm bir denge dinidir. Maddî ve mânevî âlem adına koymuş olduğu ölçüler bunun şahididir; fakat bunları gösterecek dimağlara, özellikle günümüzde çok ihtiyaç var. Bu ufku yakalayamayan birçok insanın yönlendirilmeye, sürekli nezaret edilmeye ihtiyacı olduğuna inanıyorum. Aksi hâlde böylelerinin dine ve

topluma zararlı olduğu muhakkak. Şöyle ki, bahsini ettiğimiz özellikteki kişiler, ilim adamları, master ve doktora talebeleri sistemin gerektirdiği ölçüler içinde çalışıyor. Başkalarının görüş ve düşüncelerini aktarmayı ilmî çalışma olarak kabulleniyorlar. Bunu yaparken de, belki farkında değiller, ama kendi gönüllerinin ilhamlarını öldürüyor, kendi ruhlarının dilinden kilidi çözmüyor/çözemiyorlar. Dolayısıyla bugün bir çeşit, yarın bir başka çeşit konuşuyor; en son okudukları kitabın havasına giriyorlar. Dimağlarda donukluk, söylenen şeylerde zıtlıklar oluyor böylece.

Bazılarında da tam tersi geçerli. Onlar da alabildiğine serbest ve hür düşünceli, sürekli beyin fırtınaları ve sancıları içinde; ama bunlar da dinin getirdiği temelleri tam anlamıyla bilemediklerinden ölçüsüz, bazen de İslâm'a zıt şeyler söyleyebiliyorlar. Bu açıdan, ilk sınıfta yer alanlara İslâm'ın hayatın hiçbir alanında boşluk bırakmayan dengelerini hatırlatacak, gösterecek; diğerlerine de basit seviyede dahi olsa İslâm'ın usûlüne ait değerlerini gösterecek, öğretecek denge insanlarına ihtiyaç olduğu kesin.

1 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller)

2 Bediüzzaman, *Emirdağ Lâhikası-2* s.103.

3 Müslim, *salât* 215; Ebû Dâvûd, *salât* 148; Nesâî, *tatbîk* 78.

Nefis ve Vicdan Mekanizması

Sâlih Amellere Güvenmeme

Cennet'e girme, doğrudan doğruya Allah'ın elinde olan bir şeydir. Hiç kimse amelleriyle Cennet'e giremez; giremez, çünkü Cennet'e sadece Allah'ın fazlı ve rahmeti ile girilir. Kur'ân'da vaad-i ilâhî var, zerre miktar hayırlı amel yapan onun karşılığını alır. Evet, Cehennem'e girse bile görür onun karşılığını. Bu noktada zerre kadar dahi olsa imanın çok önemli yeri vardır. Zira onsuz Cennet'e girme zordur. Yalnız, onun sâlih amelle geliştirilmesi gerekir.

Bu arada bazen büyük gibi gördüğümüz ibadetlerin içine karıştırdığımız küçük şeyler, onları büyük olmaktan çıkarır; hatta ahirette başımıza bela eder. Meselâ bir kişi, gayet sığ, gevşek, lâubalî şekilde namaz kılar; kılar, ama yorgunluğuyla kalır. Hayır işlerinde kullanılsın diye maddî imkânlarını akıtır; akıtır, ama gayesi başkalarının kendisi hakkında "Bak, ne cömert insan!" demeleridir. Onlardan alkış ve takdir bekler. Hâlbuki bu, insan için Cehennem'e giden yolu kolaylaştırır.

Bu sebeple imanı duygu, düşünce, heyecan açısından sürekli canlı tutmaya bakmalıdır. Dini semadan yeni inmiş gibi, sahabenin içinde yeni yaşanıyormuş gibi, hep yepyeni bulma gayreti içinde olunmalıdır. Hayallerini bile fısk u fücura kapalı tutabilenler, hep böylesine yeni kalmasını becerebilenlerdir. Bunlardır, Efendimiz'in huzurundaki insibağa mazhar olanlar. Bunlardır, rüyalarında dahi olsa O'nun nazarına, teveccühüne muhatap olma arayışı içinde olanlar.

Günümüzde Müslümanların çok büyük bir avantajı var aslında, eğer değerlendirebilirlerse. Hiçbirimiz Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) görmedik, Kur'ân'ın gökten inişine şahit olmadık; ama sanki görmüş, sanki şahit olmuş gibi inanıyoruz. İşte bu öylesine büyük bir avantajdır ki, eğer iyi değerlendirebilirsek "İnsanlığın İftihar Tablosu"nun buyurduğu ahir zamanda dine sahip çıkacak "kardeşler" arasında olabiliriz. Müslümanlık adına gurbetin yaşandığı günümüzde bundan daha büyük müjde mi olur?

Süreklilik

Amelî hayatımızda önemli olan her işi Allah görüyor gibi ve hiç ara

vermeden, kusursuz ve arızasız yapmadır. İman işin nazarî yanıdır ve nazarî iman, insanı bir yere kadar götürür. Bir insan kırk sabah namazını cemaatle kılarsa, Allah'ın onun kalbinde bir çerağ tutuşturacağını söyler tasavvuf erbabı; ama bu neticeyi elde etmek nazarî imanla değil, amelî imanla olur. Daha da önemlisi o amelî imanın "Allah görüyor" mülâhazasına bağlı olarak yerine getirilmesiyle olur.

Allah'a yönelmenin, yönelebilmenin, daimî huzurda olduğunu hissetmenin elbette çeşitleri ve dereceleri vardır. Bunların en büyüğü, sebepleri hiç nazara almadan, sebepler üstü bir teveccühle Allah'a yönelebilmektir. Bizler o ufka ulaşabilmenin sırlı anahtarını ne yapıp edip elde etmeliyiz, onu elde edebilmek için de ısrarlı olmalıyız. Bunun en kestirme yollarından biri namazlarımızı tadil-i erkânla, hakkını vererek kılmak ve arkasından kâmil mânâda tesbihatımızı yapıp elleri Rabb'e kaldırmaktır.

Yalnız burada niyetin çok önemli bir yeri vardır. Spor yapma amacıyla kılınan namazda "spor yapma" bir niyettir; ama bu niyet, namazı namaz olmaktan çıkarır; niyetteki gibi gerçekten spor yapar. Kahraman desinler, beni görsün ve alkışlasınlar diye yapılan amellerde bunlar niyettir; ama insan böyle bir niyetle Cehennem'e yuvarlanır. Gördüğünüz gibi kendini bir hiç bilme, sıfırlayabilme, her şeyi Cenâb-ı Hakk'a verme, sürekli mücadele istiyor. Evet, O'nun lütufları sağanak sağanak üzerimize yağıyor. Önemli olan bu lütuf ve ihsanları âriye görmek, emanetçi olduğunun şuurunda bulunabilmek ve her şeyi asıl sahibine verebilmektir.

Ayrıca, O'nun vaz'ettiği kurallara bağlılık ve teslimiyetin de ayrı bir yeri vardır. Bir insan çok koşturur ve çok yorulur; ama O'nun için değilse, O'nun koyduğu sınırlar içinde değilse, bütün koşuşturmalar ve uykusuz kalmalar bir yorgunluktan ibaret kalır. Her şeyi en iyi "Yaratan" bilir. "Yaratan"ın emirlerine riayet etmeli ki, bir yere varılabilsin.

Karizma

Peygamberlere karizmatik şahsiyetler demek ve peygamberlik hakikatini de karizma ile izah etmeye çalışmak doğru olmadığı gibi caiz de değildir. Hatta peygamberlere bazılarının söylediği gibi dâhi demek de aynı ölçüde yanlıştır. Karizmatik olmalarıyla bilinen şahsiyetler şahsî becerileri ile çok büyük işlere imza atabilir, insanları etrafında toplayabilir, tarihin akışının değişmesinde rol oynayabilirler; ama bunların büyük çoğunluğunun, hatta diyebilirim hemen hepsinin, peygamberliğin önemli bir buudunu, hatta ana esasını teşkil eden Cenâb-ı Hak ile müeyyed olma, Allah'la münasebet içinde olma hususiyetleri yoktur.

Peygamberler, şahsî becerilerine, sıra dışı özellik ve hususiyetlerine –isterseniz buna karizmatik özellikler diyebilirsiniz– bağlı olarak hayatlarını sürdürmemişlerdir. Evet, onlar sevk ve idarede veya hayatın diğer alanlarındaki çalışmalarında ferdî becerilerine, şahsî istek ve arzularına veya kararlarına göre değil, Allah'ın yönlendirmesine göre hareket etmişlerdir.

İslâm adına konuşacak olursak, "İnsanlığın İftihar Tablosu" böyle olduğu gibi, O'nun raşid halifeleri de karizmadan ziyade Kur'ân ve sünnetin yönlendiriciliği içinde hayatlarını sürdürmüşler. On beş asırdır, devlet idaresinden ailevî hayata kadar İslâm dünyasının esas aldığı bütün düzenlemeleri, Kur'ân ve sünnetin rehberliğinde ortaya koymuşlardır. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin halk tarafından tutulup desteklenmesinde, onların şahsî faikiyetlerinde, üstünlüklerinde, âdeta insanüstü varlık olmaları değil, İslâmî esaslara uymaları rol oynamıştır. Bu yüzdendir ki, hemen hepsinin hayatında, idare ettikleri insanlar tarafından sorgulanmaları söz konusu olmuştur. Hâlbuki biz bugün karizmatik özellikleri ile bir yerlerde bulunan insanların sorgulanmalarına şahit olmamışızdır.

Evet, sıra dışı ve insanüstü özellikler dinin emrine girdiği zaman bir değer ifade eder. Karizmalar dinin emrine verildiği zaman yararlı hâle gelir. Bu yüzden din terbiyesine girmemiş, Kur'ân'ın emrine verilmemiş, sünnetin mihenkleri ile yönlendirilmemiş karizmalar çok defa zararlı olabilirler; nitekim olmuşturlar da. Çünkü bu tip insanlar, genellikle, yerine göre hem egoist hem de egosantrik olurlar; hatta bazıları paranoyak dahi olabilirler.

Bu "paranoyak" kelimesi bana aynı mevzu etrafında ele alınabilecek başka şeyler hatırlattı. Bana öyle geliyor ki, tasavvuf başta olmak üzere, dinin diğer alanlarında az dahi olsa insanlara bir şeyler anlatan, onlara önderlik yapan kişiler paranoya ve şizofreni tehlikesine açık tiplerdir. Az veya çok, ama bu kapı onlar için sürekli açıktır. Evet, bu insanlar nazarî bilgilerle değil, Üstad'ın birkaç yerde ifade ettiği gibi, entüisyonist bir mülâhazayla doğrudan doğruya Cenâb-ı Hak ile bir münasebet içinde bulunabilirler. Bu fevkalâdelik, İslâm hamuru ile yoğrulur, Kur'ân ve sünnetin terbiyesinden geçerse hakikaten kelimenin tam anlamıyla fevkalâde bir şeydir. Ama böyle bir terbiyeye girmezlerse büyük ölçüde paranoya söz konusudur onlar için. Gerçi bu büyük bir iddia, psikologların ve psikiyatristlerin alanı; ama gerek teorik bilgilerim, gerekse altmış küsur yıllık hayatımdaki müşâhedelerim bana bunu söyletiyor.

Evet, tarih boyunca kitle hareketlerinde, tâbi olduğu nehrin içinde damla veya çağlayan hâlinde akarken kendisine tayfa, takım oluşturmak isteyen insanlar olmuştur. Paranoyak tiplerdir bunlar bana göre. Bunlar çok güzel

konuşabilirler, kalemleri de olabilir. İş idaresi adına beceriklidirler. Güzel projeler üretirler. Rüya, ihsas ve ihtisas gibi şeyleri kendilerine lütfedilmiş ilham gibi algılarlar. “Min indillah müeyyed” zannederler kendilerini, öyle bir vehme kapılırlar. Tatlı su içinde tuzluluğunu sürekli muhafaza etmeye çalışırlar. Yani, tâbi bulundukları cereyan içinde şahsî özelliklerini korumaya özen gösterirler. Büyük ölçüde her şeyi kendi mevcudiyetlerine bağlarlar; ama iyi bir uzmanın psikanalizinden geçtikleri zaman bunların birer deli olduğu ortaya çıkar. Doktorların yanında bunları söylemek bana göre biraz fazla; fakat benim de özel müşâhedelerim, elli senedir izlediğim insanlar ve onların davranışlarının bütününden edindiğim mülâhazalarım var.

Bu açıdan bakınca düşünme, yazma, konuşma, sevk ve idare becerileri sanki insanın aleyhinde gibi. İşte böyle bir risk kavşağında Allah’a samimi biçimde teslim olmak icap eder. Bu teslimiyet gerçekleşirse bunların hepsi hayra inkılâb eder. “Hayır! Benim gibi bir adamın yanında ne işiniz var? Benimle ne mesele görüşeceksiniz ki? Gidin, bu meseleleri benden daha iyi bilen bir sürü insan var, onlarla istişare edin” ya da “Hayır, bu konuşmayı falan arkadaşımızın yapması daha iyi olur. O bu konulara benden daha fazla vâkıftır.” diyorsa ve bunları inanarak söyleyebiliyorsa o kişi için problem yok demektir. Aksi halde, bir santimlik kendini reklam peşindeyse, onların mercek altına alınmasını tavsiye ederim.

“Bu aşamada kitlelerin uyarılması mümkün değil mi?” diye düşünebilirsiniz. Şahsen bunun çok zor olduğu kanaatindeyim. Herkese araba kullanmasını öğretmeye bedel bir iş bu. Yani herkese “usûlü’d-dîn”i, dinin temel prensiplerini öğretmek lazım ki, bu prensipler çerçevesinde, doğru ile yanlışı kendiliklerinden fark edebilsinler. Bu da, takdir edersiniz ki, imkânsız denecek ölçüde zor. Evet, halk, önünde gördüğü, sohbetini dinlediği, yazısını okuduğu insanlar hakkında hüsnüzan edebilir ama eğer şer’î ölçüleri bilmiyorlarsa, yukarıda ifade ettiğimiz gibi “usûlü’d-dîn” bilgileri yoksa, bu zanlarında hata edebilirler, mübalağaya da düşebilirler.

Söz buraya gelmişken bir hususa daha dikkatlerinizi çekeyim: Türkiye’de zemin, bu tip insanların ortaya çıkması için çok müsait durumda. Özellikle din sahasında kendisini fantezilere kaptıran insanların hadd ü hesabı yok. İslâm tarihi boyunca defalarca dile getirilmiş ve cevapları verilmiş konuları orijinalite yapıyorum düşüncesi ile ekranlara taşıyan, gazete sayfalarına aktaran o kadar çok insan var ki. Bana göre, hizmet edemeyen insanların kendilerini anlatmak için başvurmak zorunda kaldıkları bir lüks bu. Bilmiyorum ağır mı kaçar; ama diyeyim: Bu tiplerin hiçbirinin ruhunda “Dünyanın herhangi bir yerine, İslâm adına aç ve kurak bir yerine gideyim; kendimi Allah’ı ve

Peygamber'i anlatmaya adayayım. Hristiyan misyonerlerin yaptıkları gibi, gittiğim yerde maişetime yetecek miktarda para kazanmak için taş ocağında çalışayım, amelelik yapayım ve dinimi anlatayım." mülâhazası yoktur. Bu olmadığı için, eskiden kalma, döküntü bir kısım düşüncelere sığınarak, onlarla kendilerini ifade etme lüzumunu duyuyorlar. Ama burada hasbîlik yok, diğergamlık yok, din aşkı yok, hakikat aşkı yok ve araştırma aşkı yoktur.

Ben bu kanaatimi kendi ölçülerime göre o kadar çok test ettim ki, bu kanaat âdeta benim sabitem hâline geldi. Arkadaşlarıma da kaç defa sordum; "Mezun olduğunuz liselerde ve üniversitelerde size 'Arkadaşlar! Bizim var oluşumuzun gayesi dünyanın dört bir yanına dağılıp, hiçbir beklenti içine girmeden, gerektiğinde amelelik yaparak kendi kültürümüzü anlatmaktır.' diyen insanlar oldu mu?" dedim. Bir defa bile olumlu cevap almadım/alamadım.

Yine kanaatim o ki –bunu daha önceleri de ifade etmiştim– başımıza gelen türlü türlü musibetler, bu ruhun kaybedilmesinden dolayı Allah'ın verdiği bir cezadır. Üstad'ın yaklaşımı ile "Beşer zulm etse de, kader adalet eder."[1] Evet, bu meselelere bu zaviyeden bakmak lazım. وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ Yani, *"Allah insanlara zulmetmez, fakat onlar kendi nefislerine zulmederler."*[2]

Takıntı

İnsan çoğu zaman üzerinde durulmaması gereken, kâle alınmaması gereken şeylere takılıyor ve kaybediyor. Meselâ, bir insan namaz, oruç, hac ve zekât ile yükseliyor, yükseliyor; fakat kendisini çileden çıkartan bir hâdise karşısında takılıyor ve bütün kinini, gayzını bir anda ortaya koyuyor. Hâlbuki o hâdise karşısında gayzını tutabilseydi, namaz, oruç, hac ve zekâtla elde ettiği yüksekliklerden daha yükseklere çıkabilirdi.

Evet, insan dişini sıkabilirse, kendindeki negatif enerjiyi pozitif yapabilirse, elde edeceği güçle füze sür'atinden daha aşkın bir hızla evc-i kemâle vâsıl olabilir. Aklı çok ileri bir diyalektiğe, cerbezeye sahip olan birisi, aklını arkadaşlarına galebe çalmak için değil de, hak ve hakikat adına kullanabilirse, kendisi için bir anlamda şerr-i cüz'î olan o aklını iradesiyle hayr-ı küllîye çevirmiş demektir.

İsterseniz, farz-ı muhal deyip bir misal vereyim sizlere: Allah "Seni hiçbir hâdise karşısında zaaf göstermeyecek şekilde yaratayım mı?" deseydi, ben Rabbime, "Rabbim! Beni şu anda yarattığın gibi yarat." derdim. "Alabildiğine taşkınlıklarım olsun ama neticede Sana, sadece Sana râm olayım. Bana irade ver ki, o iradenin kemendi ile Sana yükseleyim. Çünkü Senin zaaftan uzak

meleklerin var, ruhanî varlıkların var. Ama ben insan olmak istiyorum."

Evet, insan olmanın gereği, içimde çok ciddî taşkınlıklar var, beni harap ediyor onlar. Ama ben bu harabiyet içinde iradenin gücüyle Allah'ın muradına varabiliyorsam, Cenâb-ı Hak bu gücü bana vermişse, ben de bu fırsatı en güzel şekilde değerlendirmeliyim. Çünkü olandan daha güzeli yoktur. Cenâb-ı Hak, olanın en güzelini yaratmıştır. Öyleyse şöyle düşünmeli insan: Allah'ın bana verdiği her şeye razı olmanın yanında, bana düşen, bütün negatif yönlerimi, zaaflarımı, günahlarımı aşarak, yanlış tavırların esiri olmadan Cenâb-ı Hakk'a tam mânâsıyla râm olabilmemdir. Melek gibi değil de insan olarak yaratmak suretiyle Allah benimle farklı bir espri ortaya koymuştur ve böylece benimle farklı bir şey yapmayı murad buyurmaktadır. Yeter ki ben zaaflarımın, boşluklarımın zebunu olmayıp onları aşmasını bileyim.

Şeytanın En Can Alıcı Silahı: Şehvet

Şehvet, şeytanın en çok başvurduğu, en çok kullandığı tezgâhtır. Mevlâna'nın semaa kalktığı zaman irticalen söylediği, Zerkûb veya Hüsamettin Çelebi tarafından kaydedilmiş rubailerinde anlattığı bir şey var: Mevlâna orada şeytanla Cenâb-ı Hakk'ı karşı karşıya getirip konuşturuyor. Diyor ki şeytan, Allah'a; "İzzetine kasem ederim ki insanların hepsini şirazeden çıkaracağım. Ama onların bir dayanakları var, benim de olması lazım." Allah, "İstediğin kadar para, al kullan onu." diyor. Memnun olmuyor, ekşitiyor yüzünü şeytan. "İstediğin kadar ömür..." deniliyor, yine yüzünü ekşitiyor; "İstediğin kadar güç, kuvvet...", yine ekşitiyor; "şehvet" denilince, Hz. Mevlâna diyor ki: "Şeytan zil taktı oynadı o zaman."

Şehvet, şeytanın en büyük kozudur, denilebilir. Bana tarih boyunca şehvet mevzuunda dayanmış, sabretmiş, devrilmemiş kaç tane babayiğit gösterebilirsiniz? Kalbi hiç inhiraf etmemiş, gözünün içine yabancı bir hülya girmemiş, kulağı o işin mahremini duymamış, o istikamette adım atmamış, el uzatmamış kaç babayiğit? Zira o, şeytanın zil takıp oynadığı bir mesele. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ümmetime bundan daha büyük bir imtihan, bir fitne vesilesi bırakmadım."*[3] buyuruyor. Bizim sabah akşam yaptığımız dualar, kişinin şehvetle imtihanı karşısında yaptığı duadır; "Böyle bir imtihanla karşı karşıya gelmeden Sana sığınırım!" demektir. Tek taraflı da değildir bu iş. Erkekler kadınlarla imtihan olurken, kadınlar da erkeklerle imtihan olur.

Şeytan hesabına olacak örgülerden ve nakışlardan kaçmak gerek. Başka bir deyişle, örümcek ağına düşmemeli. Ağa düşmüş sinekleri görmüşsünüzdür;

çırpındıkça batarlar, daha perişan hâle gelirler. Şeytanın ağı da öyle. O, ağına düşmüşlerin başında bekler; bekler ki kurtulamasın, çırpınsın ve çırpındıkça batsın. Bu sebeple, insan potansiyel genişliğini kendi elleriyle daraltmamalı. Kevn ü mekânlara sığmayan, lâ mekânî (bir mekânla sınırlanmayan), lâ zamanî (zamana bağlı olmayan) mahiyetini; daracık bir şeye, bir âna, bir lahzaya, bir bakmaya, bir öpmeye, bir daneye, bir lokmaya mahkûm etmemeli. Unutmayın, bir kuşu kafese kıstıran şey bir dane hırsıdır. Nizamî, Hz. Âdem'in yediği "yasak meyve"nin de buğday olduğunu söyler. "Hz. Âdem yiyince onu, benzi de buğday danesi gibi sapsarı kesildi." der *Mahzen-i Esrâr*'ında.

Demek asıl mesele şeytanın ağına düşmemek. Kur'ân-ı Kerim diyor ki, يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ *"Onlara vaadde bulunur ve onları boş kuruntulara sevkeder..."*[4] Hiçbir vaadini yerine getirmez o. Onun sözünün hikâye edildiği başka bir âyette açıkça diyor zaten: *"... Ben de size bir şeyler vaadettim, ama sözümde durmadım."*[5] Öyleyse insanı boş vaadlerle kandıran ve vaadini asla gerçekleştiremeyecek olan şeytanın ağına düşmemeye bakmalı.

Vicdan Genişliğini Yakalayan ve Koruyanlara Allah'ın Lütufları

Nesimî ne hoş ifade ediyor:

Bana Hak'tan nida geldi
Gel ey âşık ki, mahremsin
Bura mahrem makamıdır
Seni ehl-i vefa gördük.
Mekânım lâ mekân oldu
Bu cismim cümle cân oldu
Nazar-ı Hak ayân oldu
Özüm mest-i likâ gördüm...

Sonunda da der ki;

Beni mest eyleyen daim
O meyden Mustafâ gördüm.

Yani öyle bir mey sunmuşlar ki, içinde Muhammed Mustafa var. Bunlar vicdan genişliğine Allah'ın bir lütfudur. Allah hak edenlere bütün bunları hem de zırhı ile beraber lütfeder. O zırh ise "ubûdiyet-i kâmile-i tâmme-i dâimedir" (kâmil mânâda, eksiksiz, sürekli ubûdiyet).

Sonuç olarak şunu ifade edelim: İnsanın, vicdan mekanizmasını işletip onu genişlettiğinde, fezalara açılma, göklerde tayeran etme, esmâ âleminde, sıfat âleminde dolaşma ve Nesimî'nin dediği gibi, "Hak'tan merhaba alma, melekten

merhaba görme" potansiyeli varken, şeytanın kabir gibi dar çukuruna girip müteselli olması akıl kârı mıdır? Allah insanı halifelik makamına lâyık görmüşken, onun o makama hiç yakışmayan tavır ve davranışlar ortaya koyması uygun mudur?

Öyleyse, gelin o genişliği koruyalım. Şeytanın tezgâhlarını işletmesine fırsat vermeyelim. Usûl-i fıkıh tabiriyle "sedd-i zerâi"ye (henüz oluşmadan kötülüklerin önüne set çekme) göre ya da azimete göre davranalım. Bizi fitnenin, imtihan ve iptilanın içine çekebilecek şeylerden fersah fersah uzak duralım. Gözümüze ilişen haram karşısında hemen tavır alalım, başımızı çevirelim. Böylece onun suretinin ruh dünyamızı kirletmesine izin vermeyelim. Hatta bırakın gözümüze ilişmesini, bu ihtimalin olduğu yerlerde dahi bulunmayalım. Kısacası duracağımız yeri iyi belirleyelim ki o yer halifelik makamıdır. O hâlde Allah'ın bizi lütfuyla oturttuğu bu makama yakışır şekilde hareket edelim.

Kendini Bil

İnsanın kendisini bilmesi, sadece anatomisini, kuvve-i şeheviyesini, gadabiyesini, gayzını, hiddetini, şiddetini bilmesi demek değildir; sadece vicdan mekanizmasını, ruh sistemi içindeki latîfe-i Rabbaniyesini, şuurunu, hissini, iradesini bilmesi de demek değildir. İnsanın kendini bilmesi, bunlarla birlikte her gün kendini farklı bir mülâhazaya alarak yeniden okuması, sürekli kendisini yeniden tanıması demektir. Çünkü insan, bir fotoğraf gibi tek bir karede tesbit edilen/edilebilen bir varlık değildir. O büyüyen bir ağaç gibi her an yeni bir şekil almaktadır. Dolayısıyla insanın kendi ruh, idrak ve şuur ufku itibarıyla kendiyle münasebettar olan hâdiseleri gözlemlemesi ve yorumlaması gerekmektedir. "Bugün şöyle olumsuz bir hâdise geçti başımdan, sebebi herhalde şu hatam idi" veya "Şu davranışımdan dolayı böyle bir lütf-u ilâhîye mazhar oldum. Liyakatim olmasa bile, ihtimal Cenâb-ı Hakk'ın marziyatına muvafıktı." gibi düşünceler ile devamlı kendini mercek altında tutması gerekir. Ama burada şunu unutmamak lazım: Bu muhasebeyi yaptığınız zaman dilimi de, yukarıda bahsini ettiğimiz bir kareden ibarettir ve bu durum bir saniye önce veya bir saniye sonrakinden farklıdır.

İnsan bu çizgiyi yakalayabilirse mahiyetini koruyabilir. Allah'ın kudretinin, iradesinin, meşietinin, ilminin taallukunu görebilir. Evet, insan, daima değişen, daima farklı televvünlerle ortaya çıkan çok karmaşık bir kitaptır. Bundan dolayı onun sürekli mütalaasına ihtiyaç var.

Kur'ân'da buraya kadar söylediklerimizle zahiren çelişiyor gibi görülen bir

âyet var: *"Allah'ı unutanlar gibi olmayın ki, Allah da nefislerini onlara unutturdu."*[6] Dikkat edilirse bu âyette Allah'ın unutulması başta zikrediliyor ve bunu yapanlar için de nefsin unutturulması bir ceza olarak arkadan geliyor. Öyleyse şöyle denilebilir: Nefsini bilen Allah'ı bilir, fakat Allah'a karşı lâkayt kalana da Allah nefsini unutturur. Görüldüğü gibi bir çelişki yok burada.

Öyleyse insan, Allah'ı unutmadığı ve her meseleyi ona bağladığı zaman, nefsi bir kitap hâline gelir. *Yirmiüçüncü Söz'*ü hatırlayın; der ki Bediüzzaman Hazretleri, "İman bir nurdur."[7] Evet iman tecellî ettiği zaman kâinatta her şeyi okunur hâle getirir, kâinatı ve enfüsü daha bir farklı okuma imkânı verir. Enfüs, âfâkın okunması mevzuunda bir büyüteç, bir mercek olur. Bu açıdan Allah'ın varlığının baştan kabulü ve ona iman çok önemlidir. Bu kabul ile siz enfüste de âfâkta da çok rahat dolaşırsınız. Her şeyi bir kitap gibi mütalaa, bir meşher gibi temâşâ edersiniz. Aksi hâlde, yani meseleyi Allah'a vermediğiniz takdirde, her şey karanlığa gömülür. *Yirmiüçüncü Söz'*de ifade edildiği gibi, bir köprünün üzerinde, ürperten karanlıklar içinde ve dört bir yan korkunç cenazeler ve vahşî hayvanlarla çevrili bir müthiş halde iken meseleyi Allah'a imana verdiğinde, onu duyması bir elektrik düğmesine dokunmak gibi olur ve o korkutucu hal birden değişiverir. Demek ki, baştan Allah'ı bilme, insanın enfüs ve âfâkı daha derince okumasına çok önemli bir katkıda bulunuyor.

Şimdi eğer ben Allah'a (celle celâluhu) inanıyorsam şunu kabul ediyorum demektir ki, ben ve benim davranışlarım, bugün yaptığım, yarın yapacağım şeyler ve ömrümün sonunda, hatta ahirette başıma gelecek şeyler hep O'nun ilim ihatası içindedir. وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ *"Siz O'nun ilminden bir şey kuşatamazsınız."*[8] Neden? Çünkü O "Muhît"tir (Her şeyi kuşatan). Muhît olan, muhât olamaz ki. Siz onun ilmini kuşattığınız zaman, muhît, muhât olmuş olur ki, bu da Zât-ı Bârî için muhaldir. Bu mülâhazayla hâdiselere bakınca çay içme gibi basit bir ameliyenin dahi O'nun meşîet ve iradesinin dışında olmadığını görürsünüz.

Burada ayrıca bir "devir" var gibi. Yani bir taraftan nefsimizi okuyor, nefis merceğiyle varlığa bakıyor, çok geniş dairede Allah'ın varlığına, birliğine delillerin, şahitlerin mevcudiyetini görüyoruz; bir diğer taraftan da şahitlerin şâhid-i sâdık olmalarının ve bir şey ifade etmelerinin Allah'a inanmaya bağlı olduğunu görüyoruz. Kelâm ilminde "devir" denir buna. Yani bir yönüyle o ona sebep, o da ona sebep. Bir başka tabirle "Tavuk yumurtadan, yumurta tavuktan çıkar." gibi bir şey. Aslında kelâmcılar devri iptal etmişler. Fakat burada min vechin (bir yönüyle) öyle bir devir cereyan ediyor. O onu destekliyor, o onu destekliyor. Sizin cehd ü gayretiniz, okuma azminiz, Allah hakkında mârifetinizi

artırıyor; Allah hakkında mârifetiniz arttıkça siz kendinizi daha net okuyorsunuz. Sonra kaderi daha iyi görüyorsunuz, başınıza gelen musibetlerin mânâsını daha iyi kavrıyorsunuz, nimetleri daha iyi duyuyorsunuz. Hepsinden önemlisi, şükür adına daha iyi şahlanıyorsunuz. Kötü gibi duran, çirkin suratla karşınıza çıkan hâdiseler karşısında daha iyi yorumlara gidiyorsunuz. Hz. Mevlâna'nın ifadesiyle; "Musibetler, belalar karşınıza yırtık pırtık elbiseler içinde çıkan, edası endamı yerinde bir güzel gibidir. Ne diye yırtık pırtık elbiseye takılıp kalıyorsunuz. Baksanız ya içteki edaya endama." İşte bu zaviyeden olaylara bakabiliyorsunuz.

Evet, işin aslı, hem enfüsün, hem de âfâkın okunması, insanın kendisini bilmesi demektir –ki bu, Allah'ı bilmenin bir yoludur– ve Einstein'in kehanetinde dediği gibi, çok buudluluğa açılmaktır. Çok buudluluğa açılabilenler, dar çerçevenin, bir başka tabirle suretlerinin dışına çıkar ve siretlerine göre mahiyet alırlar. Siret, insanın tavırları, davranışları, inançları, değerlendirmeleri, yorumları, bakışı ve tevilleridir. Bu durumda siretine göre bir resmi olur her insanın. Gözler basiretin emrine verilerek, buradan bakınca altı yedi buudlu derinlikleri, hatta öbür âlemi, Cennet'i ve Cehennem'i, arşın yanı başında İsrafil'in azametli heykelini görmek... Evet, insan, bilkuvve (potansiyel) istidadı ile –Allahu a'lem– görebilir bütün bunları.

Şuurlu Ayna

İnsan kâinatta şuurlu tek aynadır. Zât-ı Ulûhiyet'in bilinmesi, ancak insan gibi şuurlu bir ayna ile olur. İnsanlar içinde ekmel tecellîlere mazhar olan elbette Nebiler Serveri Hz. Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem).

"Ey İnsan, Kendini Oku!"

"Ey insan, kendini oku!" enfüsî tefekküre çağrıdır. İslâm âlimleri enfüsü iki ayrı çizgide ele alıyor: Birincisi, insanın ruhu, nefsi, vicdanı, kendi iç derinlikleri, hissi, şuuru, iradesi, latîfe-i Rabbaniyesi, bir başka tabirle "Ben", yani egosunun etrafında şekillenen nefis; ikincisi de, anatomik ve fizyolojik yönüyle nefis. Alexis Carrel'in *İnsan Bu Meçhul* kitabında meseleye yaklaştığı gibi meseleye yaklaşacak olursak, bunların ikisine de enfüs denir.

Enfüs denince bazıları sadece insanın anatomik ve fizyolojik yönünü anlarlar. Oysaki insan sadece ondan ibaret değildir. Tabir caizse, o bir heykel-i hayvanîdir. Esas onu değerler üstü değerlere yücelten ve asıl mahiyet-i insaniye diyebileceğimiz şey, nefha-i ilâhî olan ruhudur. Evet, insan ancak ruhu ile insandır. Nitekim üç dört tane materyalist filozof istisna edilecek olursa,

genelde filozoflar meseleye böyle bakmışlardır.

Kaldı ki, bence felsefeye de çok fazla takılmamalı. Feylesoflar, metafizik âlemle alâkalı ancak Allah ve peygamberleri tarafından bildirilebilecek hususlarda fikir beyan ettiklerinden dolayı yanılgıya düşmüşlerdir. Hâlbuki aklın yürüyeceği bir yol değil o. Meselâ, Yaratıcı'yı bildiniz diyelim; nereden ve nasıl bileceksiniz, O'nun Hayat, İlim, Semi', Basar, İrade, Kudret, Kelâm, Tekvin, Vücud, Kıdem, Bekâ, Vahdaniyet, Muhalefetün li'l-havadis gibi sıfatlarını? Nereden ve nasıl bilecekler –İbrahim Hakkı'nın sözleri ile ifade edelim– onun "Ne cism u ne ârazdır, ne cevher ne mütehayyiz / Yemez, içmez, zaman geçmez, beridir cümleden Allah" ya da "Tebeddülden, tagayyürden, elvân u eşkâlden muhakkak o müberrâ" olduğunu?

Öte yandan ta kadimden bu yana veya sistematik felsefeyi ilk defa kendisi ile tanıdığımız Tales'den bu yana, bazı feylosoflar, maddeye esas teşkil edecek bir şeyden bahsetmişler. Meselâ, Tales "su" demiş. Acaba o "su" derken ne kastediyordu? Ona göre ruhun esası acaba "su" muydu? *"Allah'ın arşı "amâ" üzerindeydi."* hadisindeki "amâ" ile Tales'in "su" dediği şey aynı şey olamaz mı? Anaxagoras ise "akıl" diyor doğrudan doğruya. Hem de Müslümanca düşünceye çok yakın bir akıl anlayışı var onun. Diyor ki; "Kâinatta esas hâkim, yönlendiren, tevcih eden, şekillendiren bir akıl var. Fakat kâinatın içinde değil o, kâinattan başka, kâinatın cinsinden de değil." Siz şimdi Anaxagoras'ın izahını yaptığı bu akıl yerine Zât-ı Ulûhiyet'i, Kudret-i Nâmütenâhî'yi koyun ve insan planında da O'nun bir tecellîsi, nefha-i sübhanîsi olan ruhu koyun, çok fazla galat sayılmaz. Bana göre bu kadarcık galattan dolayı da aklı mazur görmek lazım. Çünkü bu alan, aklın sahası değil; onu aşkın bir alan.

Şimdi konumuza tekrar dönecek olursak, "Ey insan, kendini oku!"[9] sözünde Üstad'ın nazarları yönlendirdiği nefis, birinci kategoride yer alan nefistir. Yani insan dediğimiz zaman maddî-mânevî bütün sistemlerini müşterek mütalaa ettiğimiz, Rabbimizle münasebetini içine alan çerçevedeki nefis. İşte bunun okunması çok önemli.

Neden "Kendini oku!" diyor Üstad? Sokrates'in okulunun girişinde "Kendini bil!" yazısının bulunduğu bir levhanın asılı olduğunu söylerler. Hadis diye rivayet edilen مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ *"Nefsini bilen Rabb'ini bilir."*[10] sözü de aynı mülâhaza etrafında söylenen sözlerden. Neden? Çünkü âfâkın doğru okunması, enfüsün doğru okunmasına bağlıdır. Enfüs bu mevzuda çok önemli bir kitaptır, bir fihristtir âdeta o. İnsan bu fihriste bakarak kâinatı okuyabilir. Yoksa, kâinatın en uzak çöllerine ışık hızıyla açılma imkânı bile olsa onu okuyamaz. Dolayısıyla kâinatta bütüncül nazara ulaşamaz, her şeyi

göremez.

Evet, insan bir numunedir, misal-i musaggardır. Bir yönüyle kâinattan daha ulvîdir, bütün hakikatleri hâvidir. Şu söz, Hz. Ali'ye isnat edilir:

وَتَزْعُمُ أَنَّكَ جِرْمٌ صَغِيرٌ ...... وَفِيكَ انْطَوَى الْعَالَمُ الْأَكْبَرُ

"Haberdar olmamışsın kendi zâtından da hâlâ sen / 'Muhakkar bir vücudum!' dersin ey insan, fakat bilsen / Senin mahiyyetin hatta meleklerden ulvîdir / Avâlim sende pinhandır, cihanlar sende matvîdir." sözleriyle Mehmet Âkif bunu tercüme eder. Evet, kâinat hakkında külli ve isabetli hükümlere varabilmek, nefsi iyi okumaya bağlıdır.

Bazıları meseleyi terakki usulü ile ele almaz, tedelli yolunu tercih eder. Yani önce makro, sonra normo, ardından mikro âlem der; der ve âfâkta boğulur gider. Ulaşması gereken enfüse bir türlü ulaşamaz. Aksi olursa, Üstad'ın yaklaşımıyla enfüste derinliklere ulaşırsa, kâinata yapacağı geziden değişik polenlerle, kovanlarla, peteklerle döner ve balını yapmaya başlar. Ama temelde okunması gerekli olan fihristi okumadan kitabın tafsilatına girerse dağılabilir.[11]

Öte taraftan eğer insan okunacak şeye, okuması gerekli olan yerden başlamaz ve okumada takip edilmesi gerekli olan üslûba riayet etmezse bir yere varamaz. İnsan, kâinat genişliğindeki meselelere –ki Celâlî tecellînin veya Üstad'ın yaklaşımıyla Vâhidî tecellînin ifadesidir– dalarsa efkârının dağılmaması ve kendini iyi okuyabilmesi zordur. Eğer insan eğri okuyacaksa hiç okumaması daha iyidir.

1980 öncesinde vazifem gereği İzmir bölgesinde gezici vaiz olarak dolaşırken Turgutlu'da bir doktor, bir Batılının sözünü aktarmıştı: "Duran saat, yanlış işleyen saatten daha iyidir; çünkü günde iki defa doğruyu gösterir." İşte aynen bunun gibi, insan yanlış okuyacaksa hiç okumaması daha iyidir. Zira yanlış okuyan insan yanlış yorumlar. Yanlış okumuş, yanlış yorumlamış, yanlış kanaatler edinmiş insana istikamet kazandırmak çok zordur. Nitekim bu bizim Türkiye'de canımıza okudu. Siz hiç köy halkından devlete baş kaldıran, anarşiye karışan insanlar gördünüz mü? Maalesef, neler olduysa yanlış okumadan oldu. Bu, cehalete değil, doğru okumaya teşviktir.

İltifat

Günümüzde bazıları, hüsnüzan ettikleri, mensub oldukları, düşünce ve aksiyonlarına çeşitli seviyelerde destek verdikleri şahıslara İslâmî kaidelerle izahı imkânsız bir şekilde medh u senada bulunuyor. Bu türlü şeyler, şöyle böyle, haklı haksız, az veya çok onu çekemeyen insanları tahrik eder. Siz böyle

yaparsanız günaha, suizanna sevkedersiniz onları. Sonunda onlar da kaybeder, siz de. İnsanlarda bir damar vardır; hocası aynı halkada beraber oturduğu ders arkadaşını biraz methettiğinde dahi içinde bir şeyler olur ona karşı, hâlbuki arkadaşıdır.

Bazen etrafı tarafından medh ü senâ edilen kişiler halî veya kavlî olarak buna destek verirler. Bu durumda, tabir caizse, musibet ikileşmiş ve önü alınmaz bir hâle gelmiş veya geliyor demektir. İslâm tarihine bu gözle baktığınızda görürüz ki, bu türlü yaklaşımlar, tesiri günümüze kadar uzanan menfi oluşumlarda çok önemli rol oynamıştır. Safevî ve Fâtımî devletlerinin kuruluşunun arkasında Hz. Fâtıma'nın torunu olduğunu iddia eden –nesebi olarak olabilir– kerameti kendinden menkul insanlar ve onları göklerde uçuran kişiler vardır. Haşhaşîler ve Murabitîn olarak tarihte yer alan oluşumlar da bu kategoriye dahildir.

Büyük büyük şeyler iddia edenler çıkmış bunlar arasında. Göklerde meleklerin önünde namaz kıldırmadan tutun da, Cennet ve Cehennem'in anahtarlarını ellerinde bulundurmaya kadar... Çok ağır şeyler bunlar. Niye insanlar Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini yarattığı ahsen-i takvîm çizgisinde, ayakları yerde, mütevaziâne kulluğa razı olmaz da böyle yüksek payelere gözlerini dikerler acaba? Ne kazanırlar veya ne kazanacaklarını düşünürler?

Evet, sadakat önemlidir. İnsanın davasına, dava arkadaşlarına, örnek aldığı insanlara sadık olması gerçekten önemlidir. Ama sadakat körü körüne bağlılık demek değildir. Şeyhini meleklerden üstün gösterme hiç değildir. Sadakatin birçok yönü var. Meselâ, birisi şahsî günah işlemişse, günahı kendisine; fakat ben yeri geldiğinde usûlünce ikaz ederim onu. Doğru yoldan saptığı/sapacağı yerde –hafizanallah– elinden tutarım onun. İşte sadakattir bu. Yanlış konuştuğu yerde usûlünce tashih ederim; sadakattir bu. Onu hiçbir şeye feda etmeme, gücüm yeterse mahşerde de onun yanında olma, sadakattir bu. Unutmayın, Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) alâ-yı illiyyîn-i insaniyete çıkaran sadakattir.

Aslında Ehl-i Sünnet uleması çok erken dönemlerde ciddî ölçüler ortaya koymuşlar. Sağlam bir Kur'ân anlayışı ortaya koymak için herkes âdeta insanüstü gayret göstermiş. Allah özel istihdam buyurmuş onları; ama bazıları, onların büyüklüklerini anlamıyorlar günümüzde. Bulundukları yer oldukça aşağıda olduğu için tiz perdeden konuşmak suretiyle seslerini duyuracaklarını zannediyorlar. Hâlbuki onların böyle bir dertleri yoktu. Durdukları yerde konuşunca herkes duyuyordu onları. Bakın aradan on dört asır geçmiş, sesleri hâlâ kulaklarımızda çınlıyor.

Sürekli Hatırlanması Gereken Şey: Günah

Allah, kelâm-ı ezelîsinde *"Allah onların günahlarını hasenata tebdil eder."*[12] buyuruyor. Bu, günahkâr insanlar için aslında büyük bir beşarettir; fakat bu âyete mâsadak olabilmek için kulun da yapacağı şeyler vardır: Bir; günah insanî ilişkiler alanında cereyan etmişse, yani kul hakkı söz konusu ise, mutlaka karşı taraftan helâllik almak. İki; işlenen o günahı bir ömür boyu hatırlamak, onun ızdırabını sinesinde daima canlı ve taze olarak hissetmek. Bu hususu bir başka yerde şöyle ifade etmiştik: "Günah çok kötü bir şeydir; ancak bir yerde iyi sayılabilir. O da kulun bir günaha girdikten sonra bir ömür boyu onun için âh u vâh etmesi hâlidir. Meselâ, harama im'ân-ı nazar ederek (dikkatlice) bakan, fakat yıllar sonra bile onu hatırladıkça iki büklüm olup "Rahmet Kapısı"na yönelen bir kul için o günah pek çok hayırlara gebe olabilir."

Bu iki şey yapılabilirse şayet, Allah o kulu ahirette rezil etmez. Ama günah işlenmiş ve unutulmuş ise, aynı neticeden bahsetmek oldukça zor olsa gerek. Evet, aslında unutulması gerekli olan şeyler iyilikler ve güzelliklerdir. Zannediyorum günümüzde çok Müslümanlar bu iki hususu birbirine karıştırıyor; unutulması gerekli olanları unutmuyor, unutulmaması gerekli olanları da unutuyorlar.

Bu meselenin bir diğer buudu ise şudur: İnsan olan herkesin ve hepimizin, Rabbi ile olan irtibatı adına eksiklikleri, işlediği günahları vardır. Arzu ederiz ki Allah affetsin onları. Fakat aynı arzuyu başkalarının günah ve hataları adına da duymak gerekmez mi? Niçin o arzuyu izhar etmiyoruz biz? Allah hepimizin Allah'ı; O Raûf, O Rahîm ve O Kerim. [13]رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ buyuruyor, yani rahmeti her şeyi ihâta etmiş. O'nun âdet-i sübhânîsi, çamurun içinde duran kimseleri hemen tutup çıkarması, yıkaması, üzerine gül suları serpiştirmesi ise şayet, bizim onları çamur içinde görmeye hakkımız yok ki. Dilerse affeder onları. Dolayısıyla yukarıda ifade etmeye çalıştığımız "günahları unutmama"yı herkes kendi adına yapmalı. Elli sene evvel de işlemiş olsa, onu yeni işlemiş gibi bütün inciticiliğiyle duymalı. Bu açıdan "Ben biliyorum ki, falan zat falan zamanda şunu yapmıştı; ama bu günahın hacaletini hiç de üzerinde görmüyorum." demeye hiç kimsenin hakkı yok. Nereden biliyorsun onun içinde boyundurukların dönmediğini, için için ızdırap çekmediğini?!

Hata Yapanların En Hayırlısı

Her insan bilerek veya bilmeyerek hata yapar. Tabiatında var hata yapma

çünkü insanoğlunun. Onun için kimse bu mevzuda kendine güvenmesin, düşenleri hor ve hakir görmesin. Unutmayın, hata edenlerin en hayırlısı, “Estağfirullah, ya Rabbi! Bir daha yapmam.” diyenlerdir.

Düz İnsan

Sanki alacaklı imiş gibi Allah’a kulluk yapanlar var Müslümanlar arasında. Hâlbuki ne kadar kulluk yaparsak yapalım, yine de borçluyuz biz Cenâb-ı Hakk’a. Bu vartaya düşmemek için en salim yol, düz insan olmaktır. “Rabbim Allah ve Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi bir Efendim var. Yeter de artar bile bana.” cümlesi ile ifade edilebilecek hakikate gönülden iman etme, düz insan olmanın göstergelerinden sayılabilir.

Yoga

Ruhun kendi gücünü kazanması, mutlak anlamda Allah’ın marziyatını kazanması demek değildir. Yogaya Allah’ın razı olduğu bir yol denilebilir mi? Velev ki o yolla insan, ruhunun gerçek gücüne ulaşsa bile!

Cerbeze ile İlim Olmaz

1400 senedir yaşanmakta olan ve bugünlere kadar gelen bir din var. İnsan meşhur olacağım düşüncesi ve beklentisi ile kalkıp bu din ile oynamamalı. Orijinalite yapmak istiyorsa o kişi, gitsin başka sahalarda yapsın o işi. Cerbeze ile ilim olmaz ki! 1400 senedir yaşayan ve yaşanan bir dini cerbeze ile tahrip etmeye kalkmak bu dine yapılacak en büyük yanlışlıktır.

Aklı Kurban Etmek

Miraç hem keramet, hem de mucizedir. Kurban olayım ben ona. Gerçi ben kurban olsam ne olacak ki! Hz. Musa aleyhisselâmın, duasına şahit olduğu çoban gibi, “Ya Rabbi! Soğuktan seni korumak için nasıl bir çorap öreyim?” bakışına benzer dar duygularla, çobanca bakışlarla o deryayı bilme nasıl olur ki?

Ama bu meselenin bir başka tarafı da var ki, bu türlü safça duygu ve düşünceler; yer, zaman ve kişilere bağlı olarak değişkenlik gösterse de, iman hayatımız adına çok önemli. Meselâ, annemin çok saf, çok duru bir imanı vardı; ama halamın imanı, itikadı ondan daha farklıydı. Onun inancına bayılırdım. Sanki ölmek, ahirete intikal etmek, bir odadan diğerine geçmek kadar kolay ve basitti onun için. Öteki âlemi, Cennet’i ve Cehennem’i görüyormuşçasına bir itikada sahipti.

Aslında genelleme yapmak doğru değil; ama çoğunluğu itibarıyla, felsefe ile iştigal edenler, aklı çok kullananlar hep yanılıyor. Aklı Allah için kurban etmek gerek. Çünkü burhan-ı limmî, burhan-ı innî üzerinde yürür. Cenâb-ı Hak baştan burhan-ı innî olarak vicdanda kendini hissettirir. Vicdan, o hakikati kendi enginliği içinde duyduğu an, bütün delil ve kitapları atar. Aczini, fakrını hissettiği an, dua ile ona dayanır. Hele esbab bi'l-külliye sukût ettiğinde insan vicdan kulağıyla kendini dinleyebilirse çok farklı buudlarda çok farklı şeylere şahit olur.

Evet, vicdan yalan söylemez.

Mahiyet-i Eşya ve Ehl-i Sünnet

Ehl-i Sünnet, kâinattaki bütün varlıkları iktiran ile doğrudan Allah'a bağlamasını bilmiştir. Aslında mahiyet-i eşyanın Rabb'le olan münasebetini, bunların mahiyetini, hangi isim ve sıfatların tecellîleri olduğunu bizlere peygamberler bildirmiştir. Ehl-i Sünnet'in yaptığı, bu hakikatleri formüle ederek bizim idrak ufkumuz seviyesinde ifade etmekten ibaret.

Güzel Ahlâk

İnsanın öfkeleneceği, dolup taşacağı anlar da mutlaka olur. O esnada insanın öfkesini yutması, dince çok önemli bir vasıf sayılmaktadır. Bir taraftan insanların kusurunu affetme; bir taraftan da öfkelenip köpüreceği yerde dahi köpürmeme, sabırlı ve mülâyim davranma bir mü'min sıfatıdır. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Mü'minlerin en kâmil ve olgunu, ahlâk bakımından en güzel olan, başkalarıyla en iyi geçinendir."*[14] buyurmuş ve bize, affetmeyi de ihtiva eden güzel ahlâklı olma yolunu göstermiştir. Evet, "Ahlâk iledir kemâl-i âdem, ahlâk iledir nizam-ı âlem."

Güzel ahlâkla donanmış bir sine, ihtimal, Cehennem'e konsa bile tavrını değiştirmez. Orada da hilm ü silm çizgisinde yaşar, zebanilerle hasbihâl eder, başına gelenleri geniş bir yürekle karşılar. Güzel ahlâka açık bir gönül geniş bir mekâna benzer ki, dünya kadar gaile dolsa da o, yine öfkesini, şiddetini gömebilecek bir yer bulabilir. Huyu kötü, sinesi de dar kimselere gelince onlar, kargadan bile aptal öyle "Kâbil"lerdir ki, koskocaman arzda bile kötü duygularını, hiddet ve nefretlerini gömebilecek bir mezar bulamazlar.

Huyu güzel olanın her yanı güzeldir. Fakat huy güzelliği, huysuzlukla test edilmeden ispatlanmış olmaz. Bir insan huysuzluk karşısında da tavır değiştirmiyorsa, yani çevresindekiler akrep ve kobra bile olsa, onlara da âdâb ve erkân öğretmeye çalışıyorsa o güzel huyludur. Mü'min, taşıdığı yüksek

karakteri ve yüce ahlâkıyla çıyanların bulunduğu yere konulsa dahi, onlara da insanî âdab ve erkân öğretmeye gayret etmelidir. İyi insanlarla geçinmek kolaydır. Maharet, en kötü insanla veya kötü gördüğümüz insanla da daima iyi münasebetler içinde bulunmaktır. İşte, Cennet'in kapılarını açan sırlı anahtar da budur.

Bir diğer önemli husus da, *Uhuvvet* ve *İhlâs Risaleleri*nde üzerinde durulan "Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip onların şerefleriyle şâkirâne iftihar etmek."[15] düsturudur. Arkadaşların meziyetleriyle şâkirâne övünme, yani birinin ortaya koyduğu başarıyı önce "Elhamdülillah..." diyerek Allah'a verme, daha sonra da o başarı kendi eliyle gerçekleşmiş gibi sevinme, bir ihlâs emaresidir. Meselâ, bir arkadaşımız güzel yazıyor, diğeri güzel konuşuyor, bir başkası da hem güzel konuşuyor, hem güzel yazıyor olabilir. Cenâb-ı Hak hem konuşma vermiş ona, hem kalem vermiş; duygularını, düşüncelerini oturup irticalen anlatırken de güzel anlatıyor, kaleme dökerken de kusursuz döküyor. Bu durumda bize düşen, o arkadaşımız adına sevinmek, sevinip takdir ettiğimizi söylemektir. İcabında hem de kulağına gidecek şekilde söylemek gerekir. Gıybet etmeyiz, Allah için söyleriz; onun hakkında bir takdir ifadesi olarak dile getiririz. Şâkirâne şükretmeye zorlarız kendimizi ve aynı zamanda nefsimizi başkalarının başarı, kabiliyet ve istidatlarını kabule alıştırırız.

Bu bir tür rehabilitasyondur. Bu kabulümüzü bir defa söyleriz, bir başka fırsatta yine söyleriz. Belki başlangıçta nefislerimizin tepkileri olur, takdir hissi içimizden gelmeyebilir; fakat yine de her fırsatta sadece sözle de olsa nefislerimize rağmen bu kabul ve takdiri söyler, zamanla yalancı çıkmamak, kendi kendimizle çelişki yaşamamak için kendimize de kabul ettiririz.

Meselâ, bir arkadaşımızın Kur'ân okuması çok güzel, vazifelerini yerine getirmesi arızasız ve kusursuz, Allah (celle celâluhu) karşısında duruşu da mükemmel olabilir. Bu hâl, duruşunu o ölçüde ayarlayamamış bir insanı kıskandırabilir ya da ona, "Bu ne güzel bir arkadaş, keşke ben de böyle olsam!" dedirtir. Kıskançlık ya da gıpta... Peygamber Efendimiz, Allah yolunda istifade edilen ve başkalarına da faydalı olan ilim ve Allah yolunda bezledilen malı gıpta mevzuu olarak saymıştır. Yani, böyle bir ilme ve öyle bir mal verilmesine gıpta edilebilir.

İşte bir mü'min, kardeşindeki bir fazilete karşı belki gıpta edebilir ama haset ve gıybetlere götürecek bir kıskançlığa asla düşmez. Bu durumda yapılması gereken şey, az önce de ifade edildiği gibi, "Allah keşke beni de o arkadaşım gibi yapsa..." diyerek takdirimizi bir dua şeklinde ortaya koymaktır. Bu takdirin bizzat o arkadaşımıza karşı ya da gıyabında olsa da ona ulaşacak şekilde

söylenmesi de önemlidir. Çünkü, bir sahabî "Ben falan arkadaşımı seviyorum ya Resûlallah!" deyince Resûlü Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Git, ona kendisini sevdiğini söyle!"* buyurmuştur. Bizden o arkadaşımız hakkında hep olumlu şeyler sâdır olunca, o da bize karşı ters davranmayacaktır. Bir, iki, üç, dört, beş defa, gizli veya açık, bizden hep takdir ve kabul görünce, o da nihayet bize gönlünü açacaktır.

Bu sözlerimle yapmacık hâl ve davranışlara girmeye teşvik ettiğim kat'iyen zannedilmesin. Başta da ifade ettiğim gibi, kardeşlik mevzuu iradîdir ve sağlam bir uhuvvetin gerçekleşmesi için herkesin irade, azim ve gayretine ihtiyaç vardır. İnsan kendi nefsinde bin tane kurt taşıdığı mülâhazasıyla kendi elini kolunu, dilini dudağını bağlamalıdır ki başkalarına zarar vermesin. İnsan, kurttan daha yırtıcı bir nefis taşıdığını hesaba katmalı; kardeşi hakkında az önce misalleri verildiği gibi tahşidat yapmalı; el, dil, onur, haysiyet ve şerefini bağlamalı; ipotek etmelidir. Siz biri hakkında elli defa "Mükemmel bir dost, çok güzel konuşuyor, iyi yazıyor, oldukça başarılı ve dahası çok muhlis..." demişseniz; bir süre sonra "O gayet âciz, beceriksiz, zavallı biridir; yüz karasının tekidir..." şeklinde nasıl konuşabilirsiniz? Size demezler mi, "Şimdi sen yüz karası bir insan oldun. Senin hangi sözüne güvenelim ki!" Evet, insan bağlamalı kendini; o mevzuda aksine fikir beyan edemeyecek şekilde nefsini ipotek etmeli; sözünün rehini olmalı.

Eşyanın Hakikî Yüzü

Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin tecellîsini görme adına çok darlık yaşıyoruz. Eşyayı genelde sadece mülk, fizik ve madde buudları ile görebiliyoruz. Hâlbuki esas olan, mülkün yanında melekût, fiziğin yanında metafizik ve maddenin yanında mânâ buudlarını da görmektir ki, eşyanın hakikî yüzü müşâhede edilmiş olsun.

Nasıl üç boyutlu resimlere gözümüzü ayırmadan baktığımızda belli bir müddet sonra kareler şekilleniyor ve üçüncü boyut açığa çıkıyor; aynen öyle de, eşyanın melekût, metafizik ve mânâ boyutları da ancak onlara yoğunlaşmakla ortaya çıkar; çıkar ve biz o zaman eşyanın hakikî yüzünü görmüş oluruz.

Sohbet-i Canân

Bir yaramı dile getirmek istiyorum müsaade ederseniz. Genel anlamda bizler mâlâyâni şeylerle çok meşgul oluyoruz. Özellikle sohbet ortamlarında bir Müslümandan beklenen tavrı sergileyemediğimiz kanaati hâkim bende. Çok

fuzulî şeyler konuşuyoruz. Ne dünya, ne de ukba işlerine yarayacak şeylerle vakit kaybediyoruz. Evirip çevirip sözü sohbet-i canâna bir türlü getiremiyoruz. Durduğumuz yerde, bulunduğumuz konumda olması gereken duruşun, bulunmamız gereken konumun hakkını veremeyişimiz bize kredi kaybettirir. Seviyesiz insan imajı uyarır karşı tarafta. "Din gibi ciddî bir meselenin temsilcilerine benzemiyor bu insanlar!" dedirtir onlara. Sahabe misali başkaları inanmıyor diye neredeyse kendini ateşe atacak bir hava yok, diye düşündürür onları.

Ne olur, bir araya gelişlerimizde sohbetlerimiz hep sohbet-i canân olsun. Yani, sözü evirip çevirip Allah'a ve Allah'ın Resûlü'ne bağlayalım. Din-i İslâm diyelim, fuzûliyatın bir damlasına bile müsaade etmeyelim. Unutmayalım, ömrümüzün dakikaları sayılı, boşuna harcamayalım onları. Sorarlar öbür tarafta onun hesabını. Her nefeste bize rağmen, şuurumuzun taalluk etmemesine rağmen iki defa hayatımızı bağışlayan Allah'a şükredelim, hamd edelim.

Bütün bunları iğne veya çuvaldız gibi kabul edebilirsiniz; ama realiteyi de görmek lazım. *"Hakikî mü'min görüldüğü zaman Allah'ı hatırlatır."*[16] deniyor hadiste. Bunun mânâsı, onun her türlü tavır ve davranışında Allah okunur demektir. Yani, lâfz-ı Celale yazıyordur onun dört bir yanında.

Öte yandan, Allah (celle celâluhu) başkalarının hidayetine vesile olmayı bizim bu noktadaki hassasiyetimize bağlamış olabilir. Dolayısıyla şayet bu neticenin sebebi oysa, başka bir sebeple bu netice elde edilemez. Diyalektik yapmakla, demagojide bulunmakla, Allah anlatılırken kendi büyüklüklerinden bahsetmekle bu sonuca ulaşılamaz. Cerrahsanız, neşterle halledilecek problemi pansumanla halledemezsiniz.

İlk mevhibeler böyle bir oluş için yeterli gibi geliyor bana. Evet, ilk mevhibeler, yani Allah elimizden tutmuş, sokaktan çekmiş bizi ve bir yerde tabir caizse ipe dizmiş. Biz artık ne şirazesinden çıkmış bir kitap eczasıyız, ne de sağa sola saçılmış tesbih taneleri. İpe dizilmişiz. Öyleyse ona göre bir duruşa sahip olmamız lazım.

Gözümde dört toplum canlanıyor benim devamlı: Bir, Asr-ı Saadette Efendimiz'in etrafındaki sahabiler. İki, Hz. İsa'nın etrafındaki havarîler. Yani, o on bir buçuk insan, insanlık tarihinin âdeta kaderini değiştiriyorlar. Müthiş bir aksiyon, alabildiğine baş döndürücü... Onların ortaya koyduğu o çok ciddî faaliyetin çehresi daha sonra değiştirilmeseydi Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) için çok önemli bir zemin hazırlamış olacaklardı onlar. Üç, Söğüt'ün bağrında göğeren yeşillikler. Dört, "Çağın Büyük Düşünürü" ve etrafındakiler.

O’na Muhtacız!...

Günah insan için mukadderdir ve aynı zamanda o, insanın tabiatının bir tezahürüdür. İnsan, günah karşısında Allah’a çok sığınmalı; tabiatının o meylini yenmeye, fıtratının o buudunu kapalı tutmaya çalışmalıdır. Sevap, daha sonraki sevap için bir davetiye olduğu gibi, günah da sonraki bir günaha çağrıdır. Hafizanallah, insan tabiatında bir kere delik açılınca, artık onun arkası gelir; hata ve isyanlarla örülü fasit bir daire oluşur...

Günaha hiç düşmemeye çalışmak gerektir; fakat eğer düşülmüşse hemen tevbe etmelidir. Hem bu tevbe sadece bir kereyle de kalmamalı; samimi bir kul işlediği bir günahtan dolayı, onu her hatırladığında yeni işlemiş gibi bin defa istiğfar etmelidir. Gözü bir kere harama kaymışsa, kendini bütün gün günah işliyormuş gibi bir yanlışlık içinde görmeli, “İşte ben böylesine bir zavallıyım.” deyip nefsini kınamalı, pişmanlıkla iki büklüm olmalı ve hemen tevbeye durmalıdır. Durmalı ve “Yüce Dergâh”a el açıp yine ona sığınmalıdır.

İnsan her zaman Allah’a (celle celâluhu) muhtaçtır. Muhtaç olmayan bir tanedir, o da “Allâhu’s-Samed”dir. Fakat O’na muhtaç olmakta da bambaşka bir güzellik vardır. Ben muhtaç olmayan bir insan olmaktansa, Cenâb-ı Hakk’a muhtaç, boynu tasmalı bir kul olmayı tercih ederim. Her vesileyle O’na el açmak, her şeyi O’ndan dilenmek çok hoşuma gider. Mahiyetime yerleştirdiğinde beni kendinden müstağni kılacaksa vâridat, mevhibe, keşf u keramet istemem; benim O’na muhtaç olduğumu ruhuma duyuracak hisler isterim. Sürekli O’na karşı zaruriyet derecesinde bir ihtiyaç içinde olmayı ve O’nu duymayı arzu ederim.

Bunları inancı olmayanlara anlatmak çok zordur, anlayamazlar bu hakikati. “Bardağı tuttum, ağzıma götürdüm ve içtim” deyip bütün bu ifadelerin aslında mecaz olduğunu düşünmeyen nasıl anlayacak ki? “İçtim” ne demek? O içiriyor işte; bardağı yaratan da O, suyu yaratan da O ve seni yaratan da O. İradenin ötesinde O’nun iradesi var. Bir mü’min, tevhid mülâhazasına bağlı yaşamak istiyorsa, mülâhazalarını sık sık gözden geçirmelidir.

Maalesef, bu asırda enaniyet çok ileride. “Veli” diyebileceğiniz adamda bile bencillik oluyor. Hatta –hafizanallah– öyle oluyor ki, zaman geliyor, namazında niyazında birisi olmasına rağmen, çok önemli, makbûl bir insanın Cenâb-ı Hak tarafından bazı önemli şeylere vesile kılındığı söylenince ona karşı kıskançlık duyuyor. Hatta kendisine saygı duyduğu zâtı bile kıskanabiliyor. Enaniyet o kadar ileri ki, “Üstad” deyip onu kabulünü ifade ediyor; fakat kendisini silseniz, nefyetseniz, her şeyi tamamen Üstad’a verseniz ona karşı bile kıskançlık duyuyor, “Azıcık da benden bahsedin yahu!” diyor.

Böyle insanlardan müteşekkil enaniyetli bir cemiyette de bir enaniyet-i milliye, enaniyet-i cem'iyye oluyor. Benlik kuvvet kazanıyor ve daha tehlikeli hâle geliyor. Âidiyet mülâhazası da enaniyete sebep oluyor. İnsan tercihini bir yönde kullanabilir. Ben Hanefiyim, tercihimi böyle kullandım; fakat Hanefî olmakla Şafiîliğe, Hanbelîliğe karşı caka yapmanın bir mânâsı yoktur. Herkes elinden geldiğince dinine, milletine hizmet ediyorken, "Ben falan yerin talebesiyim, ben falan ırkın mensubuyum..." şeklinde üstünlük mülâhazaları içine girmek çirkindir. Tercihini belli bir yönde kullanmışsın, elbette tercihini kullandığına göre orada bir fâikiyet mülâhaza ediyorsun. Bu normaldir ve senin hakkındır. Tıpkı bir müçtehidin yaptığı içtihad gibi bir şeydir bu. Bir müçtehid delilleri inceler, bir hükme varır. Bir hükme vardıktan sonra da artık onunla amel etmesi gerekir. "Ben şu delilden şu hükmü çıkarıyorum; ama onunla amel etmiyorum." diyemez. Doğruluğuna inanıyorsa onunla amel etmelidir. Aynen onun gibi, bir mülâhazaya bağlı olarak bir tercihte bulunmuş olabilirsin. Ama bu, üstünlük duygusuna kapılmaya, başkalarını hafife almaya ve kendini de kurtulmuşluk içinde görmeye kat'iyen vesile yapılmamalıdır.

Zât-ı Zü'l-Celâl ve Zü'l-Kemâl

Cenâb-ı Hakk'ın Zât-ı Ulûhiyetinde hem Celâliyet, hem Cemâliyet vardır. Onun için O'na Zât-ı zü'l-Celâl de, Zât-ı zü'l-Cemâl de diyebilirsiniz. Lâfz-ı Celâle her ikisini de muhtevidir. Bediüzzaman Hazretlerinin yaklaşımına göre, Rahman ismi Cenâb-ı Hakk'ın Celâlî yanına bakar ve vahidî tecellî söz konusudur. Ama ehl-i tahkik Celâl'in arkasında ehadî, Cemâl'in arkasında da vâhidî tecellîyi görürler. Bu farklılığı bilmemizde yarar var. Çünkü Üstad'ın herhangi bir mevzuda bir fikir beyan etmeye hakkı varsa, Muhyiddin İbn Arabî'nin, İmam-ı Rabbânî'nin fikirlerini yemeye hakkımız yok. Bediüzzaman haricinde genelde mutasavvifûn ehadî tecellîyi öne almışlardır.

Gözyaşları

"İki göz vardır ki, onlara ötede ateş dokunmaz: Biri, Allah karşısında haşyetle yaş döken göz; diğeri de hudut boylarında ve düşman karşısında ayn-ı sâhire (uyanık duran göz)!"[17] buyuruyor "İnsanlığın İftihar Tablosu". Allah karşısında haşyetle yaş dökmede önemli olan insanın kalbinin saf heyecanlarını, riya ve süm'a ile kirletmeden gözyaşı ile şiirleştirmesidir. Riya ve süm'anın olmaması için de tenha yerlerin seçimi her bakımdan daha selâmetlidir. Fakat bazen olur ki insan, kalbinin heyecanlarına hâkim olamaz. Bu durumda iradeyi devreye sokup onu önlemeye çalışmalı. Bu da olmazsa, işte o zaman insan salmalı kendini. Ağlamanın aktörlüğünü yapmak çok tehlikelidir.

Öldürür insanı o. Onun için İmam Gazzâlî Hazretleri "Ağlayan da kaybedebilir, ağlamayan da." der.

İşin aslına bakılırsa sadakat sessizliktedir. Sadakat, dar bir vitrinden içeriye doğru açılan, dünyaları alabilecek, engin bir mağaza gibidir. Gözyaşı da, o mağazanın parlak vitrini. Mağaza dolu ise vitrin o ölçüde zengin ve süslü olur; ama mağaza bomboşsa ve her şey bir vitrinden ibaretse, işte onun kıymeti de o kadardır.

Hadis-i şerifte *"Kur'ân okurken ağlamaya gücünüz yetmiyorsa, ağlamaya kendinizi zorlayın!"*[18] buyuruyor Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem). Bu, kendinizi yumuşatacak, sizi rikkate getirecek, ağlamaya zorlayacak, içinizi dökecek hâdiseleri takip edin, hadisteki ifadesiyle bükâ' (ağlama) yollarını araştırın demektir.

Gözyaşları aynı zamanda bağlı olunan şeye karşı vefanın bir tezahürüdür. Nasılsa öyle görünme, nasıl görünüyorsa öyle olma demektir. "Olma" hiç yok, sadece "görünme" varsa, orada nifak vardır. Dolayısıyla bir yerde sadakatin aksi nifaktır. Onun için Tevbe sûresinde münafıkların Tebuk Seferi'nden geriye durduklarını anlattıktan sonra der ki Kur'ân; *"Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla korkun ve sadıklarla beraber olun."*[19]

1 Bediüzzaman, *Emirdağ Lâhikası-2* s.73, 221
2 Ankebût sûresi, 29/40. Aynı mânâya gelen diğer bir âyet için bkz.: Yûnus sûresi, 10/44.
3 Buhârî, *nikâh* 17; Müslim, *zikir* 97-98.
4 Nisâ sûresi, 4/120.
5 İbrahim sûresi, 14/22.
6 Haşir sûresi, 59/19.
7 Bediüzzaman, *Sözler* s.334 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Üçüncü Nokta)
8 Bakara sûresi, 2/255.
9 Bediüzzaman, *Sözler* s.747 (Otuz Üçüncü Söz, Otuz Birinci Pencere, Birinci Nokta, Üçüncü Vecih)
10 el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 1/225, 4/399, 5/50; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/343.
11 Bkz.: Bediüzzaman, *Mektubat* s.502 (Yirmi Dokuzuncu Mektup, Dokuzuncu Kısım)
12 Furkan sûresi, 25/70.
13 A'râf sûresi, 7/156.
14 Tirmizî, *radâ* 11, *îmân* 6; Ebû Dâvûd, *sünnet* 14; Dârimî, *rakâik* 74.
15 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.203 (Yirmi Birinci Lem'a, Dördüncü Düstur)
16 Bkz.: İbn Mâce, *zühd* 4
17 Tirmizî, *cihâd* 12; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 7/307.
18 İbn Mâce, *ikâmetü's-salât* 176; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 2/50
19 Tevbe sûresi, 9/119.

Düşünce Atlası

Özü Muhafaza

İmanı oturaklaşmış insanlar, dışarıdan aldıkları, okudukları her şeyi, zararlı şeyler olsalar da, süt guddelerinin fışkıyı süte çevirmesi gibi faydalı bir hâle getirirler. İmanı resânet kesbetmemiş insanların zihninde, okudukları her şey sümüklü böceğin izleri gibi pis izler bırakır.

İmana Mâni Hususlar

1. Tekebbür: Günümüzde ateistler, "İnsan olabildiğine hür kalmalıdır. Allah'a kulluktan bahsettiğiniz zaman insanın hürriyetini ortadan kaldırmış olursunuz. Kime olursa olsun 'kulluk' söz konusu ise orada hürriyet yok ve insan sömürülüyor demektir" diyorlar. İşte, böylesine bir tekebbür, tabiatıyla imana mânidir.

2. Bakış Zaviyesindeki İnhiraf: Bazen bakışlardaki zar kadar değişme, neticede çok büyük farklılık arz eder ve insanı imandan dışarı çıkarır. Üstad'ın "niyet" ve "nazar" mevzularındaki açıklamaları bu açıdan çok önem taşır. "Niyet ve nazar, mahiyet-i eşyayı tağyir eder"[1] der Üstad. Niyeti inkâra kilitlenmişse bir insanın, bakışı ve anlayışı da buna göre şekillenir.

3. Cehalet

4. Alışkanlıklar: Kişinin sürekli yaptığı eylemleri, onun karakteri, kanaatleri, inanç ve bağlılıkları ile bütünleşir. Onları terk etmek, din değiştirmek kadar zor gelir o kişiye. Eğer bu eylemler iman ve İslâm'ın tasvip etmeyeceği ve edemeyeceği yol ve yöntemler üzerinde yivler oluşturur ise, artık bu yivlere yatak değiştirtmek imkânsızlaşır. Geçmiş kavimlerin inkârlarının çoğu, "âbâ an ced" (atalardan bu yana) edinilmiş alışkanlıkların terk edilmemesinden kaynaklanmaktaydı. Çünkü edinilmiş örf, âdet ve inançlar üzerinde insanlarda aşılmaz dogmalar oluşmuştur. Yeni şeylerin kabulüne karşı ferdî ve sosyal isteksizlik baş göstermektedir. Bu da küfrü netice vermiştir.

İlimden Beklenen Gaye

İlim yuvalarında eskiden öylesine bir ihlâs vardı ki, insanlar sırf Allah rızası

için gelir, bir şeyler öğrenirler, ders okurlar; makam, paye, mansıp, diploma, kariyer nedir bilmezlerdi. Onlara "diploma" deseniz; "Ötede Allah diploma mı soracakmış?" derlerdi. Sonraki dönemlerde ihlâs öldü. İnsanlar diploma ve dünyalık uğruna okumaya ve çalışmaya başladılar. Diplomayı küçümsediğim, onun önemini inkâr ettiğim düşünülmesin. Benim söylediğim, Allah rızasının önüne başka şeylerin geçtiği hakikatidir. Yoksa diploma da, kariyer de, meslekî başarılar da hep Allah rızasını kazanmak uğruna kullanılmalıdır. Her işin başı Allah rızasıdır, onun dışındaki her şey tâlî ve ona tâbî olmalıdır.

Aslında ferdin başında bir kayyım olmalı ve başını döndürecek, bakışını bulandıracak dünyalık bir şeye nail olduğunda onu yıkmalı. Aynı küçük çocukların özene bezene yaptıkları şeyleri büyükçe bir çocuğun gelip bozması, dağıtması gibi. Evet, bir kayyım bizim nazarlarımızı dünyaya celbeden şeyleri yerle bir etmeli; tâ ki, her şey hâlisane, Allah (celle celâluhu) için olsun. Zaten, umumiyetle, Allah sevdiği kimselere dünyayı nasip etmez. Ellerini her uzattıklarında dünya onlardan kaçar. Cenâb-ı Hak, çeşitli vesileler ile onları dünyaya küstürür.

Erzurumlu bir âlim vardı. Oğlu öldüğü gün yemyeşil bayramlıklarını giydi ve herkese sürurla mukabele etti. Diyordu ki, "Allah benimle muamelede bulundu."

Yaşar Hoca çok anlatırdı: Fatih Camii'nde ders veren bir Hüsrev Hoca varmış. Yaşar Hoca da onun derslerine katılırmış. Çok derin birisi... Bir kızı varmış ve üniversitede okurmuş. Bir gün Yaşar Hoca ders okumak için hocanın kulübesine gidiyor. Bakıyor ki, bahçede bir kazanla su kaynıyor. Hoca her günkü gibi dersini takrir ediyor. Tavırlarında, neşesinde hiçbir farklılık yok. Ders bitince diyor ki: "Şimdi sıra cenazemizi defnetmekte. Bizim kız dün gece vefat etti." İşte böylesine Allah'a iman... O verdi, o aldı ve biz de ölünce onun yanına gideceğiz... Kerimesini ahirete uğurlayan bir babanın yüreği yanmaz mı, elbette ki yanar; ama iman her şeyi hallediyor.

Kalbe dünya sevgisini koymamak, "Kalb iki sevgiye dardır" hakikatine göre yaşamak... İbrahim Edhem kıssası bu esası anlatan en güzel örneklerden biridir.

Akıl ve Kalb

Akla gereğinden daha fazla önem veren ilim adamları rasyonalizm içinde boğulmuşlardır. Akıl, yerine göre önem arz eder. Ancak, kalb öndedir, akıl ona yardımcıdır. Akıl, insanı belli bir noktaya kadar götürür; o noktadan sonra fayda vermez. Orada onu taşa vurup kırmak ve yolun sonrasına kalb ayağıyla devam etmek gerekir. Akıl, burada kalbe "Haydi top senin, çevgan senin artık"

der.

Böyle bir benzetme ile Mevlâna da dahil bazı sufîler Cebrail aleyhisselâma “akl-ı evvel” (ilk akıl) demişlerdir. Zira o, Mirac’ın bir noktasında “Buradan daha ileri gidemem” demiş; Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) yalnız olarak yoluna devam etmiştir. Ben Cebrail için öyle diyemem, uygun bulmuyorum; ama bu işin ehli olan Mevlâna bu konuda çok ısrarlı. Ben her gün Cebrail’e salât u selâm okuyorum. Fakat bazen düşünüyorum, “O bir melek, terakki etmesi söz konusu değil. Benim duam onun hakkında ne ifade edecek?” Yine de okumaya devam ediyorum.

***

Kur’ân’da “akıl” kelimesi geçmez. Hep muzari sîgası ile “, يَعْقِلُونَ[2] تَعْقِلُونَ[3]” buyrulur. Muzarî fiilin özelliğine bakılacak olursa, şu mânâ düşünülebilir: “Kendisinde cehd ü gayret gösterilen, devamlı üzerinde durularak işlenen pratik akıl.” Dediğimiz mânâdaki “akıl”, mâzi sîgası ile yoktur. Çünkü mâzîlikte durgunluk ve durağanlık vardır. Mâzi sîgası ile akıl sadece bir yerde geçer, o da konumuz dışındadır.

Berzah âleminde herkes inandığı şekilde karşılık görür. Allah (celle celâluhu) yardımcımız olsun. Hiç kimseye ve hiçbir amele değil, sadece Allah’a güvenmeli. Sizin vesileliğinizle milyonlarca insan Müslüman olsa bile bunlara değil, sadece Allah’a güvenmeli. Çünkü mürekkep balığı gibi ortalığı bulandıran “nefis” denen bir şey var.

Biz Yumurtanın İçindeki Civciv Gibiyiz…

Bu âlemdeki durumumuz aynen yumurta içindeki civcivin hali gibi. Yumurtanın içindeki civcive “Dışarıda bir dünya var” deseniz o inanmaz, “Hadi be sen de!” der. Biz de onun gibi ahireti hesap edemiyoruz. İnsan bir bilebilse, “Bir ömür boyu dişimi sıkıp keşke daha fazlasına katlansaydım” diyecek; ama bunu ötede derse, iş işten geçmiş olacak. Burada her bir gayret, orada inkişafa vesile olur. Zaten insan burada meşru daire ile iktifa etse bir mahrumiyet yaşamış olmaz. Herkes bulunduğu konumun hakkını vermeye çalışmalı. Bütün mesele bu…

Eşyanın Perde Arkası

Sofistler diyor ki, “Dış dünya bizim gördüğümüz şekilde değildir. Bizim gördüğümüzü sandığımız şeyler zihinlerimizdeki algılardan ibarettir.” Tasavvufî mânâda “eşyanın perde arkası” dediğimiz şey bundan farklıdır. Bizde “Hakâiku’l-eşya sabitetün. (Eşyanın hakikati, varlığı sabittir.)”

düşüncesi bir prensiptir. Bunun ötesinde, meselâ, sizden şu ağacın bir resmini istesem, gördüğünüz şeyi tasvir edersiniz. Ancak ağaç ondan ibaret değildir. Ağacın bir de görülmeyen portresi vardır ki, o da ekosistemdeki yeri, oksijen-karbondioksit alış verişi, fotosentez faaliyetleri vs. olarak düşünülebilir. Onun için bir biyolog, ağaçta herkesin gördüğünden daha derince ve farklı şeyler görür. Çünkü onun bu konuda farklı ihtisası vardır.

Aynen bunun gibi, bazı konularda derinleşmiş olanlar, eşya ve hâdiselerin çehrelerinde onun perde arkasını müşâhede edebilirler. Meselâ bir ağaca bakar, onda Allah'ın isim ve sıfatlarının ayan beyan tecellî ettiğini görürler.

Eşyanın çehresinde görülen şeyler objektif de değildir. Yani, herkes aynı şeyi görmez. Meselâ, yukarıda arz edilen misalde, bir ağaçta biyolog farklı şeyi görür, fizikçi farklı şeyi görür, marangoz daha farklı bir şeyi… Ayrıca, bunlar kendi içlerinde de derinliklerine göre farklı sınıflara ayrılırlar. Bu durum, görülen şeyin yanlışlığını veya tutarsızlığını göstermez. Bakanların farklılığı böyle bir farklılığa sebebiyet verir. Fakat çevrelerine basiretle bakanlar, Cenâb-ı Hakk'ın tecellîlerini daima müşâhede edebileceklerdir.

Işığınla aydın her yan
Şaşkınlar arıyor burhan,
Tecellîn her yerde ayân
Rabbim, Sana döndüm yüzüm!
Âlem kitap, eşya kapak
Otlar, ağaçlar ve toprak,
Seni söyler yaprak yaprak,
Rabbim, Sana döndüm yüzüm!

Bakmak ve Görmek

Eşyanın mülk ciheti (fizîkî yönü) adına bugün görebildiğimiz miktarın binde dört olduğunu söylüyorlar. Geleceğin ilim dünyasında bunun milyonda dörde ve daha azına düşeceğini göreceğiz. Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin tecellîsini görme hususunda çok darlık yaşıyoruz. Nasıl üç boyutlu resimlere ısrarlı ve farklı bir açıdan bakma neticesinde kareler şekilleniyor; mânâlı ve bütün bir resim görüyoruz. Aynen öyle de, eşyanın fizik ve metafizik, madde ile mânâ buutlarını beraberce ele alarak ısrarla ve farklı açılardan bakmasını becerebilirsek, mülk ciheti yanında melekût ciheti (fizikötesi yönü) de üç, dört, beş, altı boyutuyla bizim müşâhedemize açılabilir ve eşyanın hakikî yüzünü görmeye başlayabiliriz.

İnançsızlık Her Devirde Aynıdır

İnançsızlık mülâhazası her yerde, her zaman aynıdır. Ebû Cehil "Allah nerede?" diyordu. Aynı küfrü bu çağda da görebilirsiniz; laboratuardaki adam "Bak, Allah'ı burada göremiyoruz, nerede o?" diyor. Ona şöyle demek lazım: "Ahmak! Allah senin laboratuarına girecek şey mi? Atomun içindeki çekirdek dönüyor, döndüren eli görmüyor musun? Yoksa, Gagarin gibi sen de onu küre-i arzın etrafında mı arıyorsun?" Uzayda dönüp dolaşıp da "Allah'ı göremedim" diyen Gagarin için Necip Fazıl demişti ki, "A be ahmak! Allah'ın –hâşâ ve kellâ– fezâ-yı ıtlakta dolaşan bir balon olduğunu sana kim söyledi?"

Bakış zaviyesi yakalanamayınca "doğru" bulunamaz. Hani, Firavun adamlarına şöyle demişti: *"Hele bana yüksek bir kule yapın da çıkıp bakayım, Musa'nın Rabbi orada mı?"*[4] Zavallı, bilmiyor ki, onun kule diye yaptığı burç deryada bir katre, çölün içinde küçücük bir tepecik… İşte, bakış açısı bu olunca, küfür aynı küfürdür; zaman ve mekân değişse bile o değişmiyor.

İçinde işlenmesi kesin bir günah ve mâsiyet bulunan bir amel, ileride elde edilmesi şüpheli bir sevaba bina edilemez. Gelecekteki muhtemel bir sevap için hâlihazırda günaha girmek caiz değildir. Yarına çıkacağımıza dair elimizde bir senet yok ki!

Düşünce Ufkunun Mihrabı

Ben yetiştiğim çevrenin de sevkiyle, bütün tasavvuf büyüklerine karşı derin bir saygı, alâka ve sevgiyle büyüdüm. Onların isimlerini sürekli dualarımda zikrettim, himmetlerini umdum. Fakat buna rağmen, selef-i salihînin eserlerini okurken tenkit edebileceğim yerler gördüm. Çok istifade ettiğim bazı kitapları okurken bile kritiğe tâbi tuttuğum noktalar oldu. Çoğu zaman sevgi ve saygı anlayışıma çarpan tenkit düşüncesi parçalanıp kırılsa da kafama takılan mevzular oldu.

Fakat Bediüzzaman'ı çok farklı gördüm. O, acayip kılığı, garip kıyafeti, farklı hâli ve çağın tuhaflığı içinde gizlemiş kendisini. O, düşünce ufkunun mihrabı gibi bir insan. İnsan, düşüncede mihraptan başkasına yönelirse kıbleden dönmüş gibi olur. Ama neylersiniz ki, yüzünü Batı'ya çevirmiş dünya kadar yerli, evlerinde ve hemen önlerindeki bu kıbleye sırtlarını dönmüşler. Anlaşılamayacak bir alâkasızlıkla ondan mahrum kalmışlar.

Hz. Ömer'in Tavrı

Hadis kitaplarında nakledildiği üzere; Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bir cuma günü minberde hutbe verirken ilk hicret eden sahabîlerden biri camiye giriyor.

O içeri girince Hz. Ömer sözünü kesip “Saat kaç?!...” diyerek onun geç kaldığını ima ediyor. O sahabînin, mazeretini söylerken, “Çarşıdan eve dönerken geciktim ve abdest alır almaz da geldim” demesi üzerine “Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) cuma günü gusletmeyi de emrettiğini bilmiyor musun?” diyor.

İmam Şatıbî bu hâdiseyi anlatırken, herhalde Hz. Osman hakkında suizanna sebep olmasın diye, isim tasrih etmiyor; fakat bazı hadis kitaplarında Cumaya geç kalan sahabinin Hz. Osman olduğu belirtiliyor.

Hz. Ömer Efendimiz’in bazı tavırlarında bu hâdisede olduğu gibi çok yüksek mânâlar bulunduğuna, konuşurken, tavır koyarken, söz, hal ve tavırlarına yüksek mânâlar yüklediğine inanıyorum. Hz. Ömer gibi bir nezaket ve firâset insanının, bizzat kendisinin üçüncü halife adayları arasında ismini saydığı önemli bir dostunu, Hz. Osman gibi seçkin bir sahabiyi mahcup edecek bir sözü o kadar insan içinde rastgele söylemesi düşünülemez. Öyleyse bu meselede Hz. Ömer’in tavrındaki inceliğe dikkat etmek gerekir.

Her şeyden önce Hz. Ömer Efendimiz, cuma namazı ve camiye erken gelme hususundaki hassasiyetini ortaya koyuyor. Ayrıca, çok önemli olan şu hakikate işaret ediyor: Eğer hayırlı bir şey yapılıyorsa ve yapılan o şey de önemliyse, Allah’ın rızasını kazanma gayesiyle eda ediliyorsa, bu işe ilk gönül vermiş olanlar, daha sonra da daima önde olmalılar; o işte sürekli önde koşmalı, arkadan gelenlere bir hüsnümisal teşkil etmeliler. Anne babanın, çocuklarına bazı meselelerde örnek olmaları gibi onlar da kendilerinden sonra gelenlere iyi örnek olmalılar. O toplum içinde Hz. Osman herkesin hürmet edip önde kabul ettiği, örnek alınacak, delil sayılacak, hüccet kabul edilebilecek bir insandır. O, hutbeye geç kalırsa başkalarının “Cumaya sonra gidilse de, hutbe okunurken camiye varılsa da oluyormuş...” deme ihtimali vardır. Öyleyse, Hz. Osman seviyesinde bir kimsenin herkesten önce camiye gelmesi, ön safı tutması ve bu hâliyle halka örnek olması lazımdır.

Ayrıca, Peygamber Efendimiz’in camiye en önce gelenin bir deve boğazlamış gibi, daha sonrakilerin de sırasıyla sığır, koyun, tavuk ve yumurta infak etmiş gibi sevap kazanacağını, yani, ilk gelenden ezan vaktinde camiye girene kadar herkesin derece derece bu sevaba nail olacağını belirtmesinden dolayı, o devirdeki insanların Cuma namazı için camiye geliş vakti, şafakla beraber başlıyordu. Hz. Ömer yaptığı ikazla o hadis-i şerife de telmihte bulunmuş oluyordu.

Bir diğer mesele de şudur: Resûl-i Ekrem Efendimiz cuma günü gusletmenin gerekli olduğunu söylemiş; bundan dolayı, Cuma günü gusletmeye bazı

mezhepler vacip, diğer bazıları da sünnet demişlerdir. O günkü şartlar, yani çok sıcak bir bölgede, çok defa yün giyen insanlar ve Mudar'dan gelen kabilenin tavrında görüldüğü gibi o yünün terden dolayı çok kötü kokması nazara alındığında Efendimiz'in, cuma ve bayram günlerinde guslü tavsiye buyurmasının hikmeti daha iyi anlaşılacaktır. İşte Hz. Ömer, cuma günü gusül abdesti alınması gerektiğini Hz. Osman vesilesiyle bir kere daha hatırlatmış oluyordu. Dahası, kendinden sonra işin başına geçecek insana "Sen imamsın, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaptığı her şeyi sen de aynen yapmalısın ve bunu da halk böyle bilmeli!" işaretini veriyordu.

Evet, Hz. Ömer, kendisine yakın bildiği bir insanı bu şekilde hafifçe sarsmış; önde yürüyen insanların dini yaşamada hassas olmaları gerektiği için onu hemen ikaz etmiş; meselenin ehemmiyetini, sözlerini kaldırabilecek bu insan aracılığıyla ifade buyurmuştur.

Aslında, Hz. Ömer Efendimiz'in benim tezkiyeme ihtiyacı yoktur. Fakat zihinlerde yanlış bir şey kalır; "Biz bile caminin içinde bunu yapmayız, Hz. Ömer nasıl yapar?" sorusuyla, her yönüyle mükemmel bir insan hakkında, suizan kapıları açılır endişesiyle bu kadarcık bir açıklamayı zarurî gördüm. Böyle bir tavır, Hz. Ömer'in büyüklüğüne nispetle küçük görülebilir; fakat Hz. Ömer'in ona yüklediği mânâlar açısından bakılınca o davranış çok büyüktür. Hz. Ömer efendimizin bir arkadaşını, cephede aynı safta beraber mücadele verdiği bir dostunu caminin içinde mahcup etmesi, utandırması kesinlikle çok basit bir mânâya matuf olamaz. Hele o tavırda bir garaz (kötü niyet) kat'iyen bulunamaz.

Sözlerimizi, Hz. Osman'ın tevazuunu ve hazm-ı nefsini de hatırlatarak bitirelim. Hadis kaynakları, kalabalık bir cemaat içinde öyle sarsıcı bir ikaza muhatap olan Hz. Osman'ın herhangi bir mukabelede bulunduğunu nakletmiyor. O, Hz. Ömer gibi sadece Hak adına konuşan bir yârânın sözlerini kendine yaraşır olgunlukla dinliyor, kabul ediyor ve bu hâliyle diğer insanlara da örnek oluyor.

Gayretullah

Bir deve kervanı yola çıkmış giderken yolda fakir bir dervişle karşılaşırlar. Derviş, kervancıbaşına kendisini de almalarını rica eder. Kervancıbaşı bu isteği kabul eder ve yola revan olurlar. Bir zaman sonra yolda haramiler kervanı basar ve neleri var neleri yok hepsini alırlar. Dervişe de malı olup olmadığı sorulunca, "Benim hiç param yok; ama kervancıbaşının değerli bir yeleği vardı, onu almayı unutmuşsunuz" der. Haramiler yeleği alırken kervancıbaşı hiçbir şey söylemez; ama dervişe çok gönül koymuştur. Öyle ya,

ona o kadar iyilik yapmasına karşılık böyle bir tavırla karşılaşmıştır.

Bir zaman sonra, kervan ahalisi bütün varlığını kaybetmiş bir halde bekleşirken devletin askerleri çıkagelir. Haramiler derdest edilmiştir. Bütün gasbedilen mallar sahiplerine iade edilir. İşte o anda kervancıbaşı dervişe yanaşır ve der ki: "Baba, aşk olsun! Ben sana o kadar iyilik yaptım, sen de tuttun eşkıyalara benim yeleği haber verdin." Derviş de der ki: "Oğlum, bu haramiler o kadar zulmettiler ki, baktım gayretullaha dokunmasına dört parmak kalmış. Senin yelek, işte o dört parmak yerine geçti."

Evet, Allah (celle celâluhu) zalimleri iflah etmez. Ancak mazlumun Allah'ın gayretine dokunduracak liyakati kesbetmesi gerekir. Eğer o, bu seviyenin eri değilse ve yöneleceği kapıya tam yönelememişse ceza te'cil edilebilir. Bugün Müslümanlara revâ görülen zulmü ve bu zulmün gayretullaha dokunmasını da bu zaviyeden ele almak gerekir.

Bir mü'min yabancı dil öğrenirken gönlünün derinliklerinden içeri "İngilizcem, Almancam, Fransızcam olsun; kariyer yapayım; aranan adam ben olayım..." düşüncesi girerse ve bu, onun tek derdi hâline gelirse Cenâb-ı Allah razı olmaz. Her şey "Onu nasıl anlatır, rızasını nasıl kazanırım?" duygu ve düşüncesine bina edilmelidir.

Bir transatlantikle yolculuk yapanlar için, güvenlik seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun, bir kaza ihtimaline binâen gemiye flikalar koyuyorlar, can yelekleri ve işaret fişekleri koyuyorlar, acil kurtarma planları hazırlıyorlar... Şu dünya yolculuğunda öbür hayatımızı garanti altına almak için bir hazırlık yapmıyorsak buna ne denebilir? Muhtemel bir kaza için bu kadar hazırlık yapan bir insan, gelmesi yarın kadar kesin ebedî ahiret hayatı adına hazırlık yapmıyorsa o divane değil midir?

Sahih midir bilemiyorum; ama oldukça ibretli bir hikâyedir Hz. Ali'nin bir dehrî (materyalist) ile diyaloğu. Dehrî, Hz. Ali'ye "Bu dünyada boş yere yorulup duruyorsunuz. Ya Cennet-Cehennem yoksa?" der. Hz. Ali'nin cevabı şu şekilde olur: "Sizin dediğiniz doğruysa ben bir şey kaybedecek değilim. Ama benim dediğim doğruysa ve Cennet var ise siz ne kaybedeceğinizin farkında mısınız?"

Hayat Çekirdeği

Evet, insana bahşedilen hayat bir çekirdek, bir tohum mesabesindedir. Bir tane tohum veriliyor ve deniliyor ki "Çok dikkatli kullan bunu, ondan meyve de alabilirsin, onu çürütebilirsin de. Dünyevî ve uhrevî hayatının saadeti, bu tohumun çok iyi değerlendirilmesine, nemalandırılmasına bağlı." Kendisine

verilen bu tohumun suyuna dikkat eden, toprakta onun için kuvve-i inbâtiye arayan, güneşe temasını hesaba katan ve hatta kuşların gelip gagalamasına karşı dahi çareler arayan, sonunda Cennet meyvesi yiyecektir. O tohum için gerekli bakım görümü yapmayanın elinde de, olsa olsa Cehennem zakkumu kalacaktır.

Hastane, insanları seyredip kendimce dersler çıkarmama da vesile oldu. Onların da inancı vardır, istavroz çıkaranlar gördüm; fakat çoğunlukla çehreler kara kara, sönük, renk atmış ve matlaşmış bir vaziyetteydi. Bunun arkasında hayat sevgisi, uzun yaşama isteği, kendini hiç ölmeyecekmiş gibi zannetme hissi ve altmışına yetmişine ulaşan yaşı "Acaba seksen doksan yapabilir miyim?!" telaşı seziliyordu. Oysa insan ehl-i iman olunca, "Ne yapalım yani, üç adım sonra 'Çık!' diyeceklerine şimdi 'Çık!' diyorlar, ne fark eder" diyor. Ahirete inanmanız ve ölümü daha başından mukadder kabul etmeniz o türden bütün sıkıntı ve endişelerinize çare oluyor.

Allah (celle celâluhu) ondan ebeden razı olsun, Üstad ne güzel söylemiş: "İman hem nurdur, hem kuvvettir."[5] Bu söz artık bizim tabiatımız olmuş, slogan değil. İmanın gücü içimize girmiş, bir trafik memuru gibi duygularımızı yönlendiriyor. Duygularımızın trafik memuru... Ne büyük bir nimete mazhar olmuşuz bu küfür ve dalâlet asrında!...

Bu nimet bir şükür ister. Hakkım olsa, onlar da istiskal etmeseler ve ben de doğru ifade edebilsem, arkadaşlarımdan, kardeşlerimden imanın güzelliklerini başkalarına da duyurma heyecanını canlandırmalarını isterdim. Yani otursunlar kalksınlar, çevrelerinde dîn-i mübîn-i İslâm'a bağlı ve onu neşretme adına bir heyecan, sönmeyen bir heyecan uyarsınlar. Bunun dışındaki her şeyi fuzulî ve gereksiz görsünler ve göstersinler. Bizim kaybettiğimiz şey İslâmî aşk ve heyecandır. Yıkılışımızın arkasında o vardır.

Yanlış anlaşılmasın, İslâmî heyecan, herhangi bir şeyi protesto etmek için bağırıp çağırma, yakıp yıkma, kin ve nefret besleme değildir. İslâmî heyecan, hiç yorulmadan, hiç duraklama yaşamadan sürekli gönlünün ilhamlarını başka sinelere boşaltma; yeise, ümitsizliğe düşmeme; Allah'ın yarattığı her kulu muhterem sayarak kim ve nerede olursa olsun –tek kişi kalmışsa bile– atını mahmuzlayıp ona da iman meşalesi götürme; götürüp çağı, konjonktürü ve muhatapları gözeterek uygun bir üslûpla herkesin iman nuruyla aydınlanması için gayret göstermedir.

1 Bediüzzaman, *Mesnevi-i Nuriye* s.44 (Katre, Mukaddime)

2 *"Hâlâ akıllanmazlar mı?"* (Yâsîn sûresi, 36/68).

3 Bkz.: Bakara sûresi, 2/44, 76; Âl-i İmran sûresi, 3/65; En'âm sûresi, 6/32; ...

4 Kasas sûresi, 28/38.

5 Bediüzzaman, *Sözler* s.334 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Üçüncü Nokta)

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

el-Aclûnî, İsmail İbn Muhammed el-Cerrâhî (v. 1162 h.); *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs,* I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1405 h.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (164-241 h.); *el-Müsned,* I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); *el-Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevdûa, [Tahkîk: Muhammed b. Lütfi Sabbâğ],* Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1391/1971.

Bediüzzaman, Said Nursî; *Emirdağ Lâhikası 1-2,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________, *Lem'alar,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________, *Mektubat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________, *Mesnevî-i Nuriye,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________, *Sözler,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________, *Şuâlar,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________, *Tarihçe-i Hayat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn (384-458 h.); *Şuabü'l-iman, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl]*, I-VIII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

Buhârî, Ebû Abdillah, Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); *Sahîhu'l-Buhârî,* I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); *es-Sünen,* I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

ed-Deylemî, Ebû Şucâ Şireveyh İbn Şehredâr (445-509 h.); *el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb, [Tahkik: Muhammed es-Saîd Besyûnî es-Zağlûl],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); *es-Sünen,* Çağrı Yayınları, I-V, 2. baskı, İstanbul 1413/1992.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillah el-İsbehânî (v. 430 h.); *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ,* I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

Ebû Ya' lâ, Ahmed b. Ali b. Müsennâ el-Mevsılî et-Temîmî (210-307 h.); *el-Müsned,* I-XIII, *[Tahkik: Hüseyin Selim Esed],* Dâru'l-Me'mun li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ali b. Hasan (v. 360 h.), *Nevâdiru'l-usûl fî ehâdîsi'r-Resûl,* I-IV, Dâru'l-Cîl, 1. baskı, *[Tahkik: D. Abdurrahman Umeyre],* Beyrut, 1992.

İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed İbn Hibban İbn Ahmed et-Temîmî el-Bustî (v. 354 h.); *Sahîhu İbn Hibban,* I-XVIII, *[Tahkik: Şuayb el-Arnavut],* Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1414/1993.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); *es-Sünen,* I-II, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul 1413-1992.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah el-Esbahî (93-179 h.); *el-Muvatta,* I-II, Dâru'l-hadis, Kahire, 1993.

el-Münâvî, Muhammed el-Med'uv bi Abdirraûf (v. 1031/1622); *Feyzu'l-Kadîr şerhu Câmii's-sağîr,* I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); *Sahîhu Müslim,* I-V, *[Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbakî],* Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *es-Sünenü'l-Kübrâ,* I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1991.

et-Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (260-360 h.); *el-Mu'cemü'l-evsat,* I-X, *[Tahkik: Tarık b. Ivazullah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî],* Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415.

___________, *el-Mu'cemü'l-kebîr,* I-XXV, *[Tahkik: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefî],* Mektebetü'z-Zehra, Musul, (1404/1983).

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsa b. Sevre (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahih,* I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

284001-20110427